

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

KATSAUKSIA 38/2019

SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2018

KONTROLLIJÄRJESTELMÄ TILASTOJEN JA TUTKIMUSTEN VALOSSA

HANNU NIEMI (TOIM.)

Julkaisija	Helsingin yliopisto Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti PL 24, Unioninkatu 40 00014 HELSINGIN YLIOPISTO
Sarja	Katsauksia 38/2019
ISSN	2342-7779 (verkkojulkaisu)
ISSN	2343-0206 (painettu)
ISBN	978-951-51-0670-4 (pdf)
ISBN	978-951-51-0671-1 (painettu)

ESIPUHE

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos liittyi vuoden 2015 alusta Helsingin yliopiston valtiotieteelliseen tiedekuntaan *Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituuttina*. Instituutin tehtäviin kuuluu edelleen rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Tämän tehtävän mukaisesti instituutti jatkaa vuonna 1975 aloitettua Rikollisuustilanne-katsausten sarjaa.

Katsausta on jatkuvasti kehitetty ja sen tietosisältö on laajentunut huomattavasti. 1970-luvun puolivälissä katsauksessa oli 50 sivua, vuonna 2014 ilmestyneessä katsauksessa jo 500 sivua. Tätä taustaa vasten koettiin perusteluksi uudistaa seuranta: entinen Rikollisuustilanne-katsaus on jaettu kahden julkaisuun, *Rikollisuustilanteeseen* ja *Seuraamusjärjestelmään*. Ensin mainittu kuvaa rikollisuuden piirteitä ja kehitystä, jälkimmäinen rikosseuraamusjärjestelmän toimintaa. Tilastotuotannon nopeutumisen ansiosta seuraamusjärjestelmää koskevan katsauksen julkaisemista on ollut myös mahdollista aikaistaa noin puolella vuodella niin, että molemmat mainituista katsauksista käsittelevät nyt samaa tilastovuotta.

Käsillä olevan rikosten seuraamus- ja kontrollijärjestelmää kuvaavan katsauksen on toimittanut Hannu Niemi. Liitetaulukot on laatinut tutkimusavustaja Tiina Malin. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut Eira Mykkänen.

Helsingissä 4. päivänä joulukuuta 2019

Instituutin johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Suunnittelija

Hannu Niemi

SISÄLLYS

JOHDANTO, <i>Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi</i>	1
1 Katsauksen tavoitteet.....	1
2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet	1
3 Esityksen rakenne ja esitystapa	2
 RIKOLLISUUSKONTROLLI	5
 A KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA	5
<i>Hannu Niemi & Tapio Lappi-Seppälä</i>	
1 Johdanto	5
Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet	5
Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus	8
2 Rikosten ilmitulo	11
3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen	17
Esitutkintatoimien tilastoinnista	17
Selvitysaste ja rikoslaji.....	18
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen	26
4 Syyttäjien toiminta	31
Yleistä	31
Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen	35
Syyteen nostamatta jättäminen muista syistä	39
5 Rikosten viranomaiskäsitely.....	41
Rikosprosessin tapahtumavirta.....	41
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana.....	41
Rikoksesta epäillyt henkilöt rikosprosessissa.....	45
Rikoslajikohtainen tarkastelu	48
6 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus.....	49
Rikosasioissa annetut ratkaisut	49
Ehdoton ja ehdollinen vankeus	54
Yhdyskuntapalvelu	60
Valvontarangaistus	64
Sakkorangaistus	68
Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio.....	81

7 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain.....	95
<i>Hannu Niemi & Tapio Lappi-Seppälä & Frida Mäkelä</i>	
Rangaistusten tilastoinnista	95
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	96
Seksuaalirikokset	102
Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö	106
Petos ja väärennös.....	111
Ryöstörikokset	114
Taloudellinen rikollisuus.....	116
Liikenne rikokset 118	
Huumausainerikokset.....	122
Rangaistuskäytännön vertailua	125
8 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano	129
<i>Hannu Niemi & Tapio Lappi-Seppälä & Sasu Tyni</i>	
Vankiluku.....	129
Ehdonalainen vapaus	138
Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset	140
Yhteenveto	143
B KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ	147
1 Nuorten seuraamukset, <i>Hannu Niemi</i>	147
Lainsäädäntö	147
Seuraamukset	148
Tuomioistuimessa määrättyt rangaistukset.....	150
Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta	155
Nuorisorangaistus	156
Sovittelu	157
Nuorisovankiluku	158
Yhteenveto.....	159
2 Rikosten sovittelu, <i>Hannu Niemi</i>	161
Sovittelun käynnistyminen ja laajuus	162
Sovitteltavat rikokset	163
Sovittelun osapuolet	166
Sopimukset	167
Sovittelun merkitys rikosprosessissa.....	169
Sovittelun oikeudelliset vaikutukset.....	171
Yhteenveto.....	173
LIITETAULUKOT 1–5	175
LÄHTEET.....	193
SUMMARY	197

JOHDANTO

Tapio Lappi-Seppälä & Hannu Niemi

1 Katsauksen tavoitteet

Seuraamus- ja kontrollijärjestelmää koskevan katsauksen tavoitteena on perustietojen antaminen rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän toiminnasta. Katsauksessa keskitytään ennen kaikkea viranomaiskontrollin tilastolliseen kuvaukseen. Tarkastelua jäsentävinä vaiheina ovat rikosten ilmitulo, poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjien toiminta, tuomioistuinten ratkaisu ja rangaistukseen tuomitseminen sekä rangaistusten täytäntöönpano. Katsauksessa pyritään antamaan myös kokonaiskuva rikosten viranomaiskäsittelystä.¹ Erityisteenä katsauksessa tarkastellaan lisäksi nuorten rikoksentekijöiden seuraamuksia ja rikosten sovittelua.

2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet

Kontrollijärjestelmän toiminnasta kertovat lähteet voidaan jäsentää toimivan viranomaisen sekä rikosasian kulloisenkin käsittelyvaiheen mukaan.

Esitutkintaa koskevaa tilastotietoa on verraten niukasti. Poliisitilastoon sisältyy tieto rikosten selvittämisestä. Katsauksessa on tietoja myös pimeinä rikoksina poliisin tietoon tulleiden tapausten (tekijä ei tiedossa rikoksen ilmoitusvaiheessa) selvitysteesta.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto julkaistaan oikeustilastollisessa vuosikirjassa ja Tilastokeskuksen kotisivuilla internetissä². Tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyttäjän käsittelemät jutut* kertoo syyttäjällä päätyneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen perustiedot. *Syyttämättä jättämistä* koskeva tilasto erottelee harkinnanvaraisen (vuoteen 2015 saakka seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen sekä

¹ Rikosprosessin kestosta on tietoja edellisten vuosien katsauksissa. Tilastokeskus ei enää vuoden 2013 jälkeen tuota rikosprosessia koskevia tilastoja.

² Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätalaston tuottamisen ja viimeiset saatavissa olevat tilastotiedot koskevat vuotta 2013.

syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tietoja on täydennetty ja korvattu myös valtakunnansyyttäjän virastolta saatujen tilastojen tiedoilla.

Tiedot *tuomituista rangaistuksista* ja tuomitulle määrätyistä seuraamuksista sisältyvät tilastokeskuksen ylläpitämään ”Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset” -tilastoon.¹ Aineistona ovat alioikeuksien rikospäätösilmoitukset sekä rangaistusmääräys- ja rikesakkojen ilmoitukset. (Vuodesta 1994 alkaen rangaistusmääräykset on antanut syyttäjä.) Aineisto saadaan oikeusministeriön tuomiolauselmajärjestelmästä. Tilaston runko sisältää tiedot varsinaisessa oikeudenkäynnissä syytetyistä ja rangaistukseen tuomituista henkilöistä sekä sakko- ja rangaistusmääräyksistä ja rikesakoista. Tuomioistuintilaston tilastointiperusteisiin palataan lähemmin jaksossa A.

Erillisessä jaksossa kuvataan kokoavasti rikoslakirikosten ja eräiden yleisempien rikosten *tapahtumavirtaa* rikosten ilmitulon jälkeen lukumäärätietojen valossa.

Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot on kerätty Rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämistä rekistereistä ja julkaisuista.

Rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän ydinalueen ulkopuolelle jäävistä ratkaisuksista ja ilmiöistä kertovaa tilastotietoa on vain rajoitetusti. – *Syyntakeettomia* ja muita syytettyjen mielentilaa koskevia tilastotietoja on saatu nykyisin erikseen Tilastokeskuksesta. Terveystietojen oikeusturvakeskuksen (nykyisin Valvira ja THL) vuosikertomuksista saadaan kuitenkin perustiedot mielentilan selvittämisestä ja hoitoon määräämisestä. *Sovittelumenettelyyn* ohjatuista rikoksista on saatavissa myös Terveystietojen ja hyvinvoinninlaitoksen tuottamia tilastotietoja.

3 Esityksen rakenne ja esitystapa

Seuraamusjärjestelmäkatsaus jakaantuu pysyvään perusosaan sekä vaihtuvateemaiseen ajankohtaisosaan.

Jakso A kuvaa keskeisten kontrolliviranomaisten toimintaa rikosasian käsittelyn eri vaiheissa. Kunkin vaiheen alkuun on liitetty tilastotietojen tulokinnan kannalta tarpeellinen lyhyt normikuvaus. Jakso B sisältää kontrollijärjestelmän ja rikollisuuskontrollin kannalta ajankohtaisia erityisteemoja. Tässä katsauksessa erillistarkasteluun on valittu nuorten seuraamusjärjestelmä ja rikosten sovittelu.

Kontrollijärjestelmää koskevia liitetaulukkoja on viisi: eräiden rikosten käsittelemisestä rikosprosessissa vuosina 2014–2018 (liitetaulukko 1), ai-

¹ Tilastokeskus on kaventanut tilaston sisältöä muun muassa niin, että tilastotietoja ei ole enää vuodesta 2013 alkaen saatavissa rangaistusten mittaamisperusteista ja tuomitsematta jättämisen perusteista.

kasarja rangaistukseen tuomituista 1980–2018 (liitetaulukko 2), aikasarja yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomituista rikoslajeittain vuosina 2000–2018 (liitetaulukko 3), tarkemmat tiedot tuomituista seuraamuksista rikoksittain vuonna 2018 (liitetaulukko 4), sekä syyntakeisuustilasto vuosilta 2016–2018 (liitetaulukko 5).

Aikasarjojen pituus vaihtelee jonkin verran. Syynä yleensä on ollut, ettei vertailukelpoisia tilastosarjoja esitettyä pidemmältä ajalta ole olemassa. Kat-
sauksessa käytetään sekä 10 että 20 vuoden aikasarjoja.

RIKOLLISUUSKONTROLLI

Tässä jaksossa käsitellään virallisen kontrollijärjestelmän toimintaa kuvailemalla muun muassa rikosten ilmituloa, ilmi tulleiden rikosten selvittämistä, rikoksentekijöiden syytteeseen asettamista, heidän tuomitsemistaan sekä rangaistusten täytäntöönpanoa. Toimenpiteistä vastaavat pääasiassa yleiset kontrolliviranomaiset: poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset. Jakso A sisältää perustiedot kontrolliviranomaisten toiminnasta. Jaksossa B tarkastellaan lähemmin eräitä kontrollijärjestelmän erityispiirteitä.

A Kontrolliviranomaisten toiminta

Hannu Niemi & Tapio Lappi-Seppälä

1 Johdanto

Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet

Piilorikollisuus ja ilmitullut rikollisuus. Ilmi tulleella rikollisuudella tarkoitetaan yleensä niitä laissa rangaistavaksi määrättyjä tekoja, jotka ovat tulleet poliisin tietoon ja jotka on kirjattu rikoksiksi. *Piilorikollisuudella* tarkoitetaan kaikkea sitä rikollisuutta, joka jää tulematta poliisin tietoon ja kirjaamatta.

Piiloon jäännin syyt vaihtelevat: Osa rikollisuudesta jää piiloon ja rekisteröimättä syystä, ettei rikosta lainkaan havaita. Tyystin havaitsematta saatavat jäädä etenkin yhteisöllisiin ja valtiollisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset, kuten rikokset julkista taloutta vastaan, ympäristörikokset taikka liikenne-rikokset. Toinen piiloon jäämisen syy on, ettei havaittua rikosta ilmoiteta eteenpäin viranomaisille taikka poliisille. Vaikka valtaosa välittömästi yksilöuhria koskevista rikoksista tulee uhrin tietoon, niistä vähemmistö ilmoitetaan eteenpäin poliisille. Senkin jälkeen, kun rikos on saatettu

poliisiin taikka viranomaisten tietoon, se voi eri syistä – esimerkiksi teon määrittelyyn liittyvien vaikeuksien takia tai asianomistajarikoksissa uhrin tahdosta – jäädä rikoksena kirjaamatta.

Jaksossa A.2 tarkastellaan rikosten ilmituloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Jaksoissa A.3–8 selvitetään tarkemmin ilmirikollisuuteen kohdistuvia viranomaistoimenpiteitä. Tarkastelu on jäsennetty rikosasian etenemisen sekä asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten mukaan seuraavasti:

Poliisin tietoon tullut rikollisuus ja esitutkintaviranomaisten toiminta. Rikokset tulevat poliisin tietoon joko poliisille annettujen tietojen ja ilmoitusten perusteella (rikosilmoituksina, ilmiantoina, yleisövihjeiden avulla, muun viranomaistoiminnan kautta), taikka poliisin oman valvontatoiminnan tuloksena. Tietointotulotapa vaihtelee rikostyyppin mukaan. Yksilöön kohdistuvat rikokset tulevat usein tietoon asianomistajan ilmoituksen perusteella. Poliisin taikka muiden viranomaisten valvontatoiminnan kautta tulevat taas ilmi esimerkiksi valtion taloudellisiin intresseihin kohdistuvat rikokset ja vahinkoa aiheuttamattomat liikenne rikokset.

Poliisille ilmoitetuista ja sen kirjaamista rikoksista osa selvitetään (*selvitetyt rikokset*) osassa tekijä jää tuntemattomaksi (*selvittämättömät rikokset*). Rikosten selvittämisessä voi poliisin ohella olla mukana muitakin viranomaisia kuten työsuojelu-, tulli- ja veroviranomaisia. Yleensä selvitetty rikokset ilmoitetaan syyttäjälle syytetoimia varten (*syyttäjälle ilmoitetut*). Lievimpien rikosten osalta poliisilla on kuitenkin oikeus jättää ilmoitus tekemättä ja antaa syyllistyneelle huomautus (*ilmoittamatta jätetyt*). – Esitutkintaa ja rikosten selvittämistä tarkastellaan jaksossa A.3.

Syyttäjän toiminta. Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista osa johtaa syytetoimiin (*syytteeseen asetetut*), osa ei (*syyttämättä jätetyt*). Syyte voi jäädä nostamatta prosessuaalisin perustein esimerkiksi milloin tekijän syyllisyydestä ei ole riittävää näyttöä taikka syyteoikeus on vanhentunut. Syyttäjällä on lisäksi oikeus jättää syyte nostamatta määrätyin laissa määriteltyjen perusteiden nojalla, siitä huolimatta, että syyllisyys on tullut vahvistetuksi (ns. *harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen*). Vuonna 2015 tuli voimaan syyteneuvottelulainsäädäntö, missä rikoksesta epäilty tai vastaaja voi saada rikoksen tunnustamisen vastineeksi lievemmän rangaistuksen tunnustamisoi-keudenkäynnissä. Vuodesta 1995 alkaen syyttäjän tekemiin päätöksiin on lisätty rangaistusmääräysten vahvistaminen (tätä ennen rangaistusmääräykset vahvisti tuomioistuin). Uusi sakkomenettely otettiin puolestaan käyttöön 1.12.2016. Sen perusteella poliisi voi vahvistaa laissa mainituin edellytyksin liikenne rikkomuksista ja näpistyksestä enintään 20 päiväsakon suuruisen sakkorangaistuksen. Näissä tapauksissa sakko ei siis enää mene syyttäjän vahvistettavaksi. – Syyttäjien toimintaa tarkastellaan jaksossa A.4.

Tapausten eteneminen rikosprosessissa. Eri rikosten käsittely rikosprosessissa tapahtuu paljolti keskenään samanlaisten prosessuaalisten toimenpiteiden kautta, rikosten ilmitulosta aina tuomioistuinratkaisuun ja seuraamusten täytäntöönpanoon saakka. Prosessin varrella rikoksia kuitenkin karsiutuu eri vaiheissa pois, mutta karsiutumisessa voi olla suuria rikoslajikohtaisia eroja. Erot voivat selittyä muun muassa rikostyyppin vakavuudella, ilmitulotavoilla, syyteoikeudella ja tutkinnallisilla seikoilla. Esimerkiksi vähäiset rikokset voivat päättyä usein poliisin tai syyttäjän ratkaisulla, kun taas vakavissa rikoksissa päätöksen tekee poikkeuksetta viime kädessä tuomioistuin. Helposti selvitettävät rikokset (esim. liikenne rikokset) etenevät rikosprosessissa, kun taas vaikeasti selvitettävistä (esim. varkaudet) voi karsiutua suuri osa pois jo esitutkintavaiheessa. – Rikoslakirikosten ja keskeisten rikosten etenemistä käsitellään jaksossa A.5 ja liitetaulukossa 1.

Tuomioistuinratkaisu. Tuomioistuimissa käsitellyistä rikossyytteistä osa hylätään näyttämättöminä (*hylätyt syytteet*) ja osa katsotaan näytetyiksi (*syyksilukevat tuomiot*). Syytteen toteennäyttäminen ei välttämättä johda rangaistukseen, sillä tuomioistuimilla on valta jättää määräehdoin rangaistus tuomitsematta (*tuomitsematta jättäminen*). Osassa tapauksia tekijä vapautetaan rangaistusvastuusta syyntakeettomuuden perusteella tai lakiin sisältyvien vastuuvapausperusteiden nojalla (*vastuusta vapauttaminen*).

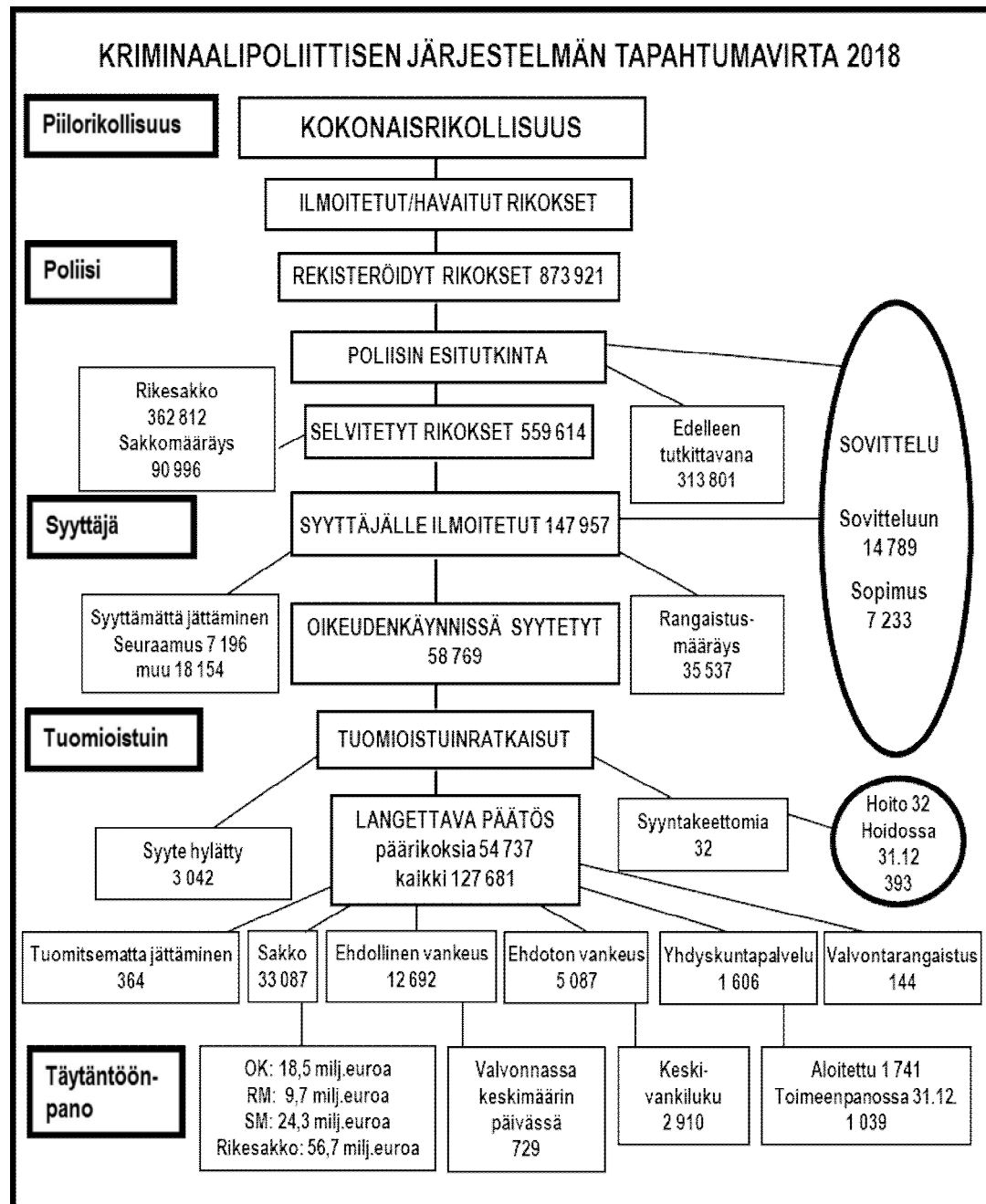
Rangaistukseen tuomittaessa perusvaihtoehtoina on *sakko*, sekä *ehdollinen* ja *ehdoton vankeus*. Uusina rangaistuslajeina ovat lisäksi *yhdyskuntapalvelu* sekä kokeiluna vuonna 1997 aloitettu, vuoden 2005 alusta pysyvästi koko maahan laajentunut *nuorisorangaistus* sekä 1.11.2011 voimaan tullut *valvontarangaistus*. Tuomioistuimen määräämä rangaistus ei yleensä muodostu rikoksen ainoaksi seuraukseksi. Rikoksesta aiheutuu säännönmukaisesti monenlaisia sekä virallisia että epävirallisia seurauksia. – Tuomioistuinten toimintaa tarkastellaan jaksoissa A.6–7 sekä B.1.

Lisäksi jaksossa B.2 tarkastellaan *rikosten sovittelumenettelyssä* ratkaistujen tapausten määriä.

Täytäntöönpanoviranomaisten toiminta. Viimeistä porrasta järjestelmässä edustaa rangaistusten täytäntöönpano. Rangaistusten täytäntöönpano-organisaatio uudistettiin vuonna 2010. Täytäntöönpanotehtävät siirrettiin uudelle oikeusministeriön alaiselle Rikosseuraamuslaitokselle. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta vastasi ennen sitä Rikosseuraamusviraston osana vankeinhoitolaitos ja vapaudessa täytäntöön pantavien ns. yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa varten virastossa oli kriminaali-huoltolaitos. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia tietoja on kerätty jaksoihin A.8 ja B.1.

Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus

Alla olevaan kaavioon on kerätty keskeiset tiedot tapausrakumääristä sekä kontrolliviranomaisten toiminnasta järjestelmän eri portailla.

Vuonna 2018 poliisi rekisteröi 873 921 rikosta. Samana vuonna tietoon tulleista rikoksista selvitettiin 559 614 eli 64 %. Edelleen tutkittavana oli 313 801.

Syyttäjälle ilmoitettiin 147 957 rikosta vuonna 2018 (26 % selvitetystä; 31 % vuonna 2017). Syyttäjä antoi 35 537 rangaistuspääräystä ja 90 996

sakkomääräystä vuonna 2018. Lukujen huomattavat muutokset edeltäviin vuosiin johtuvat siitä, että 1.12.2016 tuli voimaan uusi sakkomenettely, missä määrällisesti suuri osa syyttäjien tehtäviä siirrettiin poliisille. Vuonna 2018 jätettiin syyttämättä harkinnanvaraisin perustein 7 196 rikoksente-kijää ja muulla perusteella 18 154 syytteeseen ilmoitettua.

Rikosten sovitteluun ohjautui 14 789 rikosta vuonna 2018. Sovittelu käynnistettiin 65 prosentissa sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista. Käynnistetyissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 7 233 tapauksessa (75 % käynnistyneistä). Keskeytyneiden sovittelujen osuus oli 11 prosenttia.

Vuonna 2018 oikeudenkäynnissä oli syytettynä 58 769 rikoksesta epäiltyä. Syyte hylättiin 3 042 tapauksessa (5 % syytetyistä) ja syyntakeettomaksi todettiin 32 rikoksesta syytettyä. Kaikkiaan oikeudenkäynnissä luettiin syyksi 127 681 rikosta (eri tilastointiperusteista ks. myöhemmin jakso A.5 ja A.7). Päärikosperusteen mukaan syyllisiksi katsottuja oli 55 101 ja rangaistukseen tuomittuja oli 54 737. Rangaistukseen tuomitsematta jäi 364. Saksoon tuomittiin 33 087, ehdolliseen vankeuteen 12 696, ehdottomaan vankeuteen (vankilaan) 5 087, yhdyskuntapalveluun 1 606 ja valvontarangaistukseen 144 rikoksente-kijää.

Vuoden 2018 keskivankiluku oli 2 910. Yhdyskuntapalvelua oli vuoden 2018 lopussa suorittamassa 1 039 tuomittua. Ehdollisesti rangaistuja nuoria oli vuoden 2018 aikana päivittäin keskimäärin valvonnassa 729 henkilöä. Vankeusajan loppuvaiheen aikana oli valvotussa koevapaudessa keskimäärin 207 henkilöä päivässä. Kriminaalipotilaita oli hoidossa 393 henkilöä vuoden 2018 lopussa.

Kaavion tietoja verrattaessa on kiinnitettävä huomio tilastointiyksiköiden vaihteluun. Rikollisuutta kuvaavat luvut kertovat yleensä kaikista tietoon tulleista rikoksista. Syyttäjän ratkaisut ovat juttukohtaisia (jolloin päätökseen voi esimerkiksi sisältyä useampi rikos). Tuomioistuinratkaisuja koskevat luvut ovat joko päärikosperusteisia (tuomiokerran törkeimmän rikoksen mukaan) taikka ne voivat sisältää tiedot kaikista syyksi luetuista rikoksista (ks. tarkemmin jakso A.5). Täytäntöönpanoa koskevat tiedot ovat taas yleensä henkilöpohjaisia.

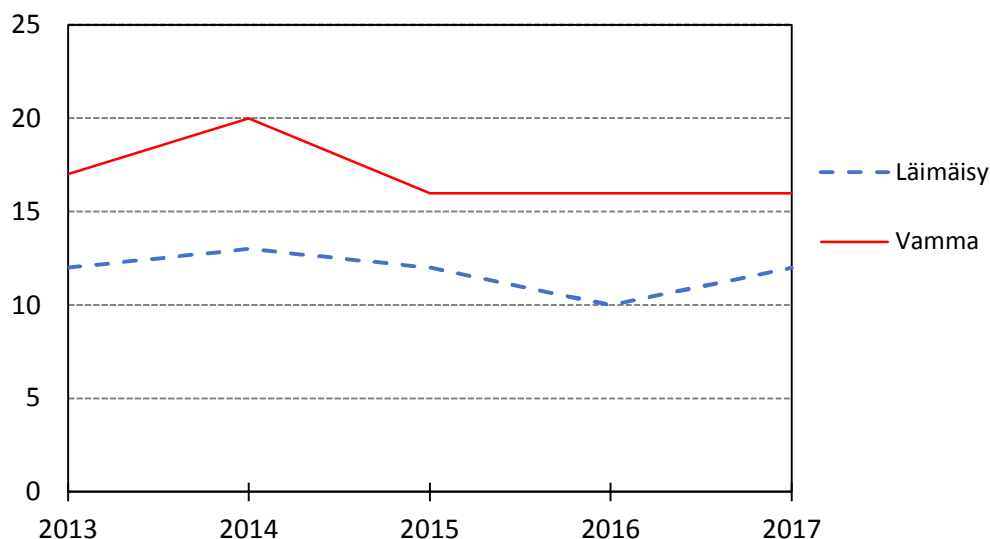
2 Rikosten ilmitulo

Suurin osa kaikista yksityiseen henkilöön taikka kotitalouteen kohdistuneista väkivalta- ja omaisuusrikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja tilastoimatta. Kansallisen uhritutkimuksen tietojen mukaan poliisitutkinta oli vuonna 2009 suoritettu kaikista haastateltavien mainitsemista vähintään lyönnin sisältäneissä väkivaltatapauksista 15 prosentissa. Vuoden 2017 kansallisen uhritutkimuksen mukaan 12 prosenttia (10 % vuonna 2016) vähintään läimäisyn tasoista väkivaltaa kokeneista 15–74-vuotiaista oli ilmoittanut poliisille väkivaltatapauksesta. Vammaan johtaneissa tapauksissa osuus oli 16 prosenttia vuonna 2017 (16 % vuonna 2016) (Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016, 2017; Danielsson & Näsi 2018).

Taulukko 1 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–2009

	Poliisitutkinta suoritettu haastattelutietojen mukaan	
	Väkivaltarikoksissa (vähintään lyönnin sis. tapaukset)	Omaisuusrikoksissa
1980	6,2 %	17 %
1988	8,2 %	24 %
1993	11,7 %	36 %
1997	17,4 %	36 %
2003	14,9 %*	41 %
2006	22,6 %*	37 %
2009	15,0 %*	32 %

Lähteet: Heiskanen ym. 2001 ja 2004; Sirén ym. 2007; vuosien 2006 ja 2009 uhritutkimusten perusaineistot 1980–2009. * Laajempi väkivaltakysymys.

Kuvio 1 Teon tuleminen poliisin tietoon vähintään läimäisyn käsittävästä tai vammaan johtaneesta fyysisestä väkivallasta vuosina 2013–2017 kansallisen rikosuhritutkimuksen kyselyissä.

Lähteet: Danielsson ym. 2014; Danielsson & Salmi 2015; Danielsson & Kääriäinen 2016, 2017; Danielsson & Näsi 2018.

Haastattelutiedot osoittavat myös, että rikosten ilmoittamisalttius on väkivallan osalta kasvanut vuodesta 1980 jopa nelinkertaiseksi ja omaisuusrikosten yli kaksinkertaiseksi. Vuotta 2009 koskeneessa tutkimuksessa sekä väkivallan että omaisuusrikosten poliisille ilmoittaminen kuitenkin väheni edellisestä vastaavasta selvityksestä. Nousu perustuu osaksi väestön tuntuvaan vanhenemiseen 1980-luvun alun jälkeen. Silti myös nuoret ilmoittavat kokemiaan väkivaltarikoksia selvästi useammin poliisille kuin aiemmin 1980-luvulla. Omaisuusrikosten kohdalla ilmoitusalttiuden nousun taustalla näyttää olevan myös vakuutussuojan paraneminen.

Poliisille ilmoittamisen osuus väkivaltarikoksissa on vakiintunut 10–13 prosentin tasolle 2010-luvulla (luvut eivät ole vertailukelpoisia ennen 2010-lukua tehtyihin tutkimuksiin), kun mittarina käytetään vähintään läimäisyn sisältäneitä tapauksia. Vammaan johtaneissa tapauksissa noin 15–20 prosenttia väkivaltaa kokeneista ilmoitti tapauksen poliisille vastaavana aikana (kuvio 1).

Aiemmin myös naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitettiin selvästi harvemmin poliisille kuin miehiin kohdistuvasta. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on ollut tyypillisesti perhe- ja parisuhdeväkivaltaa, kun taas miehet joutuvat enemmän heille entuudestaan tuntemattoman aiheuttaman väkivallan kohteeksi. Vuotta 2006 koskevan tutkimuksen perusteella tilanne näyttäisi kuitenkin tässä suhteessa muuttuneen, kun naisiin kohdistuneen väkivallan ilmoittaminen oli yli kaksinkertaistunut edellisiin mittauksiin verrattuna. Osin naisten tekemien rikosilmoitusten kasvu saattaa liittyä siihen, että naiset joutuvat nykyisin enemmän myös muun tyyppisen kuten työpaikoilla tapahtuvan väkivallan uhreiksi. Vuotta 2009 koskeneen tutkimuksen mukaan tilanne kuitenkin palautui kymmenen vuoden takaiselle tasolle.

Ilmoitusalttiuteen vaikuttaa – paitsi uhrin ikä – teon vakavuus, uhrin sukupuoli sekä ilmoituksesta saatavissa oleva hyöty. Tärkein rikosten ilmoitusta selittävä tekijä on rikosten vakavuus. Omaisuusrikoksissa ilmoittamishalukkuutta selittäviä tekijöitä olivat vahinkojen määrä ja kohteen arvo, väkivaltarikoksissa vuorostaan vamman vakavuus ja tapauksen haitta-aste (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 150). Myös sukupuoli vaikuttaa.

Erään uhritutkimuksen mukaan (Heiskanen & Ruuskanen 2010) uhrille entuudestaan tuntemattoman tekijän miehiin kohdistunut (23 %) väkivalta tuli useammin poliisin tietoon kuin naisiin kohdistunut (14 %) vastaavanlainen väkivalta. Syynä tähän saattaa olla se, että miehiin kohdistunut väkivalta oli luonteeltaan vakavampaa ja enemmän vammoja aiheuttavaa kuin naisiin kohdistunut. Tuttujen tekemä väkivalta tuli poliisin tietoon yhtä usein (9 %) riippumatta uhrin sukupuolesta. Miesten kokema nykyisen tai entisen kumppanin aiheuttama väkivalta tuli sen sijaan erittäin harvoin (1–

2 %) poliisin tietoon, jos uhrina oli mies, mutta paljon useammin uhrin ollessa nainen (7–9 %).

Omaisuusrikoksissa on omaisuuden vakuutussuojalla omaisuuden arvon ohella ilmoittamishalukkuutta lisäävä vaikutus. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt asettavat yleensä rikosilmoituksen teon korvauksen saamisen edellytykseksi rikostapauksissa. Vakuutuskorvaus on etenkin automurtoja koskevissa rikosilmoituksissa keskeinen motiivi. Vastaavasti autoihin kohdistuvien rikosten ilmoitusalttius oli omaisuusrikoksissa selvästi korkein.

Monet muutkin seikat kuten ilmoituksenteon helppous tai vaikeus, ilmoittajan sosiaalinen asema ja suhtautuminen rikollisuuteen sekä poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Niinpä esimerkiksi mahdollisuus jättää rikosilmoitus internetin välityksellä kasvattaa osaltaan ilmoitusalttiutta. Myös poliisin kyky selvittää rikoksia ja uhrien käsitys poliisin onnistumismahdollisuuksista sekä yleinen luottamus poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Edelleen merkitystä on sillä, kohdistuuko rikos yhteisöön vai yksityiseen ihmiseen. Yhteisöjen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ilmoitetaan hyvin usein, etenkin ulkopuolisten tekijöiden yhteisöön kohdistamien rikosten tapauksessa, liki automaattisesti, ”viran puolesta” poliisille (vrt. Aromaa & Laitinen 1994).

Myös poliisin toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään ovat suurimmat nimenomaan sellaisissa rikoksissa, joissa mikään yhteisö tai kukaan yksityinen henkilö ei ole kärsinyt välitöntä vahinkoa. Valvontaa tehostamalla sekä uudella tavalla kohdentamalla poliisi voi saada tietoonsa enemmän tällaisia rikoksia. Vaikka vastaavilla toimilla lienee vähäisempi vaikutus perinteisten väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmituloon, poliisin toiminnan painottamisella on oma merkityksensä. Seuraavassa luodaankin katsaus niihin toimiin, joita poliisi on pyrkinyt painottamaan ja uudistamaan viimeisen runsaan 10 vuoden aikana.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman mukaisesti rikostorjunnan neljä keskeistä sektoria ovat omaisuusrikostorjunta, talousrikostorjunta, väkivaltarikostorjunta sekä huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta. Rikostutkiminnan tila -hanke käynnisti puolestaan mittavat rikostorjunnan tehostamistoimet (Poliisin vuosikertomus 2006). Aiemmin sähköisen rikosilmoitusjärjestelmän käyttöönotto vuonna 2003 (Poliisin vuosikertomus 2003) on helpottanut rikosilmoitusten tekoa ja siten todennäköisesti madaltanut kynnystä tehdä rikosilmoitus.

Talousrikostoiminta oli vuonna 2005 poliisin erityisenä painopistealueena. Sitä ennen vuodesta 2002 alkaen poliisi oli panostanut massarikosten ja niistä erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Talousrikos- ja omaisuusrikostorjunnassa ei niinkään onnistuttu paljastamaan piilorikollisuutta vaan sen sijaan parantamaan tutkittavina olleiden juttujen selvitysas-

tetta. Omaisuusrikosten selvitystaso nousikin yli 5 prosenttiyksikköä vuosina 2001–2005. Talousrikoksissa tutkinta-ajat lyhenivät ja takavarikoidun rikoshyödyn määrä kasvoi. Talousrikostorjuntaan liittyi myös ulkomaisen työvoiman valvonnan tehostamista, joka johti myös piilorikollisuuden paljastumiseen. Tämän toiminnan ensisijaisena kohteena olivat yritykset, jotka käyttivät pimeää ulkomaista työvoimaa (Poliisin vuosikertomus 2005).

Vuosina 2006–2007 poliisin toiminnan painopistealueena oli väkivaltarikollisuuden torjunnan tehostaminen. Väkivallan vähentäminen oli keskeinen tavoite sisäisen turvallisuuden ohjelmassa sekä Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan väkivallan vähentämisohjelmassa. Poliisi aloitti tehostetun toiminnan jo edellisenä vuonna 2005. Torjuntatoimia kohdennettiin erityisesti lapsiin kohdistuviin rikoksiin. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen oli eri viranomaisten yhteinen painopistealue vuonna 2007. (Poliisin vuosikertomus 2007.) Poliisi onnistui oman arvionsa mukaan vähentämään vakavinta väkivaltarikollisuutta ja paljastamaan piilorikollisuutta (Poliisin vuosikertomus 2006). Aiempina vuosina poliisi oli tehostanut perheväkivallan torjuntatoimia (Poliisin vuosikertomus 2003).

Vuonna 2007 poliisin toiminnan painopistealueeksi valittiin huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta (Poliisin vuosikertomus 2007), jota jatkettiin myös vuonna 2008 (Poliisin vuosikertomus 2008). Jo tätä ennen vuonna 2006 poliisi keskitti voimiaan törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen, minkä takia törkeiden tapausten suhteellinen osuus huumausainerikoksissa kasvoi. Huumausaineiden torjunnassa kansainvälinen yhteistyö tähtää huumeiden pysäyttämiseen Suomen rajalla. Tähän liittyen on ollut valmisteilla PTR-viranomaisten eli poliisin, tullin ja rajavallan kesken järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategia (Poliisin vuosikertomus 2006).

Vuonna 2008 poliisi kehitti teknistä rikostutkintaa ja analyysitoimintaa. Väkivaltarikosten osalta poliisi arvioi tehostuneen paljastustoiminnan nostaneen osaltaan tilastoidun väkivallan määrää. Yhteistyötä koulujen kanssa tiivistettiin kouluväkivallan ja -kiusaamisen torjumiseksi. Rasismin vastaisuus ja suvaitsevaisuuden lisääntyminen olivat myös yhtenä painopistealueena (Poliisin vuosikertomus 2008). Näillä toimilla pyrittiin edistämään sekä rikosten ilmituloa että paljastuneiden rikosten selvittämistä.

Vuoden 2009 aikana poliisi panosti väkivallan osalta erityisesti nuoriin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisyyn yhteistyössä koulun sekä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa. Poliisi tehosti myös tuntuvasti tietoverkkorikollisuuden torjuntaa. Poliisi arvioi myös, että se kykeni vaikuttamaan kokonaisrikollisuuden kasvuun kehittämällä ennalta estävää toimintaa, nostamalla rikosten selvitysprosenttia, nopeutta-

malla juttujen läpivirtausaika sekä ottamalla tehokkaasti pois rikoshyötyä (Poliisin vuosikertomus 2009).

Talousrikostutkinta työllisti poliisia vuonna 2010 (mm. Wincapita-juttu ja vaalirahoitukseen liittyvät jutut). Poliisi on luonut talousrikostutkintaan verkostomaisen mallin, jota kehitetään edelleen juttujen tutkimisen tehokkuudeksi. Myös viharikosten tunnistamista ja niihin puuttumista lisättiin. Ulkomailta tuleviin liikkuviin rikollisryhmiin kohdistettiin valtakunnallinen rikoksentorjuntaprojekti yhdessä tullin ja rajavartiolaitoksen kanssa (Poliisin vuosikertomus 2010).

Liikennevalvonnassa valvontakameroiden määrät ovat jatkuvasti lisääntyneet. Vuonna 2005 tällaisia valvontakameroita oli käytössä 40 ja siirrettäviä autovalvontayksiköitä 11. Vuonna 2010 valvontakameroita oli kaikkiaan 90, joita käytettiin 900 kiinteässä valvontatolpassa, sekä 15 automaattivalvontautoa. Automaattisen kameravalvonnan avulla paljastuneet ylinopeudet kolminkertaistuvat vuonna 2005 edelliseen vuoteen verrattuna. Vuonna 2008 kameravalvonnan perusteella määrättiin yli kaksi kertaa enemmän seuraamuksia kuin edellisellä vuonna. Poliisi alensi vuonna 2009 myös lievien liikenne rikosten puuttumiskynnystä, mikä osaltaan on lisännyt liikenne rikkomusten määrää. Automaattisen liikennevalvonnan perusteella määrättyjen seuraamusten määrä jatkoi kasvuaan myös vuosina 2010–2011 ja oli noin kaksinkertainen vuoteen 2008 verrattuna (Poliisin vuosikertomus 2011). Vuonna 2012 nopeusrajoitusten ylitykset kuitenkin vähenivät 16 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna (Poliisin vuosikertomus 2012). Poliisi on saanut käyttöönsä myös entistä tehokkaampia huumevalvontatestejä huumeuskien paljastamiseksi. Nämä tekniset uudistukset ovat lisänneet liikenne rikosten ilmituloa.

Poliisi aloitti erityisesti työelämää siirtyville nuorille suunnatun Harmaa talous – musta tulevaisuus -kampanjan yhteistyössä useiden muiden viranomaisten ja sidosryhmien kanssa vuonna 2011. Poliisi onnistui kasvattamaan sekä talous- että huumerikollisuudesta saadun rikoshyödyn palauttamista samana vuonna. Poliisi on parantanut myös valmiuksiaan tietoverkoissa tapahtuvan rikollisuuden tutkimiseen (Poliisin vuosikertomus 2011). Harmaan talouden vastaista toimintaa jatkettiin vuonna 2012 ja 2013 asettamalla torjuntaan 50 henkilötyövuotta lisää ja lisäämällä viranomaisyhteistyötä (Poliisin vuosikertomus 2012 ja 2013).

Poliisi lisäsi näkyvää poliisitoimintaansa verkossa ja yhteistyötä kyberturvallisuushkien torjumiseksi tehostettiin vuonna 2013. Väkivaltaisten ääri liikkeiden nousua on puolestaan pyritty torjumaan toteuttamalla väkivaltaisen extremismien ennalta ehkäisyä koskevaa toimintaohjelmaa (Poliisin vuosikertomus 2013).

Sisäministeriön poliisiosasto vahvisti poliisin ennalta ehkäisevän toiminnan strategian vuosille 2014–2018. Siinä painottuvat rikosten ennalta ehkäise-

vään torjuntaan liittyvien toimenpiteiden ohella uusien rikosilmiöiden ymmärtäminen ja huomioiminen, lähipoliisitoiminnan lisääminen ja yhteistyöverkotuminen muiden viranomaisten kanssa. Tähän liittyy myös poliisin näkyvyyden ja vaikuttavuuden parantaminen erityisesti sosiaalisessa mediassa. Turvapaikan hakijoiden määrän kasvun vuoksi laittomasti maassa oleskelevien ja kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden maasta poistamista on nopeutettu ja tehostettu (Poliisin vuosikertomus 2014).

Vuonna 2016 poliisi pyrki vahvistamaan toimia rajat ylittävän rikollisuuden ja viharikollisuuden torjumiseksi. Rikollisuus on jatkuvasti levinnyt yhä enemmän tietoverkoihin ja tämän tyyppisen rikollisuuden torjunta on muuttunut poliisitoiminnassa yhä haastavammaksi (Poliisin vuosikertomus 2016).

Vuonna 2017 valmistui sisäisen turvallisuuden strategia, jossa keskeinen tavoite oli pystyä reagoimaan nopeasti muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin. Sekä vuonna 2017 että vuonna 2018 poliisi on kiinnittänyt huomiota toimintavalmiusajan parantamiseen hälytystehtävissä. Poliisin näkyvyyttä on pyritty lisäämään olemalla enemmän läsnä yleisillä paikoilla ja suurissa yleisötapahtumissa. Poliisihallitus kehotti poliisilaitoksia kiinnittämään erityistä huomiota terrorismin mahdollisuuteen Suojelupoliisin nostettua terrorismin uhkatason erityisesti Turun puukotuksen jälkeen (Poliisihallinnon toimintakertomukset 2017 ja 2018).

3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen

Esitutkintatoimien tilastoinnista

Tiedot selvitetystä rikoksista sisältyvät poliisitilastoon. Rikos merkitään tilastossa selvitettyksi, jos sen esitutkinta on päätetty ja tiedossa on syylliseksi epäilty. Selvitetty rikokset erotellaan tilastoissa kahteen ryhmään: syyttäjälle syyttämistä varten ilmoitetut ja syyttäjälle ilmoittamatta jätetyt rikokset. Seuraavassa selvitettyihin rikoksiin luetaan siten myös ilmoittamatta jätetyt rikokset.

Selvitysaste viittaa selvitettyjen ja ilmoitettujen rikosten suhteeseen. Kyse on siitä, kuinka suuren osan ilmoitetuista rikoksista poliisi on vuoden aikana selvittänyt. Koska rikosten ilmoittaminen ja niiden selvittäminen ei useinkaan osu samalle vuodelle, joudutaan päättämään selvitysasteen laskutavasta. Poliisitilastossa käytetään kahdella eri tavalla laskettuja selvitysprosenttilukuja: (a) Kaikki tietyn vuoden aikana selvitetty rikokset suhteutettuna saman vuoden aikana ilmoitettuihin rikoksiin, jolloin selvitettyjen lukuun sisältyy siis myös kyseistä vuotta aikaisemmin ilmoitettuja rikoksia. (b) Tiettyinä vuotena ilmoitetut ja samana vuonna selvitetty rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Seuraavassa noudatetaan ensimmäistä laskutapaa. Selvitysasteet on tässä jaksossa laskettu poikkeuksellisesti poliisilta saaduista luvuista, koska Tilastokeskuksen ylläpitämät tilastot eivät sisällä erikseen tietoja ns. pimeinä tulleiden rikosten selvitysmääristä.

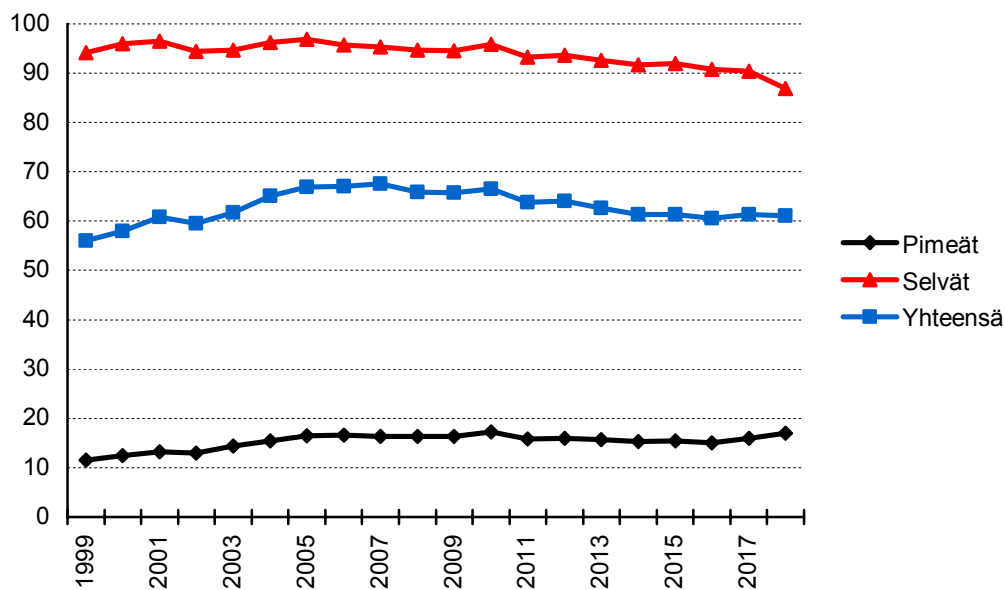
Koska selvitysaste viittaa ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten suhteeseen, eivät poliisilta *kokonaan piiloon* jäävät rikokset vaikuta ilmoitettuihin selvitysprosentteihin. Piilorikollisuuden huomioon ottaminen alentaisi selvitystasetta. Sama seikka vaikuttaa myös selvitysasteen muutoksista tehtäviin päätelmiin. Ilmoitusaltiuden kasvu voi laskea tilastoitua selvitysprosenttia, vaikka poliisi selvittäisi saman määrän rikoksia suhteessa kaikkiin (ilmoitettuihin ja ilmoittamattomiin) rikoksiin. Myöskään rikosentekijän kiinnijäämisriskiä (tai riskin muutosta) ei voi suoraan päätellä tilastoidusta selvitysasteesta, koska siihenkin vaikuttaa poliisin tietoon tulemattomien tekojen määrä. Ainoastaan niissä tilanteissa, joissa mukana on myös arvio piiloon jäävästä rikollisuudesta, voi puhua ”todellisesta” selvitysasteesta, joka kertoo sen, kuinka suuri osuus kaikista rikoksista tulee selvitettyiksi.

Huomattakoon myös, ettei yleisesti käytetty selvitysaste yksin ole erityisen hyvä poliisitoiminnan tehokkuuden mittari. Usein selvitysprosentin määrää rikosten tietoon tulon tapa: jotkut rikokset tulevat tietoon vasta selvitettyinä. Rikosten välisen vertailun sijasta onkin viisasta tyytyä vain trendien muutoksiin, ja tällöinkin on otettava huomioon mahdollisen ilmoitusaltiuden muutoksen merkitys. Yleisen selvitysasteen ohella tässä esitetään

kuitenkin tietoja myös ns. pimeinä tulleiden tapausten selvittämisestä ja ne kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään rikoksia.

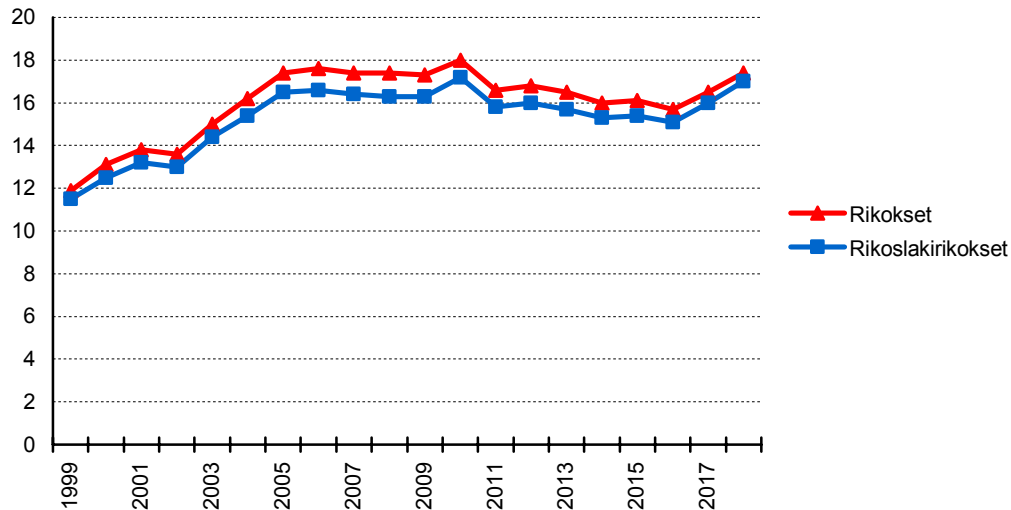
Selvitysaste ja rikoslaji

Kaikkien rikosten yleinen selvitysaste on parantunut noin 70 prosentista yli 80 prosenttiin (83 % vuonna 2018) viimeksi kuluneen 15–20 vuoden aikana, mutta rikoslakirikosten selvitysaste on palautunut nousun jälkeen lähemmäs vuosituhannen alun 60 prosenttia. Viime vuosina selvitysasteet ovatkin yleisesti heikentyneet. Osassa tapauksista rikos on asiallisesti selvitetty ja epäilty tiedossa jo teon tullessa poliisin tietoon (selvät tapaukset). Muissa tapauksissa eli ns. pimeinä tulleissa jutuissa poliisi joutuu tutkinnassa selvittämään sen, ketä voidaan rikoksesta epäillä. Kuvioista 1 ja 2 nähdään, että pimeinä tulleiden rikosten selvitysaste on alhainen ja jää vuosittain alle viidennekseen pimeinä tietoon tulleista rikoksista. Pimeiden juttujenkin selvitysaste on kuitenkin parantunut 2000-luvun alkupuolella, mutta pysynyt sen jälkeen suunnilleen samana.

Kuvio 1 Rikoslakirikosten selvitysaste 1999–2018

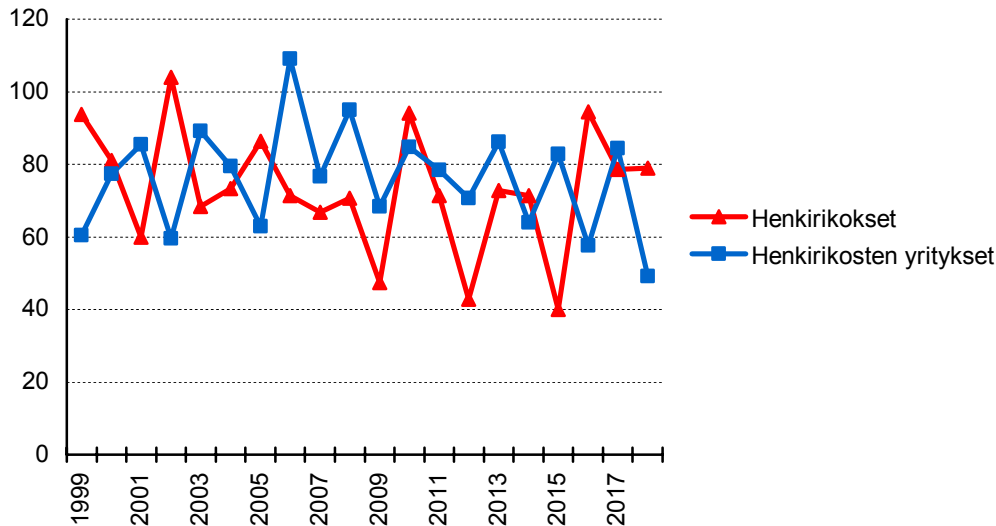
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Kuvio 2 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden rikosten selvitysaste 1999–2018
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Poliisin tietoon selvitettyinä tulleiden rikoslakirikosten määrä on vähentynyt 5 prosenttia ja pimeiden tapausten määrä 33 prosenttia vuonna 2018 vuoteen 2000 verrattuna. Tämä tarkoittaa samalla sitä, että pimeiden juttujen osuus poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista on vähentynyt 45 prosentista 37 prosenttiin samana aikana. Toisin sanoen poliisin tutkintatyö on määrällisesti tarkasteltuna vähentynyt, mikä voi osaltaan selittää parantunutta selvitysastetta sen ohella, että poliisi on pyrkinyt erilaisin toimenpitein määrätietoisesti parantamaan rikostutkinnan tuottavuutta. Selvitysasteen väliaikainen heikkeneminen voi puolestaan olla seurausta juttujen luonteen ja niiden selvittämisen vaikeusasteen lisääntymisestä ja poliisin vähentyneistä resursseista.

Selvitysprosentti vaihtelee suuresti eri rikoksissa. Henkirikosten selvitysaste on yleensä korkea. Vuosina 1999–2018 henkirikosten kokonaisselvitysaste oli 90 prosenttia (82 % vuonna 2017 ja 73 % vuonna 2018) ja henkirikosten yritysten 94 prosenttia (101 % vuonna 2017 ja 84 % vuonna 2018). Suuri osa henkirikoksista selvitetään myös tietoon tulovuotta seuranneina vuosina, mikä voi toisinaan nostaa selvitysasteen yli sadan prosentin ja aiheuttaa vuosittaisiin selvitystrendeihin satunnaista vaihtelua. Keskimäärin noin joka kuudes (18 % vuosina 1999–2018) henkirikos (keskimäärin 20 rikosta vuodessa) ja joka yhdeksäs (12 % vuosina 1999–2018) henkirikoksen yritys (keskimäärin 40 rikosta vuodessa) tulee poliisin tietoon epäillyn osalta selvittämättömänä. Näissä pimeinä tulleissa henkirikoksissa selvitysaste on ollut keskimäärin 73 prosenttia ja henkirikosten yrityksissä 74 prosenttia vuosina 1999–2018.

Kuvio 3 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden henkirikosten ja niiden yritysten selvitysaste 1999–2018

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Tilastoitu selvitysprosentti on korkea myös rikoksissa, jotka tulevat ilmi poliisin oman valvonnan kautta (esimerkiksi liikenne rikoksissa), mutta näissä rikoksissa piilorikollisuuden osuus on yleensä suuri. Selvitysprosentti on korkea myös tekijän ja uhrin vuorovaikutusrikoksissa (esimerkiksi väkivaltarikoksissa), joissa uhri ei yleensä saata olla tekijää havaitsematta eikä usein tunnistamattakaan. Varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentti on sen sijaan alhainen. Näissä rikoksissa onkin tavallista, että omaisuuden katoaminen tai vahingoittuminen kyllä havaitaan, mutta tekijöistä ei ole tietoa. Rikos tulee ilmi, mutta poliisi joutuu aidosti selvittämään teon ja paljastamaan tekijän. Poikkeuksena ovat näpistykset, joiden tilastoitu selvitysprosentti on korkea, joskin laskemaan päin. Tämä johtuu siitä, että moni tyypillinen näpistys, kuten myymälänäpistys, tulee yksittäisenä rikoksena ilmi yleensä vain silloin, kun tekijä jää samalla kiinni; muulloin on mahdoton sanoa, miten monta varkautta jonkin tavaramäärän hävikkiin mahdollisesti liittyy. Myymälänäpistysten todelliseen kokonaismäärään suhteutettu selvitysprosentti olisi epäilemättä varsin alhainen. Näpistysten ”keinotekoisena” korkea tilastoitu selvitysprosentti heijastuu myös varkausrikosten kokonaislukuun: jos näpistykset lasketaan mukaan, vuoden 2018 varkausrikosten selvitysaste oli 33 prosenttia (33 % vuonna 2017), mutta jos ne jätetään pois, selvitysaste laskee noin puoleen (15 % vuonna 2017; 14 % vuonna 2018).

Taulukosta 1 ilmenee vuosina 2008–2017 selvitettyjen rikosten prosenttinen suhde kaikkiin samana vuonna poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin eräissä rikoslajeissa.

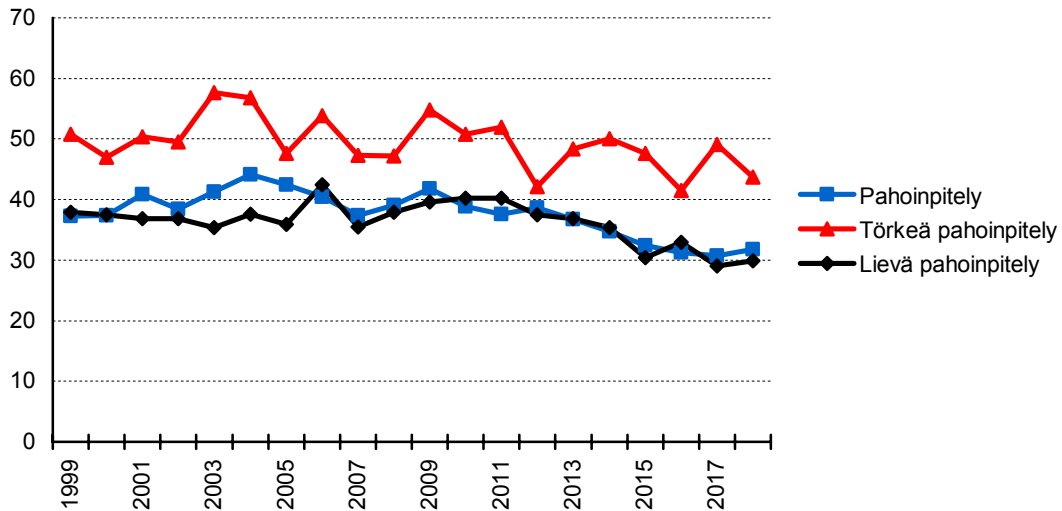
Selvitysprosentti on pysynyt samalla tasolla useimmissa rikostyypeissä. Pahoinpitelyrikoksissa selvitysprosentti on ollut 75–80. Vuosina 2015–2018 se laski kuitenkin 63–69 prosenttiin. Poliisille ilmoitetuista raiskausrikoksista selvitettiin 60–70 prosenttia. Seksuaalirikosten (raiskaukset ja lasten seksuaaliset hyväksikäytöt) alentuneet selvitysprosentit voivat johtua osaltaan siitä, että näitä rikoksia ilmoitettiin vuonna 2018 poliisille 15 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna, jolloin selvittäminen on voinut viivästyä tai lisäys sisältää paljon vaikeasti selvittäviä rikoksia. Ryöstöistä selvitettiin 40–55 prosenttia, varkausrikoksista 30–40 prosenttia ja vahingontekorikoksista 20–25 prosenttia. Petosrikosten korkea selvitysprosentti (70–90 %) on yhteydessä ilmitulotapaan.

Taulukko 1 Rikosten selvitysprosentteja vuosina 2009–2018 (kunakin vuonna selvitetty sataa samana vuonna ilmoitettua rikosta kohti)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Pahoinpitelyt	79	78	74	77	76	76	69	67	64	63
Raiskaukset	73	67	58	68	69	67	72	65	70	54
LSH	94	70	61	82	80	78	80	67	62	52
Ryöstöt	49	49	49	45	43	42	48	47	55	51
Varkaudet	37	39	37	34	35	34	34	34	33	33
Mk:n käyttö	35	35	32	39	33	32	34	34	37	37
Kavallukset	47	43	45	42	43	47	43	44	37	32
Petokset	74	90	80	69	72	70	71	77	74	70
Vahingonteot	24	24	21	23	22	21	22	22	23	24
RL-rikokset	66	67	64	64	63	61	61	61	61	61

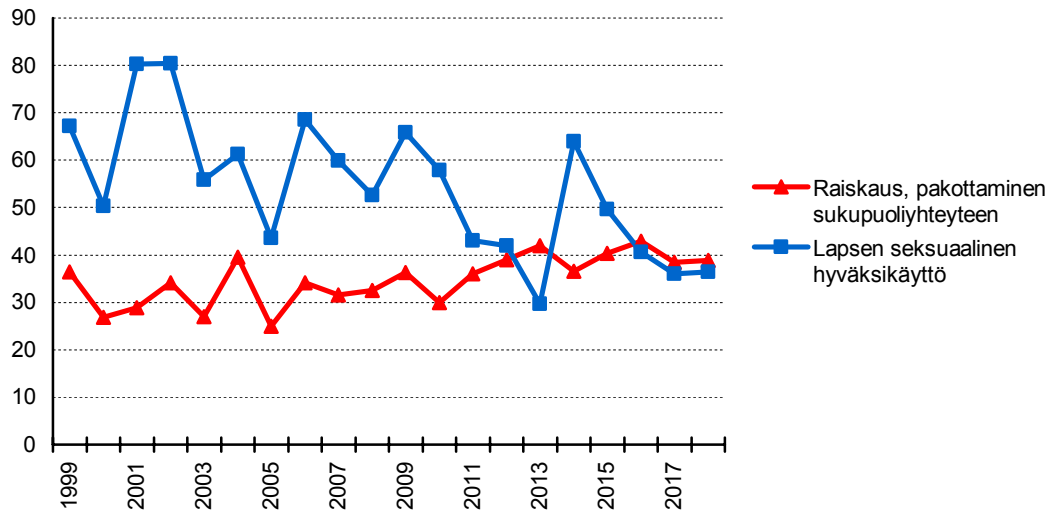
Luvut laskettu Polstatin tiedoista.

Poliisiammattikorkeakoululta saatujen tietojen perusteella on mahdollista tarkastella myös poliisin tietoon selvittämättöminä (epäilty ei tiedossa) tulleiden rikosten selvitysasteita. Nämä kuvaavat yleistä selvitysastetta paremmin sitä, miten hyvin poliisi onnistuu tutkinnan avulla selvittämään eri rikoksia.

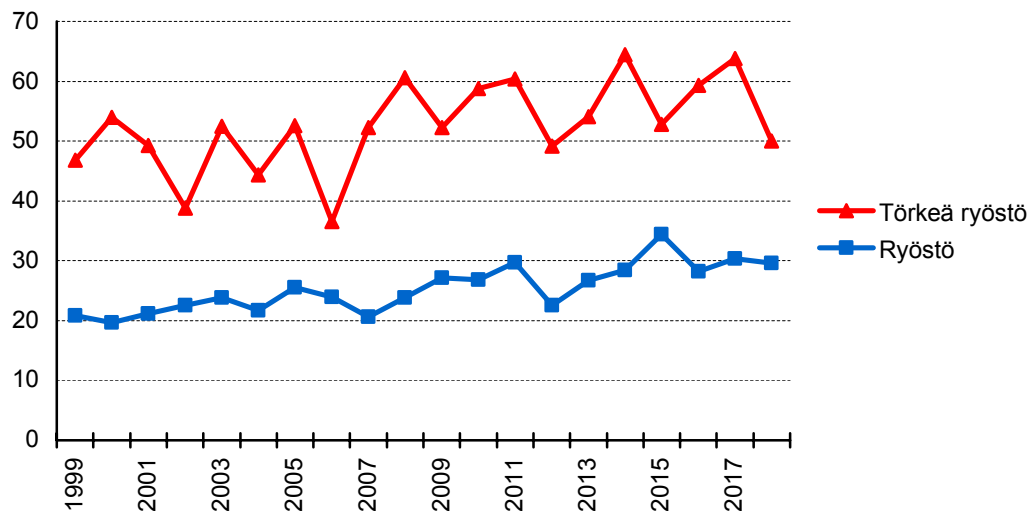
Kuvio 4 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten selvitysaste 1999–2018
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Pahoinpitelyrikoksissa pimeinä tulleiden rikosten osuus oli kaikki vuodet yhteen laskettuna 22 prosenttia vuosina 1999–2018. Poliisi on selvittänyt vuosittain noin puolet pimeinä tulleista törkeistä pahoinpitelyistä ja noin 30–40 prosenttia muista pahoinpitelyistä. Lievien ja tavallisten pahoinpitelyjen selvitystaso on laskenut 2010-luvulla lähes 10 prosenttiyksikköä edeltävistä vuosista ja törkeiden pahoinpitelyjen selvitysaste on ajanjaksolla vaihdellut 40–60 prosentin välillä. Poliisi on monin tavoin panostanut väkivaltarikosten paljastamiseen ja tutkintaan. Lisäksi lainsäädännölliset muutokset, joissa asianomistajarikokset ovat muuttuneet virallisen syytteen alaisiksi, ovat lisänneet poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Pahoinpitelyrikollisuuden kasvava määrä on saattanut heikentää pimeiden juttujen selvitysastetta, kun poliisin kokonaistyömäärä on näiden rikosten osalta kasvanut. Vuonna 2018 poliisin tietoon tuli 21 prosenttia enemmän pahoinpitelyrikoksia kuin vuonna 2000. Pimeinä tulleiden juttujen määrä sen sijaan väheni hieman (–1 %) vastaavalla aikavälillä. Selvitysprosentin laskeminen ei ehkä enää selity – kuten aiemmin – yhtä selvästi poliisin työmäärän kasvulla.

Kuvio 5 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten selvitysaste 1999–2018
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

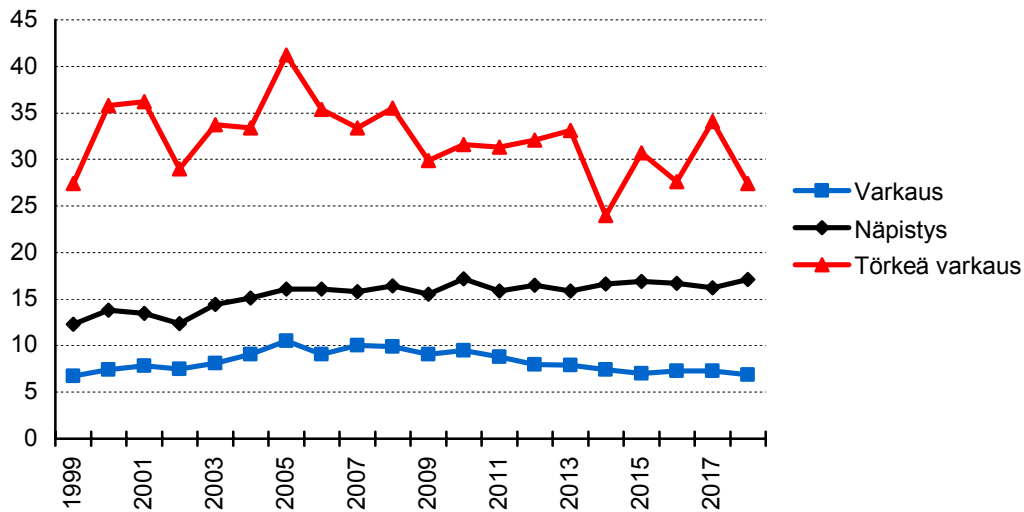
Raiskauksista pimeinä poliisin tietoon tulleita oli 41 prosenttia ja lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä 32 % vuosina 1999–2018. Poliisi selvitti 36 prosenttia pimeistä raiskauksista ja 49 prosenttia pimeistä lapsiin kohdistuneista seksuaalisista hyväksikäytöistä. Pimeinä tulleiden raiskausrikosten määrä on lisääntynyt 2,3-kertaiseksi (132 %) ja lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten määrä oli lähes viisinkertainen vuonna 2018 vuoteen 2000 verrattuna.

Kuvio 6 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden ryöstörikosten selvitysaste 1999–2018
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Ryöstöistä selvä enemmistö eli 69 prosenttia tuli poliisin tietoon pimeinä juttuina vuosina 1999–2018. Näistä poliisi onnistui selvittämään enemmän kuin joka neljännen rikoksen (28 %). Vuodesta 2008 lähtien pimeinä tullei-

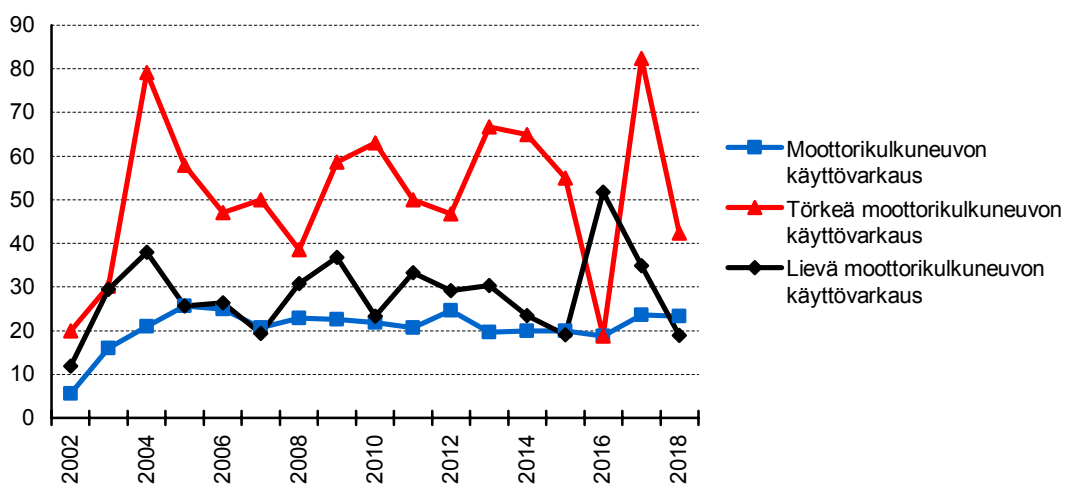
den ryöstörikosten selvitysaste on kuitenkin parantanut. Törkeistä ryöstöistä poliisi on onnistunut viime vuosina selvittämään noin 50–65 prosenttia.

Kuvio 7 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden varkausrikosten selvitysaste 1999–2018

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

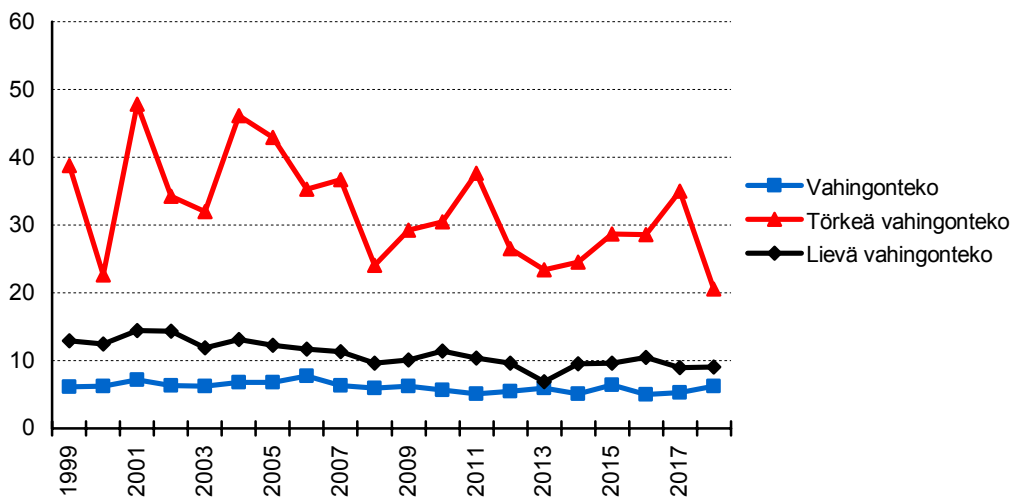
Varkausrikoksissa pimeinä tulleita rikoksia oli 71 prosenttia vuosina 1999–2018. Pimeinä tulleiden varkausrikosten määrä on kuitenkin vähentynyt vaajaan kolmanneksen (31 %) vuonna 2018 vuoteen 2000 verrattuna. Kun määrittäessä huomioidaan vain varkaus ja törkeä varkaus, vähennys on tätäkin suurempi eli melkein puolet vuoden 2000 määrästä (–45 %). Pimeinä tulleiden varkausrikosten selvitysaste oli 11,0 prosenttia vuosina 1999–2018. Törkeiden varkauksien selvitysaste on ollut 25–40 prosenttia, mutta tavallisten varkauksien selvitysaste on laskenut 10 prosentin alapuolelle varkausrikollisuuden kokonaismäärän selvästä laskusta huolimatta.

Kuvio 8 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien selvitysaste 2002–2018

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista 82 prosenttia ilmoitettiin poliisille pimeinä rikoksina vuosina 2002–2018. Poliisi selvitti näistä noin joka viidennen (21 %). Selvitysaste nousi tarkastelujakson alussa, mutta on sen jälkeen pysynyt melko ennallaan, vaikka näiden pimeinä tulleiden rikosten määrä on vähentynyt vuonna 2018 yli neljäsosaan siitä, mitä se oli vuonna 2003. Lieviä ja törkeitä tekemuotoja on vuosittain varsin vähän, minkä vuoksi selvitysasteissa on suurta vuosivaihtelua.

Kuvio 9 Pimeinä poliisin tietoon tulleiden vahingontekorikosten selvitysaste 1999–2018
Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

Vahingonteoista kolmessa neljästä (76 %) epäiltyä ei ole tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon vuosina 1999–2018. Näistä pimeinä tulleista rikoksista poliisi kykeni selvittämään vain 7 prosenttia. Vahingontekojen selvitysasteessa ei ole tapahtunut tarkasteluaikajaksolla suuria muutoksia. Pimeitä vahingontekorikoksia oli 37 prosenttia vähemmän vuonna 2018 vuoteen 2000 verrattuna.

Poliisi on vuoden 2002 jälkeen panostanut erityisesti omaisuusrikosten selvitystason nostamiseen. Selvitysastetta on parannettu muun muassa kattavalla rikospaikkatutkinnalla, rikosten sarjoittamisella ja analyysitoiminnalla sekä tekijäkeskeisellä tutkintamallilla (Poliisin vuosikertomus 2005). Omaisuusrikosten selvitysprosenttia on poliisin oman arvion mukaan myös onnistuttu nostamaan. Talousrikostorjunnan tehostamisella on puolestaan voitu lyhentää tutkinta-aikoja ja selvitysastetta. Poliisin arvion mukaan myös DNA-rekisteröintien avulla vakavien rikosten selvitysprosentit ovat nousseet selkeästi (Poliisin vuosikertomus 2006). Kuten edellä esitetyistä tilastosarjoista voidaan havaita, selvitysprosentit ovat kuitenkin viimeisen 10 vuoden aikana pikemminkin laskeneet kuin nousseet.

Ilmoittamatta jättäminen ja esitutkinnan rajoittaminen

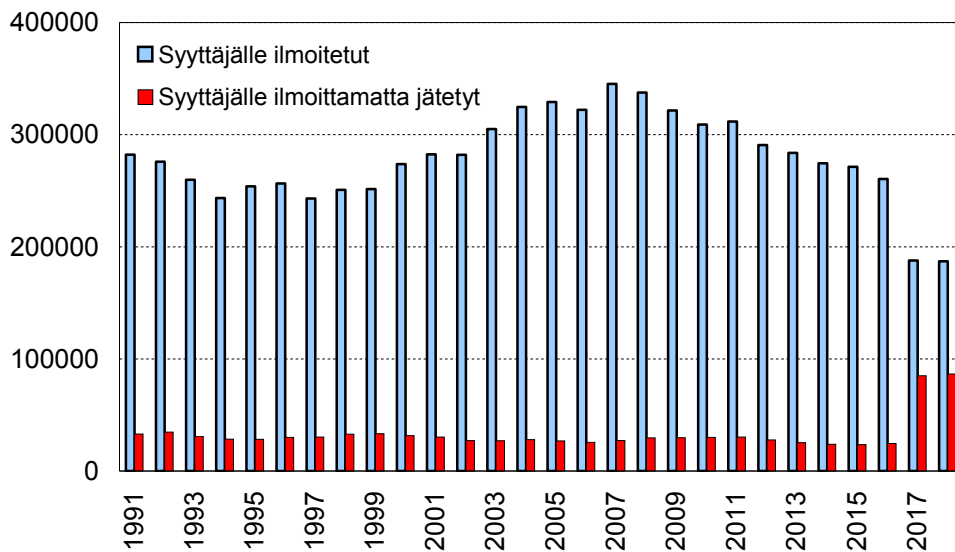
Poliisille ilmoitetut rikokset tulee tutkia (ns. esitutkintapakko). Rikokset selvitetään poliisin esitutkinnassa. Esitutkinta on aloitettava, milloin poliisi (tai muu esitutkintaviranomainen) katsoo sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin (esimerkiksi oman havaintonsa nojalla) olevan syytä epäillä rikoksen tapahtuneen (ETL 3:3). Asianomistajarikoksissa edellytetään pääsääntöisesti lisäksi, että asianomistaja on vaatinut rikokseen syyllistyneelle rangaistusta (ETL 3:4). Jos tutkinnassa on käynyt selville, ettei rikosta ole tehty tai ettei ketään voida asettaa syytteeseen, asia jää sillensä. Muussa tapauksessa asia on saatettava syyttäjän syyteharkintaan. Tästä on kaksi poikkeusta: ilmoittamatta jättäminen sekä esitutkinnan rajoittaminen.

Ilmoittamatta jättäminen. Poliisille on lain mukaan oikeus jättää ilmoitus tekemättä tai luopua enemmistä toimenpiteistä sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä ja josta on odotettavissa enintään sakkorangaistus. Edellytyksenä on lisäksi, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia (ETL 3:9). Laissa on myös erityisiä rikoskohtaisia ilmoittamatta jättämistä koskevia säännöksiä. Näistä tärkein koskee liikenne rikkeitä. TLL 104 §:n mukaan jos liikenne rikkomus (TLL 103 §) on olosuhteet huomioon ottaen vähäinen, voidaan siitä jättää syyte ajamatta ja rangaistus tuomitsematta (546/1999). Toinen merkittävä ryhmä koskee verorikoksia (esim. RL 29:3-4). Näissä voidaan luopua syyte- ym. toimenpiteistä, jos veronkorotus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

Poliisi voi ilmoittamatta jättämisen tilanteissa antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen huomautuksen. Tämä koskee sekä esitutkintalain että tieliikennelain tarkoittamia tilanteita. Huomautus on suullinen varoitus, jota ei erikseen kirjata minnekään.

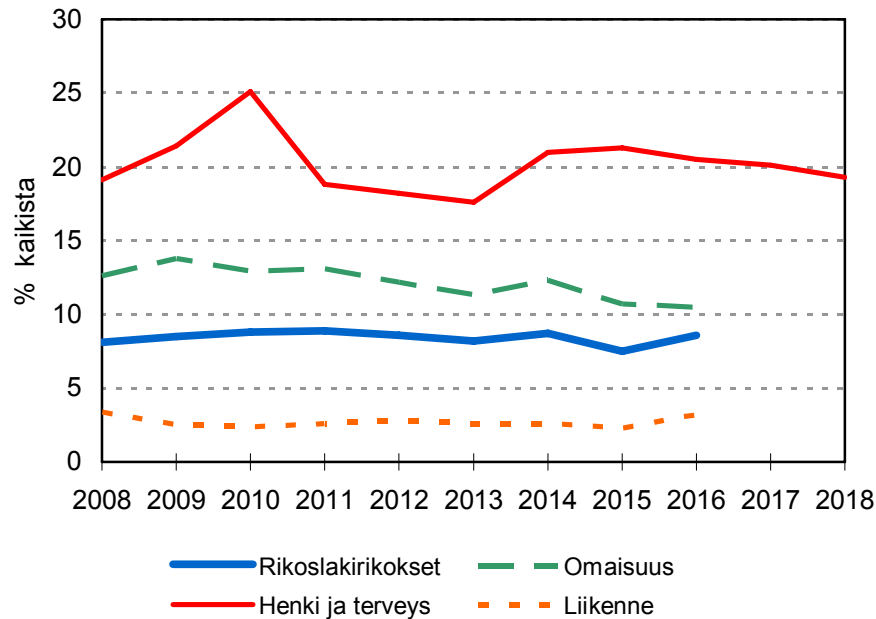
Tietoja käytännöstä. Ilmoittamatta jättämiskäytännön tilastollinen seuranta on käytännön syistä hankalaa. Kaikista kenttätöiminnan aikana tehdyistä havainnoista ei pidetä kirjaa, eikä tämä olisi järkevääkään. Poliisin työajan seurannassa kerättyjen tietojen perusteella on ilmeistä, että erilaisia ilmoittamattajättämispäätöksiä tehdään vuosittain useita satoja tuhansia. Lähinnä kyse on liikenne rikkomuksista sekä erilaisista järjestyserikkomuksista. Varsinaisia kirjallisia ilmoittamattajättämispäätöksiä kirjataan huomattavasti vähemmän. Tilanne muuttui kuitenkin selvästi 1.12.2016 jälkeen, kun poliisin päätettäväksi tulivat rikesakkojen ohella sakkomääräyksellä ratkaistavat asiat. Näistä ei siis enää tarvitse ilmoittaa syyttäjälle. Vuonna 2018 poliisi jätti syyttäjälle ilmoittamatta kaikkiaan 489 288 rikosta (410 228 vuonna 2017). Syytteeseen ilmoitettiin samana vuonna kaikkiaan 205 408 (234 256 vuonna 2017) rikosta (joista rikoslakirikoksia 187 031).

Tiedot rikoslakirikosten ilmoittamisesta ja ilmoittamatta jättämisestä vuosina 1991–2018 ilmenee kuvioista 10.

Kuvio 10 Rikoslakirikosten ilmoittaminen ja ilmoittamatta jättäminen vuosina 1991–2018

Syyttäjälle ilmoitettujen rikosten määrä on tasaisesti kasvanut 2000-luvulla vuoteen 2007 asti, minkä jälkeen se on kääntynyt laskuun. Ilmoittamatta jätettyjen rikosten määrä on sen sijaan pysynyt vuosina 1991–2016 varsin vakaana, mutta sakkomenettelyä koskevat lainmuutokset muuttivat syyttäjälle ilmoittamisen ja ilmoittamatta jättämisen määriä merkittävästi vuosina 2017–2018. Liikenne rikosten sisällyttäminen rikoslakirikoksiin vuonna 2000 näkyi puolestaan ennen kaikkea syyttäjälle ilmoitettujen rikoslakirikosten kasvuna. Kuvioista 11 ilmenee ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2008–2018 eräissä rikosryhmissä (osuus on laskettu samana vuonna ilmoitettujen ja ilmoittamatta jätettyjen rikosten summasta).

Kuvio 11 Ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus vuosina 2008–2018 eräissä rikosryhmissä (vuosilta 2017–2018 on vertailukelpoisuutta koskevien ongelmien vuoksi esitetty ko. osuus vain henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osalta)

Kaikkien rikoslakirikosten ilmoittamatta jättämisosuus on pysynyt 10 prosentin vaiheilla vuoteen 2016 saakka. Vuosien 2017–2018 luvuista ainoastaan henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ovat kuviossa esitetyistä rikosryhmistä vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin. Sakkomenettelyä koskevat muutokset eivät koskeneet niitä. Ilmoittamatta jätettyjen rikosten osuus nousi aiemmasta noin yhdeksästä prosentista 32 prosenttiin vuonna 2018. Liikenne rikosten osalta näyttää sitä, että kaikki rikesakkotapauksetkin on tilastoitu vuonna 2017 syyttäjälle ilmoittamatta jätetyiksi, koska vuonna 2018 ilmoittamatta jätettyjen osuus oli noin 87 prosenttia tässä rikosryhmässä, kun se ennen sitä oli muutamia prosentteja.

Esitutinnan rajoittaminen. Ilmoittamatta jättäminen koskee tilanteita, joissa rikos ja tekijä on selvitetty. Tarpeettoman työn välttämiseksi esitutkintalakiin otettiin vuonna 1997 uutena toimenpiteenä esitutinnan rajoittaminen (ETL 3:10). Muutoksen tarkoituksena on säästää tutkintavaimavaroja sellaisissa jutuissa, joissa kuitenkin tehtäisiin myöhemmin syyttämättä jättämispäätös ns. seuraamusperusteella.¹ Säännöksen mukaan ”syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla

¹ Esitutkinta voidaan rajoittaa myös laissa mainituin edellytyksin kahdesta taikka useammasta rikoksesta epäillyn antaman tunnustuksen (edistänyt rikosten selvittämistä) perusteella (ETL 3:10a).

tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.” Esitutinnan rajoittaminen ei edellytä, että rikos ja sen tekijä on selvitetty. Esitutinnan rajoittamispäätös ei ole syyksi lukeva ratkaisu eikä siinä oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen.

Esitutinnan rajoittamista koskevia tapauksia tilastoitiin Valtakunnan-syyttäjän virastosta saadun tiedon mukaan 12 057 tapausta vuonna 2018 (10 471 vuonna 2017), mikä oli 15 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Rajoittamispäätökset ovatkin melko selvästi kasvaneet viime vuosina.

Esitutkinta voidaan ETL 3:10.2:n mukaan lopettaa myös, jos tutkinnan jatkumisesta aiheutuneet kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa tutkitavana olevan asian laatuun tai odotettavissa olevaan seuraamukseen. Kustannusperusteella tutkintaa rajoitettiin 2 705 tapauksessa vuonna 2018 (2 288 tapausta vuonna 2017). Saman lainkohdan mukaan esitutkintaa voidaan rajoittaa lisäksi, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta prosessuaalisella syyttämättäjättämisperusteella. Vuonna 2018 tätä perustetta käytettiin 4 859 tapauksessa (4 105 tapausta vuonna 2017). Esitutkintaa on nykyisin mahdollista rajoittaa myös epäillyn tunnustuksen perusteella (ETL 3:10a). Säännöstä ei liene juurikaan sovellettu (Mäkelä & Niemi 2017). Tunnustamiseen perustuneita rajoittamispäätöksiä on ollut yhteensä 16 tapausta vuosina 2015–2018.

4 Syyttäjien toiminta

Yleistä

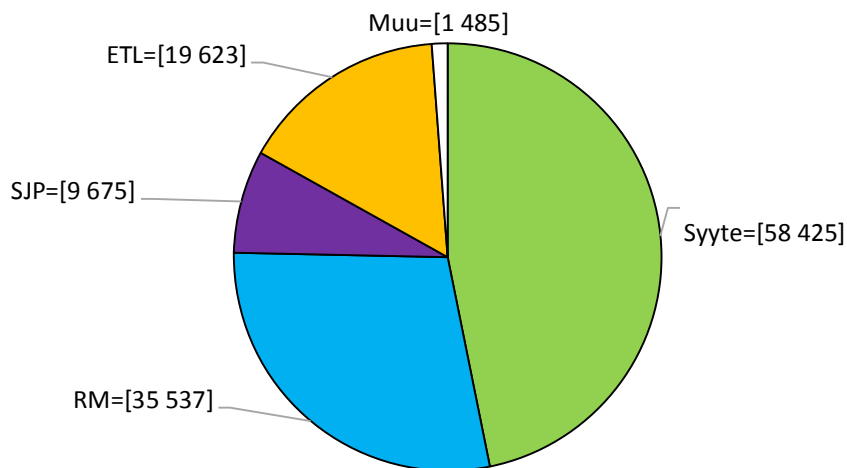
Lainsäädäntö. Syyttäjän syyteharkinta johtaa joko syytteen nostamiseen taikka syyttämättä jättämiseen. Lisäksi syyttäjän tekemiin ratkaisuihin kuuluu rangaistusmääräyksen vahvistaminen/vahvistamatta jättäminen sekä esitutkinnan rajoittamista koskevia päätöksiä (ETL 3:10). Syyteharkinnassa verrataan epäillyn tekoa rikoslain teonkuvaukseen sen selvittämiseksi, täytyykö tunnusmerkistö – eli onko kyseessä rikos. On myös selvitettävä tekijän syyllisyys – eli onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Jos tuon epäilyn tueksi voidaan esittää todennäköiset syyt, on syyte nostettava – ts. syyttäjien toimintaa ohjaa Suomessa ns. syytepakkoperiaate (legaliteettiperiaate).

Eräissä tapauksissa syyttäjä saa luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Erotukseksi tilanteista, joissa syyte jää nostamatta prosessuaalisin syin (esim. näytön puuttuminen, syyteoikeuden vanhentuminen jne.) on puhuttu-kin *seuraamuksen luonteisesta* (asiallisesti myös *syyksi lukevasta*) syyttämättä jättämisestä. Vuonna 2015 voimaan astuneen lainmuutoksen jälkeen syyttämättä jättämisessä ei kuitenkaan enää oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen, vaan syyttämättä jättäminen perustuu enemmänkin kohtuuteen ja taroituksenmukaisuuteen liittyviin syihin ja se tehdään siten *harkinnanvaraisilla perusteilla*. Tässä yhteydessä syyttämättä jättämisen perusteisiin lisättiin oikeusprosessikulujen suuruuteen sekä rikoksen tunnustamiseen liittyvät perusteet. Tässä noudatettavista perusteista säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa. Yleissäännösten ohella lakikirjasta löytyy joukko toimenpiteistä luopumista koskevia erityissäädöksiä. Niistä käytetyin on vähäisiä liikenne rikoksia koskeva tieliikennelain 104 §:n säännös.

Tilastointi. Tilastokeskus on lopettanut syyttäjätalaston ylläpitämisen ja julkaisemisen vuonna 2015, minkä vuoksi viimeisimmät saatavissa olevat tiedot koskevat vuotta 2013. Valtakunnansyyttäjän virastosta ja oikeusrekisterikeskuksesta saadaan tuoreempia tilastotietoja, mutta niiden tietosisältö on suppeampi kuin mitä Tilastokeskuksen tuottamassa tilastossa. Tässä katsauksessa on tietojen tuoreuden vuoksi siirrytty käyttämään ensisijaisesti valtakunnansyyttäjän virastosta saatuja lukuja.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyteharkinnassa ratkaistut asiat* kertoo syyttäjällä päättäneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen määrät ja syyteharkinta-ajan syyttäjävirastoittain. Sen sijaan rikoslajikohtaisia tietoja tämä tilasto ei sisällä.

Syyttäjävirastoissa tehtiin yhteensä 89 213 asiaratkaisua vuonna 2018 (79 997 vuonna 2017). Lisäksi syyttäjät vahvistivat 35 537 rangaistusmääräystä vuonna 2018 eli asiaratkaisut ja rangaistusmääräysten vahvistamiset yhteen laskien päätöksiä oli kaikkiaan 124 750 vuonna 2018 (121 567 vuonna 2017). Näistä syytteen nostamisia oli 47 prosenttia (58 436 syytetä). Rangaistusmääräysten vahvistamisia oli 28 prosenttia (35 537 rangaistusmääräystä) ja esitutkinnan rajoittamisia 16 prosenttia (19 623 rajoittamista) syyttäjän ratkaisuksista vuonna 2018 (ks. tarkemmin esitutkinnan rajoittamisesta ed. luku 3). Syyttämättä jättämispäätöksiä oli 8 prosenttia (9 676 asiaratkaisua) syyttäjän asiaratkaisuksista vuonna 2018. Muita asiaratkaisuja tehtiin syyttäjävirastoissa yhteensä noin 1 400. Keskimääräinen syyteharkinta-aika oli 1,7 kuukautta ja syyttäjien määrittelyissä vaativissa asioissa 3,7 kuukautta.

Kuvio 1 Syyttäjien asiaratkaisut ja rangaistusmääräysten vahvistamiset vuonna 2018

RM=rangaistusmääräys

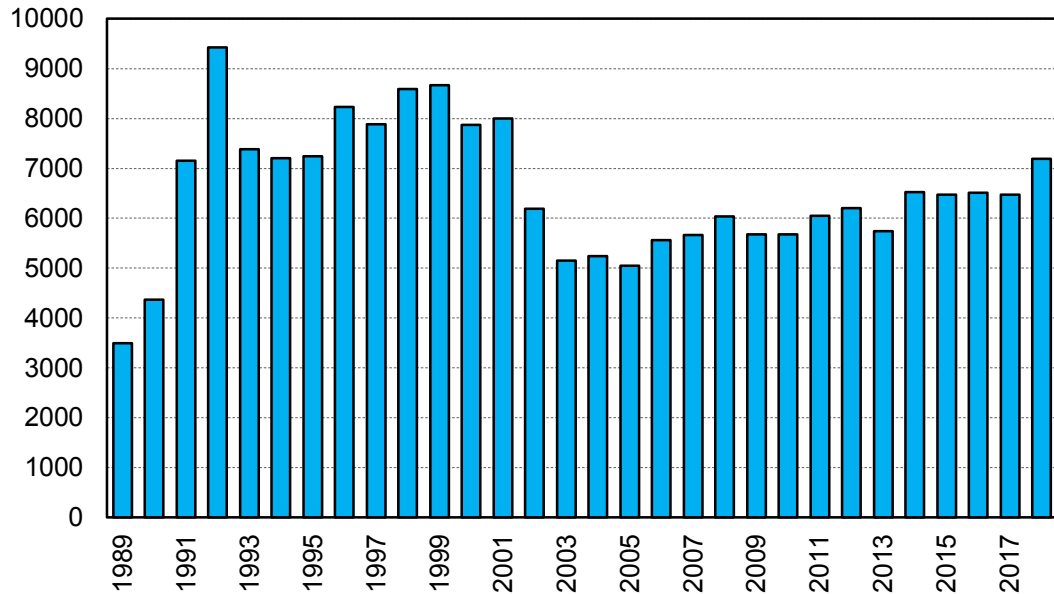
ETL=esitutkinnan rajoittaminen

SJP=syyttämättä jättäminen

Muu=sisältää erilaisia päätöksiä, mm. siirron sakkomenettelyyn

Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto erottelee harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tilastosta saadaan tiedot syyttämättä jättämisperusteiden soveltamisesta. Rikoslajikohtaista tai muuta tietoa tämä tilasto ei sisällä. Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on juttukohtainen ja rinnastettavissa lähinnä henkilötilastoon. Päätökseen saattaa sisältyä useampikin rikos, joskin tämä on melko harvinaista (seuraamusluonteiset syyttämättä jättämispäätökset sisälsivät erään selvityksen mukaan keskimäärin 1,1 rikosta, ks. Sulin 1993). Toisaalta sama henkilö voisi vuoden aikana sisältyä tilastoon useampaankin kertaan (mikä niin ikään lienee harvinaista).

Syyttäjätilastot ovat monin tavoin puutteellisia. Niistä ei ilmene yksiselitteisesti esimerkiksi sitä, kuinka moni syyteharkintaan päätnyt rikos tai henkilö on asetettu syytteeseen ja kuinka moni on jäänyt syyttämättä. Jutukohtaisen syytetilaston lukuihin vaikuttaa voimakkaasti se, kuinka samaa tai eri syytettyjä koskevat asiakohdat yhdistetään tai erotetaan. Haarukka selittyy sillä, että vuonna 2001 Tilastokeskus muutti tilastointiyksikön päätöspäerusteesta henkilöperusteeksi. Jos samassa jutussa jätettiin yksi ja sama tekijä syyttämättä yhdestä rikoksesta esimerkiksi näytön puutteen vuoksi ja toisesta rikoksesta vähäisyyden päerusteella, tuli tilastoon kaksi merkintää. Vuodesta 2001 alkaen merkintöjä on yksi, jolloin seuraamusperuste ”ylittää” prosessuaaliset syyttämättä jättämisperusteet. Tämä vähensi vuonna 2001 prosessuaalisia syyttämättä jättämisii noin viidellä tuhannella. Syyttäjän tietöjärjestelmästä erikseen kerätty syyttäjätalasto on pitänyt tilastointiperusteensa ennallaan. Näistä syistä syyttämättä jättämisestä saattaa esiintyä kahdenlaisia lukuja: Korkeammat perustuvat syyttäjän tietöjärjestelmästä tehtyihin suoriin ajoihin ja matalammat tilastokeskuksen käyttämään luokitukseen. Seuraavassa esitetään rinnan sekä tilastokeskuksen että valtakunnansyyttäjän viraston tuottamat talastot. Tiedot syyttämättä jättämISRatkaisujen kehityksestä vuosina 1999–2018 ovat taulukossa 1.

Kuvio 2 Seuraamusluontoinen/harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen 1989–2018. Tilastoyksikkönä päätöspäätös. Lähde: Tilastokeskus, VKSV ja ORK

Seuraavassa tarkastellaan molempia ryhmiä hieman lähemmin.

Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen

Säännökset. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL 1:7–8) mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta kuudella eri perusteella. (1) Syyte voidaan jättää ajamatta, jos rikoksesta on odotettavissa korkeintaan sakkoa ja rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (*vähäisyysperuste*). (2) Alle 18-vuotiaana tehtyyn rikokseen soveltuu väljempi ehto. Laki sallii tällöin syyttämättä jättämisen, jos rikoksesta on odotettavissa sakkoa tai korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta ja rikoksen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan (*nuoruusperuste*). Sosiaaliviranomaisten tulee saada tieto nuorta koskevasta syyttämättä jättämisestä. (3) Syyte voidaan jättää ajamatta myös, jos oikeudenkäynti ja rangaistus olisivat kohtuuttomia tai tarkoituksettomia, kun otetaan huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten torjumiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle koituvat muut seuraukset tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet taikka muut seikat (*kohtuusperuste*). Tämä tosin edellyttää lisäksi, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (4) Syyte voidaan rikossarjoissa jättää yksittäisen teon osalta ajamatta, jos po.

rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään (*konkurrenssiperuste*). Tätäkään lainkohtaa ei voida soveltaa, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii syytteen ajamista.

Syyttämättäjättämisperusteita lisättiin kahdella uudella perusteella vuoden 2015 alussa voimaan tulleella lainmuutoksella. (5) Syyte voidaan jättää nostamatta myös sen vuoksi, että asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen (*kustannusperuste*). Tässäkin lisäedellytyksenä on, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (6) Syyte voidaan jättää nostamatta myös siksi, että syyteharkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampia ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, jolloin syytettä ei tarvitse välttämättä nostaa kaikista epäillyistä rikoksista (*tunnustamisperuste*). Tärkeän yleisen ja yksityisen edun rajausta koskee myös tätä perustetta. Näiden yleissäännösten ohella laissa on eräitä rikoslajikohtaisia syyttämättä jättämissäännöksiä (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 2000, 280 ss).

Perusteiden soveltaminen. Tiedot eri perusteiden soveltamisesta vuosilta 2014–2018 ovat taulukossa 2.

Taulukko 2 Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen vuonna 2014–2018

	2014	2015	2016	2017	2018
Vähäisyys	2 276	2 063	1 956	2 007	1 825
Nuoruus	424	306	267	276	337
Kohtuus	2 686	2 562	2 603	2 391	2 529
Konkurrenssi	987	1 292	1 415	1 439	2 082
Kustannusperuste	..	149	171	188	235
Tunnustamisperuste	..	1	6	16	48
TLL 104 §§	27	12	12	31	22
RL 9:7 (yhteisövastuu)
RL 35:7 (vahingonteko)	1	4	3	7	2
RL 50:7 (huumausainerikos)	113	83	76	116	113
Muu lainkohta	6	6	4	4	3
Yhteensä	6 520	6 478	6 513	6 475	7 196

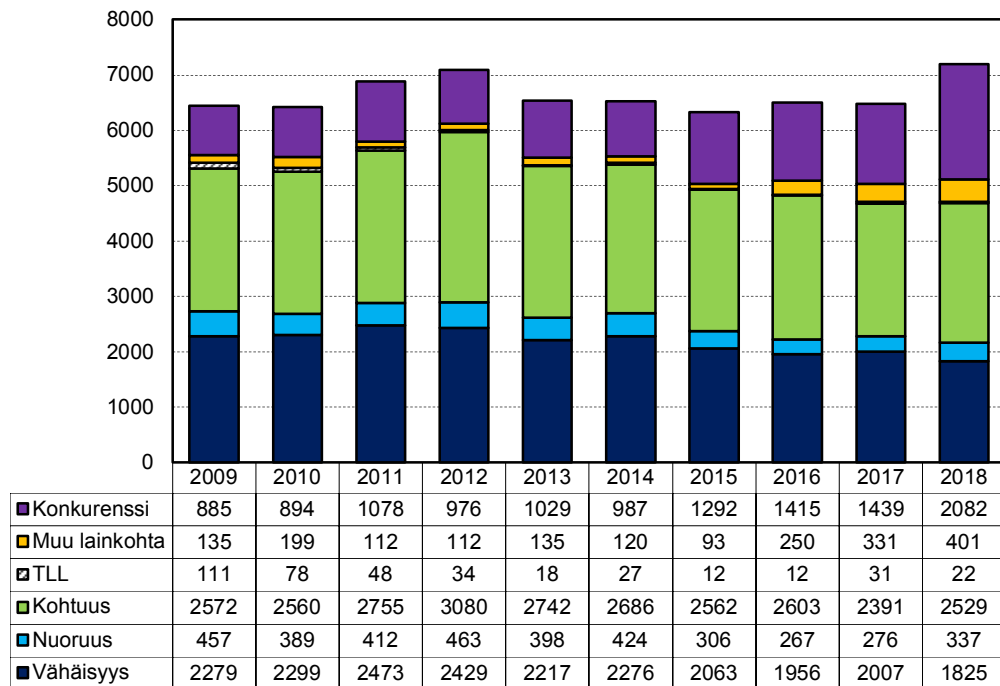
Lähde: VKSV ja ORK

Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet on teon kohtuusperuste, konkurrenssiperuste ja teon vähäisyys. Näitä perusteita on käytetty 89 prosentissa syyttämättäjättämispäätöksistä vuonna 2018.

Tyypillisiä kohtuusperusteen soveltamistilanteita ovat olleet tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja ovat päässeet sovintoon, joko sovittelu- menettelyn kautta tai muuten.

Vuonna 2015 voimaan tulleista uusista perusteista kustannusperustetta käytettiin 235 kertaa vuonna 2018 (188 kertaa vuonna 2017). Tunnustamisperusteen käyttö on sen sijaan ollut harvinaista (48 kertaa vuonna 2018, 16 kertaa vuonna 2017 ja 6 kertaa vuonna 2016). Rikoslajikohtaisista perusteista käytetyin on ollut huumausainerikoksia koskeva RL 50:7 (113 tapausta).

Käytäntöjen kehitys. Kuviossa 3 on tietoja seuraamusluonteisten syyttämättä jättämisten lukumäärän kehityksestä vuosina 2009–2018. Kuvioista ilmenee myös eri perusteiden soveltaminen

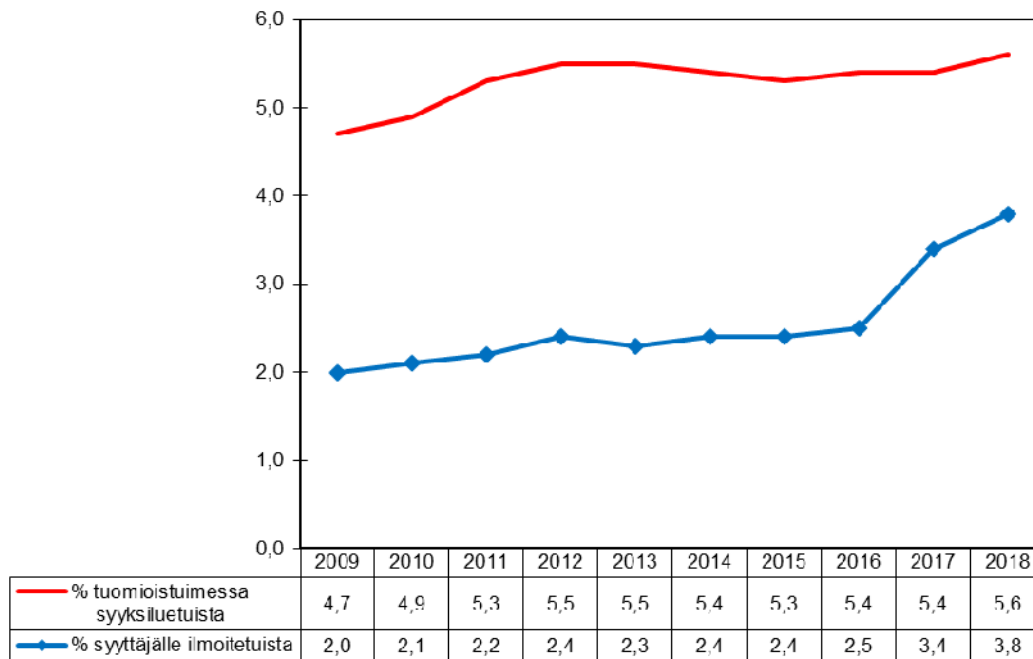

Kuvio 3 Syyttämättäjättämisperusteiden soveltamiskerrat vuosina 2009–2018
Lähde: VKSV

Syyttämättäjättämisten kokonaismäärä nousi vuosina 2010–2011, mutta on taas sen jälkeen laskenut 10 vuoden takaiselle tasolle. Kohtuusperusteen soveltaminen on lisääntynyt noin 1 000–1 500 tapauksella vuosina 2003–2017. Kasvu johtuu mitä ilmeisemmin siitä, että rikosten sovittelu on huomioitu aiempaa enemmän syyttämättä jättämisen perusteena.

Syyttämättä jättämisen yleisyys eri rikoksissa. Syyttämättä jättämisen yleisyyttä arvioitaessa on käytettävä jotakin vertailukohtaa. Luontevin tapa olisi verrata syyttämättä jätettyjä rikoksentekejiä ja syytteeseen asetettuja rikoksentekejiä, tai vaihtoehtoisesti syyttämättä jätettyjä rikoksia tai syytteeseen asetettuja rikoksia. Syyttäjätilastot eivät kuitenkaan anna mahdollisuuksia tarkkoihin tämältyyppeisiin vertailuihin. Valtakunnan syyttäjävirsaston syyttäjätilasto on juttukohtainen ja syyttämättä jättämistilasto päätöspärusteisia, jolloin samassa jutussa voi olla useita rikoksia ja useita syytettyjä.

Syyttämättäjättämisen yleisyyttä arvioidaan julkisessa keskustelussa usein rikoskohtaisesti (kysymys on siitä, kuinka moni pahoinpitelyrikos jää syyttämättä ja kuinka moni johtaa syytteeseen). Yhden suhteutusperusteen tarjoaa tieto kaikista oikeudenkäynnissä syyksi luetuista ja rangaistukseen tuomituista rikoksista. Toisen tarjoaa tieto kaikista syyttäjälle ilmoitetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista. Tiedot vuosien 2009–2018 kehityksestä molempia mittoja käyttäen ovat kuviossa 4.

Kuvio 4 Harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen yleisyys suhteessa syyttäjälle ilmoitettuihin rikoslakirikoksiin ja kaikkiin tuomioistuimessa syyksi luettuihin rikoksiin 2009–2018. Vuotta 2017 koskeva osuus syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista ei ole sakotusmenettelyä koskevan muutoksen vuoksi vertailukelpoinen aiempiin vuosiin. Lähde VKSV, ORK ja Tilastokeskus

Taulukkoon 3 on kerätty tiedot syyttämättä jättämisen yleisyydestä eräissä keskeisissä rikoksissa vuosina 2011–2013.¹ Syyttämättä jättämisen yleisyys on laskettu %-osuutena kaikista syyksi luetuista ja syyttämättä jätetyistä rikoksista.

¹ Vuoden 2013 jälkeen vastaavia tietoja ei ole enää saatavissa.

Taulukko 3 Syyttämättä jättäminen rikoslajeittain vuosina 2011–2013

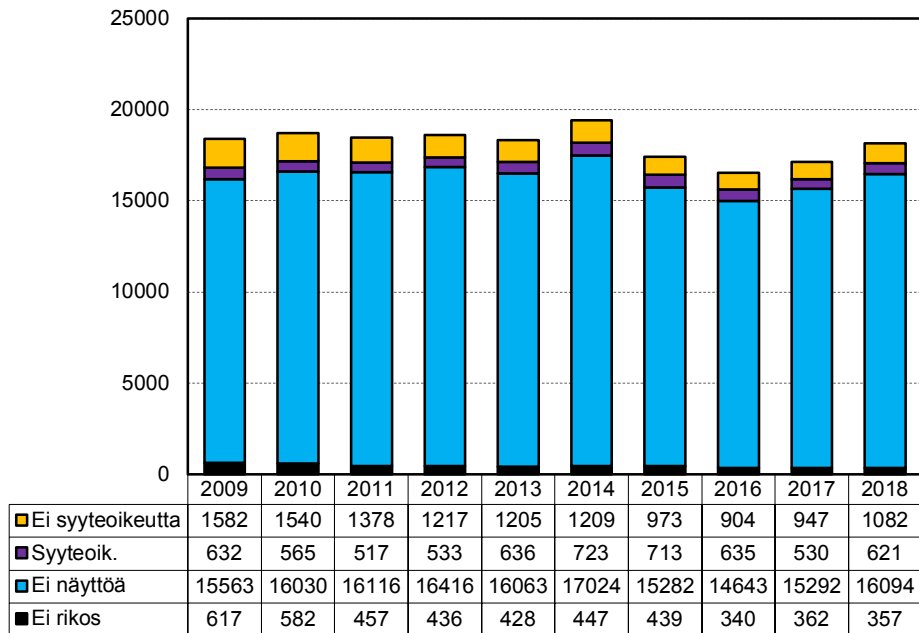
RIKOSLAJIT	SJP – 2011	SJP – 2012	SJP – 2013	Syyksiluettut rikokset 2013	SPJ % 2013
Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	269	188	140	81 389	0,2
Näpistys	164	220	185	31 187	0,6
Törkeä liikenneturvall. vaarantaminen	16	11	19	2 877	0,7
Raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen	6	5	2	213	0,9
Veropetos, lievä veropetos	8	17	5	452	1,1
Petos, lievä petos	153	154	128	9 172	1,4
Törkeä veropetos	34	6	5	274	1,8
Törkeä huumausainerikos	12	2	11	508	2,2
Moott.kulkuneuvon käyttövarkaus	46	60	42	1 722	2,4
Vahingonteko, lievä vahingonteko	152	182	154	4 665	3,3
Huumausainerikos	171	163	175	5 158	3,4
Varkaus	453	409	364	9 385	3,9
Huumausaineen käyttörikos	299	326	336	8 548	3,9
Ryöstö	23	20	29	537	5,4
Luvaton, lievä luvaton käyttö	17	19	25	444	5,6
Törkeä pahoinpitely	46	42	40	633	6,3
Työrikkokset (RL 47 L)	46	41	28	229	12,2
Pahoinpitely	2 287	2 448	2 294	11 812	19,4
Ympäristörikkokset (RL 48 L)	11	13	38	99	38,3

Syyttämättä jättäminen oli yleisintä pahoinpitelyissä sekä ympäristö- ja työrikkoksissa vuonna 2013. Syyttämättä jättäminen on harvinaisinta omaisuusrikkoksissa ja liikennesrikkoksissa. Molemmille rikostyypeille on tyypillistä se, että suuri osa tapauksista ratkotaan rangaistusmääräysmenettelyssä. Tarve syyttämättä jättämiseen onkin yhteydessä myös mahdollisuuksiin ratkaista asiat rangaistusmääräysmenettelyssä. Rikoksissa, joissa tämä vaihtoehto on käytössä, lievät asiat karsiutuvat pois jo ennen varsinaista syyteharkinnan vaihetta. Näin myös syyttämättä jättämisen käyttö jää pienemmäksi (ks. Rikollisuustilanne 2000, 191–192).

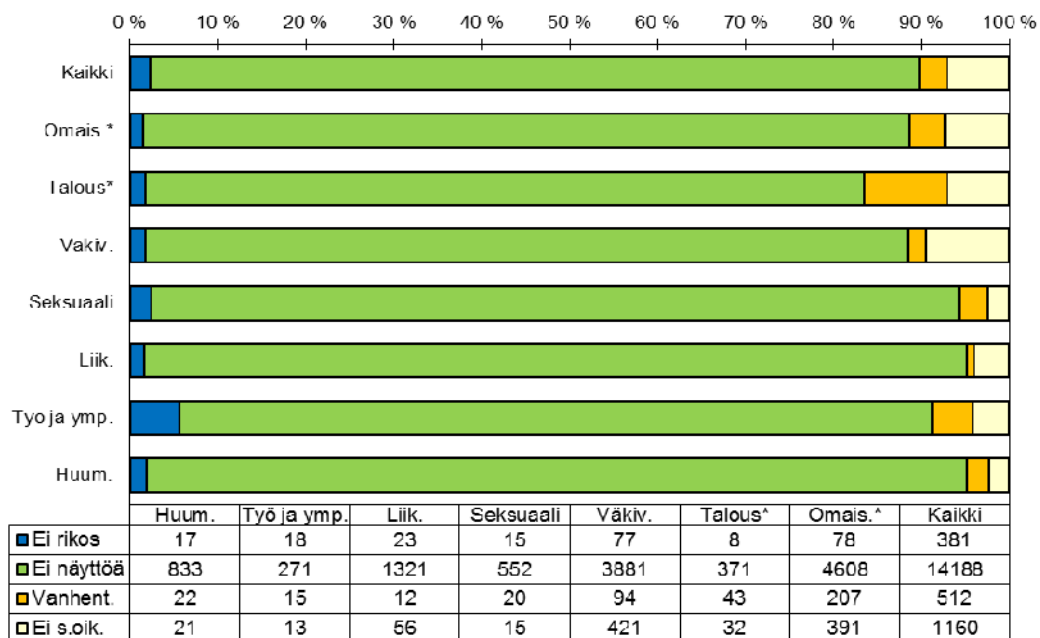
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä

Seuraamusluonteisen/harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen lisäksi syyttäjällä on mahdollisuus jättää syyte ajamatta muillakin perusteilla. Näitä ovat näytön (ei todennäköisiä syitä epäillä rikoksesta) taikka syyteoikeuden puuttuminen, vanhentuminen taikka se, että syyttäjän arvion mukaan kysymyksessä ei ole lainkaan rikos eli rangaistava teko. Näissä tapauksissa syyttämättä jättämisen peruste on ollut eräässä mielessä muodollis-prosessuaalinen, kun taas harkinnanvaraisen syyttämättä jättämisen yhteydessä kyse on ollut materiaalsiin kriminaalipoliittisiin perusteisiin liittyvästä harkinnasta.

Prosessuaalisia syyttämättäjättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2018 kaikkiaan 18 154 (17 131 vuonna 2017). Yleisin syyttämättäjättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tällä perusteella jätettiin vuonna 2017 syyttämättä 15 292 epäiltyä ja 16 094 vuonna 2018. Tiedot vuosilta 2009–2018 ilmenevät lähemmin seuraavasta kuviosta.

Kuvio 5 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuosina 2009–2018. Lähde: VKSV

Kuvio 6 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuonna 2013 eri rikoksissa

Lähde: Tilastokeskus (vuoden 2013 jälkeen tietoja ei ole saatavissa)

*Talousrikoksiin on otettu mukaan verorikokset, kirjanpitorikokset, muut elinkeinorikokset ja velallisen rikokset. Näitä rikoksia ei ole siten laskettu mukaan omaisuusrikosten ryhmään.

5 Rikosten viranomaiskäsittely

Rikosprosessin tapahtumavirta

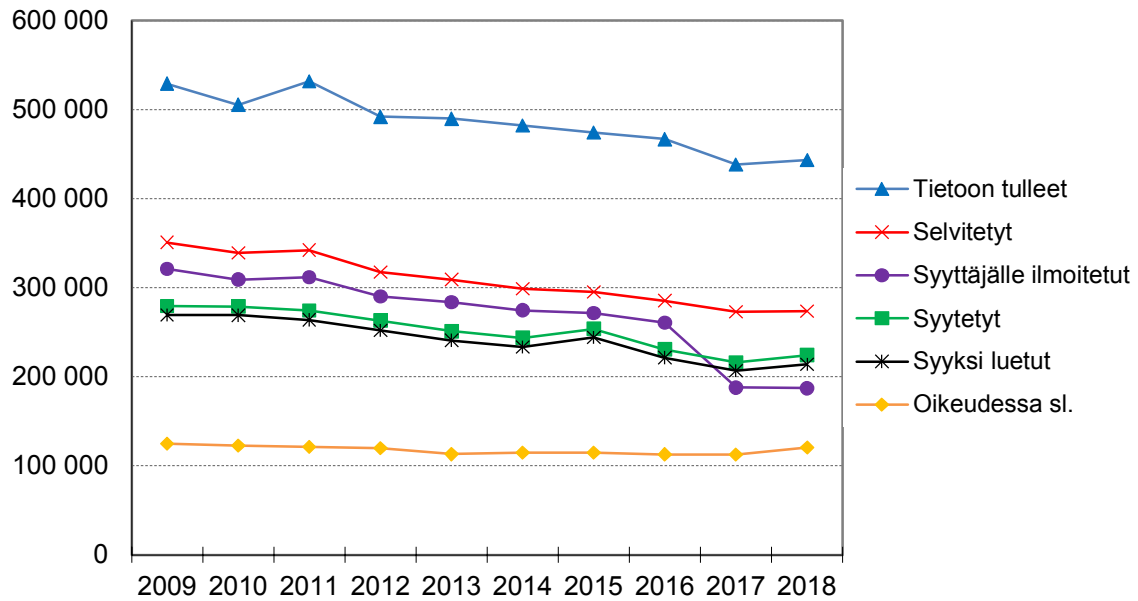
Rikosten viranomaiskäsittelyn tilastollinen tarkastelu on toisistaan poikkeavien tilastollisten käsitteiden vuoksi hankalaa. Prosessin eri vaiheissa tilastoyksikköinä käytetään vaihtelevasti rikosta, rikoksesta epäiltyä, syytettyä ja tuomittua henkilöä sekä rikosjuttua, joka voi käsittää yhtä useampia rikoksia ja/tai tekijöitä. Toinen ongelma johtuu puolestaan siitä, että tilastovuosi on aina kalenterivuosi, mutta rikoksen viranomaiskäsittely voi osua usean eri vuoden osalle, jolloin eri vaiheet tilastoituvat eri vuosille.

Tässä jaksossa tarkastelu koskee rikoksen tietoon tulemisen ja alioikeuden päätöksen välistä aikaa. Jakso ei sisällä siten muutoksenhaku- ja täytäntöönpanotietoja. Esitys on rajattu koskemaan rikoslakirikoksia. Tämän vuoksi rikesakolla ratkaistut liikenne rikkomukset jäävät käsittelyn ulkopuolella. Aluksi prosessin kulkua tarkastellaan rikosten tapahtumavirtana ja sen jälkeen henkilöperusteisesti (epäilty, syytetty, tuomittu). Lopuksi luodaan katsaus eräitten keskeisten rikostyyppien eroihin prosessissa. Kaikkien rikosten tapahtumavirrasta on myös kaaviomuotoinen esitys jaksossa A.1.

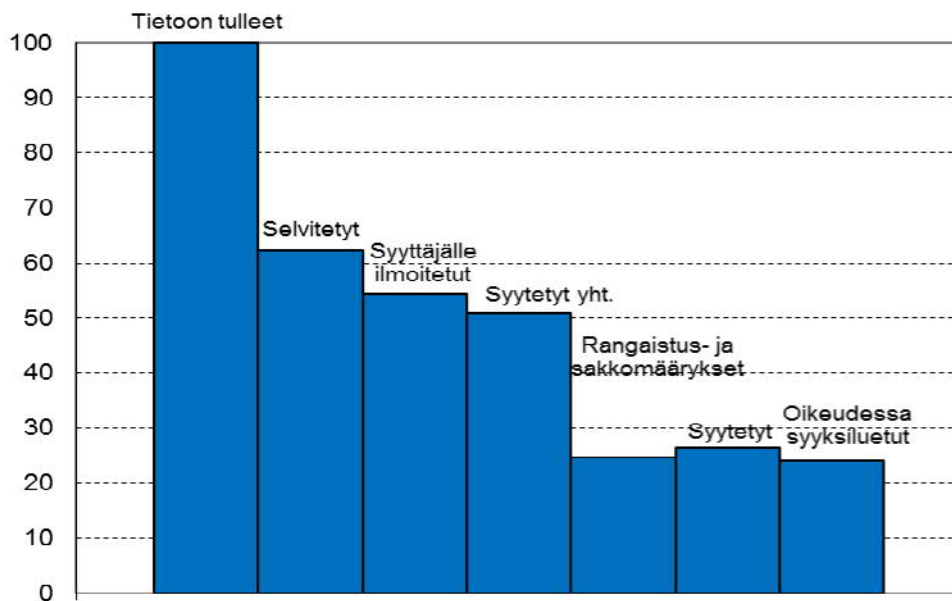
Rikokset prosessin etenemisen kuvaajana

Kuvioissa 1 on esitetty rikoslakirikosten osalta poliisin tietoon tulleiden, selvitettyjen ja syyttäjälle ilmoitettujen rikosten sekä rikoksista nostettujen syytteiden ja syyksi luettujen rikosten määrät vuosina 2009–2018. Kuvios-
ta 2 puolestaan selviää, missä prosessin vaiheissa rikoksia karsiutuu pois viranomaiskäsittelyn eri vaiheissa ja kuinka suuri osuus päättyy lopulta oikeudessa annettuun syyksi lukevaan tuomioon, syyttäjän vahvistamaan rangaistusmääräykseen tai poliisin vahvistamaan sakkomääräykseen¹ yhteensä vuosina 2014–2018. Rikosten määrät koskevat prosessin läpi kulkeutuneita kaikkia tilastoituja rikoksia eivätkä vain ns. päär rikoksia, joissa olisi huomioitu rikoksesta epäillyn tekemä törkein rikos.

¹ Sakkomenettelyä koskevat uudet säännökset tulivat voimaan 1.12.2016.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset, rikosten selvittäminen, syyttäjälle ilmoittaminen, syyttäminen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luetut rikokset vuosina 2009–2018 (rangaistusmääräyksiin sisältyvät 1.12.2016 alkaen myös sakkomääräykset)

Kuvio 2 Selvitettyjen, syyttäjälle ilmoitettujen, syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luettujen rikosten osuudet (%) poliisin tietoon tulleista rikoksista yhteensä vuosina 2014–2018

Selvästi eniten poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista karsiutuu pois esitutkintavaiheessa. Syynä on se, ettei rikokseen löydy epäiltyä tai rikos jää muuten selvittämättä taikka rikos on edelleen tutkittavana. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä vuosina 2009–2018 ja oli keskimäärin 64 prosenttia ko. aikavälillä. Kun selvitysaste lasketaan vain

tilastovuonna tietoon tulleista, selvitysprosentti on kymmenisen prosenttiyksikköä pienempi eli vaihteli 47–60 prosentin välillä. Vuodesta 2005 alkaen selvitysprosentti on ollut korkeampi kuin vuosituhannen alussa, mutta laskeutunut trendinomaisesti vuodesta 2013 alkaen. Nousu johtui todennäköisesti rikollisuuden rakenteesta tapahtuneista muutoksista. Helposti selvitettävien rikosten kuten liikenne rikosten ja väkivaltarikosten osuudet ovat kasvaneet ja vastaavasti vaikeasti selvitettävien omaisuusrikosten osuudet vähentyneet. Viime vuosina selvitysasteet ovat kuitenkin heikentyneet (ks. tarkemmin jakso A.3).

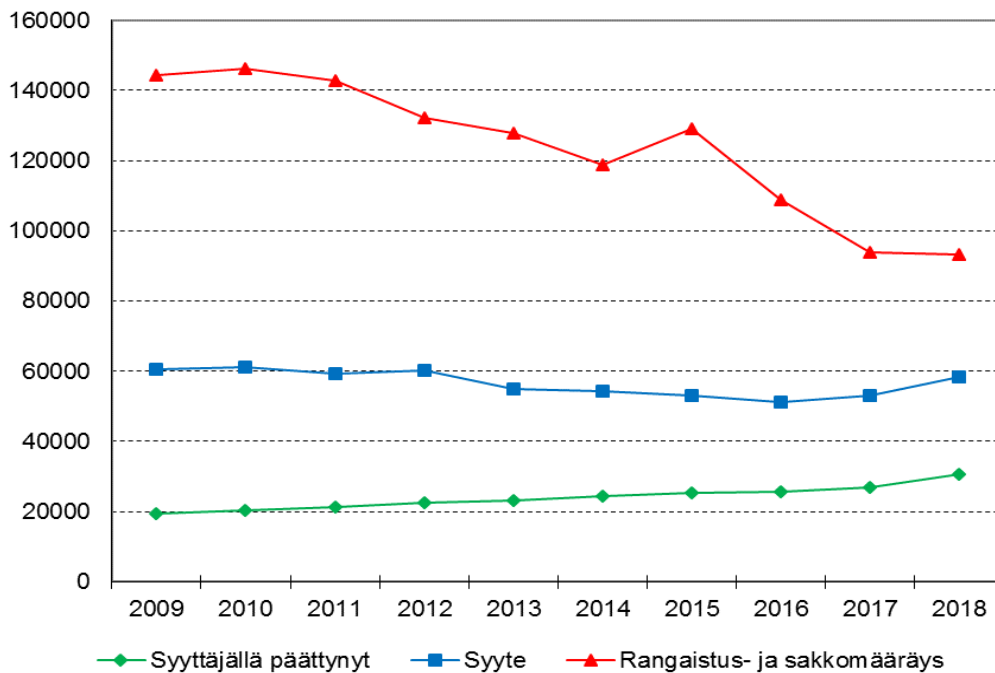
Poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 90 prosentissa selvitystyistä rikoslakirikoksista. Tämä osuus on pysynyt suunnilleen samana vuosittain lukuun ottamatta vuosia 2017–2018. Merkittävä osa rikoksista käsitellään nykyisin poliisin päätöksellä sakkomenettelyssä, jolloin rikosta ei ilmoiteta sen vuoksi syyttäjälle. Poliisi voi lisäksi todeta, ettei mitään rikosta ole tapahtunutkaan taikka, ettei ole edellytyksiä syytteen nostamiseksi esimerkiksi epäillyn alaikäisyyden tai rikoksen vanhentumisen vuoksi. Ei-rikos perusteita on kirjattu keskimäärin 50 prosenttia ilmoittamatta jätetyistä rikoksista vuosina 2007–2016 (noin 10 000–15 000 rikosta vuodessa). Koska sakkomääräykset kirjataan syyttäjälle ilmoittamatta jätetyiksi, tämä osuus on pudonnut 18 prosenttiin vuosina 2017–2018, vaikka ei-rikosten määrässä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta. Lisäksi poliisilla on mahdollisuus jättää rikos sen vähäpätöisyyden vuoksi ilmoittamatta, jos asianomistajalla ei ole rikoksen suhteen vaatimuksia. Näitä on ollut noin kuudesosa ilmoittamatta jätetyistä vuosina 2007–2016, mutta sen jälkeen enää noin 6 prosenttia. Muutos selittyy tässäkin sakkomääräysten kirjaamisella ilmoittamatta jätetyiksi.

Syyttäjää koskeva vaihe¹ on keskeinen rikosasioiden viranomaiskäsitteilyn kannalta, vaikka syyttäjälle ilmoitetuista ja hänen syyttämistään rikoksista suurin osa (96 %) johtaa syyksi lukevaan tuomioon. Suurin osa jutuista päättyy kuitenkin syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä antaa asiassa rangaistusmääräyssakon tai juttu päättyy muunlaiseen syyttäjän ratkaisuun.² Rangaistusmääräyksellä ja poliisin nykyisin antamalla sakkomääräyksellä ratkaistavia juttuja on lähes kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (61 % keskimäärin vuosina 2009–2018). Rangaistusmääräysasioiden määrä on ollut suurimmillaan vuosina 2007–2008 (lähes 180 000 rikoslakirikosta vuodessa). Vuonna 2018 vastaava luku oli noin 93 000 rangaistus- ja sakkomääräystä. Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyy

¹ Tilastokeskus on lopettanut syyttäjien käsittelemien juttujen tilastoinnin vuonna 2015 eikä vuodesta 2013 eteenpäin saada enää vastaavia tietoja. Tässä tarkastelussa Tilastokeskuksen tiedot onkin korvattu Valtakunnansyyttäjän virastosta saaduilla tilastoilla, mutta kaikkia tilastotietoja ei ole enää saatavilla lainkaan.

² 1.12.2016 alkaen poliisi ratkaisee vähäpätöisimmät rikokset sakkomääräyksellä.

noin 12 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosittain. Lopuissa eli enemmän kuin joka neljännessä (28 % vuosina 2009–2018) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa (ks. kuvio 3). Kun rangaistus- ja sakkomääräyksellä (49 %) hoidettujen rikosten määrää verrataan oikeudessa syytettyjen rikosten määrään (51 %), ero on paljon vähäisempi kuin juttutilastossa (ks. kuvio 2), mikä johtuu siitä, että oikeuteen menevissä jutuissa syytetään usein samalla kertaa useista rikoksista.

Kuvio 3 Syyttäjän ratkaisemat jutut ratkaisutyyppin mukaan vuosina 2009–2018

Lähteet: Tilastokeskus ja VKSV

Syyttäjän muista rikosprosessin päättävistä ratkaisuista ei ole käytettävissä lainkaan rikosmääriä koskevia tilastotietoja. Tilastokeskuksen juttukohtaisen syyttäjätalaston mukaan syyttäjällä päättyneistä jutuista 61 prosenttia oli syyttämättä jättämispäätöksiä vuosina 2004–2013. Toiseksi yleisin päätös oli yhdistää asia johonkin toiseen asiaan (19 %). Muita mahdollisia ratkaisuja olivat esitutkinnan rajoittaminen (ETL 3:10), syytesiirto tai jokin muu syyttäjän päätös. Rikoslakirikoksissa syyttämättä jättämispäätöksiä on ollut vuosittain noin 10 000. Noin neljännes syyttämättä jättämisistä on seuraamusluontoisia ja loput prosessuaalisella perusteella tehtyjä (ks. ed. syyttäjän toimintaa käsittelevä jakso 4).

Tuomioistuimessa syytetyistä rikoslakirikoksista 92,2 prosenttia johti syyksi lukevaan tuomioon vuosina 2009–2018. Hylättyjä syytteitä oli 6,6 prosenttia, rauenneita 1,3 prosenttia. Syytteen hylkäämisen yleisin peruste on näytön riittämättömyys. Asia raukeaa puolestaan esimerkiksi syytetyn kuoleman tai prosessuaalisen virheen vuoksi. Kaikkiaan 24 prosenttia poliisin tietoon tulleista rikoksista johti syyksi lukevaan tuomioon. Yhdessä

rangaistusmääräysten kanssa osuus on kuitenkin puolet (50 %) poliisin tietoon tulleista rikoksista.

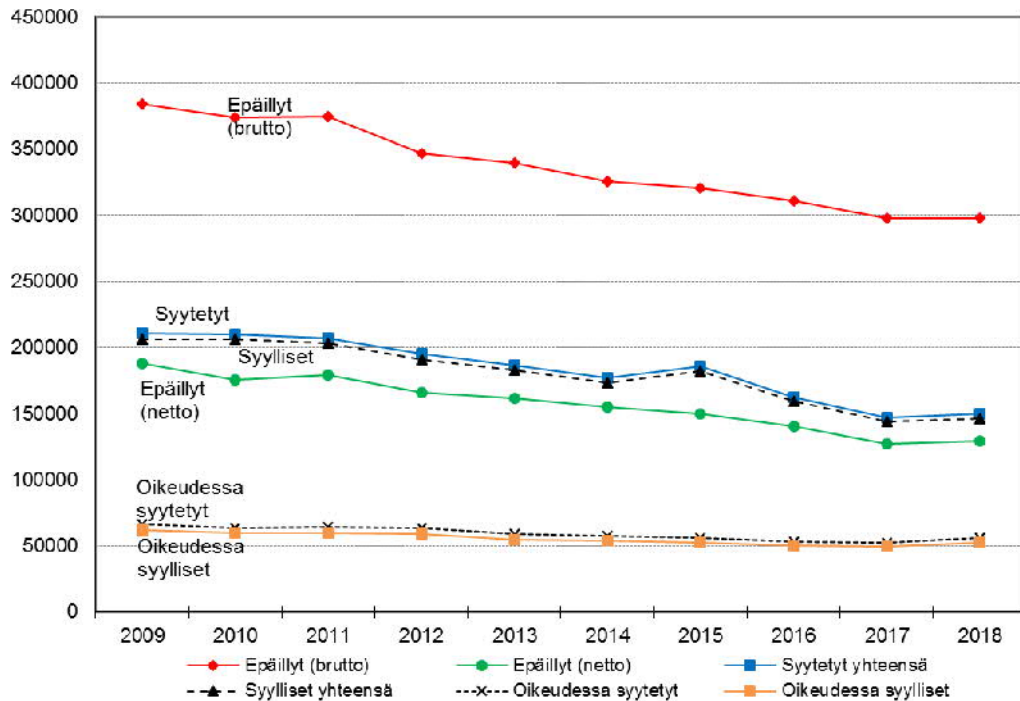
Rikoksesta epäilty henkilöt rikosprosessissa

Edellä viranomaiskäsittelyn kohteena olivat rikolliset teot. Tässä tarkastellaan puolestaan rikoksesta epäiltyjä, syytettyjä ja tuomittuja henkilöitä. Esitutkintavaiheesta ei ole mahdollista saada muuta tietoa kuin rikoksista epäiltyjen lukumäärät. Epäiltyjen määrä rinnastuu selvitettyihin rikoksiin. Epäillyistä on olemassa kaksi erilaista tilastotietoa. Bruttotilastossa epäilty tulee kirjatuksi jokaisesta tekemästään rikoksesta. Nettotilastossa epäilty henkilö tilastoidaan vain yhden kerran vuoden törkeimmän rikoksen perusteella. Prosessin myöhemmissä vaiheissa rikoksesta epäilty tilastoidaan samalla kertaa käsiteltävän asiakokonaisuuden päärikoksen eli rangaistusuhaltaan ankarimman rikoksen mukaan. Jos epäillyllä on vuodessa yhtä useampia rikosjuttuja, hän tulee siten kirjatuksi niistä jokaisesta erikseen. Tämän vuoksi henkilö pohjaisessa tarkastelussa ei saada erilaisten tilastointitapojen vuoksi yhtenäistä kuvaa rikosprosessin tilastollisesta etenemisestä. Epäiltyjen nettomääräinen tilasto on kuitenkin lähempänä jutun päärikosperusteista tilastoa kuin bruttomääräinen tilasto epäillyistä, mutta sekin ei ole tyydyttävä, koska sen perusteella syytettyjä näyttäisi olevan enemmän kuin rikoksista epäiltyjä. Todennäköisesti tuomioistuintilastojen kanssa vertailukelpoinen määrä osuu epäiltyjen poliisitilastossa esitetyn brutto- ja nettomäärän välimaastoon. Rikosten osalta syytettyjen osuus oli 80–90 prosenttia selvitetystä rikoksista, joten on ilmeistä, että suhde on suurin piirtein sama myös epäiltyjen ja syytettyjen henkilöiden kesken.

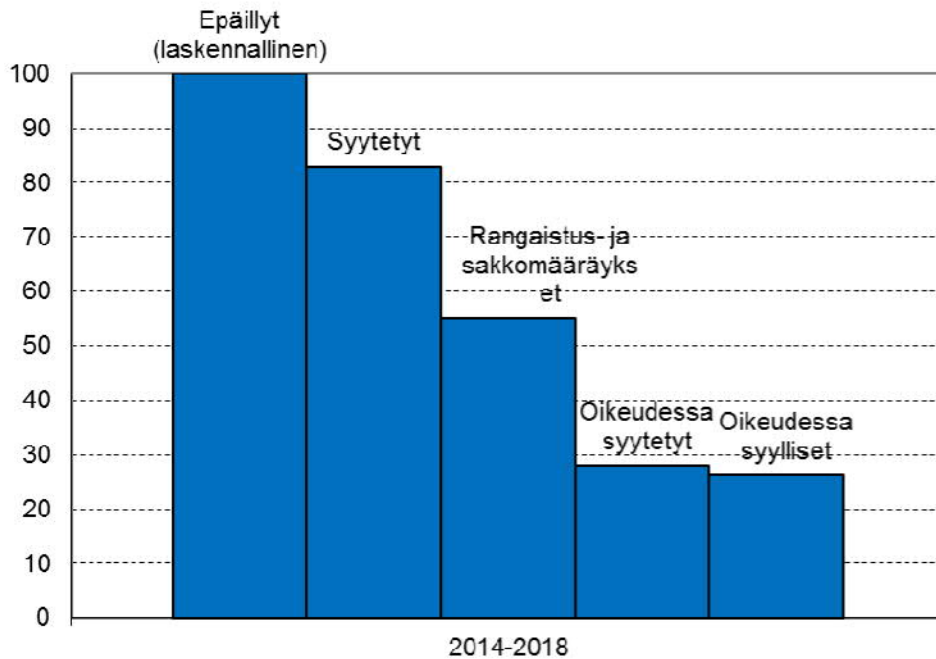
Syyttävävaiheen osalta on puolestaan mahdollista käyttää tilastotietoa myös syyttämättä jätetyistä henkilöistä, mitä tietoa ei vastaavasti ole saatavissa rikospohjaisessa tarkastelussa syyttämättä jätetyistä rikoksista, koska syyttäjätalasto on juttu- ja henkilö pohjainen. Syyttämättä jätetyt on tilastoitu vuodesta 2008 alkaen syyttämättä jätetyn päärikoksen mukaan, kun tapaukset sitä ennen tilastoitiin jutun päärikoksen mukaan. Näin ollen vuoden 2008–2013 tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aiempiin vuosiin. Vuosilta 2014–2018 ei ole saatavissa lainkaan tietoa syyttämättä jätetyistä henkilöistä, koska Tilastokeskus on lopettanut kokonaan syytteitä koskevan tilaston tuottamisen.

Kuviossa 4 esitetään 10 vuoden trenditieto rikoksesta epäiltyjen, syytettyjen ja tuomittujen määristä. Kuvioista voidaan havaita, että rikoksista epäiltyjen trendi on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut laskeva. Rikoksesta syytettyjen ja kaikkien syylliseksi todettujen trendi seuraa hyvin samansuuntaisesti epäiltyjen määrän kehitystä. Sen sijaan oikeudessa syy-

tettyjen ja tuomittujen määrä on pysynyt tarkasteluvälillä jokseenkin samana. Tämä tarkoittaa sitä, että syytettyjen määrien vuosivaihtelu johtuisi rangaistus- ja sakkomääräysrikosten määrän vuosittaisista muutoksista. Samanlainen kehitys voidaan havaita myös rikospohjaisessa tarkastelussa (ks. kuvio 1).

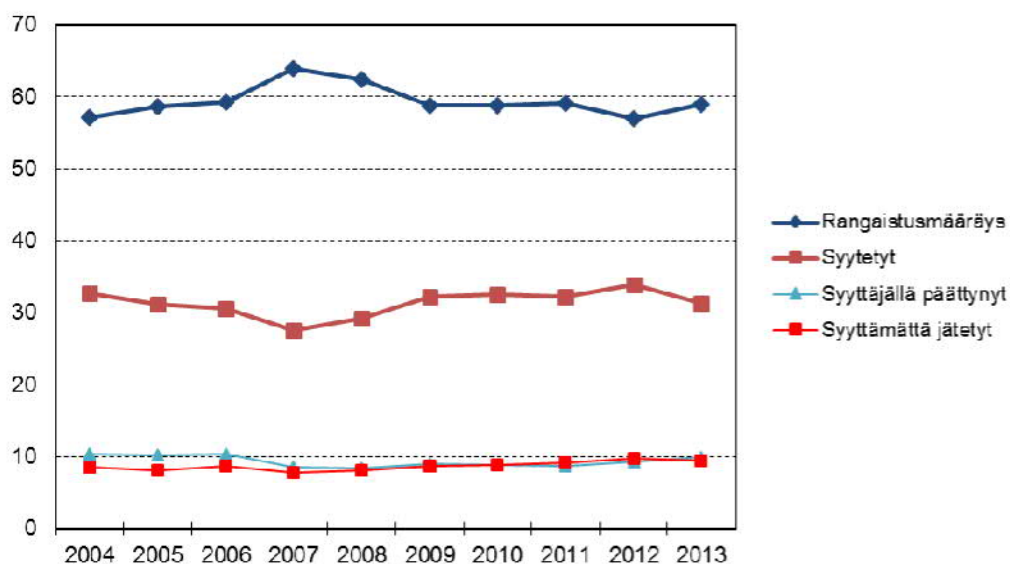

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista epäilty, syytetty ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä tuomitut vuosina 2009–2018

Kuvio 5 Poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyllisiksi todettujen osuudet (%) rikoksiin epäillyistä yhteensä vuosina 2014–2018

Syytettyjen osuus poliisin rikoksiin epäillyistä on 80–90 prosentin luokkaa. Kuviossa 5 on lähtökohdaksi otettu epäiltyjen teoreettinen (laskennallinen) määrä, joka on laskettu selvitettyjen rikosten ja syytettyjen rikosten välisen suhteen perusteella (noin 100/83). Syyttäjä ja poliisi antavat 66 prosentille vastaajista rangaistus- tai sakkomääräyksen ja noin kolmannes (34 %) vastaajista joutuu oikeudessa syytetyiksi. Henkilöperiaatteella mitattuna rangaistus- ja sakkomääräysten käyttö onkin vielä yleisempää kuin rikoksilla mitattuna, mikä johtuu siitä, että tuomioistuimen käsittelemissä rikoksissa henkilö voi olla samalla kertaa syytettynä useasta rikoksesta. Syyttämättä jätettyjen osuus on syyttäjätalaston mukaan 8–9 prosenttia (kuvio 6), mutta tässä tilastomuutokset saattavat aiheuttaa eri vuosina vääristymiä. Syyttämättä jätettyjen määrä on vähitellen laskenut, mutta niiden osuus syyttäjän ratkaisusta ei ole olennaisesti muuttunut (ks. myös edellä jakso A.4). Syyttäjän muut ratkaisut ovat muutamien prosenttien luokkaa.

Kuvio 6 Vastaajien osuus (%) syyttäjän ratkaisemissa jutuissa ratkaisutyyppin mukaan vuosina 2004–2013 (vuosilta 2014–2018 vastaavia tietoja ei ole saatavissa)
Kuviossa syyttäjällä päättyneissä jutuissa olleiden vastaajien luku sisältää myös syyttämättä jätetyt. Vuonna 2008 suoritettua tilastomuutoksen vuoksi syyttämättä jätettyjen luku vuosina 2008–2013 ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin vuosiin.

Rikoslakirikoksista tuomioistuimessa syytetyistä henkilöistä 94 prosenttia todettiin rikokseen syylliseksi vuosina 2014–2018. Joka kahdennenkymmenennen (5,2 %) syytetyn syyte hylättiin ja 1,1 prosenttia syytteistä raukesi. Hylkyprosentti on siten syytettyjen osalta hieman pienempi kuin syytettyjen rikosten osalta (6,6 %).

Rikoslajikohtainen tarkastelu

Liitetaulukossa 1 on esitetty keskeisten rikostyyppien viranomaiskäsittelystä vuosia 2014–2018 koskevia tilastotietoja. Viiden vuoden tiedot on taulukossa summattu yhteen. Rikosten selvittämistä, syyttämistä ja tuomioistuinkäsittelyä käsitellään niitä koskevissa jaksoissa yksityiskohtaisesti, minkä vuoksi tässä tarkastellaan eri rikosten käsittelyvaiheita vain lyhyesti ja toisiinsa vertaillen.

Eri rikosten selvitysasteessa on huomattavia eroja (ks. edellä jakso A.3). Joissakin rikoslajeissa rikokset ovat asiallisesti selvitettyjä tullessaan poliisin tietoon. Niissä selvitysaste on lähellä 100 prosenttia. Tällaisia rikoksia ovat esimerkiksi liikenne rikokset ja verorikokset. Henkirikoksista-kin kyetään selvittämään suurin osa. Sen sijaan varkausrikoksista suurin osa (yli 80 %) jää selvittämättä ja karsiutuu siten viranomaiskäsittelystä pois jo esitutkintavaiheessa.

Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista syyte nostetaan tai asia käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä 90–100 prosentissa useimmissa rikoslajeissa (ks. myös edellä jakso A.4). Varkausrikoksissakin (RL 28:1–2), joista siis valtaosa jää syyttäjälle ilmoittamatta, syyte nostettiin lähes 100 prosentissa niistä tapauksista, joissa poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle. Pahoinpitelyrikoksista (RL 21:5–6) lähes kolme neljästä poliisin syyttäjälle ilmoittamasta teosta johti syytteeseen ja raiskausrikoksista (RL 20:1–3) alle 50 prosenttia. Näissä rikoslajeissa syyttämättä jättäminen on siten suhteellisesti yleisintä, mikä liittyy oikeudellisesti riittävän näytön hankintaa koskeviin ongelmiin.

Tuomioistuimen syyksi lukemat rikokset ja syyttäjän antamat rangaistusmääräykset syytetyistä rikoksista vaihtelevat 60–100 prosentin välillä. Rattijuopumuksesta tuomitaan lähes aina (99 %) rangaistukseen, kun taas raiskausrikoksista tuomion sai 63 prosentissa syytetyistä rikoksista vuosina 2014–2018. Eri rikosten rangaistustiedot on esitetty jäljempänä jaksossa A.7.

Tuomioistuimen hylkäämien syytteiden osuudet olivat suurimmat raiskausrikoksissa (36 %), velallisen rikoksissa (16 %) ja kirjanpitorikoksissa (14 %) vuosina 2014–2018. Rattijuopumusrikoksissa (1 %) ja huumausainerikoksissa (6 %) hylättiin puolestaan vähiten syytteitä (ks. liitetaulukko 1).

6 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus

Jaksossa annetaan yleiskuva tuomioistuinten rikosasioissa antamista ratkaisuista sekä eri rangaistuslajien käytöstä. Seuraava jakso sisältää tarkemmat rangaistuskäytäntötiedot eri rikoksissa.¹

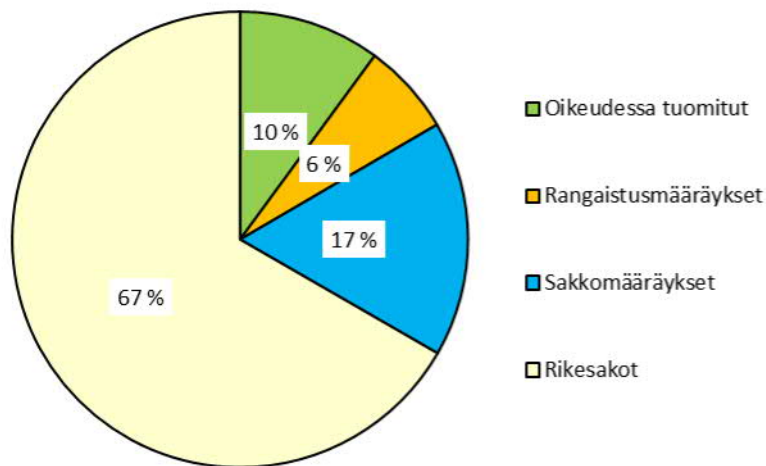
Rikosasioissa annetut ratkaisut

Taulukosta 1 käy selville alioikeuksissa syytettyjen ja eri rangaistuksiin tuomittujen määrä vuosina 2009–2018. Kuvioista 1 ja 2 nähdään puolestaan, minkälaisissa menettelyprosesseissa henkilöt on tuomittu ja alioikeuksissa tuomittujen rangaistuslajien osuudet vuonna 2018.

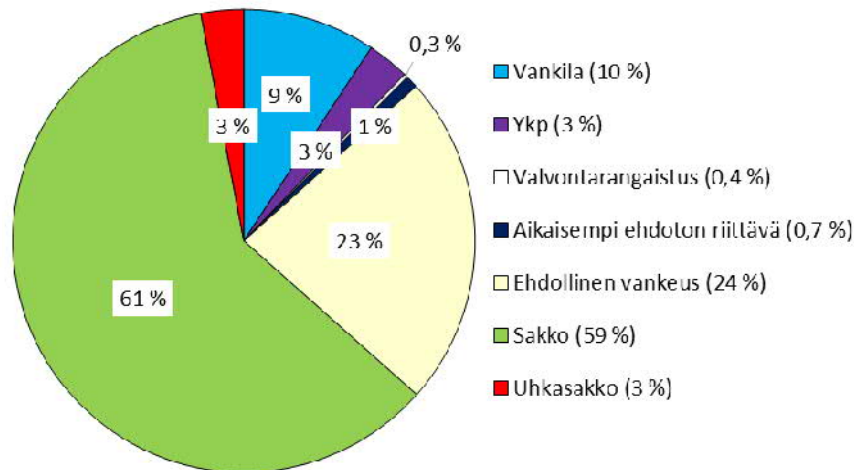
Vuonna 2018 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 58 769 henkilöä. Näistä todettiin syylliseksi 55 101 (93,8 %) ja tuomittiin rangaistukseen 54 737 (93,1 %). Vuonna 2018 tuomioistuimessa rangaistukseen tuomituista 11,1 prosenttia (6 244), rangaistusmääräyksen saaneista 18,6 prosenttia (6 610) ja sakkomääräyksen saaneista 13,3 prosenttia (12 149) oli ulkomaalaisia. Rikesakon saaneista 4,4 prosenttia (15 848) oli ulkomaan kansalaisia vuonna 2018.

Vuonna 2018 rangaistukseen tuomittujen määrä lisääntyi 7 prosenttia edellisestä vuodesta. Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat kuitenkin pääsääntöisesti laskeneet vuodesta 2004 lähtien. Sen sijaan rikesakkojen määrä on kasvanut rajusti. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella.

¹ Jakso ei sisällä tietoja tuomitsematta jättämisestä eikä rangaistuksen mittaamisperusteista. Tilastokeskuksesta ei ole enää ollut vuodesta 2013 lähtien saatavissa tilastotietoja mainittujen lainkohtien soveltamisesta. Ks. edellisten vuosien Rikollisuustilanne- ja seuraamusjärjestelmäkatsaukset.

Kuvio 1 Vuonna 2018 kaikki rangaistukseen tuomitut prosessuaalisen menettelyn mukaan (%). Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 2 Vuonna 2018 alioikeudessa rangaistukseen tuomitut rangaistuslajin mukaan (%). Lähde: Tilastokeskus

Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2018 määräytyistä rangaistuksista valtaosa (60,4 %) oli päiväsakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilarangaistus) sai 9,3 prosenttia (5 087 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 23,2 prosenttia (12 692) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 2,9 prosenttia (1 606 tapausta). Uutena seuraamuksena 1.11.2011 käyttöön otettuun valvontarangaistukseen tuomittiin ehdottoman vankeuden sijasta yhteensä 144 henkilöä. Oikeus katsoi aiemmin tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen riittäväksi seuraamukseksi 479 tuomitun (0,9 %) kohdalla.

Ehdoton valtaosa seuraamuksista määrätään summaarisessa menettelyssä. Rangaistus- ja sakkomääräykset sekä rikesakot kattavat 90 prosenttia kaikista seuraamuksista. Yhdessä tuomioistuinsakkojen kanssa varallisuus-

teen kohdistuvat rangaistukset kattavat 96 prosenttia kaikista rangaistuksista.

Taulukko 1 Seuraamustilasto 2009–2018 (alioikeudet)

	2009	2011	2013	2015	2017	2018
A. Oikeudenkäynnissä syytetyt	69620	67291	61305	58704	54834	58769
B. Näistä syylliseksi havaittu	65252	62890	57096	55021	51478	55101
C. Näistä rangaistukseen tuomittu						
- kaikki	64485	62188	56502	54551	51137	54737
- ehdoton vankeus	6670 ¹	6023 ¹	5312 ¹	5082 ¹	4812 ¹	5087
- ehdollinen vankeus	15594	15075	13813	13228	12205	12692
- näissä oheissakko	7972	7509	6273	5584	4757	4962
- näissä yhdyskuntapalvelu ²	165	195	224	281	322	302
- näissä nuorten valvonta koeaikana	851	841	755	787	661	703
- sakko	37477	36645	33747	32329	30519	33087
- yhdyskuntapalvelu	2921	2496	2100	1820	1522	1606
- valvontarangaistus	204	236	192	144
- nuorisorangaistus	14	18	9	5	8	8
- tuomitsematta jätetty ³	767	702	595	470	341	364
- uhkasakko	1478	1511	1151	1473	1433	1632
D. Syyte hylätty tai asia jätetty sillensä						
- syyte hylätty	3323	3251	3335	2948	2890	3042
- asia rauennut/jätetty sillensä	1045	1150	871	735	466	626
E. Aikaisemmat rangaistukset						
- ehdollinen täytäntöön	647	560	585	602	605	621
- ehdonalainen vapaus						
- menetetty	505 ⁴	380 ⁴	333 ⁴	255 ⁴	224 ⁴	252 ⁴
- ei menetetty	128 ⁴	62 ⁴	60 ⁴	30 ⁴	13 ⁴	10 ⁴
F. Summaarinen menettely						
- rangaistusmääräyssakot	208983	207679	179184	178550	41573	35537
- sakkomääräykset	87772	90996
- rikesakot	274460	300809	254131	240702	330988	362812
G. Syyksilukevat tuomiot						
+ sakko- ja rang. määräykset						
+ rikesakot	548359	570676	489817	474273	511811	544446

Lähde: Tilastokeskus

¹ Pois lukien yhdyskuntapalvelurangaistukset ja valvontarangaistukset. Vuodesta 2003 alkaen ehdollisiin ja ehdottomiin vankeusrangaistuksiin eivät enää sisälly tapaukset, joissa aikaisempi rangaistus on katsottu RL 7:6:n perusteella rikoksen riittäväksi seuraamukseksi (ns. kuittaustilanteet). Näitä on vuosittain noin 300–500.

² Yhdyskuntapalvelu ehdollisen rangaistuksen tehosteena astui voimaan vuonna 2001.

³ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.

⁴ Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 144 kertaa ja osittain 108 kertaa vuonna 2018 (yhteensä 252 kertaa). Tuomioistuin voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 10 kertaa vuonna 2018.

⁵ Sakkomenettelyä koskeva uudistus tuli voimaan 1.12.2016.

Rangaistuslajien osuuksien kehitys vuosina 1990–2018 ilmenee kuviosta 3 ja taulukosta 2.

Rangaistusten lukumäärässä tapahtui selkeä käänne vuoden 2004 jälkeen. Tuomittujen rangaistusten lukumäärä on alentunut yhdenjaksoisesti viidenneksellä (–20 %) vuodesta 2004 alkaen vuoteen 2018 mennessä. Vähentyminen on ollut tänä aikana keskimääräistä voimakkaampaa (–40 %) ehdottomissa vankilarangaistuksissa ja ehdottoman vankeuden muuntorangaistuksissa (–52 %). Samalla ehdottomien vankilatuomioiden osuus kaikista rangaistuksista on vähentynyt noin 12 prosentista 9–10 prosenttiin ja ehdottomien vankeustuomioiden sijasta tuomittujen yhdyskuntaseuraamusten noin 5 prosentista 3 prosenttiin. Ehdollisten vankeustuomioiden määrä on vähentynyt 21 prosenttia vuodesta 2004 mutta niiden osuudessa kaikista rangaistuksista ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia.

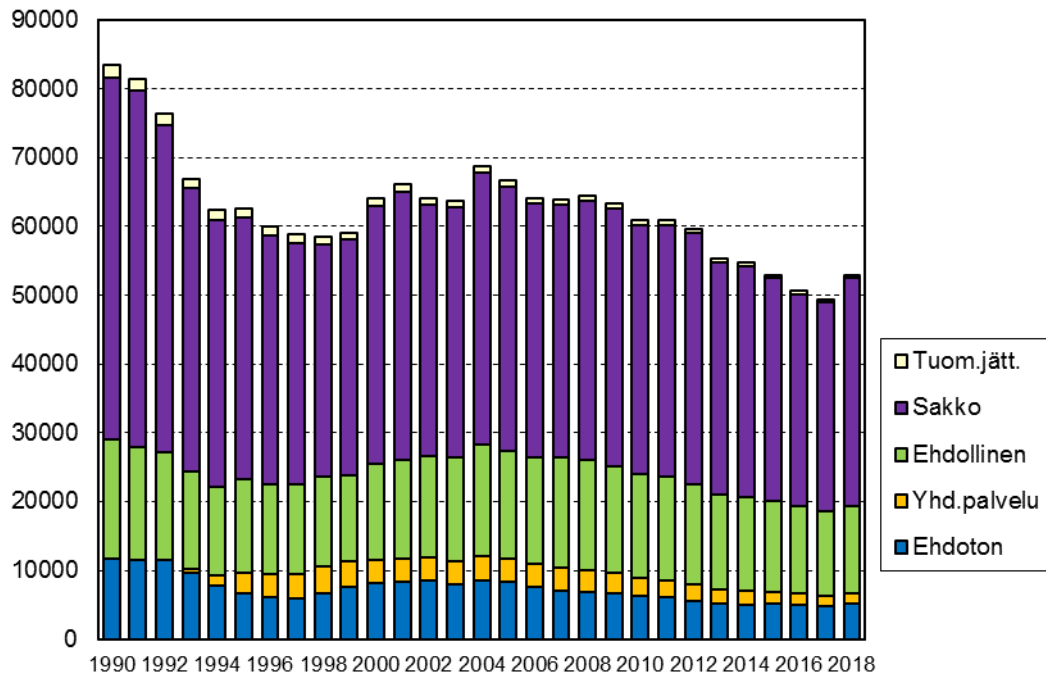
Myös oikeudessa tuomittujen sakkorangaistusten määrä on vähentynyt noin kuudenneksen (–16 %) vuonna 2018 vuoteen 2004 verrattuna. Sakkorangaistusten osuus rangaistuksista on kuitenkin noussut noin 57 prosentista 59–60 prosenttiin vastaavana aikana. Summaarisessa menettelyssä annettujen rangaistusmääräyssakkojen (vuonna 2017 lukuun lasketaan myös sakkomenettelyssä määrättyt sakot) lukumäärä on samanaikaisesti vähentynyt vielä enemmän eli lähes kaksinkertaisesti. Rikesakkojen määrä on sen sijaan yli kolminkertaistunut kyseisenä aikana.

Taulukko 2 Oikeudessa tuomitut rangaistuslajit 1990–2018

Vuosi	Tuom.jätt. ¹		Sakko		Ehdollinen		Yhd.palvelu		Ehdoton		Kaikki ²	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1990	1 909	2,3	52 537	62,9	17 427	20,9	..	0,0	11 657	14,0	83 530	100
1991	1 667	2,0	51 948	63,8	16 311	20,0	..	0,0	11 533	14,2	81 459	100
1992	1 789	2,3	47 473	62,1	15 637	20,5	..	0,0	11 538	15,1	76 437	100
1993	1 427	2,1	41 161	61,5	14 249	21,3	563	0,8	9 563	14,3	66 963	100
1994	1 398	2,2	38 856	62,3	12 933	20,7	1 487	2,4	7 699	12,3	62 373	100
1995	1 425	2,3	38 020	60,7	13 624	21,8	2 803	4,5	6 754	10,8	62 626	100
1996	1 266	2,1	36 323	60,5	13 039	21,7	3 277	5,5	6 101	10,2	60 006	100
1997	1 336	2,3	35 109	59,6	12 946	22,0	3 533	6,0	5 967	10,1	58 891	100
1998	967	1,7	33 889	58,0	12 943	22,2	3 957	6,8	6 642	11,4	58 398	100
1999	928	1,8	34 213	58,0	12 543	21,3	3 658	6,2	7 666	13,0	59 008	100
2000	1 104	1,7	37 504	58,5	13 973	21,8	3 413	5,3	8 147	12,7	64 141	100
2001	1 142	1,7	38 948	58,9	14 342	21,7	3 388	5,1	8 352	12,6	66 172	100
2002	1 011	1,6	36 573	57,0	14 770	23,0	3 313	5,2	8 484	13,2	64 151	100
2003	931	1,5	36 460	57,2	15 074	23,6	3 297	5,2	8 000	12,5	63 762	100
2004	1 011	1,5	39 420	57,3	16 165	23,5	3 621	5,3	8 530	12,4	68 747	100
2005	1 026	1,5	38 290	56,7	15 757	23,3	3 370	5,0	8 313	12,3	67 557	100
2006	860	1,3	36 813	56,4	15 513	23,7	3 310	5,0	7 662	11,7	65 277	100
2007	764	1,2	36 696	56,6	15 956	24,6	3 312	5,1	7 102	11,0	64 861	100
2008	738	1,1	37 615	57,4	15 998	24,4	3 222	4,9	6 888	10,7	65 496	100
2009	767	1,2	37 477	58,1	15 594	24,2	2 921	4,5	6 670	10,3	64 485	100
2010	657	1,1	36 120	58,1	15 098	24,3	2 676	4,3	6 296	10,1	62 132	100
2011	702	1,1	36 645	58,9	15 075	24,2	2 496	4,0	6 013	9,7	62 188	100
2012	661	1,1	36 463	59,7	14 582	23,9	2 387	3,9	5 532	9,1	61 030	100
2013	595	1,1	33 745	59,7	13 813	24,4	2 100	3,7	5 108	9,0	56 502	100
2014	528	1,0	33 604	59,7	13 580	24,1	1 926	3,4	5 051	9,0	56 283	100
2015	470	0,9	32 329	59,3	13 228	24,2	1 820	3,3	5 082	9,3	54 551	100
2016	464	0,9	30 757	59,0	12 763	24,5	1 639	3,1	4 974	9,5	52 120	100
2017	341	0,7	30 519	59,7	12 205	23,9	1 522	3,0	4 812	9,4	51 137	100
2018	364	0,7	33 087	60,4	12 692	23,2	1 606	2,9	5 087	9,3	54 737	100

Lähde: Tilastokeskus

¹ Luku sisältää sekä seuraamusluontoiset että muulla perusteella tuomitsematta jätetyt.² Yhteismäärä sisältää myös tuomittuja uhkasakkoja, muita rangaistuksia (esim. valvontarangaistus ja nuorisorangaistus) sekä tuomioita, joissa aikaisempi vankeusrangaistus on katsottu riittäväksi seuraamukseksi.

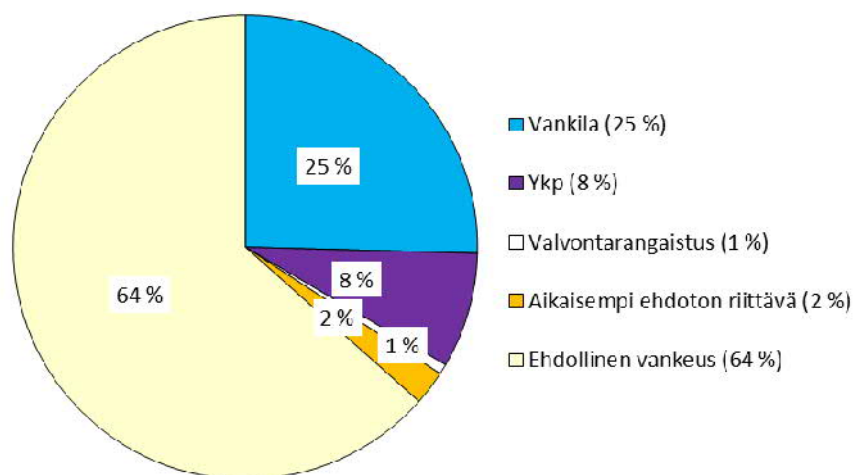

Kuvio 3 Oikeudessa tuomitut rangaistuslajit 1990–2018

Lähde: Tilastokeskus

Ehdoton ja ehdollinen vankeus

Vankeuden lajit. Kuviossa 4 on esitetty vankeuteen tuomittujen osuudet rangaistuslajin mukaan. Vankeuteen tuomittiin yhteensä 20 008 henkilöä vuonna 2018. Lähes kaksi kolmesta (63 %) vankeusrangaistuksesta oli ehdollinen vankeusrangaistus ja joka neljäs ehdoton (25 %) vankilarangaistus. Vapaudessa suoritettavia ehdottomia vankeusrangaistuksia oli 9 prosenttia kaikista vankeusrangaistuksista. Kuten edellä taulukosta 2 ja kuviosta 3 voitiin nähdä ehdollisten vankeusrangaistusten osuus on jatkuvasti pitkällä aikavälillä kasvanut ja ehdottomien vastaavasti vähentynyt.

Kuvio 4 Vankeuteen ja yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitut rangaistuslajin mukaan vuonna 2018. Lähde: Tilastokeskus

Vankeusrangaistusten pituus. Kaikkien vankeusrangaistusten keskipituus vuonna 2018 oli 6,0 kuukautta (6,2 kk vuonna 2017). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 9,2 kuukautta ja ehdollisten 4,3 kuukautta. Niiden ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus, joita ei muunnettu yhdyskuntapalveluksi tai valvontarangaistukseksi, oli 11,2 kuukautta (11,8 kk vuonna 2017). Yhdyskuntapalveluksi muunnettujen vankeusrangaistusten keskipituus oli 3,3 kuukautta ja valvontarangaistukseksi muunnettujen 2,9 kuukautta. Yhdyskuntapalvelurangaistusten keskimääräinen tuntimäärä oli 98 tuntia. Koska jälkimmäisistä on jo suoritettu RL 6:13:n mukainen vähennys, on ilmeistä, että lain esitöissä suositettua muuntosuhdetta noudatetaan jokseenkin tarkalleen. Taulukossa 3 on vastaavat tiedot myös ns. yhden rikoksen tuomioista.

Taulukko 3 Vankeusrangaistusten keskipituus 2018

	Tuomiossa yksi rikos, kk	Tuomiossa yksi tai useampi rikos, kk
Ehdoton vankeus	10,4	9,2
- vankilarangaistukset	13,9	11,2
- muunnettu ykp:ksi	3,1	3,3
- muunnettu valra:ksi	2,8	2,9
- ykp-tunnit	91 h	98 h
Ehdollinen vankeus	3,9	4,3
Kaikki	5,2	6,0

Lähde: Tilastokeskus

Lähes puolet (48 %) kaikista tuomituista vankeusrangaistuksista oli pituudeltaan 30–90 päivää vuonna 2018. Yli kahden vuoden mittaisia vankilarangaistuksia oli 11 prosenttia kaikista ehdottomista vankeusrangaistuksista.

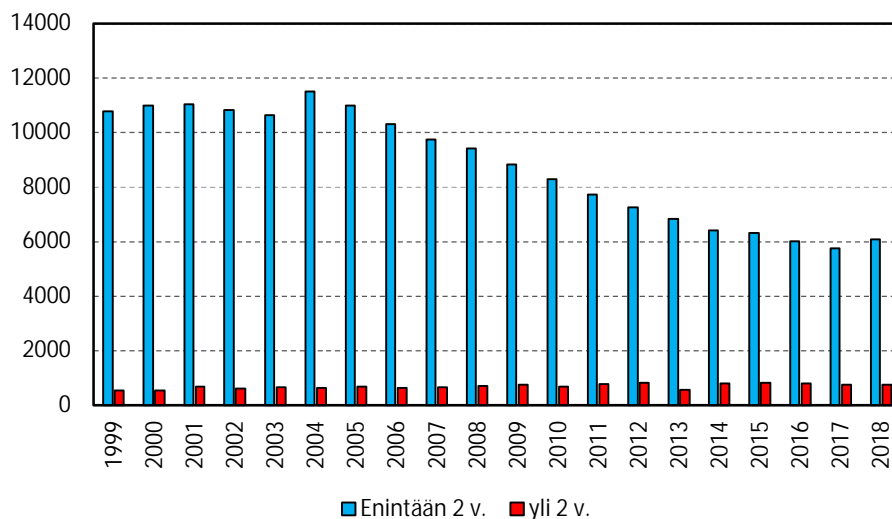
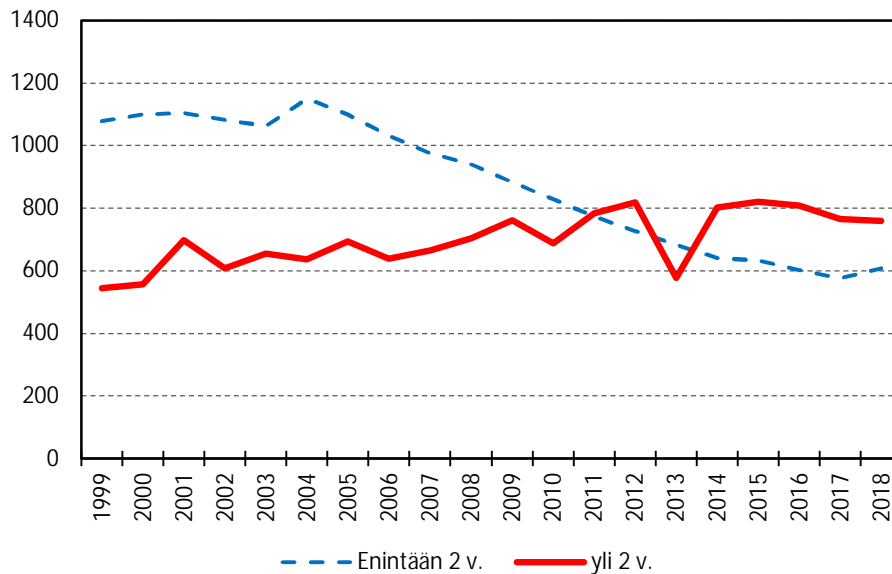
Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus rangaistusluokittain ilmenee taulukosta 4 (lukumäärät). Mukana ovat kaikki ehdottomat vankeusrangaistukset (myös yhtenäisrangaistukset).

Taulukko 4 Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten (sisältää myös ykp:t ja valra:t) pituus vuosina 1990–2018

Vuosi	2 vuotta tai alle	Yli 2 vuotta– alle 4 vuotta	4 vuotta– alle 8 vuotta	8 vuotta–yli	Elinkautinen	Kaikki
1990	11 149	335	119	50	4	11 657
1991	10 980	354	124	72	3	11 533
1992	10 937	355	160	82	4	11 538
1993	9 516	365	165	68	12	10 126
1994	8 557	368	158	95	8	9 186
1995	8 959	365	159	68	6	9 557
1996	8 764	363	156	79	16	9 378
1997	8 936	338	145	77	5	9 501
1998	10 176	281	96	51	5	10 609
1999	10 780	326	133	78	7	11 324
2000	11 003	334	143	73	7	11 560
2001	11 042	394	208	77	19	11 740
2002	10 826	345	170	74	18	11 433
2003	10 628	413	150	76	15	11 282
2004	11 501	396	152	74	14	12 137
2005	10 989	413	154	99	28	11 683
2006	10 320	412	136	75	13	10 956
2007	9 757	439	147	71	9	10 423
2008	9 406	431	156	101	16	10 110
2009	8 830	484	197	67	13	9 591
2010	8 285	447	156	59	25	8 972
2011	7 736	481	198	81	23	8 519
2012	7 267	566	171	62	19	8 085
2013	6 834	381	125	53	19	7 412
2014	6 412	494	194	82	16	7 198
2015	6 331	539	181	87	13	7 151
2016	6 020	510	205	84	10	6 829
2017	5 761	517	189	51	8	6 526
2018	6 078	498	190	60	11	6 837

Laskettu Tilastokeskuksen tiedoista.

Pitkien (yli 2 v.) vankeusrangaistusten määrä oli alimmillaan vuonna 1998 (433 tuomittua). Sen jälkeen määrä on vähitellen kasvanut. Vuonna 2012 yli 2 vuoden pituisia tuomioita oli 818 ja vuonna 2015 vastaavasti 820, mitkä ovat suurimmat näin pitkiin rangaistuksiin tuomittujen määrät viimeisen 20 vuoden aikana. Vuonna 2013 määrä oli selvästi vähäisempi eli 578 tuomittua, mutta kasvoi taas noin 750–800 tuomittuun vuosina 2014–2018 (759 vuonna 2018). Enintään 2 vuoden pituisten ehdottomien vankeustuomioiden määrä on sen sijaan laskenut vuodesta 2005 alkaen vuoteen 2017 saakka. Vuonna 2018 määrä kasvoi 5,5 prosenttia edellisestä vuodesta. Erot suurimpien ja pienimpien määrien luvuissa ovat merkittäviä eli enimmillään lähes kaksinkertaisia (kuvio 5).

Kuvio 5 Enintään 2 vuoden ja yli 2 vuoden pituisiin ehdottomiin vankeusrangaistuksiin tuomitut vuosina 1999–2018 (ylemmässä kuviossa enintään 2 vuoden pituiset vankeudet on esitetty esitysteknisten seikkojen vuoksi kymmenesosina ja todelliset määrät nähdään näiden kahden kuvion alemmassa kuviossa)

Taulukkoon 5 on merkitty ehdottomien vankeusrangaistusten keskiarvot vuosina 2009–2018 ja tuomittujen rangaistusten lukumäärät. Näiden pohjalta on laskettu myös vuosittain tuomittujen laskennallisten vankilavuosien määrä. Tiedot ilmoitetaan ainoastaan vankilaan johtaneista vankeusrangaistuksista (pois lukien yhdyskuntapalvelut ja valvontarangaistukset).¹ Viimeiseen sarakkeeseen on merkitty prosentuaalinen muutos vuosina 2009–2018.

¹ Todellisia vankilavuosia laskettaessa olisi lisäksi otettava huomioon ehdonalaista vapautumista koskevat säännöt. Seikalla ei kuitenkaan ole vaikutusta muutosprosesseja laskettaessa.

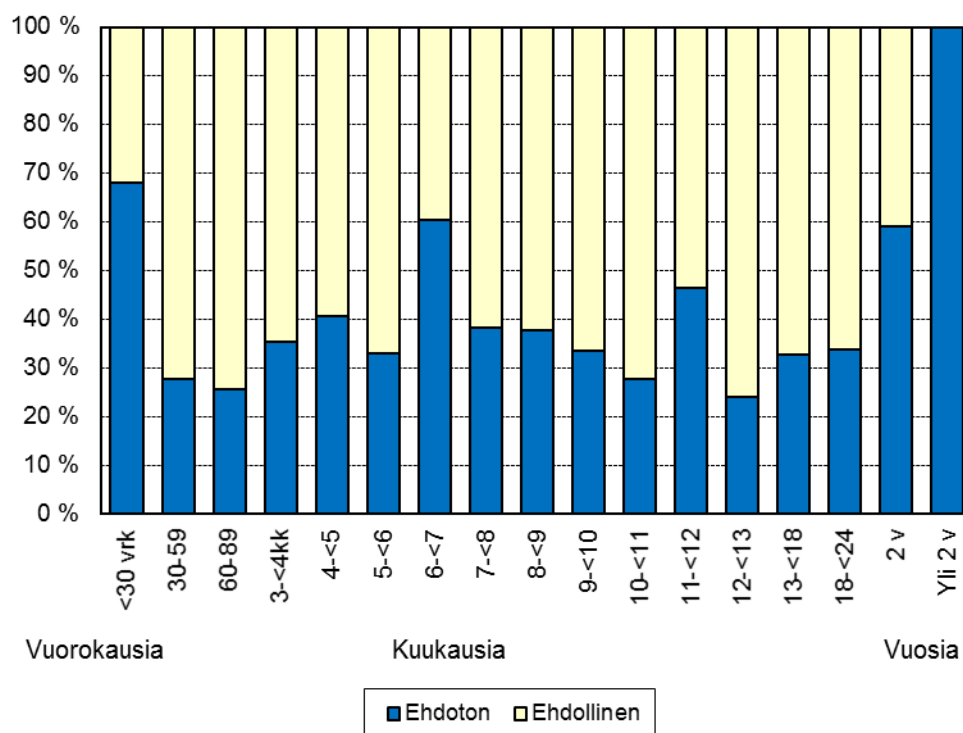
Taulukko 5 Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus ja tuomitut vankilavuodet 2009–2018*

	2009	2011	2013	2015	2017	2018	Muutos-% 2009–2018
Keskiarvo kk	10,0	11,1	11,5	12,4	11,8	11,2	+12 %
Käyttöosuus %	10,3	9,6	9,0	9,6	9,4	9,3	–10 %
Tuomioita	6 657	5 995	5 089	5 069	4 804	5 072	–24 %
Vankilavuosia	5 548	5 545	4 877	5 238	4 724	4 734	–15 %

*Elinkautisvangit on jätetty laskelmasta pois.

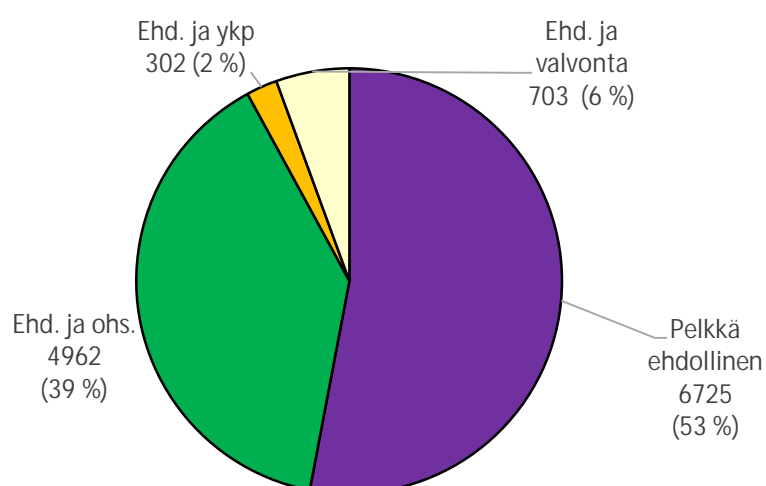
Vuonna 2009 vankilatuomioita annettiin noin 6 660 ja vuonna 2018 noin 5 070 eli lähes neljänneksen vähemmän. Vuonna 2009 10,3 prosenttia päärikkotuomioista oli vankilatuomioita; vuonna 2018 osuus oli 9,3 prosenttia. Vuonna 2009 tuomioiden keskipituus oli 10,0 kuukautta ja vuonna 2018 11,2 kuukautta. Vastaavasti vankilan käyttöosuus laski 10 %. Muutokset selittävät osaksi toisiaan. Käyttöosuuden laskiessa, keskipituus yleensä kasvaa, ja kääntäen (koska vankeuden piiristä poistuvat ensimmäisenä lyhyet rangaistukset, ja sama pätee vankeuden käytön laajentuessa). Kolmas tapa mitata vankilan käyttöalaa on laskea keskirangaistusten ja tuomittujen tapausten lukumäärien pohjalta vuosittain tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä. Se ottaa huomioon niin tuomittujen tapausten lukumäärien kuin keskirangaistustenkin vaihtelut. Lukumäärien ja keskirangaistusten yhteisvaikutuksena vuonna 2018 tuomittiin 15 prosenttia vähemmän vankeusvuosia kuin vuonna 2009.

Ehdollisesta rangaistuksesta. Vankeus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei rikoksen vakavuus, tekijän syyllisyys tai tekijän aikaisempi rikollisuus edellytä ehdottomaan vankeuteen tuomitsemista. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tuomion pituus ylitä kahta vuotta. Käytännössä tärkeimmät lajivalintaperusteet ovat uusiminen ja teon törkeys. Vankeusrangaistuksista 63 prosenttia määrättiin ehdolliseksi vuonna 2018. Rangaistuksen ehdollisuuden sekä rangaistusajan pituuden välistä yhteyttä tarkastellessa havaitsee, kuinka rangaistusaikojen kohotessa myös ehdollisten rangaistusten osuus jonkin verran alenee. Vankeustuomio määrätään useimmin ehdolliseksi, kun tuomion pituus on 30–90 päivää. Tasan kahden vuoden mittaisista rangaistuksista kolmannes määrättiin ehdolliseksi. Kuviossa 6 on tiedot eripituisten vankeusrangaistusten ehdollisuudesta vuonna 2018.

Kuvio 6 Vankeusrangaistuksen laji ja määrä 2018

Ehdollista rangaistusta koskevan lain mukaan ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi voidaan tuomita ns. oheissakko. Oheissakon käyttöä koskevat tiedot ovat taulukossa 6 ja kuviossa 7. Lähes puolelle (47 %) ehdolliseen vankeuteen tuomituista määrättiin jokin oheisseuraamus rangaistuksen tehosteeksi.

Kuvio 7 Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomitut oheisseuraamuksen mukaan vuonna 2018

Taulukko 6 Ehdollisen rangaistuksen lisäksi oheissakkoon tuomitut 2018¹

Päärikos	Ehdolliset N	Oheissakot N	Osuus ehdollisista %	Osuus oheissakoista %
Kaikki	12 962	4 962	39,1	100,0
Rattijuopumus (RL 23:3–4)	4 872	4 640	95,2	93,5
Muut	7 820	322	4,1	6,5
Näistä:				
- Pahoinpitely (RL 21:5)	1 431	71	5,0	1,4
- Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	220	6	2,7	0,1
- Varkaus (RL 28:1)	475	11	2,1	0,2
- Elinkeinrikokset (RL 30 luku)	398	12	3,0	0,2
- Petos, törkeä petos (RL 36:1–2)	890	15	1,7	0,3
- Huumausainerikokset (RL 50)	1 429	47	3,3	0,9

Lähde: Tilastokeskus

¹ Mukana eivät ole RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomituista 39 prosenttia sai vankeuden tehosteeksi oheissakon. Sakot keskittyvät voimakkaasti liikennejuopumusrikoksiin. 94 prosenttia oheissakoista määrättiin rattijuopumuksista (RL 23:3–4). Vastaavasti 95 prosenttiin liikennejuopumuksesta määrätyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista liitettiin oheissakko. Muissa rikoksissa (kuin rattijuopumuksessa) oheissakko liitetään noin 7 prosenttiin ehdollisista vankeusrangaistuksista. Oheissakon käyttöosuus on tavanomaista korkeampi tavallisissa ja törkeissä pahoinpitelyrikoksissa (5 %).

Lakiin vuonna 2001 otettua mahdollisuutta liittää kahdeksan kuukautta ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 302 kertaa vuonna 2018, eli noin neljänneksessä (26 %) tapauksista, joissa tuomittiin yli kahdeksan kuukautta ehdollista vankeutta. Muita useammin tätä rangaistusta käytettiin törkeästä pahoinpitelystä (14 %) ja huumausainerikoksista (17 %) annetuissa tuomioissa.

Alle 21-vuotiaana rikoksen tehneistä 703 henkilöä määrättiin valvontaan vuonna 2018. Nuorista henkilöistä (15–17-vuotiaat) valvonta määrättiin ehdollisen vankeuden tehosteeksi noin joka toisessa tapauksessa (49 %) ja nuorille aikuisille (18–20-vuotiaat) enemmän kuin joka kolmannessa tapauksessa (37 %) vuonna 2018.

Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelun tilastoinnista. Yhdyskuntapalvelun soveltamisessa ja käytössä erottuu kolme vaihetta: 1) Soveltuvuusselvitys (soveltuuko syytetty yhdyskuntapalveluun), 2) rangaistuksen tuomitseminen sekä 3) täytäntöönpano. Eri vaiheita koskevista viranomaisratkaisista saadaan tietoa useista eri lähteistä. Soveltuvuusselvityksiä ja rangaistuksen täytäntöönpanoa seurataan Rikosseuraamuslaitoksen toimesta. Tuomioistuinten ratkai-

sukäytännön seuranta perustuu yleiseen tuomioistuintilastoon. – Rangaistuksen käyttöä voidaan kuvata sekä absoluuttiluvuin, että kertomalla, kuinka suuri osa ns. muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista (korkeintaan 8 kuukauden mittaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista) on muunnettu yhdyskuntapalveluksi. Jälkimmäisestä käytetään seuraavassa termiä ”käyttöaste”. Taulukkoon 7 on kerätty keskeiset yhdyskuntapalvelun käyttöä koskevat tiedot. Kuvaus on jaennetty kolmeen portaaseen (I soveltuvuus selvitys → II tuomioistuin vaihe → III täytäntöönpano).

Taulukko 7 Yhdyskuntapalvelun käyttö 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
I. Soveltuvuus selvitys										
- selvityspyyntöjä esitetty	6138	5695	5624	5357	4589	4296	4037	3858	3850	4057
- soveltuvuus selvitys tehty	4893	4250	3929	4089	3610	3451	3136	2990	3067	3095
- suositettu YKP	3980	3599	3358	3414	3124	2985	2744	2602	2600	2574
II. Tuomiotiedot										
- muuntokelpoisia (max. 8 kk)	7879	7184	6625	6333	5960	5390	5332	5038	4915	5730
- näistä tuomittu YKP	2921	2676	2496	2421	2107	1926	1820	1639	1522	1606
III. Täytäntöönpanotiedot										
- täytäntöönpano aloitettu	3160	2891	2751	2704	2366	2204	2136	1914	1792	1741
- suoritettu loppuun	2804	2482	2330	2296	2086	1908	1832	1643	1489	1436
- keskeytetty	581	505	402	482	373	375	326	359	321	343
- täytäntöönpanossa*	1345	1315	1441	1302	1217	1157	1127	1021	1015	1039
- suoritettuja tunteja	261096	231235	220440	225158	199514	180749	173657	151396	140408	136865

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

*Tilanne 31.12

Taulukko 8 Soveltuvuus selvitykset 2009–2018

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuus selvitys tehty %	Yhdyskuntapalvelua suositettu %
2009	6 138	79,7	81,3
2010	5 695	74,6	84,7
2011	5 624	69,9	85,4
2012	5 357	76,3	83,4
2013	4 589	78,7	86,5
2014	4 296	80,3	86,5
2015	4 037	77,7	87,5
2016	3 858	77,5	87,0
2017	3 850	79,7	84,5
2018	4 057	76,3	83,2

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuus selvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin kaikkiaan 4 057 soveltuvuus selvitystä vuonna 2018. Niitä tehtiin 76 prosenttia pyydetyistä (aina vastaajaa ei tavoiteta tai hän ei tule selvitykseen). Pyyntöjen määrä on laskenut vuodesta 1998 (10 849) selvästi.

Taulukko 9 Tuomitut 2009–2018

	Vankeus max. 8 kk	Yhdyskuntapalvelu	Käyttöaste %
2009	7 879	2 921	37,1
2010	7 184	2 676	37,2
2011	6 625	2 496	37,7
2012	6 633	2 421	36,5
2013	5 960	2 107	35,4
2014	5 390	1 927	35,7
2015	5 332	1 820	34,1
2016	5 038	1 639	32,5
2017	4 915	1 522	31,0
2018	5 730	1 606	28,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2018 tuomioistuimissa langetettiin 1 606 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 28 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Vuonna 1998 vastaavat luvut olivat vielä 3 957 ja 43 prosenttia. Uuden rangaistuksen käyttöaste kasvoi vuosina 1993–1997 kaksinkertaiseksi (22 prosentista 46 prosenttiin). Vuonna 1998 käyttöasteen kasvu taittui ja kääntyi laskuun. Vuosina 2007 ja 2008 käyttöaste kuitenkin nousi jonkin verran ja oli suurin 2000-luvulla. Vuonna 2018 yhdyskuntapalveluun tuomittiin enää 1 606 henkilöä ja käyttöaste laski 28 prosenttiin.

Rangaistuksen käyttöaste on edelleen selvästi suurin rattijuopumusrikoksissa (43 % vuonna 2018, mutta yli 60 % vuosina 1996–1998).

Taulukko 10 Yhdyskuntapalvelun käyttöaste 1999–2018

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunto-kelpoisia N	Muunnettu YKP:ksi N	Käyttö -%	Ratti- juopumus %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Muut %
1999	9 594	3 658	38,1	57,7	25,5	38,4	24,8
2000	9 815	3 413	34,8	52,1	24,0	37,8	22,9
2001	9 704	3 388	34,9	51,8	22,6	39,1	21,6
2002	9 644	3 311	34,3	49,6	19,3	37,4	24,3
2003	9 355	3 297	35,2	50,5	21,6	38,0	23,0
2004	10 223	3 621	35,4	49,8	19,4	38,8	22,5
2005	9 749	3 382	34,7	48,2	19,7	36,2	22,4
2006	9 214	3 310	35,9	48,5	20,1	36,0	24,4
2007	8 636	3 331	38,3	50,4	24,7	41,5	23,8
2008	8 317	3 231	39,3	50,3	20,0	39,1	27,9
2009	7 879	2 921	37,1	49,6	21,0	39,4	26,6
2010	7 184	2 676	37,2	49,4	20,2	40,2	23,1
2011	6 625	2 496	37,7	52,2	20,7	40,2	24,9
2012	6 633	2 421	36,5	52,5	20,6	41,0	25,9
2013	5 960	2 107	35,4	50,9	17,9	40,1	23,4
2014	5 390	1 926	35,7	49,3	17,2	38,8	26,7
2015	5 332	1 850	34,1	48,0	18,2	37,8	25,9
2016	5 038	1 639	32,5	45,3	14,2	37,8	24,6
2017	4 915	1 522	31,0	45,2	13,4	35,8	22,7
2018	5 730	1 606	28,0	42,5	13,2	33,8	20,4

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Noin puolet yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta. Rattijuopumukseen syylistyneiden osuus yhdyskuntapalveluun tuomituista on vuosina 1994–2018 kuitenkin laskenut (69 prosentista noin 50 prosenttiin), mikä kertoo samalla seuraamuksen soveltamisalan laajenemisesta myös muihin rikoksiin.

Taulukko 11 Yhdyskuntapalvelun jakautuma rikoslajeittain 2009–2018

	2009	2011	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kaikki	2 921	2 496	2 107	1 926	1 850	1 639	1 850	1 606
Osuus	%	%	%	%	%	%	%	%
Näistä								
- rattijuopumus	57,0	54,9	55,2	51,8	51,8	50,7	51,8	49,9
- varkaus	8,0	8,0	6,8	6,6	7,2	5,7	7,2	6,7
- pahoinpitely	13,8	14,7	15,6	14,4	14,4	15,6	14,4	12,5
- muut	21,2	22,5	22,4	26,6	26,6	28,0	26,6	30,9
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2018 täytäntöön pantavaksi tuli aloitettuja yhdyskuntapalveluja 1 741. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 1 436 rangaistusta. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 11–20 prosentin välillä. Vuonna 2018 suoritettiin 136 865 yhdyskuntapalvelutuntia. Tämä vastaisi päivittäisessä vankiluvussa 400–500 vankia (olettaen että yhdyskuntapalvelun puuttuessa olisi todella tuomittu vastaava ehdoton vankeusrangaistus). 31.12.2018 oli toimenpantavana 1 039 yhdyskuntapalvelurangaistusta.

Taulukko 12 Täytäntöönpano 2009–2018

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12	Suoritetut tunnit
2009	3 160	2 804 (88,7 %)	18,4	1 345	261 096
2010	2 891	2 482 (85,9 %)	17,5	1 315	231 235
2011	2 751	2 330 (84,6 %)	13,9	1 441	220 440
2012	2 704	2 296 (83,5 %)	17,8	1 302	225 158
2013	2 366	2 086 (88,2 %)	15,7	1 217	199 514
2014	2 204	1 913 (86,8 %)	17,0	1 157	180 749
2015	2 136	1 832 (83,1 %)	15,2	1 127	173 657
2016	1 914	1 643 (85,8 %)	18,8	1 021	151 396
2017	1 792	1 489 (83,1%)	17,9	1 015	140 408
2018	1 741	1 436 (82,5%)	19,7	1 039	136 865

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys ja Rikosseuraamusvirasto

Yhdyskuntapalvelun työtehtäviksi pyritään löytämään sellaisia hyödyllisiä töitä, jotka muuten jäisivät kokonaan tekemättä tai jotka tehtäisiin vapaaehtoisena palkattomana työnä. Palvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhteisö tai säätiö. Tyypillisiä tehtäviä ovat olleet esimerkiksi avustaminen sosiaalisen palvelulaitoksen keittiössä tai huoltotöissä, pienehköt remontit ja korjaustyöt, kuntien tai seurakuntien

ulkoalueiden kunnostus ja toiminta vapaaehtoisten avustusjärjestöjen varastoissa ja myyntipisteissä.

Enintään 30 tuntia yhdyskuntapalvelurangaistuksesta voidaan kuitenkin suorittaa osallistumalla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämään tai hyväksymään toimintaan, jonka tarkoituksena on vähentää tuomitun uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. Työn osuuden on kuitenkin oltava vähintään puolet tuomitusta tuntimäärästä (YpL 1§ 24.6.2010).

Valvontarangaistus

Lainsäädäntö. Suomessa otettiin uutena seuraamuksena käyttöön valvontarangaistus 1.11.2011 voimaatulleella lailla (RL 6:11a ja laki valvontarangaistuksesta). Valvontarangaistus on mahdollista tuomita enintään 6 kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Rangaistus asettuu ankaruusasteikossa ehdottoman vankilarangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun väliin. Huomionarvioista on se, että valvontarangaistus on aina toissijainen rangaistus yhdyskuntapalvelurangaistukseen verrattuna. Valvontarangaistukseen voidaan tuomita vain, jos yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle on este. Tuomioistuimien joutuu siis käytännössä ensin päättämään siitä, onko ehdoton vankeustuomio muunnettavissa yhdyskuntapalvelukseksi ja kielteisessä tapauksessa, voitaisiinko se kuitenkin muuntaa valvontarangaistukseksi.

Valvontarangaistus on tarkoitettu – kuitenkin tuomioistuimen kokonaisharkinnan mukaan – ensisijaisesti tuomituille, joilla ei ole aikaisempia ehdottomia vankeus- tai valvontarangaistuksia. Rikoksen laatu ja rikollisen toiminnan jatkamisen mahdollisuus (esim. lähisuhdeväkivalta, viestintärikokset) voivat olla myös esteenä valvontarangaistuksen soveltuvuudelle. Seuraamuksen soveltaminen edellyttää lisäksi tuomitun ja samassa taloudessa asuvan suostumusta, osallistumista toimintasuunnitelman mukaiseen toimintaan ja päihitteettömyyttä sekä sitä, että rangaistus on perusteltu tuomitun sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. Rangaistus on kotiarestin tapainen seuraamus, jota valvotaan teknisin laittein (jalkapanta, radiolähetin yms.). Tuomittu voi kuitenkin poistua kotoaan toimintasuunnitelman asetettujen ehtojen mukaisissa tilanteissa.

Henkilön soveltuvuus rangaistukseen selvitetään tavallisesti syyttäjän aloitteesta laatimalla Rikosseuraamuslaitoksessa rangaistusajan suunnitelma sekä selvitys muista tuomitsemisen kannalta merkityksellisistä seikoista.

Täytäntöönpanosuunnitelmassa määritellään puolestaan tarkasti tuomitun toimintavelvollisuudet ja ajankäyttö. Toimintavelvollisuus voi sisältää

työtä, koulutusta, hoitoa, kuntoutusta ja muuta toimintakykyä parantavaa toimintaa vähintään 10 ja enintään 40 tuntia viikossa. Tuomittu on velvollinen osallistumaan valvontatapaamisiin sekä alistumaan esimerkiksi päih-teettömyyden valvontaan.

Valvontarangaistuksen ehtojen toistuva ja vakava rikkominen johtaa rangaistuksen muuntamiseen ehdottomaksi vankeudeksi. Valvontarangaistuksesta vapautuu ehdonalaan vapautteen samoin edellytyksin kuin ehdottomasta vankilarangaistuksesta. Enimmillään sähköisesti valvottu täytäntöönpanovaihe kestää siten 4 kuukautta.

Tilastointi. Valvontarangaistusten käytössä esiintyy samat kolme vaihetta kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Nämä ovat soveltuvuusselvitys, rangaistuksen tuomitseminen ja täytäntöönpano (ks. edellä yhdyskuntapalvelujaksoa).

Taulukko 13 Valvontarangaistuksen käyttö 2012–2018

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
I. Soveltuvuusselvitys							
- selvityspyyntö esitetty	1 288	949	825	828	704	654	700
- soveltuvuusselvitys tehty*	890	603	578	573	538	465	497
- suositettu valvontarangaistusta	339	320	328	340	328	299	297
II. Tuomiotiedot							
- muuntokelpoisia (alle 6 kk)	3244**	3091**	3041	3298	3196	3165	3408
- näistä tuomittu valvontarangaistus***	166	204	222	236	207	192	144
III. Täytäntöönpanotiedot							
- täytäntöönpano aloitettu	143	196	229	247	240	237	183
- päättyneet	110	162	201	221	241	224	177
- muunnettu vank. täyt.panon alettua	9	23	42	21	33	26	25
- täytäntöönpanossa 31.12	16	16	44	51	34	32	26

Lähteet: Tilastokeskus ja Rikosseuraamuslaitos

* Ei sisällä tapauksia, joissa soveltuvuusselvitystä ei voitu laatia esim. siksi, ettei syytetty tullut selvitykseen tai häntä ei muuten tavoitettu.

** Muuntokelpoisten luvusta (vuosina 2012 ja 2013) puuttuvat tuomiot, joiden pituus on tasan 6 kk. Muuntokelpoisista ehdottomista vankeustuomioista on myös vähennetty ne tapaukset, joissa vankeustuomio on muunnettu yhdyskuntapalvelukseksi.

*** Tuomitut valvontarangaistukset sisältävät kaikki enintään 6 kk pituiset rangaistukset.

Taulukko 14 Soveltuvuusselvitykset 2012–2018

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Valvontarangaistusta suositettu %
2012	1 288	69,1	38,1
2013	949	63,5	53,1
2014	825	65,5	58,7
2015	828	69,2	59,3
2016	704	76,4	61,0
2017	654	71,1	64,3
2018	700	71,0	59,8

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Soveltuvuusselvitys. Rikosseuraamuslaitokselta pyydettiin 700 soveltuvuusselvitystä vuonna 2018. Niitä tehtiin noin alle kolme neljäsosaa pyydetystä. Pyyntöjen määrä on laskenut 45 prosenttia vuodesta 2012. Valvontarangaistusta suositettiin 60 prosentissa tapauksessa selvityspyyntöistä. Suositusten osuus selvitetystä on lisääntynyt sitä mukaa kuin selvityspyyntöjen määrä on laskenut. Tämä kertoo todennäköisesti siitä, että jo selvityspyyntöjä esittäessä mietitään tarkemmin syytetyn soveltuvuuden ja myönteisen lausunnon todennäköisyyttä. Silti valvontarangaistusta puoltavien lausuntojen osuus on selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta.

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 2018 tuomioistuimissa määrättiin 144 valvontarangaistusta, mikä oli 4,2 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista ja 2,1 prosenttia kaikista ehdottomista vankeustuomioista. Yhdyskuntapalveluun on tuomittu 8–15 kertaa useammin kuin valvontarangaistukseen vuosina 2012–2018. Valvontarangaistuksen käyttöaste on vaihdellut 4,2–7,5 prosentin välillä vuosina 2013–2018. Käyttöaste on kuitenkin selvästi pienempi kuin yhdyskuntapalvelun osalta. Tämä johtuu siitä, että yhdyskuntapalvelun ollessa valvontarangaistukseen nähden ensisijainen seuraamus se nielee suurimman osan siitä potentiaalista, joka voitaisiin muuten tuomita valvontarangaistukseen. Lainsäädäntöä valmisteltaessa valvontarangaistuksen käytön arveltiin nousevan 500–1 000 tapaukseen vuodessa. Valvontarangaistukseen tuomittujen määrä on jäänyt toistaiseksi selvästi tästä arviosta, joka on osin perustunut saatuihin kokemuksiin seuraamusmuodon yleisyydestä Ruotsissa.

Taulukko 15 Tuomitut ja valvontarangaistuksen käyttöaste 2012–2018*

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunto- kelpoisia N	Muunnettu valvontaran- gaistukseksi N	Käyttö %	Ratti- juopumus %	Varkaus ja t.vark. %	Pahoin- pitely %	Asevelv. tai siviilipalv. kieltäytyminen %
2012	3 244	153 (166)	4,7	9	3	3	67
2013	3 091	194 (204)	6,3	10	2	6	70
2014	3 041	222	7,3	11	4	6	64
2015	3 298	236	7,2	12	2	6	65
2016	3 196	207	6,5	11	2	4	85
2017	3 165	192	6,5	6	1	3	97
2018	3 408	144	4,2	8	1	5	89

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tuomioistuintilastossa ei ole muuntokelpoisten vankeustuomioiden osalta eriteltynä tasan 6 kk pituisia tuomioita vuosina 2012 ja 2013, minkä vuoksi tässä esitetään ko. vuosilta vain alle 6 kk pituiset ehdottomat muuntokelpoiset tuomiot (joista on vähennetty yhdyskuntapalveluun tuomitut). Vertailtavuuden vuoksi valvontarangaistuksista on myös karsittu tasan 6 kk pituiset tuomiot. Valvontarangaistusten kokonaismäärä on kuitenkin esitetty suluissa. Käyttöaste on laskettu vuosina 2012 ja 2013 alle 6 kk pituisista tuomioista paitsi asevelvollisuus- ja siviilipalveluslakia koskeissa tapauksissa kaikista tuomioista, jotka ovat käytännössä vuoden 2013 alusta aina alle 6 kuukauden pituisia. Myöhemmiltä vuosilta myös tasan 6 kk pituisista tuomioista saadaan tilastotiedot.

Noin puolet (54 % vuonna 2018) valvontarangaistuksista määrätään rattijuopumuksesta. Seuraavaksi suurimmaksi ryhmäksi on noussut asepalveluksesta tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitut (noin 15 % vuosina 2014–2017). Rangaistuksen käyttöaste onkin yleisin asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytyneiden rikoksissa (85–97 % vuosina 2015–2018). Siviilipalveluslain rangaistussäännöstä muutettiin lyhentämällä siviilipalvelusaikaa 15 päivällä, jolloin näistä rikoksista määrättävä rangaistus jää nykyisin aina alle 6 kuukauden (rangaistus on puolet palvelusajasta). Muutos tuli voimaan 1.2.2013.

Taulukko 16 Valvontarangaistuksen jakautuma rikoslajeittain 2012–2018

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kaikki	166	204	222	236	207	192	144
Osuus	%	%	%	%	%	%	%
Näistä							
- rattijuopumus	63,3	50,5	48,2	49,6	52,2	56,3	54,2
- varkaus	6,0	3,9	9,0	4,7	4,8	3,6	2,8
- pahoinpitely	7,2	12,3	12,2	9,7	7,2	6,8	11,1
- asevelv. tai siviilipalv. kielt.	8,4	13,2	15,3	15,6	16,4	14,6	5,6
- muut	15,1	22,1	15,3	20,4	19,4	18,7	26,4
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Täytäntöönpano. Vuonna 2018 täytäntöön pantavaksi tuli 183 aloitettua valvontarangaistusta. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 177 rangaistusta¹. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) on vaihdellut 8–21 prosentin välillä. 31.12.2018 oli toimenpantavana 26 valvontarangaistusta ja toimeenpanossa oli päivittäin keskimäärin 33 tuomittua vuonna 2018.

Taulukko 17 Täytäntöönpano 2012–2018

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	31.12
2012	143	110 (76,9 %)	8,1	16
2013	196	162 (82,7 %)	14,2	16
2014	229	201 (87,8 %)	20,9	44
2015	247	221 (89,5 %)	9,5	51
2016	240	241 (100 %)	13,7	34
2017	237	224 (94,5 %)	11,0	32
2018	183	177 (96,7 %)	13,7	26

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos

Täytäntöön pantavaksi tulleiden tuomioiden keskipituus on ollut vuosittain 3,0–3,5 kuukautta. Viidenneksellä tuomituista ei ollut aikaisempaa vankeustuomiota, yhdyskuntapalvelutuomiota tai valvontarangaistustuomiota. Selvä enemmistö eli noin 80 prosenttia on siis saanut jonkin edellä mainitun tapaisen tuomion jo aikaisemmin.

Sakkorangaistus

Päiväsakkojen lukumäärä. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on pysynyt suunnilleen samana 2010-luvulla. Rangaistusmääräysmenettelyssä (1.12.2016 alkaen myös sakkomenettelyssä) tuomittujen päiväsakkojen keskiarvo on niin ikään pysynyt samana viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

¹ Vuoden aikana loppuun suoritettujen lukumäärä oli suunnilleen sama kuin aloitettujen määrä vuonna 2016 ja keskeytyneiden osuus oli 14 %. Tässä on huomattava, että osa päättäneistä on aloitettu jo edellisen vuoden puolella.

Taulukko 18 Päiväsakkojen lukumäärä, rahamäärä ja minimipäiväsakkojen osuus vuosina 2009–2018

	Päiväsakkojen lukumäärä Keskiarvo			Päiväsakon rahamäärä (mk/€) Keskiarvo			Minimipäiväsakkoja Osuus %		
	OK	RM+SM	Kaikki	OK	RM+SM	Kaikki	OK	RM+SM	Kaikki
2009	38	14	18	13 €	15 €	15 €	60,2	46,6	48,6
2010	38	14	18	13 €	15 €	15 €	60,9	47,5	49,5
2011	38	14	18	12 €	16 €	15 €	61,2	46,6	48,8
2012	38	14	18	13 €	16 €	16 €	60,3	45,8	48,1
2013	39	14	18	13 €	17 €	16 €	59,9	44,9	47,3
2014	39	14	19	14 €	17 €	17 €	58,4	43,9	46,3
2015	39	14	18	13 €	18 €	17 €	59,7	43,4	45,9
2016	39	14	18	13 €	18 €	17 €	60,1	42,9	45,7
2017	39	13	20	13 €	19 €	17 €	61,5	44,6	47,8
2018	39	15	20	12 €	18 €	17 €	62,9	43,7	47,7

OK = oikeudenkäynnissä tuomitut

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

SM = sakkomääräykset

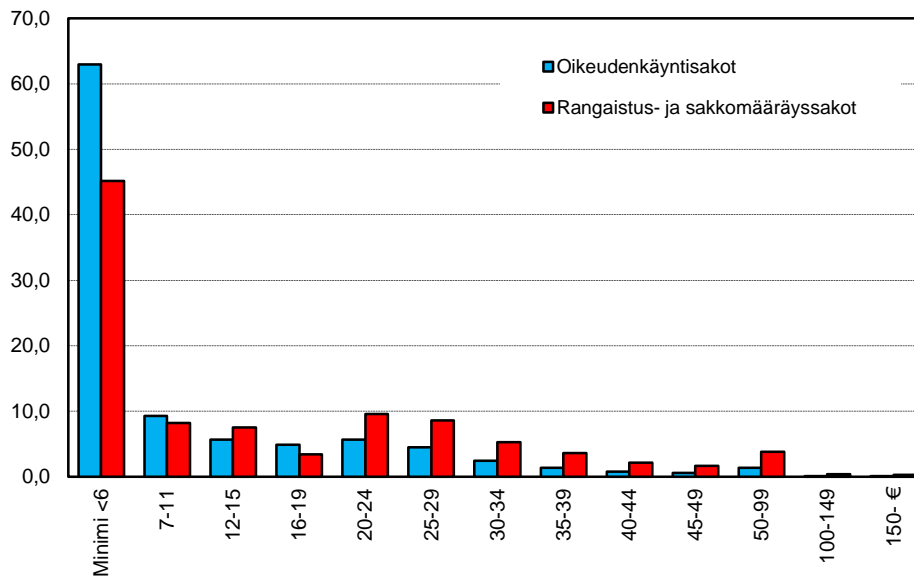
Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

* Minimipäiväsakon rahamäärä on 6 euroa.

Päiväsakon rahamäärä. Sekä varsinaisessa oikeudenkäynnissä että rangaistus- ja sakkomääräyksin tuomitujen päiväsakkojen rahamäärät ovat kasvaneet keskimäärin 3–4 euroa 2000-luvun aikana.

Vuonna 2018 oikeudenkäyntisakoista oli 6 euron mukaisia minimipäiväsakkoja 63 prosenttia. Alle puolet kaikista sakoista (44 %) määrätään minimipäiväsakkoina.

Oheisesta kuviosta ilmenee vielä oikeudenkäynnissä sekä rangaistusmääräys- ja sakkomenettelyssä määrättyjen sakkojen päiväsakkojen rahamäärän jakauma vuonna 2018.

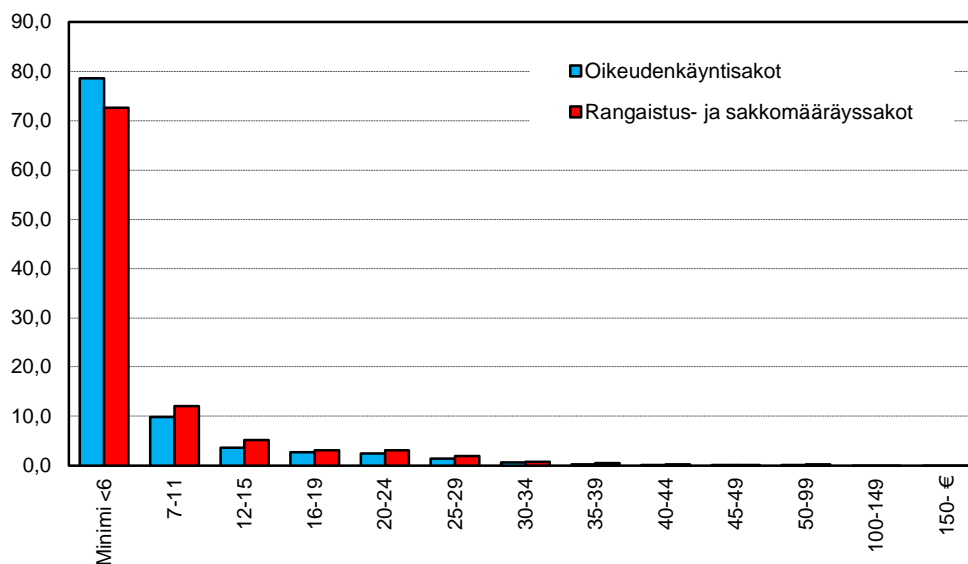

Kuvio 8 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2018, kaikki rikokset (OK, N=33 087; RM ja SM, N=126 533)

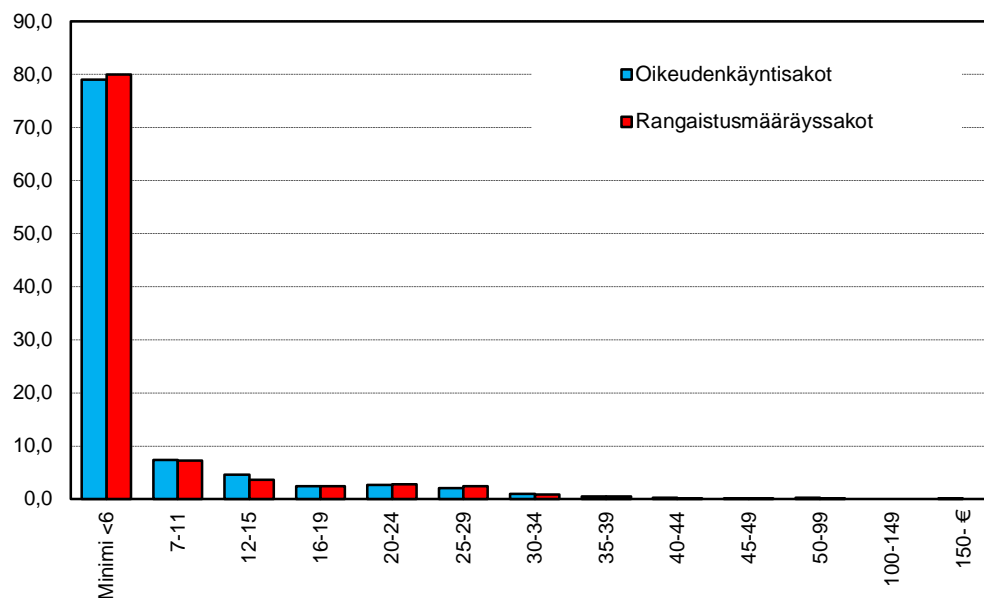
Pylväikkö osoittaa sakkojen voimakkaan keskittymisen minimipäiväsakon alueelle. Oikeudenkäynnissä tuomituista sakoista 63 % määrätään minimipäiväsakoin. Rangaistusmääräyssakoista minimipäiväsakkojen osuus on 44 % (eroa selittää rangaistus- sakkomääräyssakotettujen korkeampi tulotaso liikennejutuissa). Korkeiden päiväsakkojen osuus on niiden herättämään julkiseen kohuun nähden huomattavan pieni. Vuonna 2018 Suomessa määrättiin 387 vähintään 150 euron suuruista päiväsakkoa, eli 0,3 prosenttia kaikista sakoista. Korkein päiväsakon rahamäärä vuonna 2018 oli 67 860 euroa.

Eniten päiväsakkoja määrätään rikoslain 23 luvun liikenne rikoksista (OK 30 % ja RM+SM 52 %). Omaisuusrikoksista määrätään 32 % ja väkivalta rikoksista 12 % oikeudessa määräytyistä sakoista. Rangaistusmääräyksin sakkoja määrätään usein myös tieliikennelain vastaisista liikenne rikkomuksista (21 % kaikista RM:stä ja SM:stä).

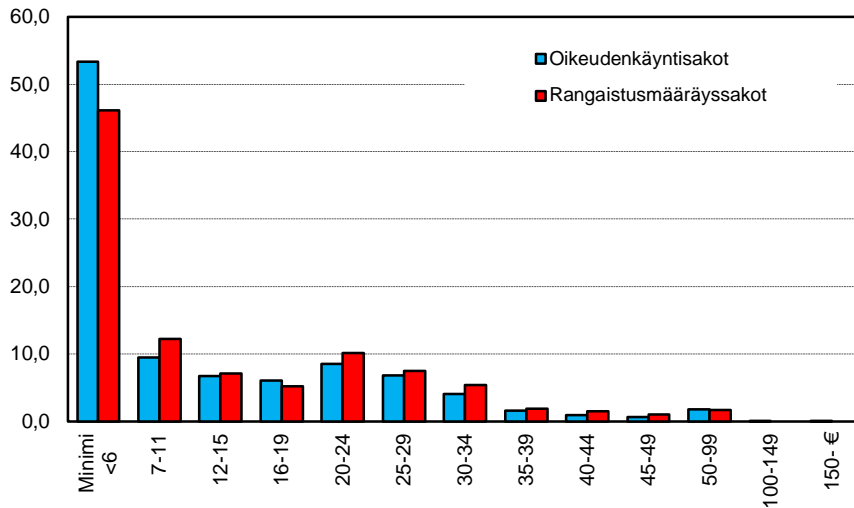
Kuvioissa 9–13 tarkastellaan päiväsakon rahamäärien jakaumaa eri rikosryhmissä.

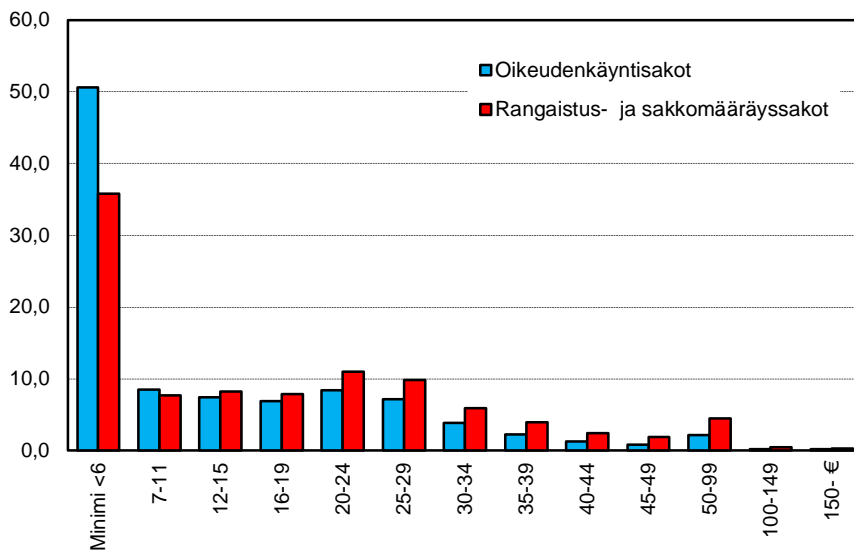
Kuvio 9 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2018, omaisuusrikokset (OK, N=10 628; RM ja SM, N=14 028)

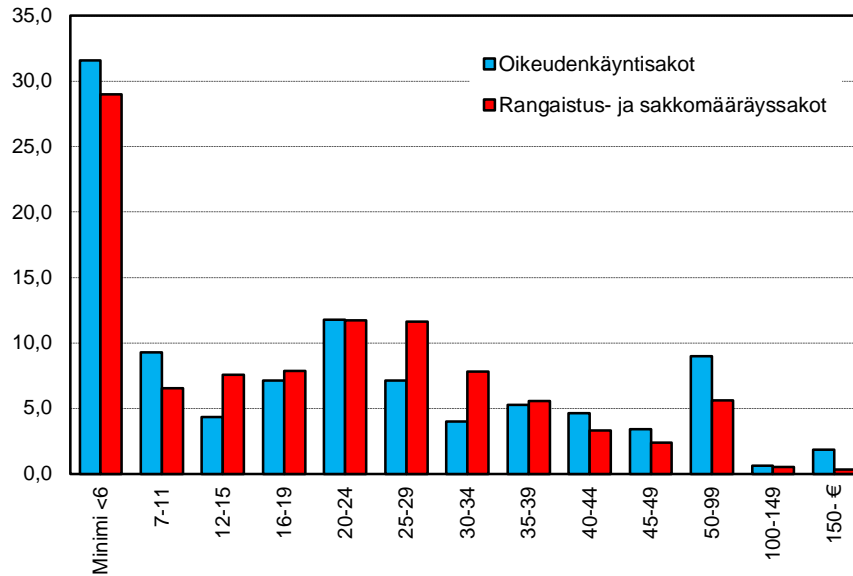
Kuvio 10 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2018, huumausainerikokset (OK, N=3 010; RM, N=5 182)

Kuvio 11 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2018, henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset (OK, N=4 133; RM, N=464)

Kuvio 12 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2018, liikenne-rikokset (RL 23 luku) (OK, N=10 613; RM ja SM, N=66 200)

Kuvio 13 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2018, liikenne-rikkomukset (TLL) (OK, N=323; RM ja SM, N=26 139)

Omaisuusrikoksissa ja huumausainerikoksissa sakot keskittyvät hyvin voimakkaasti minimipäiväsakkoon. Neljä viidestä huumerikossakosta ja kolme neljästä omaisuusrikossakosta määrätään minimipäiväsakoin. Väki- valtarikoksissa noin joka toinen sakko määrätään minimipäiväsakoin. Näis- sä rikosryhmissä päiväsakkojärjestelmän mukainen perusajatus toimii vain osaksi. Liikenne-rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämä johtuu siitä, että liikenne-rikoksiin ja -rikkomuksiin syyllistyvät usein myös ne, joiden tulotaso on keskimääräinen tai korkea. Tämän lisäksi voidaan huo- mioida, että liikenne-rikosten sakoista enemmistö (93 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Seuraavaan taulukkoon on kerätty tiedot tuomittujen sakkojen koko- naisrahamäärien muutoksista 2008–2018.

Taulukko 19 Sakon kokonaisrahamäärät 2009–2018

	Keskiarvo						
	OK		RM ja SM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut.	Liik.	Muut	Liik.
2009	516	351	239	115	275	183	80
2010	533	361	241	121	277	185	78
2011	545	356	248	124	284	189	77
2012	572	374	256	127	295	202	78
2013	618	395	273	130	314	211	78
2014	644	393	282	134	328	216	79
2015	640	384	287	134	328	205	101
2016	638	385	296	132	324	212	155
2017	631	379	310	127	317	213	155
2018	610	372	323	126	339	214	157
	Kokonaissakon maksimi						
	OK		RM ja SM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.
2009	50 600	29 550	24 170	11 370	50 600	46 760	115
2010	81 540	46 760	32 256	7 400	81 540	16 700	115
2011	18 780	16 700	50 100	66 530	50 100	66 530	115
2012	33 735	9 090	36 320	3 930	36 320	60 350	115
2013	32 664	60 350	95 000	18 600	95 000	151 480	115
2014	82 665	65 050	21 528	7 072	82 665	65 050	115
2015	54 795	42 900	36 450	12 384	54 795	42 900	200
2016	114 768	32 160	40 120	5 256	114 768	32 160	240
2017	77 808	52 140	33 936	10 310	77 808	52 140	240
2018	46 675	25 020	67 860	16 580	67 860	25 020	240

OK = oikeudenkäynnissä määrätty

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

SM = sakkomääräykset (vuodesta 2017 alkaen)

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

Liik. = liikenne rikokset (RL 23, TLL ja AjoneuvoL)

Sakon kokonaisrahamäärä. Liikenne rikoksista tuomittujen sakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä on lisääntynyt 23 % vuonna 2018 vuoteen 2009 verrattuna ja muista kuin liikenne rikoksista tuomittujen sakkojen vastaavasti 17 %. Rikesakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä on noin kaksinkertaistunut vastaavana aikana. Nousu ajoittuu vuosiin 2015–2018, mikä johtuu rikesakkojen rahamäärien korottamisesta 1.9.2015 alkaen.

Tuomioistuinsakkojen kokonaiskertymä oli 18,5 miljoonaa euroa, rangaistusmääräyssakkojen 9,7 miljoonaa euroa, sakkomääräysten 24,3 miljoonaa euroa ja rikesakkojen 56,7 miljoonaa euroa vuonna 2018. Yhteensä sakkoja kertyi 101,8 miljoonaa euroa vuonna 2017. Kokonaissakkokertymä on kasvanut vuonna 2018 yli neljänneksen (29 %) vuodesta 2010. Nousu on painottunut selkeästi rikesakkoihin. Muista sakoista saadut kertymät ovat itse asiassa vähentyneet vastaavana aikana.

Taulukosta 20 ilmenee tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärän jakauma vuonna 2018.

Taulukko 20 Vuonna 2018 määrättyjen sakkojen kokonaisrahamäärät

	Liikennesakot	Muut
	%	%
1–40 euroa	0,9	10,0
41–60	3,4	16,4
61–80	1,7	8,9
81–100	3,6	11,9
101–150	6,5	17,6
151–200	25,4	7,2
201–300	19,9	11,1
301–400	12,6	5,2
401–500	8,0	4,0
501–1000	13,3	5,0
1001–2000	3,9	2,1
2001–3000	0,5	0,4
3001–	0,3	0,2
Yhteensä	100,0	100,0
Lukumäärä	108 325	60 580

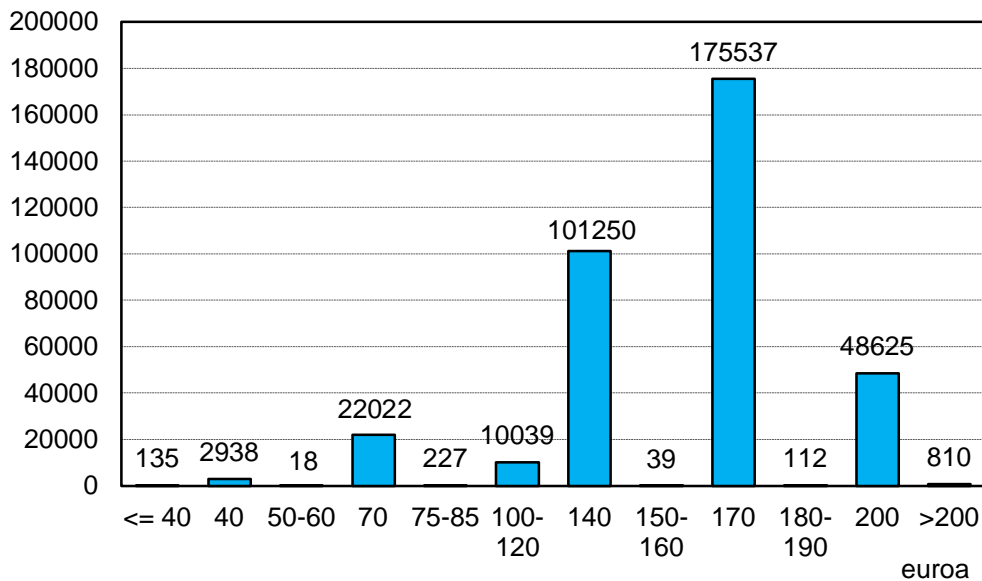
Lähde: Tilastokeskus

Liikennesakot keskittyvät selvästi 150–1 000 euron vaiheille. Muissa rikoksissa jakauma on melko tasainen aina 300 euroon asti. Suuret sakot ovat harvinaisia. Yli 2 000 euron sakkoja määrättiin liikenne rikoksissa 0,8 % ja muissa rikoksissa 0,6 %.¹

Rikesakko. Vuonna 2018 määrättiin 361 752 rikesakkoa (330 602 rikesakkoa vuonna 2017). Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut 32 prosenttia 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2009. Valtaosa (85 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella vuonna 2018 (vuonna 2013 vastaava osuus oli 60 %). Eniten annettiin 170 euron (49 %) suuruisia rikesakkoja ja toiseksi eniten 140 euron (28 %) määräisiä rikesakkoja vuonna 2018². 200 euron suuruisten rikesakkojen osuus oli 13 prosenttia kaikista rikesakoista vuonna 2018. Rikesakkoja korotettiin 1.9.2015 alkaen siten, että suurin mahdollinen rikesakko tieliikenteessä on 200 euroa ylinopeuden ollessa 16–20 km/h. Tätä vähäisemmästä 8–15 km/h ylinopeudesta määrätään joko 140 tai 170 euron suuruinen rikesakko sen mukaan, onko suurin sallittu nopeus tiellä enintään 60 km/h vai enemmän. Kaikkein pienimmistä ylinopeuksista selviää huomautuksella. Ennen rikosakkojen korottamista yleisin rikesakko oli 85 euroa (38 % rikesakoista vuonna 2014) ja toiseksi yleisin 70 euroa (30 %).

¹ Ks. sakkojärjestelmän oikeudenmukaisuutta koskevista käsityksistä Lappi-Seppälä 2002.

² Ylinopeussakot, joita on suurin osa rikesakoista, ovat käytännössä 140, 170 tai 200 euron suuruisia.

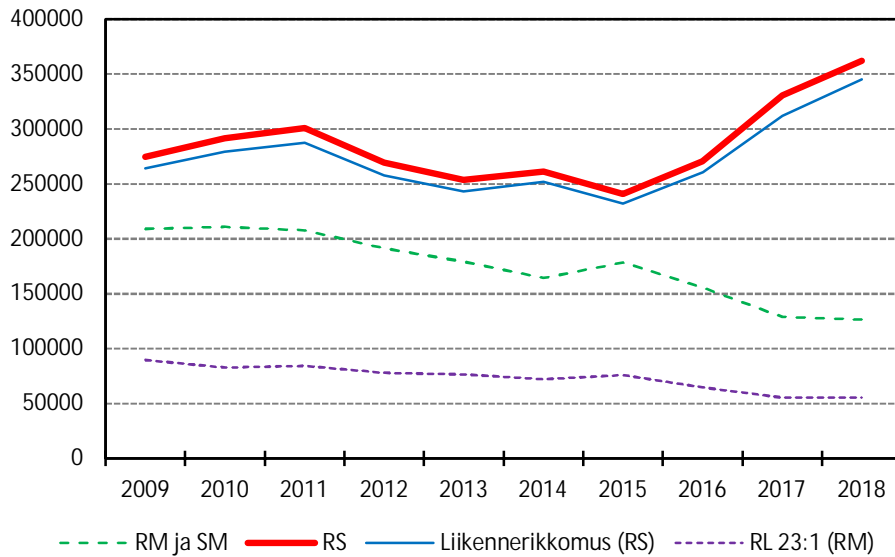

Kuvio 19 Rikesakot niiden suuruuden mukaan vuonna 2018

Lähde: Tilastokeskus

Rikesakkojen määrä on kasvanut selvästi (yhteensä 50 % vuonna 2018 vuodesta 2015) kolmena viimeisenä tarkasteluvuonna. Tämän perusteella näyttäisi, ettei sakkojen rahamäärien korottamisella ole ollut ainakaan tällä aikavälillä pysyvää rikoksia vähentävää vaikutusta ylinopeuksien ja muiden liikenne rikosten määriin. Todennäköisesti kiinnijäämisriskin kasvu (kameravalvonta) ylinopeusrikkomuksista selittää kuitenkin pitemmällä – runsaan 10 vuoden aikajaksolla – valtaosan jo 2000-luvun alkupuolella alkaneesta rikesakkojen määrän kasvusta. Rikesakoista saatu sakkokertymä oli 56,7 miljoonaa euroa vuonna 2018. Se on kasvanut sakon rahamäärien korottamisen jälkeen yli kaksinkertaiseksi vuosikymmenen alkuvuosien tasosta (noin 20–24 miljoonaa euroa vuosina 2010–2015).

Vuodesta 2016 alkanut kasvu johtunee puolestaan suurelta osin poliisin antamista ja 1.10.2016 voimaan tulleista kiristyneistä sakotusohjeista. Niissä rikesakon määräämisrajaa ylinopeustilanteissa alennettiin niin, että 7 km/h ylinopeudesta ei enää selviä huomautuksella, kun raja sitä ennen oli mittarivirheitä koskevan varmuusrajan (3 km/h) huomioiden 11 km/h. Poliisin 1.10.2010 antamat vastaavat sakotusohjeet ovat voineet puolestaan vähentää rikesakkojen määrää aiemmasta ja vastaavasti lisätä huomautusten määriä, kun ennen näiden ohjeiden antamista sakotus perustui ilman tarkempaa yleisohjeistusta vallinneeseen käytäntöön ja valvontaa suorittavan poliisimiehen harkintaan. Yleisen sakotuskynnyksen ohjeistaminen saattoi siten lisätä huomautusten määrää vuosikymmenen alkupuolella ja vastaavasti vähentää niitä viime vuosina ohjeiden tiukennuttua.

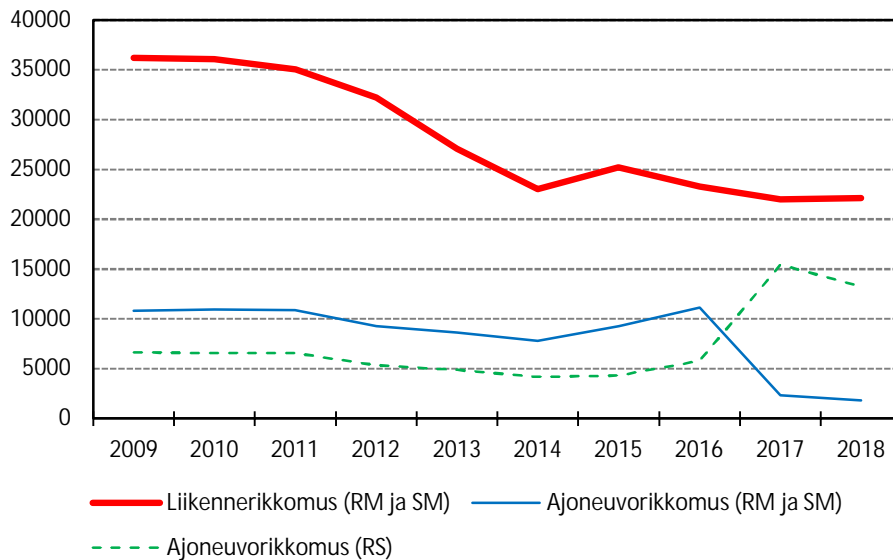

Kuvio 15 Syyttäjän antamat rangaistusmääräykset (RM) ja poliisin määräämät sakko-
määräykset (SM) yhteensä ja tieliikenteen vaarantamisesta (RL 23:1) sekä ri-
kesakot (RS kaikki ja RS TLL:n liikenne rikkomuksista) vuosina 2009–2018
Lähde: Tilastokeskus

Suurin osa (vuosittain 98–99 %) rikesakoista määrätään tieliikennelakiin ja ajoneuvolakiin perustuvista liikenne rikkomuksista ja ajoneuvorikkomuksista. Kuvio 15 voi nähdä, että liikenne rikkomuksista määrättyjen rikesakkojen kehitys on ollut lähes identtinen kaikkien rikesakkojen kehityksen kanssa. Liikenne rikkomuksista annetut rangaistusmääräykset ovat puolestaan vähentyneet enemmän kuin puoleen vuoden 2009 tasosta (kuvio 16). Viime vuosina vähentymistä ei kuitenkaan ole enää tapahtunut, minkä vuoksi rikesakkojen määrän kasvu ei näyttäisi selittyvän sillä, että rangaistusmääräyksen sijaan liikenne rikkomuksista olisi voitu antaa enemmän rikesakkoja joko lainmuutosten tai sakotuskäytännön muuttumisen vuoksi. Myös liikenteen vaarantamisesta (RL 23:1) annetut rangaistusmääräykset ovat vähentyneet 10 vuodessa noin puoleen aiemmasta (kuvio 15). Tässä rangaistusmääräysten vähentymisessä voi olla kyse siitä, että erityisesti poliisin tien päällä suorittama liikenne nopeus- ja muu liikenne valvonta on automaattisen kameravalvonnan yleistymisen myötä selvästi vähentynyt. Toinen mahdollinen tai rinnakkainen selitys on se, että kameravalvonta itsessään on alkanut karsia kaikkein räikeimpiä nopeusrajoitusten ylityksiä, joista ei selviä rikesakolla tai huomautuksella.

Ajoneuvorikkomusten osalta on sen sijaan tapahtunut selvä siirtymä rangaistusmääräyksistä rikesakkoihin vuonna 2017 ja on jatkunut edelleen vuonna 2018. Tämä koskee noin 10 000 rikkomusta eli selittää noin kuudesosan rikesakkojen yhteensä noin 60 000 rikkomuksen kasvusta vuonna 2017 edelliseen vuoteen verrattuna. Tämä selittynee sakotusmenettelyä koskevalla lainmuutoksella (1.12.2016 alkaen), jonka mukaan rikesakko on

ainoa mahdollinen seuraamus niistä rikoksista, joista se on säädetty rangaistukseksi, kun aiemmin oli mahdollista tuomita vaihtoehtoisesti päiväsakko rikesakon sijasta. Samassa yhteydessä säädettiin, että poliisi voi antaa sakkomääräyksen liikenteeseen liittyvästä rikkomuksesta ja näpistyksestä, jos sakon suuruus on enintään 20 päiväsakkoa.

Kuvio 16 Liikenne rikkomuksesta ja ajoneuvorikkomuksesta määrättyt rangaistus- ja sakkomääräykset sekä ajoneuvorikkomuksesta määrättyt rikesakot vuosina 2009–2018. Lähde: Tilastokeskus

Rikesakkojen määrä on siis lisääntynyt viimeisen 10 vuoden aikana noin kolmanneksella (32 %) ja puolella (50 %) vuonna 2018 vuoteen 2015 verrattuna. Samaan aikaan liikenteen vaarantamisesta (RL 23:1), ajokortista ajosta (RL 23:10) ja liikenne rikkomuksista (TLL) määrätty rangaistus- ja sakkomääräykset ovat 10 vuodessa vähentyneet runsaan kolmanneksen (–39 % vuodesta 2009) ja kolmessa vuodessa noin neljänneksen (–26 % vuodesta 2015). Tämä viittaa siihen, että liikennevalvonnan painopiste on voimakkaasti siirtynyt tien päällä suoritettavasta valvonnasta automaattiseen kameravalvontaan. Lukujen perusteella näyttäisi, että kameravalvonnalla on korvattu tien päällä suoritettavaa valvontaa ja poliisin resursseja on siirtynyt tien päällä suoritettavasta valvonnasta muuhun poliisitoimintaan ja/tai valvontaa on vain säästösyistä vähennetty.

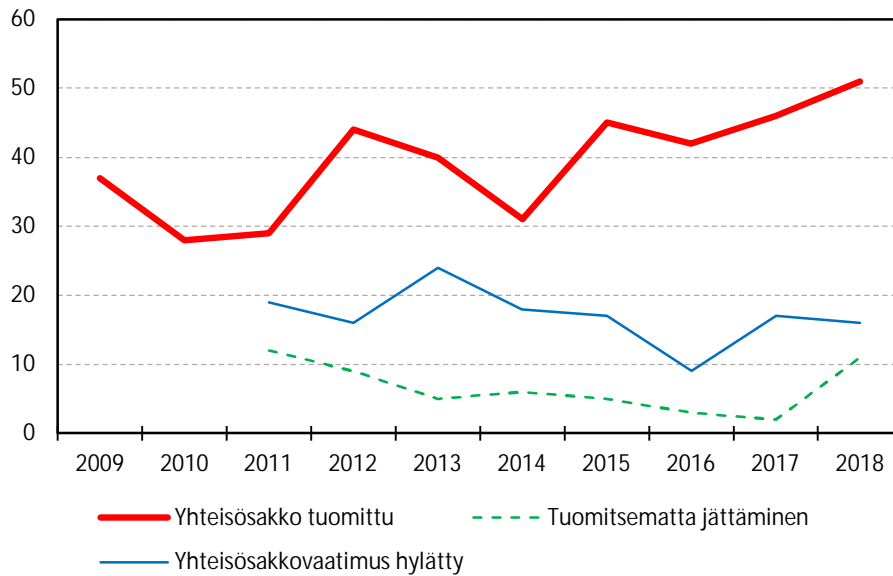
Poliisilta saatujen automaattista liikennevalvontaa koskevien tietojen perusteella kulloinkin toiminnassa olleiden valvontakameroiden vuotuinen toiminta-aika samoin kuin tällaiset kamerat ohittaneiden ajoneuvojen määrät ovat noin kolminkertaistuneet vuonna 2018 vuoteen 2015 verrattuna. Sitä ennen valvontatuntien (+24 % vuonna 2015 vuodesta 2008) ja kamerat ohittaneiden ajoneuvomäärien (+38 % vastaavana aikana) kasvu oli vähäisempää ja tasaisempaa kuin kolmena viime vuotena. Toiminnassa olevien

kameroiden määrä on myös lisääntynyt noin 130–150 kameraan aiemmasta noin 80–90 kamerasta muutamassa vuodessa. Julkisuudessa olleiden tietojen perusteella poliisi olisi hankkinut jo ja hankkimassa lisää noin 150 uudenlaisella – ja valvonnan kannalta tehokkaammalla – tekniikalla varustettua kameraa noin 4–5 seuraavan vuoden aikana. Lisäksi polisilla on käytössään 26 liikkuvaa kamera-autoa ylinopeusvalvontaan.

Kehitys on yhteydessä vuonna 2013 tehtyyn päätökseen lakkauttaa tieliikenteen valvontaan keskittynyt Liikkuva poliisi. Tämän seurauksena liikennevalvonta ja siitä määrättävät seuraamukset ovat kasvavassa määrin ylinopeusvalvontaa valvontakameroiden peittämällä tieosuuksilla samalla, kun muiden rikoslain ja tieliikennelain vastaisten ylinopeuksien ja liikennerikosten sekä liikennerikkomusten valvonta on supistunut. Yhdessä sakoitusohjeiden tiukentumisen kanssa vaikuttaa siltä, että tieliikenteen valvonassa on koko ajan enemmän keskitytty vähemmän vaarallisen (pienten ylinopeuksien) liikennekäyttäytymisen kitkemiseen, minkä seurauksena mahdollisesti merkittäväkin osa lainvastaisista liikennerikoksista jää nykyisin piiloon.

Yhteisösakko. Oikeushenkilö eli yhtiö, yhdistys, säätiö tms. on voitu vuodesta 1995 lähtien tuomita rangaistukseen sen toiminnassa tapahtuneen rikoksen johdosta. Oikeushenkilö voidaan tuomita yhteisösakkoon, jos sen lakimääräiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasialista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallisena rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen, tai jos oikeushenkilön toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi (RL 9:2). Yhteisösakko tuomitaan euromäärin. Alin mahdollinen rahamäärä on lain mukaan 850 ja ylin 850 000 euroa.

Aluksi yhteisösakkoa sovellettiin lähinnä ympäristörikoksissa, mutta vuonna 2003 lain soveltamisalaa laajennettiin mm. työturvallisuusrikoksiin. Tämän seurauksena tapausmäärät lähtivät kasvuun. Lain soveltamisala kattaa yli 80 rikosnimikettä, mutta sitä on pääasiallisesti sovellettu vain työturvallisuusrikoksiin. Vuoden 2018 loppuun mennessä yhteisösakkoon on tuomittu yhteensä 462 kertaa, näistä 97 prosenttia vuoden 2005 jälkeen. Viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana on tuomittu keskimäärin 39 yhteisösakkoa vuodessa. Määrä on portaittain noussut noin kaksinkertaiseksi 10 vuoden aikana (kuvio 17).

Kuvio 17 Yhteisösakon tuomiotietoja 2009–2018

Yhteisösakkovaatimuksista on hylätty 26 % vuosina 2011–2018. Tuomitsematta jätetään keskimäärin joka kymmenes vaatimuksen kohteeksi joutunut.

Valtaosa yhteisösakoista tuomitaan työturvallisuusrikoksesta (86 % vuosina 2009–2018). Tämä vastaa noin neljäsosaa työturvallisuusrikoksista kaikkiaan tuomituista. Ympäristörikoksesta yhteisösakkoon tuomittuja on ollut 6,1 prosenttia vastaavana aikana.

Tuomitun yhteisösakon suuruus on ollut keskimäärin 9 780 euroa (mediaani 4 980 euroa) vuosina 2009–2018. Suurin työturvallisuusrikoksesta tuomittu yhteisösakko on ollut 180 000 euroa ja pienin 500 euroa, mikä on alle lain edellyttämän minimin. Näin suuret (yli 30 000 euroa) rahamäärät ovat harvinaisia poikkeuksia, minkä vuoksi keskimääräisluvut kuvaavat osuvimmin tuomittujen yhteisösakkojen määriä. Tyypilliset määrät työturvallisuusrikosten osalta olivat 5 000 euroa (25 %), 10 000 euroa (19 %) ja 1 000 euroa (17 %) vuosina 2010–2014 työturvallisuusrikoksesta tuomittuja yhteisösakkoja koskeneen selvityksen mukaan. Tuomitut rahamäärät ovat olleet maltillisia eivätkä yritykset ole joutuneet maksukykyvaikeuksiin niiden vuoksi kuten lainsäädäntöä valmistellessa oli osin pelätty (Alvesalo-Kuusi ym. 2017).

Syytettyjen mielentila ja vaarallisuusarvio

Rangaistusvastuu edellyttää, että tekijä on rikosoikeudellisesti syyntakeinen. Syyntakeisuus viittaa tekijän kykyyn ymmärtää tekonsa tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne, samoin kuin hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään. Tuomioistuimien saattaa myös arvioida, että tekijä on ollut rikosta tehdessään ”alentuneesti syyntakeinen”, jos hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus tai kyky kontrolloida käyttäytymistään on merkittävästi alentunut (RL 3:4). Tällaiseen tekijään sovelletaan pääsääntöisesti lievennettyä rangaistusasteikkoa, mutta hänet voidaan tuomita myös täyteen rangaistukseen.

Syytetyn mielentila ja syyntakeisuuden mahdollinen puute selvitetään lähtökohtaisesti – joskaan ei aina – erityisessä mielentilatutkimuksessa. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos (THL) osoittaa rikoksesta syytetylle laitoksen, jossa mielentilatutkimus suoritetaan. Mielentilatutkimus sisältää sekä tutkivan lääkärin lausunnon, että THL:n asiasta antaman lausunnon. Lausunnot eivät sido tuomioistuinta, joka harkitsee asian itsenäisesti.¹

Syytetyistä pyydetty vaarallisuusarviot tehdään ennen tuomiota yleensä mielentilatutkimuksen yhteydessä silloin, kun syyttäjä on vaatinut koko rangaistuksen suorittamista vankilassa (RL2c:11). Vaarallisuusarvio pyydetään uudestaan vankeuden kestäessä, jos vanki anoo ehdonlaiseen vapautteen pääsemistä (RL 2c:12). Myöskään näissä tapauksissa terveydenalan asiantuntijoiden antamat lausunnot eivät sido tuomioistuinta. Nämä säännökset on kumottu 1.1.2018 voimaantulleella lailla (uusi RL 2c:11), mutta vanhoja säännöksiä sovelletaan edelleen niihin, jotka ovat tehneet rikoksensa ennen lain voimaantuloa.

Vuoden 2018 alussa voimaan tulleen uuden lain mukaan vaarallinen rikoksenteijä ja rikoksenuusija, jota on pidettävä erityisen vaarallisena toisen hengelle ja terveydelle, voidaan tuomita yhdistelmärankaistukseen, josta 3–12 vuoden pituinen vankeusaika suoritetaan lyhentymättömänä vankeudessa ja vankeusaikaa seuraa vuoden pituinen valvonta. Ehdonalaisen vapauden ja koevapauden säännöksiä ei sovelleta yhdistelmärankaistukseen tuomitun osalta. Yhdistelmärankaistukseen tuomittu sitoutuu valvontajaksolla sähköiseen valvontaan. Muutoin valvonta määritellään yksilöllisesti ja riskiarvion mukaisesti.

Mielentilatutkimukset. Tuomioistuinten pyytämiä mielentilatutkimuksia tehtiin 83 kappaletta vuonna 2018 (73 vuonna 2017). Tutkimus tehdään käytännössä ainoastaan vakaviin väkivaltarikoksiin sekä tuho töihin (entinen murhapoltto) syyllistyneistä (ks. Rikollisuustilanne 1999). Tuomiois-

¹ Menettelyä on selvitetty tarkemmin julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 204 ja Lappi-Seppälä 2000, 242 ss.

tuimella on ollut mahdollisuus pyytää mielentilatutkimusta tietyin edellytyksin jo esitutkintavaiheessa vuodesta 2007 alkaen. Tällaisia pyyntöjä on tullut THL:lle vuosittain noin 5–20 henkilön osalta (18 vuonna 2013; vuosilta 2014–2018 ei tietoa).

Oikeuspsykiatristen asioiden lautakunnan antamissa lausunnoissa tutkituista 34 (41 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 10 (12 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 39 (47 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä.

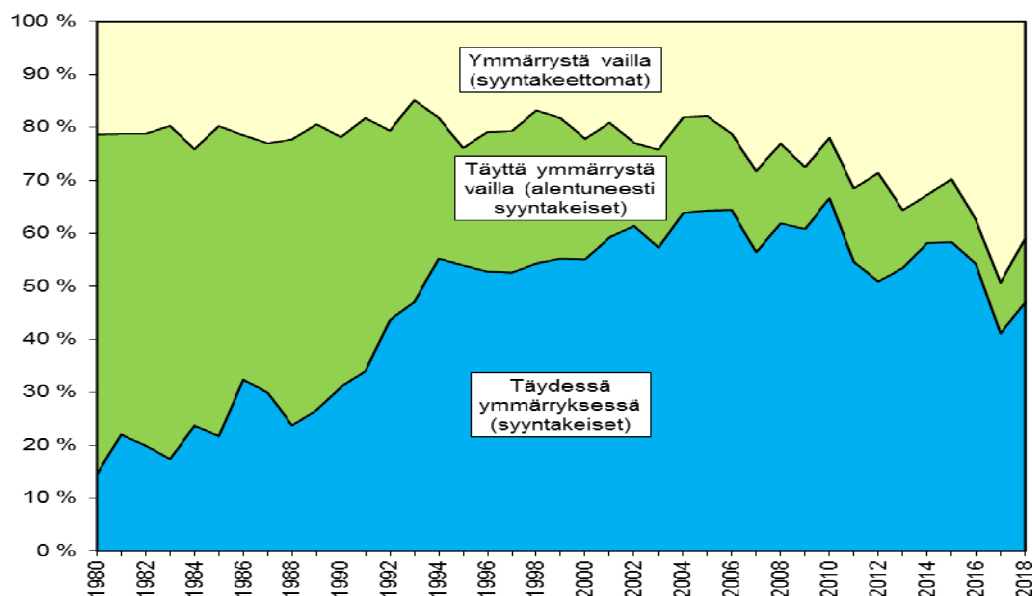
Lausuntojen kokonaismäärä on 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella vaihdellut 250–300 välillä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä laski alle 200:n ja on pysynyt sellaisena myös 2000-luvulla. Vuonna 2006 annettiin lähes kolmannes vähemmän lausuntoja kuin edellisenä vuonna. Tämä saattaa johtua vuonna 2006 oikeudenkäymiskaareen tehdystä muutoksesta, jonka mukaan mielentilatutkimus voidaan tehdä vain, jos se on tuomioistuimen mukaan perusteltua. Syytetyn syyllisyys pitää myös olla ratkaistuna ennen mielentilatutkimuksen pyytämistä. Muutoksen seurauksena lausuntojen määrä on pudonnut 2010-luvulla puoleen aiemmasta tasosta. Toisena merkittävänä muutoksena on alentuneen syyntakeisuuden supistuminen 1990-luvun kuluessa (lähes 150 → 50) ja sitenkin sen lähes täydellinen katoaminen (10 tapausta vuonna 2018). Seikalla on merkitystä ennen kaikkea rangaistuksen määräämisen sekä erityisesti elinkautisen vankeuden käytön suhteen (ks. jäljempänä jakso A.8). Syyntakeettomien määrä on pysynyt jokseenkin vakiona (30–40:n tasolla).

Taulukko 21 Terveystieteiden tutkimuskeskusten mielentilataratkaisut 1980–2018

LKH/STH/TEO ratkaisu				
Vuosi	TY	TYV	YV	Kaikki
1980	34	151	50	235
1981	52	134	50	236
1982	48	142	51	241
1983	45	163	51	259
1984	63	139	64	266
1985	65	175	59	299
1986	89	127	59	275
1987	95	149	73	317
1988	65	148	61	274
1989	66	134	48	248
1990	81	123	57	261
1991	103	145	55	303
1992	127	104	60	291
1993	105	85	33	223
1994	137	66	45	248
1995	129	53	57	239
1996	124	62	49	235
1997	112	57	44	213
1998	94	50	29	173
1999	100	48	33	181
2000	92	38	37	169
2001	109	46	38	195
2002	110	28	41	181
2003	102	33	43	181
2004	106	30	30	168
2005	126	35	35	197
2006	85	19	28	134
2007	70	19	35	126
2008	78	19	29	126
2009	73	14	33	120
2010	82	14	27	123
2011	59	15	34	108
2012	57	23	32	112
2013	54	11	36	101
2014	64	10	36	110
2015	59	12	30	101
2016	52	8	36	96
2017	30	7	36	73
2018	39	10	34	83

Lähteet: LKH, STH, TEO:n ja THL:n vuosikertomukset ja tilastot

Vuosien 2000–2018 yhteisluvussa mukana myös syytteen mukaan kahteen luokkaan luokitetut.

Kuvio 18 Mielentilalausuntojen lopputulos 1980–2018 (suhteelliset osuudet)

Tuomioistuinratkaisut. Tuomioistuinratkaisuja tarkastellaan päärikosperusteisesti (yksikkönä tuomion päärikos) vuodesta 2004 alkaen. Luvut vuosilta 1999–2018 ovat oheisessa taulukossa.

Taulukko 22 Syyntakeettomia ja alentuneesti syyntakeisia koskeva tuomioistuintilasto vuosilta 1999–2018

	Päärikosperuste			Kaikki rikokset		
	Syylliset (päärikos)	Syyntakeettomat	Osuus %	Syyksiluettut rikokset	Alentuneesti syyntakeiset	Osuus-%
1999	60 571	72	0,12	118 315	571	0,5
2000	65 505	92	0,14	128 585	657	0,5
2001	67 747	84	0,12	134 646	760	0,6
2002	65 802	83	0,13	133 509	475	0,4
2003	61 325	69	0,11	119 399	562	0,5
2004	66 281	80	0,12	..	167	0,25*
2005	64 495	71	0,11	..	145	0,22*
2006	66 137	68	0,10	..	86	0,13*
2007	65 637	63	0,10	..	76	0,12*
2008	66 254	55	0,08	..	68	0,10*
2009	65 252	43	0,07	..	73	0,11*
2010	62 789	51	0,08	..	59	0,09*
2011	62 890	52	0,08	..	50	0,08*
2012	61 691	56	0,09	..	72	0,12*
2013	57 097	49**	0,09	..	52**	0,09*
2014	56 750	36**	0,06	..	52**	0,09*
2015	55 021	25**	0,05	..	49**	0,09*
2016	52 584	29**	0,06	..	54**	0,10*
2017	51 478	34**	0,07	..	40**	0,08*
2018	55 101	32**	0,06	..	39**	0,07*

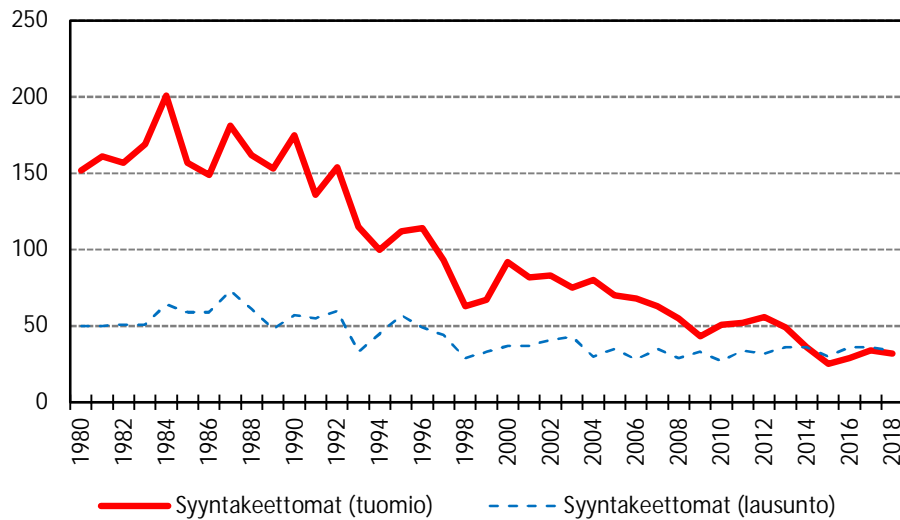
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Tilastointiperuste muuttunut. Laskettu osuutena päärikostuomioista.

** Tilastokeskuksesta erikseen saatu tieto.

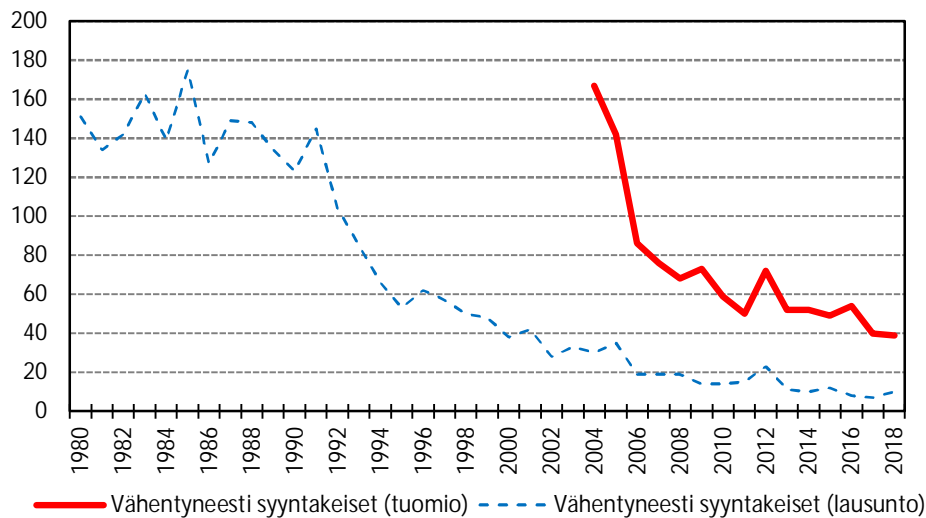
Syyntakeettomia oli päärikoksen mukaan 32 vuonna 2018 eli 0,06 prosenttia oikeudenkäynnissä syyllisiksi todetuista. Vuonna 1980 näitä oli 200, eli 0,25 prosenttia.

Vuonna 1993 määrettiin kaikkiaan 1 778 rikoksesta rangaistus alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen nojalla (tilastoyksikkönä soveltamiskertojen määrä/kaikki syyksi luetut rikokset). Tapauksia oli kaikkiaan 1,1 prosenttia kaikista syyksi luetuista rikoksista. Vuonna 2002 lukumäärä oli laskenut 475:een ja suhteellinen osuus 0,4 prosenttiin. Vuonna 2004 tilastointiperuste muuttui päärikosperusteiseksi, mikä estää vertailut aiempiin vuosiin. Tapausmäärän lasku on kuitenkin jatkunut myös viime vuosina. Rikoslajikohtaiset tiedot vuodelta 2018 ilmenevät taulukosta 23 sekä liitetäulukosta 5.

Kuvio 19 Syyntakeettomina oikeudessa tuomitut ja mielentilalausunnoissa syyntakeettomiksi todetut 1980–2018
Lähteet: Tilastokeskus ja THL

Tuomioistuimien on katsonut tekijän syyntakeettomaksi noin 25–35 kertaa vuodessa vuosina 2014–2018. Syyntakeettomien absoluuttinen määrä oli 5–6 kertaa suurempi 1980-luvulla ja on koko ajan laskenut (kuvio 19). Suhteellinen osuus syyllisiksi todetuista on vähentynyt yli kolmanneksen 1990-luvun alusta. Syyntakeettomina tuomitujen määrä on viime vuosina ollut suunnilleen yhtä suuri kuin pyydetyissä mielentilalausunnoissa syyntakeettomiksi todettujen määrä. Enimmillään tuomioiden ja lausuntojen ero on ollut noin kolminkertainen. Tämä viittaa siihen, että nykyisin tuomioistui-
met antavat syyntakeettomuusratkaisuja vain mielentilalausuntojen perusteella.

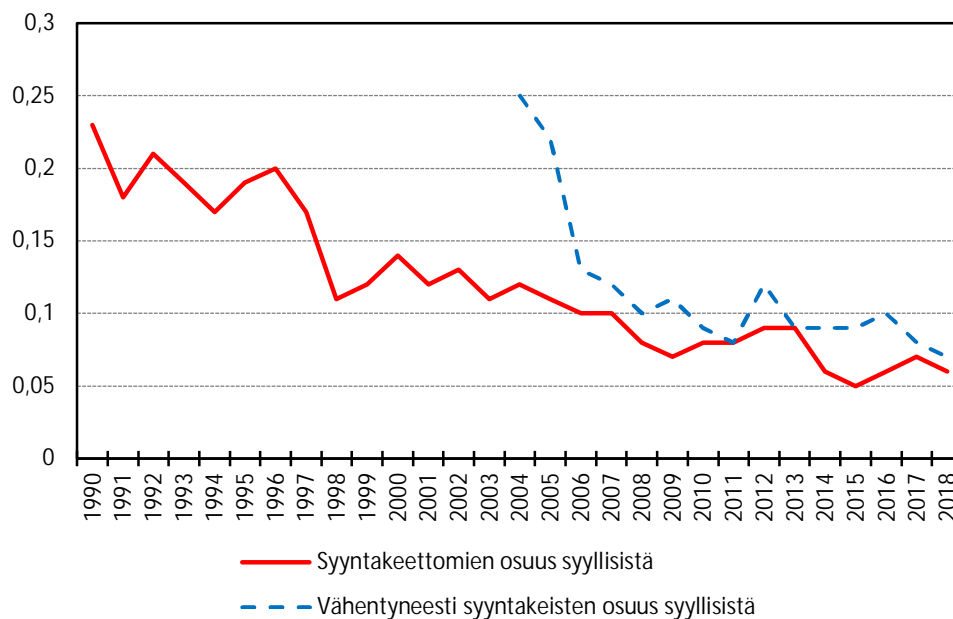
Kuvio 20 Vähentyneesti syyntakeisina oikeudessa tuomitut 2004–2018 ja mielentilalausunnoissa vähentyneesti syyntakeisiksi todetut 1980–2018

Lähteet: Tilastokeskus ja THL

Alentuneesti syyntakeettomina on tuomittu vuosittain noin 40–60 henkilöä 2010-luvulla. Alentuneesti syyntakeettomina tuomittujen määrä ja osuus syyllisistä on vähentynyt noin kolmasosaan verrattuna vuonna 2004 tuomittuihin (kuvio 20 ja 21). Vuotta 2004 edeltäviltä vuosilta ei ole tilastointimuutosten vuoksi saatavissa vertailukelpoista tietoa alentuneesti syyntakeisten määristä, mutta käytettävissä olevan tiedon (säännöksen soveltamiskertojen suhde tuomittujen rikosten määrään) pohjalta voidaan kuitenkin päätellä, että määrän vähentyminen oli tuntuvaa jo ennen sitä.

Mielentilalausunnoissa alentuneesti syyntakeisiksi on määritelty puolestaan vuosittain noin 7–15 henkilöä kuluvalle vuosikymmenellä. Näyttäisi siis siltä, että tuomioistuimet tekevät joka neljännen tai viidennen ratkaisunsa alentuneesta syyntakeisuudesta ilman nimenomaista kyseistä syytettä koskevaa mielentilalausuntoa. Näistä tapauksista valtaosa – arviolta 80–90 % – koskee kuitenkin lieviä rikoksia ja niissäkin on ollut tavallisesti käytössä THL:stä pyydetty asiakirjojen perusteella annettava lausunto taikka muu lääketieteellinen asiantuntija-arvio.

Vähentyneesti syyntakeisina tuomittujen ja alentunutta syyntakeisuutta koskevien mielentilalausuntojen määrien ero on silti selvästi kaventunut edeltäviin vuosiin ja vuosikymmeniin verrattuna.

Kuvio 21 Tuomioistuimen syntyakeettomiksi ja alentuneesti syntyakeisiksi tuomitsemien osuus (%) syyllisistä päärikoksen mukaan 1990–2018
Lähde: Tilastokeskus

Eri rikoslajeista syntyakeettomia ja alentuneesti syntyakeisia esiintyy eniten henkirikoksissa ja tuhotyörikoksissa. Suurin osa syntyakeettomuutta ja alentuneesta syntyakeisuutta koskevia tapauksia koskee pahoinpitelytapauksia, mihin vaikuttaa rikostyyppin yleisyys.

Taulukko 23 Syntyakeisuustilasto 2018 – rikoslajeja koskevia tietoja

Rikoslaji	Syntyakeettomat			Alentuneesti syntyakeiset		
	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %	Päärikoksen mukaan (N)	Jakautuma rikoksittain %	Osuus päärikoksista %
Kaikki	32	100,0	0,1	39	100,0	0,1
Henkirikokset	10	31,3	6,9	6	15,4	4,1
Pahoinpitelyrikokset	9	28,1	0,1	2	5,1	0,0
Seksuaalirikokset	2	6,3	0,4	1	2,6	0,2
Varkausrikokset	1	3,1	0,0	-	-	0,0
Vahingonteot	4	12,5	0,2	5	12,8	0,3
Ryöstöt	1	3,1	0,2	3	7,7	0,5
Tuhotyö	3	9,4	5,0	3	7,7	5,0
Rattijuopumus	-	-	-	2	5,1	0,0
Muut rikokset	2	6,3	..	17	43,6	..

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Syntyakeettomina tuomituista 38 prosenttia todettiin syylliseksi henki- tai pahoinpitelyrikokseen ja 10 prosenttia tuhotyöhön vuosina 2004–2018. Varkauksia, ryöstöjä ja seksuaalirikoksia oli kutakin 3–5 prosenttia. Alentuneesti syntyakeisesti tuomituista puolestaan 34 prosenttia tuomittiin henki- tai pahoinpitelyrikoksesta ja 9 prosenttia varkausrikoksesta rangaistukseen samalla aikavälillä. Seksuaalirikoksista, tuhotyöstä ja ryöstöstä tuo-

mittuja oli kutakin noin 4–5 prosenttia. Kun tarkastelu ulotetaan tätä pitempään aikaan, näyttää siltä, että tuomioistuimen mielentilaratkaisut ovat keskittyneet yhä harvempiin rikoslajeihin ja väkivaltarikoksiin syyllistyneet ovat nykyään entistäkin selvemmin edustettuina näissä ratkaisuissa.

Suhteellisesti eniten sekä syyntakeettomia että alentuneesti syyntakeisia on henkirikoksiin ja tuhotyöhön syyllistyneissä. Henkirikoksen tehneistä 7 prosenttia (täytetyt teot 10 %) oli syyntakeettomia ja 4 prosenttia (täytetyt teot 6 %) alentuneesti syyntakeisia vuosina 2004–2018. Vastaavat luvut tuhotyön osalta olivat 8 prosenttia (syyntakeettomat) ja 5 prosenttia (alentuneesti syyntakeiset) tähän rikokseen syyllistyneistä. Kaikista oikeudessa tuomituista rikoslakirikoksista sekä syyntakeettomia että alentuneesti syyntakeisia oli 0,1 % syyllisistä (päärikosperuste).

Tuomioistuinten syyntakeisuusarvioinnit ovat seurailleet annettuja mielentilalausuntoja. Niissä todettu linjanmuutos (ks. edellä) näkyy ennen kaikkea siinä, että vähentyneesti syyntakeisten ja syyntakeettomien lukumäärät ja suhteelliset osuudet ovat alentuneet. Yksi käytännössä tärkeä seuraus tästä on ollut, että murhasta tuomitut elinkautiset vankeusrangaistukset ovat 1990-luvulta lähtien lisääntyneet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. (Ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 208 ja Rikollisuustilanne 1997, 179 sekä jäljempänä jakso A.8.)

Kriminaalipotilaiden hoito. Jos syytetylle tehdään mielentilatutkimus, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) oikeuspsykiatristen asioiden lautakunta selvittää samassa yhteydessä myös tahdosta riippumattoman mielisairaanhoidon edellytykset. Rikoksen tehneen hoitoon määrääminen tapahtuu samojen edellytysten nojalla kuin muidenkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien.¹ Käytännössä mielentilatutkimuksissa syyntakeettomiksi todetut määrätään kuitenkin säännönmukaisesti hoitoon.

Vuonna 2018 THL määräsi 32 henkilöä tahdosta riippumattomaan hoitoon mielentilatutkimuksen jälkeen. Kaikki kriminaalipotilaan hoito on pitkäkestoista. Hoidossa olevista kriminaalipotilaista tai heidän hoitoajoistaan ei ole julkaistuja luotettavia tilastotietoja. THL:sta saadun tiedon mukaan 31.12.2018 hoidossa oli 393 kriminaalipotilasta (vastaavasti 389 vuonna 2017). Vuosina 1980–2000 päättyneiden hoitojen keskiarvo oli 9,4 vuotta ja mediaani 4,8 vuotta. Vuonna 2000 hoidossa olevien siihenastisen laitoksen keskiarvo oli 9,1 vuotta ja mediaani 6,3 vuotta (ks. Lappi-Seppälä 2005, 149).²

¹ Hoitoon määräämisen edellytyksistä tarkemmin Rikollisuustilanne 1995–1996, 209–210.

² Syyntakeisuusarvioinnista ja mielentilaprosessista, ks. edellisten vuosien Rikollisuustilannekatsaus ja Lappi-Seppälä 2005.

Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa. Vuoden 2006 vankeuslain kokonaisuudistuksen (voimaan 1.10.2006) yhteydessä Suomessa luovuttiin turvaamistoimenpiteeksi määritellystä pakkolaitokseen määräämisestä. Samalla rikoslakiin otettiin säännökset koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa ilman mahdollisuutta päästä ehdonlaiseen vapauteen. Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa koskee vakaviin rikoksiin syyllistyneitä rikoksen uusijoita, joita on rikoksesta ilmenevien seikkojen ja mielentilatutkimuksen perusteella pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Koko vankeusajan suorittaminen vankilassa edellyttää, että tuomioistuin on määrännyt rikoksesta vähintään kolmen vuoden pituisen ehdottoman vankeustuomion (RL 2c:11). Laissa edellytetään, että ainakin yhdestä rikoksesta olisi yksinään seurannut vähintään kolmen vuoden vankeustuomio silloin, jos tuomittuja rikoksia on useampia. Vaarallisuuden määrittämiseksi rikoksentekijälle on tehtävä ennen tuomion määräämistä oikeuspsykiatrinen mielentila- ja vaarallisuusarviotutkimus.

Päätöksen koko rangaistuksen suorittamisesta vankilassa tekee syyttäjän vaatimuksesta yleinen tuomioistuin samalla, kun se ratkaisee rikoksen syyllisyyskysymyksen ja määrää rangaistuksen. Ennen uudistusta eli pakkolaitosaikana ratkaisuvalta oli erityisellä vankilaoikeudella.

Rikoksentekijän vaarallisuus arvioidaan uudelleen hänen suoritettuaan viisi kuudesosaa rangaistuksesta, jos hän anoo tässä vaiheessa Helsingin hovioikeudelta pääsyä ehdonlaiseen vapauteen (RL 2c:12). Tällöin hänen vaarallisuutensa arvioidaan oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa uudelleen, minkä jälkeen Helsingin hovioikeus tekee päätöksen ehdonlaiseen vapauteen pääsemisestä taikka anomuksen epäämisestä. Vanki päästetään joka tapauksessa vapaaksi viimeistään silloin, kun hän suorittanut koko tuomionsa.

Lisäksi on huomattava, että elinkautiseen vankeuteen tuomituista on yleensä tehty mielentilatutkimus syyntakeisuuden arvioimiseksi ja käytännössä myös vaarallisuusarvio, koska rangaistuksen pituus ei ole vielä asian ollessa keskeneräisenä ratkaistu. Elinkautisvangilla on mahdollisuus anoa ehdonlaiseen vapauteen pääsyä hänen kärsittyään 12 vuotta vankeustuomioista (tai 10 vuotta, jos tuomittu oli rikoksen tehdessään alle 21-vuotias). Psykiatrinen vankisairaala suorittaa näissä tapauksissa psykiatrisen vaarallisuusarvioinnin ja antaa siitä lausunnon Helsingin hovioikeudelle, joka sitten tekee päätöksen asiassa (RL 2c:10).¹ Psykiatrinen vankisairaala on antanut tällaisia väkivaltariskin arviointilausuntoja vuosittain keskimäärin noin 20 vuosina 2011–2015 (Pohjola 2017). Elinkautisvanki voi anoa ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä edellisestä päätöksestä aina vuoden kulluttua uudestaan.

¹ Elinkautisvangin väkivaltariskin arviointivaatimus tuli voimaan 1.9.2011.

Kuten edellä on kerrottu, vaarallisia rikoksenuusijoita ja koko rangaistuksen suorittamista vankilassa koskeva laki on muutettu yhdistelmä-rangaistukseksi vuoden 2018 alussa niin, että 3–12 vuoden vankeusaikaa seuraa yhden vuoden pituinen valvonta. Vanhaa lakia sovelletaan kuitenkin edelleen ennen 1.1.2018 tehtyihin rikoksiin. Yhdistelmä-rangaistukseen on tuomittu neljä henkilöä vuonna 2018. Heistä kaksi tuomittiin taposta, yksi tapon yrityksestä ja yksi törkeän raiskauksen yrityksestä. Tuomioiden pituudet vaihtelivat 4,5 vuodesta vähän yli 12 vuoteen.

Vaarallisuusarviot. Tuomioistuimen pyytämiä vaarallisuusarviointitutkimuksia tehtiin ennen rangaistukseen tuomitsemisesta yhteensä 10 ja ennen määräaikaiseen vankeuteen tuomitun ehdonlaiseen vapauteen pääsemistä koskevan asian ratkaisemista varten kaksi vuonna 2018. Tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioita on vuosittain annettu 1–15 (keskimäärin 8 vuodessa) nykyisen lain voimassaoloaikana. Ehdonlaiseen vapauteen pääsemiseen liittyviä vastaavia ratkaisuja on puolestaan annettu vuosittain 1–7 (keskimäärin 4 vuodessa) vuosina 2006–2018 (taulukko 24).

Vuonna 2017 julkaistun väitöskirjatutkimuksen (Pohjola 2017) mukaan 88 prosenttia tuomiota edeltävän vaiheen vaarallisuusarvioituista epäillyistä (n=73 henkilöä) vuosina 2006–2014 oli miehiä. Tutkittujen keski-ikä oli 36 vuotta. Ehdonalaista vapautta varten tehdyn vastaavan vaarallisuusarvioinnin kohteista (n=30) 80 prosenttia oli miehiä ja kaikkien tutkittujen keski-ikä oli 43 vuotta. Molempiin ryhmiin kuuluville on tyypillistä, että he olivat viettäneet suurimman osan aikuiselämästään vankilassa. Kaikki tutkitut olivat suomalaisia.

Tuomiovaiheen vaarallisuusarvioituista 70 henkilöä pidettiin terveystuomiovaiheen lausunnoissa erittäin vaarallisina toisten hengelle, terveydelle tai vapaudelle ja kolmea tutkittua ei pidetty lain tarkoittamassa mielessä vaarallisina. Ehdonalaisvaiheen tutkituista puolestaan 27 katsottiin edelleen erittäin vaarallisiksi ja kolmea pidettiin tässä lain edellyttämässä tarkoituksessa vaarattomina. Rikosseuraamusviraston keskushallintoyksikön lausunnot eivät ehdonalaisvaiheessa poikenneet terveydenhoitoviranomaisten lausunnoista (Pohjola 2017).

Taulukko 24 Terveydenhuoltoviranomaisten oikeuspsykiatriset vaarallisuusarviointilausunnot 2006–2018

Vuosi	Mielentila- tutkimuksen yhteydessä	Helsingin HO:n eh- donalaista vapauttamista varten pyytämät*	Yhteensä
2006	1	1	2
2007	12	8	20
2008	9	2	11
2009	7	1	8
2010	15	4	19
2011	9	6	15
2012	10	5	15
2013	4	4	8
2014	5	3	8
2015	8	7	15
2016	6	4	10
2017	9	3	12
2018	10	2	12

Lähde: THL

*Ei sisällä elinkautisvankeja

Tuomioistuinratkaisu. Tuomitsemisvaiheen vaarallisuusarvioitujen päärikoksista 81 prosenttia oli henkirikoksia. Pahoinpitelyrikoksia oli 13 prosenttia ja muut päärikokset olivat seksuaalirikoksia, ryöstöjä ja kuolemantuottamus. Tuomioiden keskipituus oli 8 vuotta 3 kuukautta. Lyhin tuomio oli 3 vuotta 2 kuukautta ja pisin 15 vuotta, joka sisälsi 3 vuotta täytäntöön pantavaksi määrättyä jäänösrangaistusta. Yli puolet (57 %) tuomituista oli tuomiota edeltävän 10 vuoden aikana tuomittu ainakin yhdestä henkirikoksesta tai sen yrityksestä. Kolmen tutkitun osalta lakiin kirjattu edellytys aiemmasta törkeästä väkivaltarikoksesta ei täytynyt eikä heitä siten voitu määrätä suorittamaan koko rangaistusta vankilassa (Pohjola 2017).¹

Ehdonalaisvaiheen tutkituista 87 prosentilla viimeisimmän tuomion päärikoksena oli henkirikos tai sen yritys. Muut päärikokset olivat törkeitä pahoinpitelyjä ja yksi törkeä ryöstö.

Kaikista tuomiovaiheen 73 arvioidusta 48 syytettyä (66 %) tuomittiin kärsimään koko rangaistuksensa vankilassa. Osuus on kuitenkin todellisuudessa suurempi eli 83 prosenttia, kun huomioidaan se, että 10 henkilöä tuomittiin elinkaudeksi vankilaan ja viisi syytettyä vapautettiin syyntakeetomuuden perusteella. Lisäksi kuusi koko rangaistukseen suorittamiseen tuomittua ja yksi määräaikaan vankeuteen tuomittu oli alentuneesti syyntakeinen (Pohjola 2017).

Koko rangaistusta suorittamaan tuomitaan vuosittain noin kaksi prosenttia tuomituista, jotka ovat syyllistyneet RL 2c:11 §:ssä mainittuihin

¹ Tutkimuksen aineisto koskee vuosina 2006–2014 käsiteltyjä tapauksia, jotka ovat tulleet lainvoimaisiksi viimeistään vuoden 2015 loppuun mennessä. Lopputuloksissa on huomioitu viimeksi asiaa käsitelleen tuomioistuimen ratkaisu (Pohjola 2017).

rikoksiin ja joista on ollut seurauksena vähintään kolmen vuoden pituinen vankeustuomio.¹ Osuus on kuitenkin todennäköisesti sitä suurempi, mitä törkeämmästä rikoksesta ja ankarammasta tuomiosta on kyse.

- elinkautinen vankeusrangaistus	10 (14 %)
- koko rangaistus vankilassa	48 (66 %)
- ehdoton määräaikainen vankeus	10 (14 %)
- pakkohoitoon määrääminen syyntakeettomana	5 (7 %)

Kymmenessä tapauksessa syytetty tuomittiin siis vaarallisuusarvioinnista huolimatta normaaliin ehdottomaan vankeuteen, mistä on mahdollisuus päästä laissa mainitulla tavalla tavanomaisten laskentasääntöjen mukaan ehdonalaiseen vapauteen rangaistuksen loppuvaiheessa. Syyt poikkeaviin lopputuloksiin johtuivat joko vaarallisuuden toteamisen laillisista perusteista taikka syyttäjän, asiantuntijoiden ja tuomioistuinten näkemyseroista tuomitun vaarallisuudesta. Osassa oli kyse siitä, että muutoksenhakutuomioistuin ei katsonut joko viimeistä rikosta tai aikaisempia rikoksia sellaisiksi, jotka olisivat täyttäneet RL 2c:11 §:n vaatimukset tuomitun rikoksen törkeyden osalta, taikka että mikään tuomituista rangaistuksista olisi ollut sellainen, josta yksinään olisi seurannut lain vaatimusten mukainen vähintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Kolmessa tapauksessa tuomioistuin katsoi asiantuntijalausuntoihin perustuen, ettei rikoksentekijää ole pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. Yhdessä tapauksessa syyttäjä luopui jo syytevaiheessa vaatimasta koko rangaistuksen suorittamista vankeudessa samasta syystä eli asiantuntijoiden lausuntoihin perustuen. Kolmessa tapauksessa tuomioistuin puolestaan katsoi vastoin terveydenalan asiantuntijoiden lausuntoja, ettei tekijää ole pidettävä lain tarkoittamalla tavalla erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle (ks. tuomioiden perusteluista Pohjola 2017, 276–279).

Koko rangaistustaan suorittavista 30 vankia anoi ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä vuosina 2006–2014. Heistä kaksi ehti anoa asiaa toistamiseen. Helsingin hovioikeus katsoi yhdenmukaisesti asiantuntijalausuntojen kanssa, että kolmessa tapauksessa vanki ei ollut enää erittäin vaarallinen toisen hengelle, terveydelle ja vapaudelle ja hänet voitiin päästää ehdonalaiseen vapauteen (Pohjola 2016). Valtaosa (90 %) anomuksen jättäneistä kärsi siis koko rangaistuksensa vankilassa, minkä lisäksi koko rangaistuksen suorittivat vankilassa myös ne, jotka eivät olleet anoneet eh-

¹ Osuus on laskettu olettaen, että väitöskirjatutkimuksen perusteella koko rangaistustaan suorittaneiden 48 tuomitun määrä vastaa vuositasolla 5–6 koko rangaistukseen tuomitua. Yli kolmen vuoden pituisia ao. rikoksista annettuja määräaikaista vankeustuomioita on puolestaan ollut viime vuosina keskimäärin noin 270 vuodessa.

donalaiseen vapauteen pääsyä. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on siten hyvin harvinaista alun perin koko rangaistustaan vankilassa suorittavien kohdalla.

7 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Rangaistusten tilastoinnista

Tilastointitavat. Vuoden 1992 konkurrenssiuudistuksen myötä luovuttiin rikosten erillisarvostelulle perustuvasta rangaistuksen määräämistavasta. Samalla rangaistuskäytännön tilastointi muuttui aiempaa olennaisesti mutkikkaammaksi. Vuoden 1992 jälkeisessä tilastoinnissa erotetaan kolme ryhmää.

I. Yksi rikos -tilastossa kerrotaan rangaistustiedot tapauksissa, joissa tuomittavana oli vain yksi rikos. Rangaistus on määrätty juuri tästä yhdestä rikoksesta.

II. Yhtenäisrangaistustilasto ottaa mukaan myös tapaukset, joissa tuomioon sisältyy useampi rikos. Tilasto kertoo siis useammasta rikoksesta tuomitun yhtenäisrangaistuksen suuruuden. Yhtenäisrangaistustilastoon sisällytetään nyttemmin yleensä vain samalla tuomiokerralla syyksiluettut uudet rikokset (ei ns. jälkikonkurrenssitapauksia).

III. Kaikki syyksiluettut rikokset mukaan ottavassa tilastossa ovat mukana kaikki tekijälle eri tuomiokerroilla syyksiluettut rikokset.

Kullakin tilastointitavalla on etunsa ja puutteensa. Yksittäisrangaistustieto on tarkin. Se kertoo juuri kyseisen rikoksen kohtelusta, eikä rangaistustietoon vaikuta muiden rikosten tuoma ”lisä”. Joissakin rikoslajeissa tilanteet, joissa tekijälle tulee tuomio pelkästään yhdestä rikoksesta, ovat kuitenkin harvinaisia poikkeustapauksia. Yksittäisrikokseen syyllistyneet eivät myöskään välttämättä edusta parhaalla mahdollisella tavalla rikostyyppin keskimääräistekijää (esimerkiksi vain yhdestä luvattomasta auton käyttöönotosta tuomittava on tilastollinen poikkeustapaus, eikä hänen rangaistusten perusteella voi päätellä, mitä tapahtuu tyypilliselle autovarkaalle).

Yhtenäisrangaistustilaston ongelmana on, ettei tilasto kerro mitä muita rikoksia rangaistukseen sisältyy. Koska tilastointi perustuu tuomiokerran päärikokseen, ovat muut tuomioon sisältyvät rikokset kuitenkin aina nimikerikosta lievempiä (ts. varkausrikoksen yhtenäisrangaistustilastossa ei ole mukana henkirikoksia – mutta kääntäen ehkä kyllä).

Kaikki syyksiluettut rikokset mukaan ottava tilasto antaa parhaan kuvan siitä, kuinka rikokset jakaantuvat tuomioistuinkäytännössä törkeisiin ja lieviin tekemuotoihin. Koska lievemmat rikokset sisällytetään raskaampien rikosten ”alle”, ei tämä tilasto kerro enää eri rikosten kohtelun ankaruudesta. Sen sijaan tilasto kertoo pikemminkin sen, millä tuomiotyypillä eri rikokset tulevat sovitettavaksi, silloin kun ne ovat osana rikossarjaa.

Esityksessä noudatetut tilastointiperusteet. Eri tilastointitapoja on syytä käyttää rinnan sen mukaan mikä kulloinkin on selvitettävä kysymys.

Tunnusmerkistön valintaa koskevat tiedot perustuvat kaikkia syyksi-luettuja rikoksia koskevaan tilastoon.

Rangaistuslajin valintaa koskeva tieto perustuu päärikosperusteiseen yhtenäisrangaistustilastoon. Kun päärikos yleensä määrää rangaistuslajin, on yhtenäisrangaistustilasto luotettavin lähde sen selvittämisessä, mihin rangaistuslajiin eri rikokset johtavat.

Keskirangaistusten kuvaajana peruslähteenä on yksittäisrikostilasto, kuitenkin tarvittaessa täydennettynä yhtenäisrangaistustilaston tiedoilla. Keskirangaistukset ilmoitetaan keskiarvoina ja lopussa olevassa rangaistus-ten vertailua koskevassa osassa myös mediaaneina.

Rangaistuslajin valintaa ja keskirangaistuksia koskevat tiedot ilmoitetaan samaa rakennetta noudattaen taulukoissa 1–15 ja kuvioissa 1–15. Keskirangaistukset kertovat vankeuden keskipituuden (vuosina/kuukausina) sekä päi-väsakkojen keskilukumäärän. Tiedot perustuvat yksittäisrikostilastoon (Y=yksittäisrikos). Rangaistuslajin valintatietoina mukana ovat ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja sakko. Lähteenä on tällä tuomiokerralla syyksi luettuja rikoksia sisältävä yhtenäisrangaistustilasto (K=tuomiossa yksi tai useampi rikos). Yhtenäisrangaistustilasto sisältää myös yksittäisrikokset. Jollei muuta ilmoiteta, koskevat rangaistuksen mää-räämistä koskevat tiedot vain täytettyjä rikoksia.

Tilastoista on poistettu tapaukset, joissa rangaistusta on kohtuullistettu RL 7:6 erityismääräyksen perusteella. Tämä lainkohta sääntelee tilanteita, jois-sa jo aiemmin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu tekijä tulee tuomittavaksi sellaisesta rikoksesta, josta olisi normaalisääntöjen mukaan tuomittava aikaisempaan ehdottomaan rangaistukseen johtaneen rikoksen kanssa yhteinen rangaistus (ks. tarkemmin RL 7:6 ja Lappi-Seppälä 2000, 393 ss). Huomattakoon, että vaikka RL 7:6 edellyttää nyt tuomittavan ran-gauksen kohtuullistamista, se tulee sovellettavaksi vain tilanteissa, joissa henkilö on syylistynyt useampaan rikokseen. Toisin sanoen RL 7:6:tta so-vellettaessa, kukaan ei ole varsinaisesti ”ensikertalainen”. Jos tilastoon otet-taisiin mukaan RL 7:6:n soveltamistapaukset, ehdottomien vankeusrangais-tusten osuus kasvaisi joissakin rikostyypeissä merkittävästikin.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Henkirikokset. Tuomittujen, täytettyjen henkirikosten kokonaismäärä mää-rä on vähentynyt 75 henkirikoksesta (vuonna 2009) 40 henkirikokseen (vuonna 2018). Henkirikosten yritysten kokonaismäärässä (vuosittain 112–146 rikosta) ei sen sijaan ole tapahtunut trendinomaisia muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana, vaikka vuosittaiset vaihtelut voivat olla suh-teellisen suuriakin. On huomattava, että henkirikoksiin syylliseksi todetuis-ta melko huomattava osa jätetään syyntakeettomuuden vuoksi tuomitse-

matta. Syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta jätettyjä on sekä täytetyissä teoissa (11,5 % vuosina 2009–2018) että yritykseksi jääneissä (6 %), kummassakin ryhmässä noin 5–10 syyntakeetonta vuosittain.

Täytetyissä teoissa murhien osuus kaikista henkirikoksista on vaihdellut viimeisen kymmenen vuoden aikana neljänneksestä lähes puoleen (45 %) ja vastaavasti tappojen osuus yli puolesta (55 %) lähes kolmeen neljäsosaan (74,7 %). Surmasta on annettu vuosittain 0–2 tuomiota. Henkirikosten yrityksistä tuomitut teot ovat suurimmaksi osaksi tapon yrityksiä (84–98 %).

Taulukko 1 Tunnuksmerkistön valinta ja rangaistuksen määrääminen henkirikoksissa 2018 (RL 21:1–3)

	Tunnuksmerkistön valinta (tuomitut päärikoksen mu- kaan)		Keskirangaistus (vuosina)		Elinkautiset
	Yksi rikos	Kaikki	Yksi rikos	Kaikki	
Tappo RL 21:1	9*	23**	8,8	9,5	..
- tapon yritys	40	92	3,7	4,0	..
Murha RL 21:2	-	11	-	12,0	10
- murhan yritys	-	5	-	9,6	..
Surma RL 21:3	-	-	-	-	..
- surman yritys	-	-	-	-	..
Tuomitut yhteensä	49	131			10
Syyntakeettomat		10			
Syyte hylätty		13			

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Sisältää yhden yhdistelmärangaistukseen tuomitun.

** Sisältää kaksi yhdistelmärangaistukseen tuomitua.

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus (74,4 % vuosina 2009–2018). Vuosittain murhasta tuomitaan 8–25 rikoksentehtäjä rangaistukseen. Vuonna 2018 murhasta päärikoksena rangaistukseen tuomitut oli 11 (8 vuonna 2017). Heistä 10 tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi ja yksi 12 vuodeksi vankeuteen. Tämän lisäksi kolme henkilöä jätettiin syyntakeettomana tuomitsematta rangaistukseen ja yhdessä tapauksessa syyte hylättiin. Murhan yrityksestä tuomittiin rangaistukseen 5 henkilöä keskimäärin 9,6 vuoden vankeusrangaistukseen. Yksi syytetty jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta.

Täytetystä *taposta* (RL 21:1) tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Rangaistuksen suuruuteen vaikuttaa käytännössä muun muassa syyntakeisuuden aste. Täydessä ymmärryksessä tehdystä täytetystä taposta tuomitaan keskimäärin 10 vuotta vankeutta. Alentunutta syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltaminen alentaa rangaistusta 2–3 vuodella. Taposta tuomittiin rangaistukseen 23 henkilöä vuonna 2018, kaksi jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi rangaistukseen tuomitsematta ja kahden syyte hylättiin.

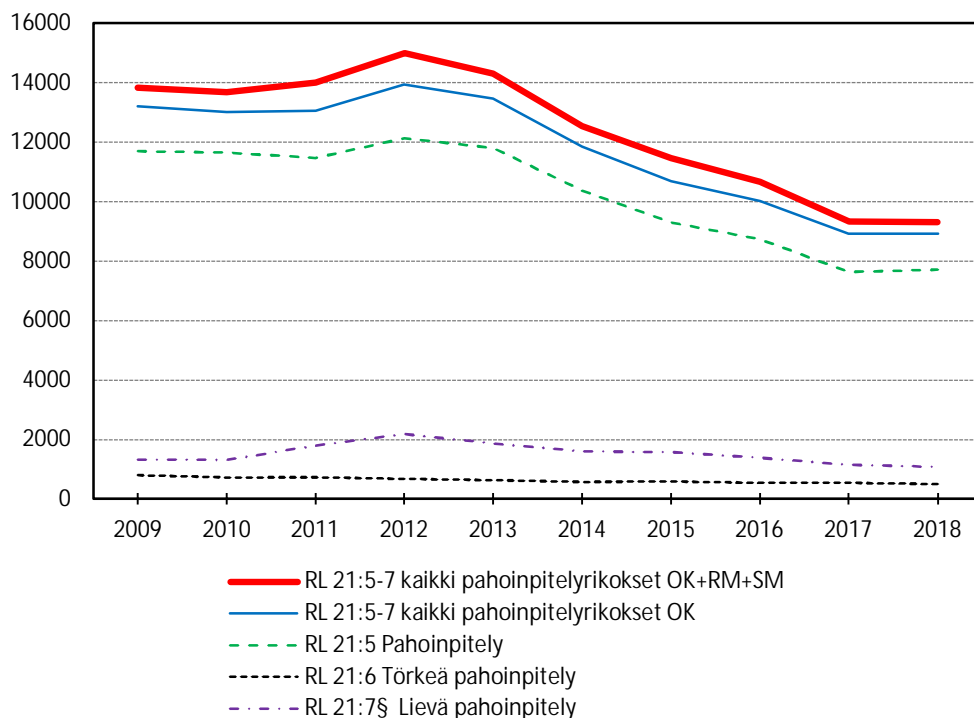
Tapon yrityksestä tuomitut rangaistukset vaihtelevat runsaasta kahdesta vuodesta noin viiteen vuoteen. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,7–4

vuotta vankeutta. Tapon yrityksestä tuomittiin rangaistukseen 92 henkilöä, kahdeksan jätettiin syyntakeettomina tuomitsematta ja kymmenen syyte hylättiin vuonna 2018. Lisäksi yhdessä tapauksessa asia jätettiin sillensä.

Surmasta (RL21:3) ei tuomittu yhtään henkilöä vuonna 2018. Tästä rikoksesta tuomitseminen on ylipäänsä harvinaista. Yhteensä 10 henkilöä on tuomittu rangaistukseen surmasta tai sen yrityksestä vuosina 2009–2018.

Pahoinpitelyrikokset. Yli 80 prosenttia (81–85 % vuosina 2009–2018) pahoinpitelyrikoksista tuomitaan tavallista pahoinpitelyä koskevan säännöksen nojalla (mukaan luettuna sekä täytetyt teot että yritykset). Törkeiden tekemuotojen osuus on ollut 4–6 prosenttia ja lievien 10–15 prosenttia vastaavana aikana. Lievistä pahoinpitelyistä keskimäärin noin puolet on tuomittu rangaistusmääräysmenettelyssä sakkoon. Viime vuosina oikeudenkäynnissä tuomittujen tapausten osuus lievissä pahoinpitelyissä on kuitenkin kasvanut: vuosina 2017 ja 2018 lähes kaksi kolmannesta (vuonna 2018 65,9 %, vuonna 2017 64,9 %) lievistä pahoinpitelyistä annetuista tuomioista tuomittiin oikeudenkäynnissä. Kaikkiaan pahoinpitelyrikoksista tuomittujen määrä on vähentynyt kolmanneksella (33,4 %) viimeksi kuluneen 10 vuoden kuluessa (kuvio 1). Vähentyminen koskee yhtäläisesti myös törkeitä pahoinpitelyjä, vaikka se ei tule kuviossa mittakaavan vuoksi esille. Vähentymisen taustalla on poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten vähentyminen sekä vähemmän vakavan väkivallan osalta mahdollisesti syyttämättä jättämispäätösten kasvu¹, mikä puolestaan liittyy väkivaltatapausten sovittelumäärien lisääntymiseen (ks. jakso B2).

¹ Syyttämättä jättämisestä ei saada nykyisin rikoslajikohtaista tilastotietoa, minkä vuoksi tilanteen kehittymistä ei voi luotettavasti todentaa.

Kuvio 1 Pahoinpitelyrikostuomiot vuosina 2009–2018, kaikki syyksi luetut rikokset. (Tuomioistuinoikeudenkäynti=OK, rangaistusmääräysmenettely=RM ja sak-komenettely=SM)

Taulukko 2 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyrikoksissa 2018 (RL 21:5–6; pl. rikosten yritykset)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Pahoinpitely RL 21:5	Y	N	2399	703	79	113	3303*	43	3,1	3,6
		%	72,7	21,3	2,4	3,4	100			93
	K	N	3516	1422	199	402	5555*	48	3,5	4,8
		%	63,3	25,6	3,6	7,2	100			105
Törkeä pahoinpitely RL 21:6	Y	N	-	114	-	77	191	-	14,8	20,3
		%	0,0	59,7	0,0	40,3	100			-
	K	N	-	192	1	224	419	-	15,1	24,5
		%	0,0	45,8	0,2	53,5	100			120

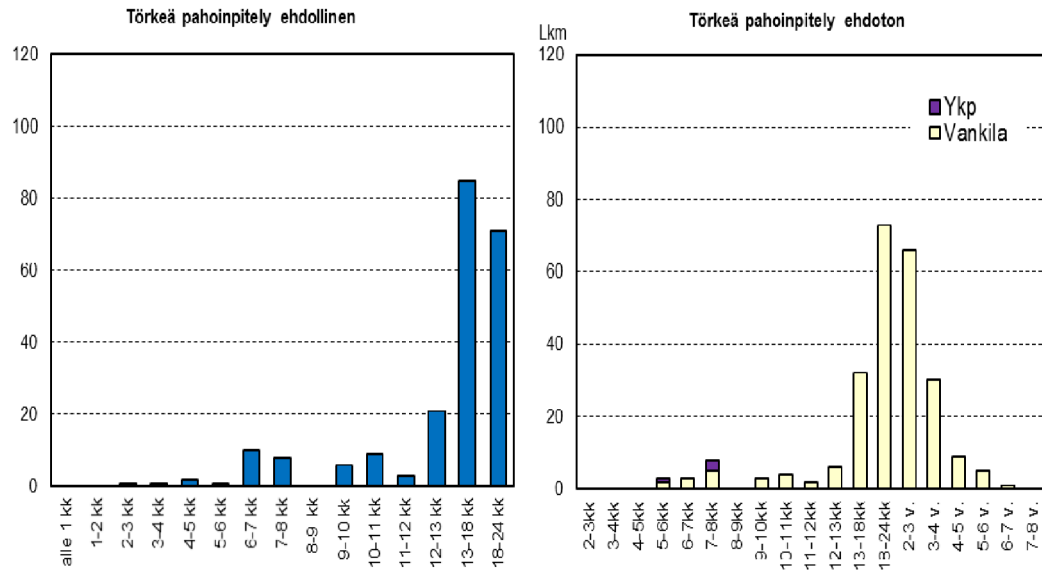
Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 9 (Y) ja 16 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

Lähes kahdessa kolmasosassa (63 %) *tavallisista pahoinpitelyistä* tuomi-taan sakkorangaistus (keskiluku 48 päiväsakkoa; K, 43 ps.; Y). Ehdotto-mana tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–8 kuukaut-ta (78 % vankilarangaistuksista) ja ehdollisten 1–5 kuukautta (74 % ehdol-lisista). Pahoinpitelystä tuomittujen vankilarangaistusten keskipituus on pysynyt vuotta 2017 lukuun ottamatta (2,9 kk) noin 3,5 kuukautena vii-meksi kuluneen 10 vuoden aikana. Tuomittujen päiväsakkojen keskisuu-ruus on samaan aikaan jonkin verran kasvanut (ks. kuvio 2).

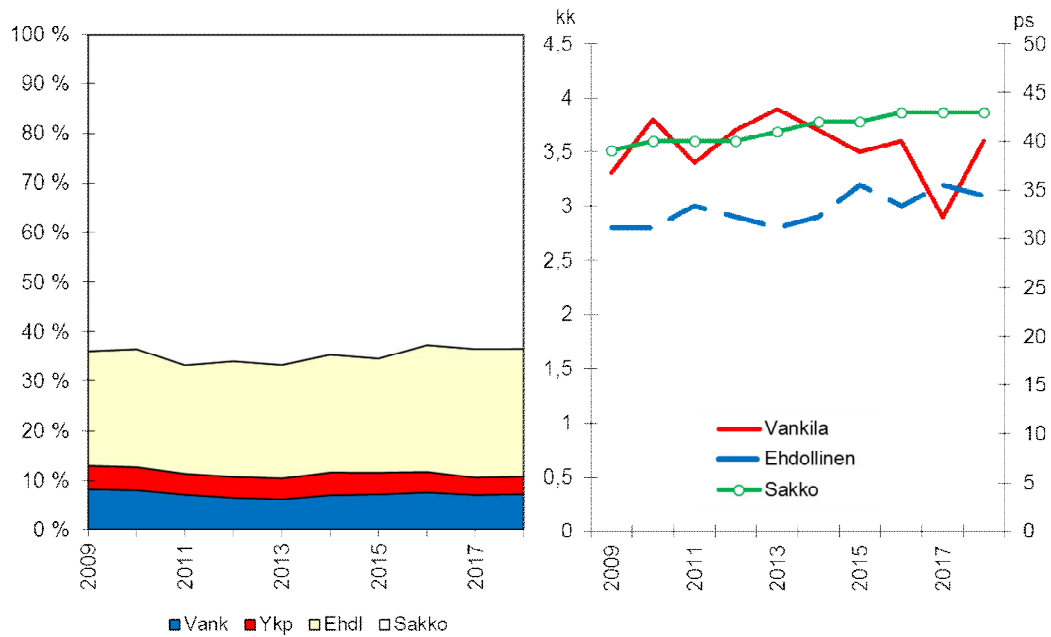

Kuvio 2 Törkeästä pahoinpitelystä tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2018
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

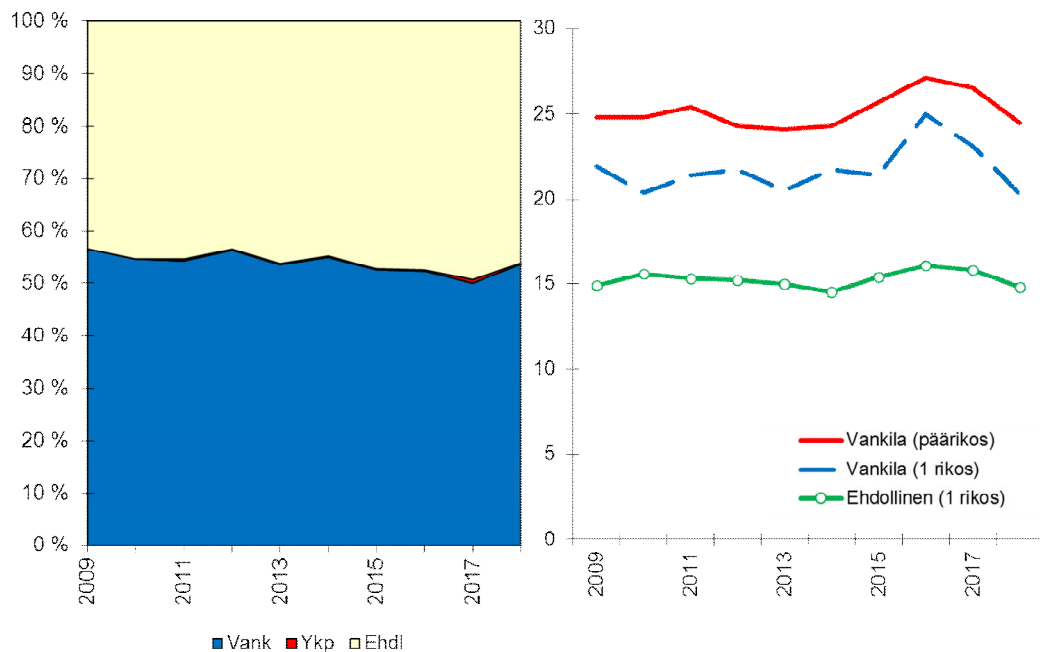
Törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6) määrätään vain vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana (K). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus taas hieman yli vuosi. Ehdottomista vankilarangaistuksista 89,5 (91) prosenttia on 1–6 vuoden pituisia ja ehdollisista 81 prosenttia 1–2 vuoden mittaisia.

Törkeän pahoinpitelyn rangaistustasoon on selvästi vaikuttanut loka-kuussa 2001 voimaan tullut rikoslain uudistus, jolla törkeän pahoinpitelyn vähimmäisrangaistus korotettiin 6 kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 13,8 kuukautta, vuonna 2002 18,1 kuukautta ja vuonna 2018 20,3 kuukautta (ks. Rikollisuustilanne 2000, 218).

Pahoinpitely RL 21:5

Törkeä pahoinpitely RL 21:6

Kuvio 3 Rangaistuksen määrittäminen pahoinpitelyssä (RL 21:5) ja törkeässä pahoinpitelyssä (RL 21:6) vuosina 2009–2018

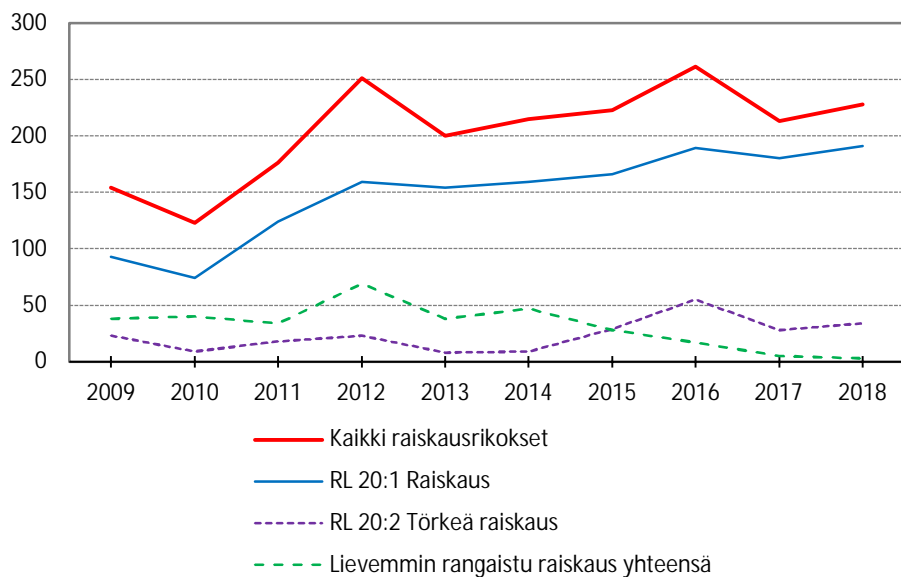
Lievästä pahoinpitelystä rangaistukseen tuomittuja (päärikos) oli 704 vuonna 2018. Tästä rikoksesta voi seurata vain sakkoa (keskiluku 16 päiväsakkoa). Kolmannes (33 %) lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrättiin rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2018.

Seksuaalirikokset

Raiskausrikoksissa 84 prosenttia tapauksista (ml. täytetyt teot ja yritykset) tuomittiin raiskausta koskevan perussäännöksen nojalla vuonna 2018. Törkeiden tekemuotojen osuus oli 15 prosenttia (13 % vuonna 2017, 21 % vuonna 2016 ja 4 % vuonna 2014). Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskeva lainkohta kumottiin 1.9.2014 voimaan tulleella lainmuutoksella. Vähemmän vakavat raiskaukset voidaan kuitenkin rangaista raiskauksen perustunnusmerkistää lievemmän asteikon nojalla (RL 20:1 § 3 mom.). Tämän lievemmän säännöksen nojalla on tuomittu vuosina 2015–2018 vain muutama henkilö (2 vuonna 2018), kun pakottamisesta sukupuoliyhteyteen päärikoksena tuomittiin 33 henkilöä vuonna 2014. Sen ohella tuomittiin vielä vuonna 2017 4 henkilöä ja vuonna 2018 yksi henkilö pakottamisesta sukupuoliyhteyteen koskevan, nyt jo kumotun säännöksen nojalla, koska rikokset oli tehty vanhan lain aikana.

Samalla uudistuksessa törkeän raiskauksen tunnusmerkistää laajennettiin niin, että alle 18-vuotiaaseen uhriin kohdistuneita raiskauksia voidaan pitää törkeinä raiskauksina, jos teko kokonaisuutena arvostellen katsotaan törkeäksi. Lainmuutos näyttäisi lisänneen törkeiden raiskauksien määrää; tuomittuja rikoksia oli – yritykset mukaan lukien – kaikkiaan vuonna 2018 yhteensä 34 (28 vuonna 2017, 55 vuonna 2016 ja 29 vuonna 2015) ja vuonna 2014 vain 9 (ks. kuvio 4).

Raiskausrikosten kokonaismäärä (sekä täytetyt teot että yritykset huomioiden) on lisääntynyt noin 150 tuomitusta rikoksesta 200–250 tuomit-
tuun rikokseen viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Erityisesti perustun-
nusmerkistön mukaiset teot ovat lisääntyneet ja vähemmän vakavista rais-
kauksista annetaan nykyisin hyvin harvoin tuomioita.

Kuvio 4 Raiskausrikostuomiot vuosina 2009–2018, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 3 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista ja lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä 2018 (RL 20:1–2, 6–7)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Raiskaus RL 20:1	Y	-	64	-	31	95	-	16,4	24,4
	%		67,4		32,6	100			-
	K	-	84	-	53	137	-	16,0	25,1
	%		61,3		38,7	100			-
Törkeä raiskaus RL 20:2	Y	-	1	-	10	11	-	21,0	40,4
	%		9,1		90,9	100			-
	K	-	1	-	29	30	-	21,0	47,2
	%		3,3		96,7	100			-
Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:6	Y	4	94	4	3	105	66	8,6	4,7
	%	3,8	89,5	3,8	2,9	100			146
	K	6	124	5	12	147	68	9,0	10
	%	4,1	84,4	3,4	8,2	100			147
Lapsen törkeä seksuaalinen hyväksikäyttö RL 20:7	Y	-	33	-	14	47	-	18,7	35,8
	%		70,2		29,8	100			-
	K	-	53	-	52	105	-	19,2	36,3
	%		50,5		49,5	100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

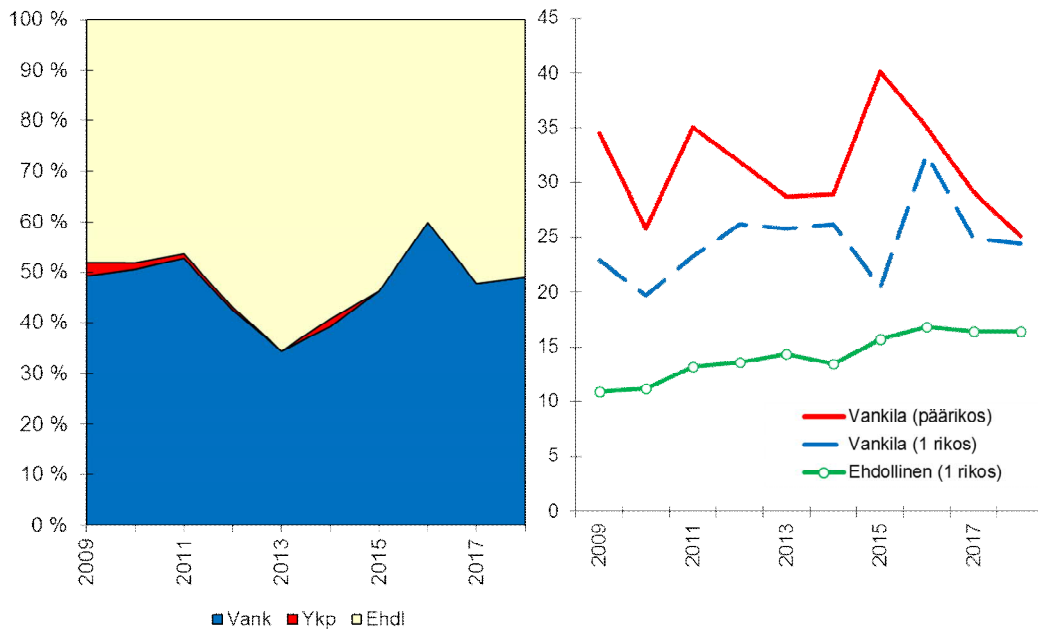
Raiskauksesta (pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 137 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 173) vuonna 2018. Selvästi alle puolet (39 %) tuomittiin ehdottomaan vankeuteen. Raiskauksen keskirangaistus oli noin 2 vuotta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 30 vankeusrangaistusta, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta ehdottomina. Ehdottomien vankilangaistusten keskirangaistus oli noin 4 vuotta (K).

Tuomittujen raiskausrikosten määrä on lähes kaksinkertaistunut vuosina 2012–2018 vuoteen 2010 verrattuna. Tähän muutokseen on vaikuttanut 1.6.2011 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan raiskaussäännöstä sovelletaan myös tekoihin, joissa uhri ei päihtymyksensä vuoksi kykene puolustamaan itseään (RL 20:1.2). Tällaiset teot rangaistiin ennen lain muutosta raiskausta lievemmän tunnusmerkistön mukaisena seksuaalisena hyväksikäyttönä ja näiden rikosten määrä onkin vastaavasti vähentynyt, mikä raiskausrikoksia käsitelleessä selvityksessä osattiin ennakoida (ks. OPTL 2012). Raiskausrikoksista tuomittujen ehdottomien vankeustuomioiden osuuden lasku vuonna 2012 (ks. kuvio 3) näyttäisi olevan myös yhteydessä tähän lainmuutokseen. Sukupuoliyhteyteen pakottamista koskevan lainkohdan poistaminen sekä törkeän rangaistuksen kriminalisoinnin laajentaminen vuonna 2014 näyttäisivät puolestaan vaikuttaneen päinvastaiseen suuntaan eli ehdottomien vankeustuomioiden osuuden palautumiseen noin 60 prosentin tasolle. Raiskausrikosten soveltamisalan ja sisällön muutosten (vuosien 2011 ja 2014 muutokset) vuoksi vuosien 2011–2018 tuomiot eivät siten ole kaikilta osin vertailukelpoisia edeltäviin vuosiin verrattuna.

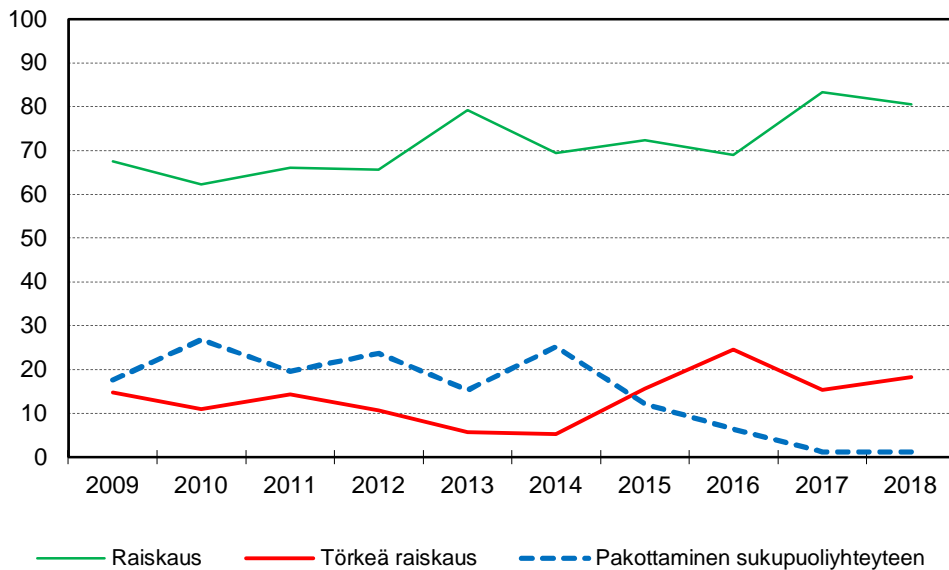
Seksuaalirikoksiin kohdistuva rikosoikeudellinen kontrolli on kokonaisuudessaan selvästi kiristynyt rikosten syyteoikeutta ja tunnusmerkistöjen sisältöä koskevien laajennusten sekä tuomittujen rangaistusten tason kohoamisen seurauksena. Tämä näkyy yksinkertaisimmin rikoksista tuomittujen vankilavuosien määrän kasvuna. Kun raiskausrikoksista vielä vuonna 1999 tuomittiin vankeutta yhteensä noin 40 vuotta, oli tuomittujen vankilavuosien määrä vuonna 2016 kohonnut yli 300:aan laskien kuitenkin 217 vuoteen vuonna 2017 ja 226 vuoteen 2018. Kaikista rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksista (ml. lapsiin kohdistuvat rikokset) tuomittiin 2000-luvun puolen välin vaiheilla noin 200 vankilavuotta ja 396 vankilavuotta vuonna 2018 (370 vuonna 2017).

Yksittäisten rikostyyppien rangaistuskäytännössä tapahtuneiden pidemmän aikavälin muutosten tarkempaa arviointia kuitenkin vaikeuttavat rikoslakeihin tehdyt muutokset, joilla rikosten tunnusmerkistöjen alaa ja keskinäisiä suhteita on muutettu.

Raiskausrikokset RL 20:1-3 (pl. yritykset)

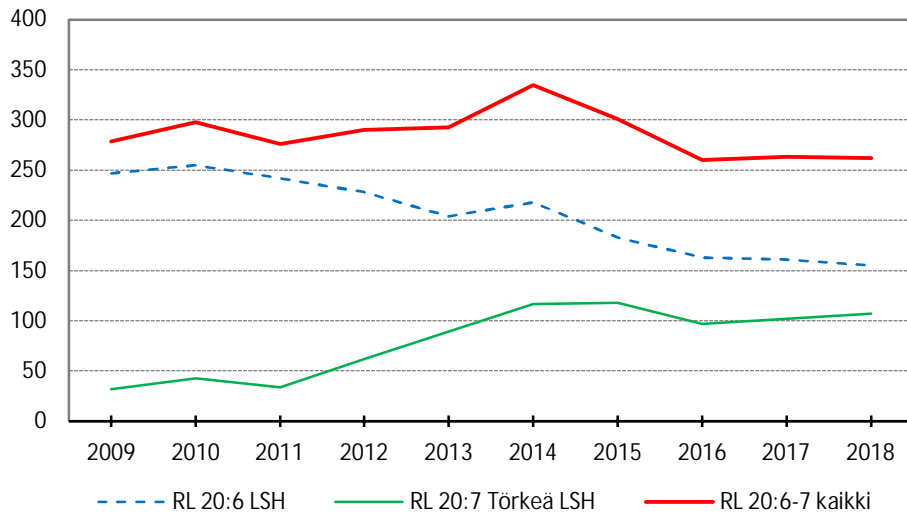
Kuvio 5 Rangaistuksen määrääminen raiskausrikoksista (RL 20:1–3) vuosina 2009–2018. 1.9.2014 alkaen RL 20:1–2

Kuvio 6 Eri tekemuotojen osuus raiskausrikoksista (RL 20:1–3) päärikoksen mukaan vuosina 2009–2018. 1.9.2014 alkaen sukupuoliyhteyteen pakottamisen sijasta RL 21:1§3 mom. mukainen ”vähemmän vakava” raiskaus

Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai törkeästä seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:6–7; pl. yritykset) tuomittiin päärikoksena kaikkiaan 257 henkilöä (syyksi luettuja rikoksia yhteensä 387) vuonna 2018. Rikosten määrä on vähentynyt erityisesti parina viime vuotena edeltäviin vuosiin verrattuna. Vähennys koskee erityisesti rikoksen perusmuotoa. Sen sijaan tör-

keiden hyväksikäyttöjen määrä on kasvanut selvästi vuoden 2011 jälkeen (kuvio 7). Muutos johtuu vuonna 2011 toteutetusta lainmuutoksesta, missä sukupuoliyhteys 16 vuotta nuoremman lapsen kanssa sekä uhrin vanhemman tai vanhempaan rinnastettavan ja samassa taloudessa asuvan suorittama 18 vuotta nuorempaan lapseen kohdistama rikos säädettiin oletusarvoisesti törkeäksi hyväksikäytöksi.

Kuvio 7 Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitut vuosina 2009–2018 (päärikosperuste; pl. yritykset)

Lapsen seksuaaliseen hyväksikäyttöön (RL 20:6) syyllistyneistä valtaosa (84 % vuonna 2018) tuomitaan ehdolliseen vankeuteen. Tässä ryhmässä yksittäisrikoksen keskirangaistus oli 8,6 kuukautta ja yhteisen rangaistuksen 9,0 kuukautta vuonna 2018 (ks. edellä taulukko 3).

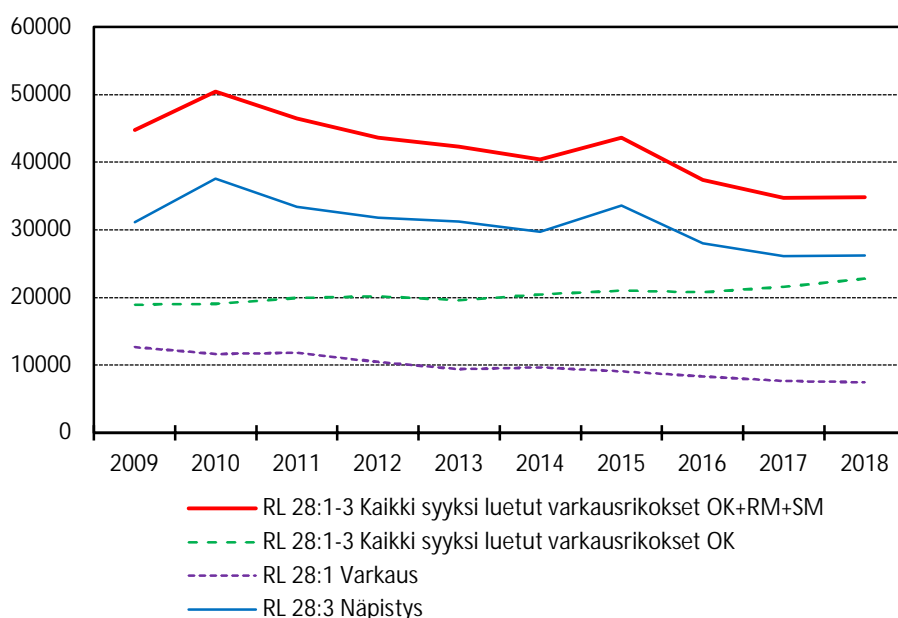
Törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:7) tuomittiin 105 vankeusrangaistusta, joista noin puolet (49,5 %) oli ehdottomia. Ehdottomien vankilarangaistusten keskirangaistus oli noin 3 vuotta (K). Vuoden 2011 lainmuutoksen jälkeen ehdollisten vankeustuomioiden osuus on noussut jo puoleen muutosta edeltävältä noin viidenneksen osuuden tai sen alle vallinneelta tasolta.

Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö

Varkausrikokset. Valtaosa kaikista rangaistukseen johtaneista varkausrikoksista (sis. sekä täytetyt teot että yritykset) on näpistyksiä (84 % päärikoksista ja 75 % kaikista syyksi luetuista rikoksista vuonna 2018). Kaikista näpistystapauksista miltei puolet (46 %) käsiteltiin oikeudenkäynnin ulkopuolella, sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2018. Oikeu-

nessa tuomituista varkausrikoksista yli puolet (62 % vuonna 2018) tuomitaan näpistyksinä. Oikeudessa tuomittujen näpistysten määrä on kohonnut vuosina 2017–2018 – päärikosperusteisesti laskettuna – tuntuvasti eli lähes nelinkertaiseksi vuoteen 2009 verrattuna ja samalla rangaistusmääräysmenettelyssä ratkaistujen tapausten määrä on laskenut alle puoleen vuoteen 2009 verrattuna.¹ Törkeitä varkauksia oli 5 % kaikista oikeudessa tuomituista varkausrikoksista vuonna 2018.

Kaikkien tuomittujen varkausrikosten määrä on vähentynyt noin viidenneksen (22 %) vuodesta 2009. Oikeudessa tuomittujen määrä on sitä vastoin lisääntynyt 20 prosenttia vastaavana aikana, mikä johtuu siis edellä mainitusta näpistyksiä koskevasta syytekäytännön muuttumisesta. Näpistystenkin kokonaismäärä on tästä riippumatta laskenut 16 % vuodesta 2009 (kuvio 8).

Kuvio 8 Varkausrikostuomiot vuosina 2009–2018, kaikki syyksi luetut rikokset

Varkaus (RL 28:1). Yli puolet varkauden perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon (60 % yhtenäisrangaistuksen päärikoksena vuonna 2018). Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin noin joka viides (20 %,) vuonna 2018. Keskirangaistusten pituus on 2–3 kuukautta (K). Tyypillisin vankilarangaistus on 14 vrk–5 kk (93 %). Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on puolestaan 1–3 kk (78 %).

¹ Muutos liittyy sakkojen muuntorangaistusta koskevaan vuonna 2008 tehtyyn lainmuutokseen, missä rangaistusmääräyksiin tuomittuja sakkoja ei enää ollut mahdollista muuntaa vankeudeksi, jos sakot jätettiin maksamatta. Eduskunta edellytti tätä lakia säätäessään, että rangaistusmääräysmenettelyn käyttö rajataan pois tilanteissa, joissa rikoksen tekijä on osoittanut piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä.

Taulukko 4 Rangaistuksen määrääminen varkausrikoksissa 2018 (RL 28:1–2)

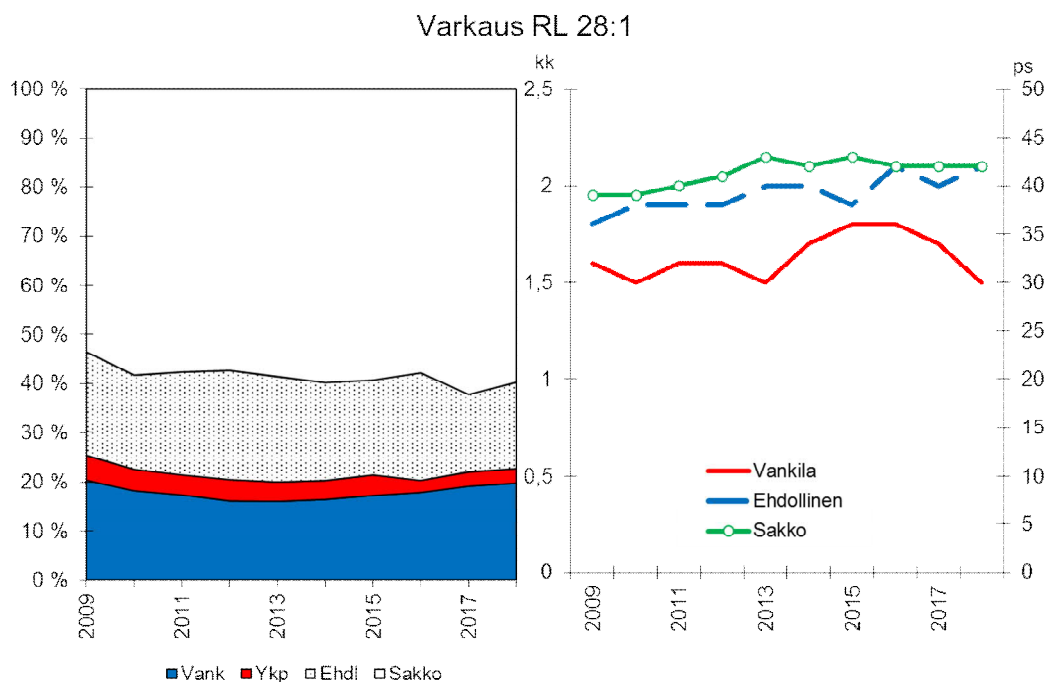
Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Varkaus RL 28:1	YN	804	151	17	106	1078	42	2,1	1,5
	%	74,6	14,0	1,6	9,8	100			73
	KN	1484	435	73	492	2488*	49	2,6	2,6
	%	59,6	17,5	2,9	19,8	100			73
Törkeä varkaus RL 28:2	YN	-	57	7	30	94	-	7,2	7,7
	%	0,0	60,6	7,4	31,9	100			163
	KN	-	158	26	200	384	-	8,9	14,9
	%	0,0	41,1	6,8	52,1	100			188

Y=yksittäisrikos

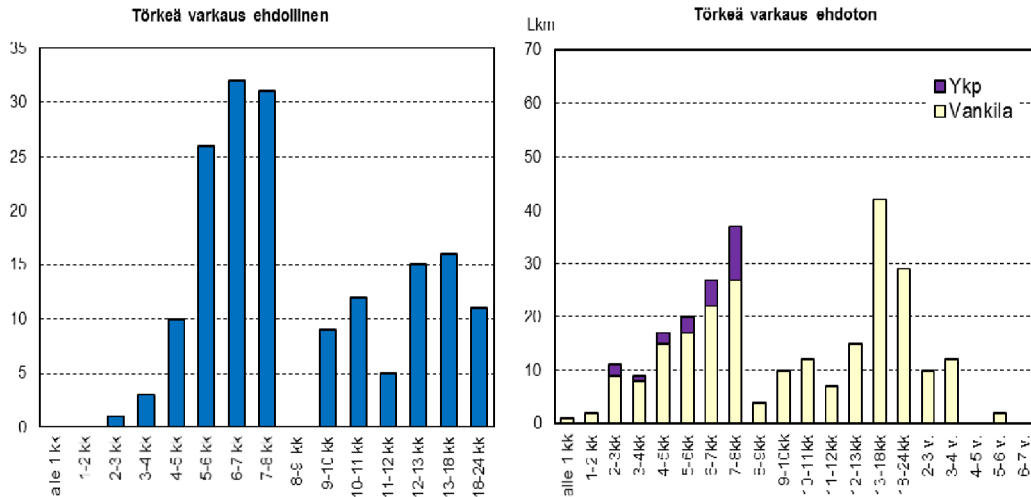
K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 4 (K) valvontarangaistukseksi muunnettua ehdotonta vankeutta.

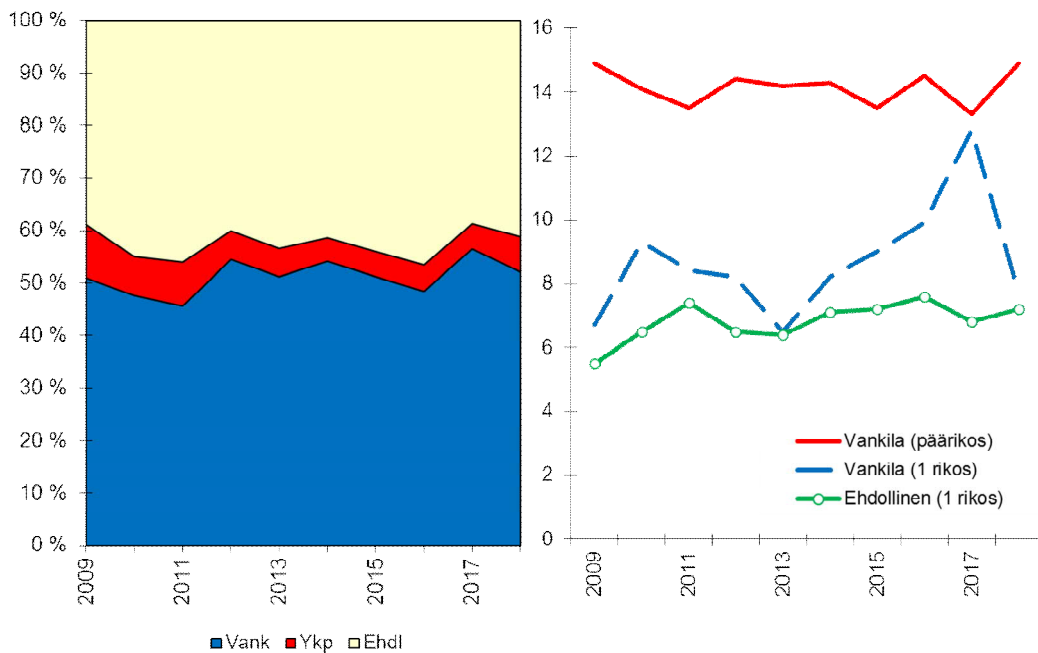
Kuvio 9 Rangaistuksen määrääminen tavallisesta varkaudesta (RL 28:1) vuosina 2009–2018

Törkeästä varkaudesta (RL 28:2) määrättiin ehdottomia vankilarangaistuksia yli puolessa (52 %) tuomioista. Yksittäisrikoksen keskirangaistus on 6–9 kuukautta. Vaikka keskirangaistus vuonna 2017 nousi poikkeuksellisen korkeaksi (12,8 kk), vuonna 2018 keskirangaistus oli palannut takaisin aiemmalle yleiselle tasolle ollen 7,7 kk. Päärikosperusteisen tilaston mukainen keskirangaistus oli puolestaan noin 1 vuosi 3 kuukautta vuonna 2018. Vankilarangaistuksen rangaistusskaala on kuitenkin varsin laaja, muutamasta kuukaudesta kuuteen vuoteen. Ehdollisten vankeusrangaistusten tyyppirangaistus puolestaan on 4–8 kuukautta vankeutta (58 % ehdollisista).

Kuvio 10 Törkeästä varkaudesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2018
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Törkeä varkaus RL 28:2

Kuvio 11 Rangaistuksen määrääminen törkeästä varkaudesta (RL 28:2) vuosina 2009–2018

Näpistyksestä (RL 28:3) tuomitaan aina sakkorangaistus oikeudessa, syyttäjän antamalla rangaistusmääräyksellä tai poliisin sakkomääräyksellä. Tuomittujen sakkojen määrä oli keskimäärin 11 päiväsakkoa vuonna 2018.

Kavallus. Kaikista kavallusrikoksista (ml. täytetyt teot ja yritykset) reilu puolet (58 % vuonna 2018) tuomittiin perussäännöksen nojalla ja viidesosa lievänä tekemuotona (20 % vuonna 2018). Törkeiden tekemuotojen osuus oli niin ikään noin viidennes (21 %).

Perusmuotoisissa kavallusrikoksissa vähän yli puolessa (58 %) tapauksista tuomittiin sakkorangaistus. *Törkeän kavalluksen* normaalirangaistuslaji on ehdollinen vankeus (91 % vuonna 2018). Ehdollisen vankeusrangaistuksen keskipituus on 7–9 kuukautta.

Taulukko 5 Rangaistuksen määrääminen kavallusrikoksissa 2018 (RL 28:4–5)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Kavallus RL 28:4	Y	N	80	69	-	-	149	44	2,7	-
		%	53,7	46,3	-	-	100			-
	K	N	109	75	-	5	189	45	2,7	1,9
		%	57,7	39,7	-	2,6	100			-
Törkeä kavallus RL 28:5	Y	N	-	99	1	5	105	-	8,8	19,2
		%	-	94,3	1,0	4,8	100			150
	K	N	-	126	2	11	139	-	9,0	19,0
		%	-	90,6	1,4	7,9	100			175

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvaton käyttö. Vuonna 2018 luvattomaan käyttöön liittyviä rikoksia tuomittiin seuraavasti (kaikki syyksi luetut rikokset):

- luvaton käyttö	208
- luvattoman käytön yritys	4
- törkeä luvaton käyttö	-
- lievä luvaton käyttö	48
- moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	813
- moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	171
- törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	4
- törkeän moottorikulkuneuvon käyttövark. yritys	-
- lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	17

Noin neljä viidestä (78 % vuonna 2018, ml. täytetyt teot sekä yritykset) luvattomasta käytöstä tuomitaan *moottorikulkuneuvon käyttövarkautta* koskevan säännöksen nojalla. Sekä törkeän että lievän tekemuodon osuudet ovat jääneet hyvin pieneksi. Muista kuin moottoriajoneuvoa koskevista luvattomista käytöistä 82 prosenttia tuomittiin perussäännöksen ja 18 prosenttia lievää tekemuotoa koskevan säännöksen nojalla vuonna 2018.

Taulukko 6 Rangaistuksen määrääminen moottorikulkuneuvon käyttövarkauksissa 2018 (RL 28:9a§1)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus RL 28:9a§1	Y	34	3	-	9	46	40	1,1	0,9
	N	73,9	6,5	-	19,6	100			-
	K	110	29	11	51	201	52	1,8	1,6
	N	54,7	14,4	5,5	25,4	100			68

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Taulukko 7 Rangaistuksen määrääminen luvattomasta käytöstä 2018 (RL 28:7)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Luvaton käyttö RL 28:7	Y	22	-	-	-	22	30	-	-
	N	100	-	-	-	100			-
	K	52	2	-	5	59	36	1,3	1,3
	N	88,1	3,4	-	8,5	100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvattoman käytön (88 %) ja moottorikulkuneuvon käyttövarkauksien tyyppirangaistuksena on sakko (55 %). Ehdottomia vankeusrangaistuksia moottorikulkuneuvon käyttövarkauksista oli noin neljännes.

Petos ja väärennös

Petokset. Tuomittujen petosten (kaikki tekemuodot, kaikki syyksi luetut rikokset) määrä on lisääntynyt 70 prosenttia (+95 % oikeudessa tuomitusta) vuonna 2018 vuodesta 2009. Kasvu koskee ennen muuta perusmuotoista petosta. Tuomioiden lisääntyminen selittyy petosrikosten kasvulla (erityisesti nettirikollisuus). Tuomioistuimissa tutkituista petoksista 76 prosenttia tuomitaan perussäännöksen (RL 36:1) nojalla. Lievistä petoksista noin kuudennes (17 %) käsiteltiin sakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä vuonna 2018.

Taulukko 8 Rangaistuksen määrääminen petosrikoksissa 2018 (RL 36:1–2)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Petos RL 36:1	Y	573	326	12	25	936*	46	2,6	1,9
	N								
	%	61,2	34,8	1,3	2,7	100			57
Törkeä petos RL 36:2	K	898	611	70	226	1789**	51	3,2	3,6
	N								
	%	50,2	34,2	3,9	12,6	100			99
	Y	-	151	6	18	175	-	7,1	10,7
	N								
	%	-	86,3	3,4	10,3	100			186
	K	1	256	7	80	344	75	9,2	16,1
	N								
	%	0,3	74,4	2,0	23,3	100			176

Y=yksittäisrikos

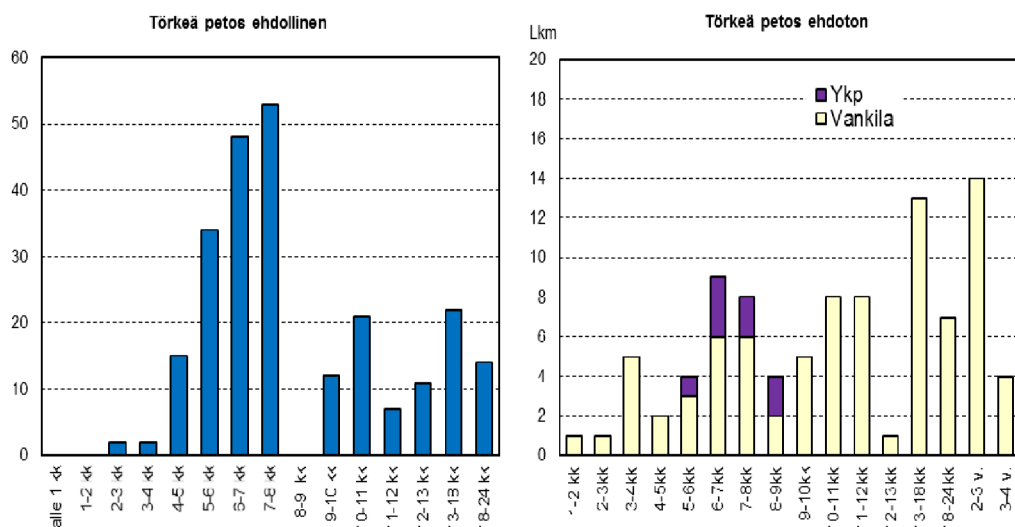
K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

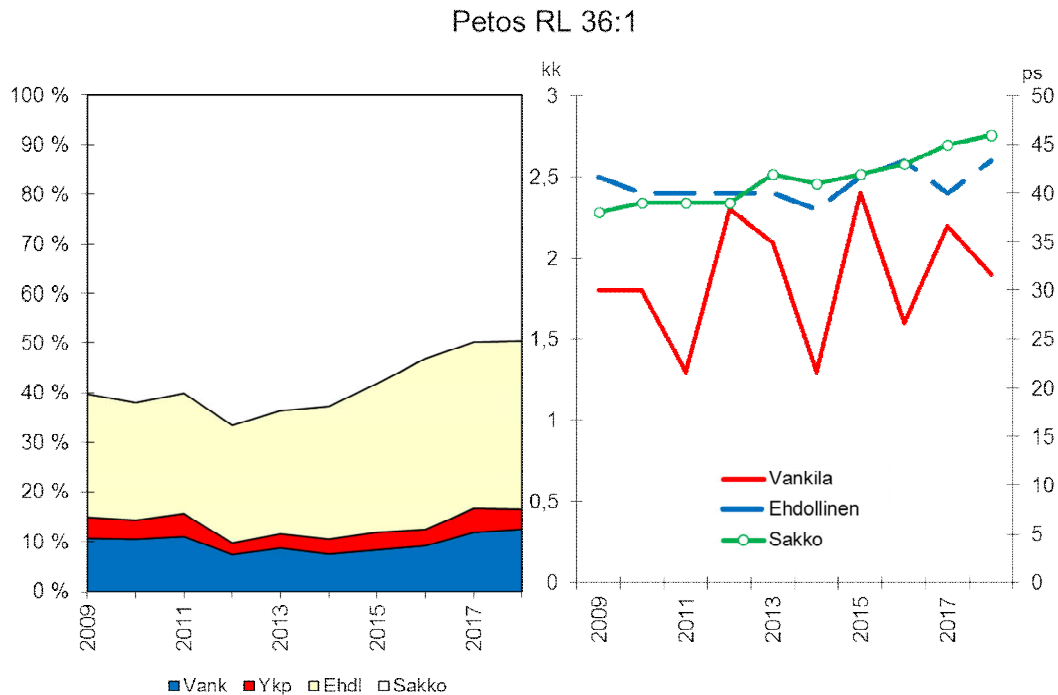
* Sisältää yhden (Y) valvontarangaistuksen

** Sisältää 4 (K) valvontarangaistusta.

Petoksen perusmuodon normaalirangaistuslaji on sakko (50 %), mutta niiden osuus on viime vuosina vähentynyt ja vankeusrangaistusten osuus vastaavasti kasvanut (kuvio 13). Tuomittujen vankilarangaistusten keskipituus on 1,5–2,5 kuukautta. Törkeästä petoksesta tuomitaan yleisimmin ehdollista vankeutta (74 %, vuonna 2017 75 %; näistä 60 % 4–8 kuukautta). Ehdottomien vankilarangaistusten kohdalla rangaistusten hajonta on laaja (2 kk–4 v.)

Kuvio 12 Törkeästä petoksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2018

Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 13 Rangaistuksen määrääminen petoksesta (RL 36:1) vuosina 2009–2018

Maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksista annettiin kaikkiaan 876 tuomioita vuonna 2018, näistä 70 % perussäännöksen nojalla. Maksuvälinepetoksen perusmuodon normaalirangaistus on keskimäärin 47 päiväsakon suuruinen sakko (46 %). Törkeästä maksuvälinepetoksesta (14 % maksuvälinepetostuomioista) tuomitaan vankeutta (ehdotonta tai ehdollista). Keskirangaistukset ovat tällöin 7–12 kuukautta.

Väärennys. Peräti yli viisi kuudesosaa (86 % vuonna 2018) väärennysrikoista tuomitaan perussäännöksen (RL 33:1) nojalla. Törkeän tekemuodon soveltaminen on verraten harvinaista (1 % kaikista väärennysrikoista vuonna 2018).

Taulukko 9 Rangaistuksen määrääminen väärennysrikoissa 2018 (RL 33:1)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
									Ykp (t)
Väärennys RL 33:1	Y	71	14	-	1	86	31	1,1	0,7
	N	82,6	16,3	-	1,2	100			-
	K	162	51	7	26	247*	43	2,0	3,3
	N	65,6	20,6	2,8	10,5	100			56

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää yhden (K) valvontarangaistuksen.

Noin kaksi kolmesta väärennöksen perustunnusmerkistön nojalla tuomituista saa sakkorangaistuksen. Vankeutta tuomittaessa normaalirangaistus

on 2–4 kuukautta vankeutta (K), joista 31 prosenttia tuomittiin ehdottomana vankilarangaistuksena.

Ryöstörikokset

Ryöstötuomioita (ml. sekä täytetyt teot että yritykset) annettiin vuonna 2018 kaikkiaan 669, näistä 81 % tuomittiin perustunnusmerkistön mukaan. Törkeiden ryöstöjen osuus tuomioista on kuitenkin kohonnut noin viidennekseen, kun se oli esimerkiksi vuonna 2011 vain 11 prosenttia. Tuomittujen ryöstöjen kokonaismäärässä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana.

Taulukko 10 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa 2018 (RL 31:1–2)

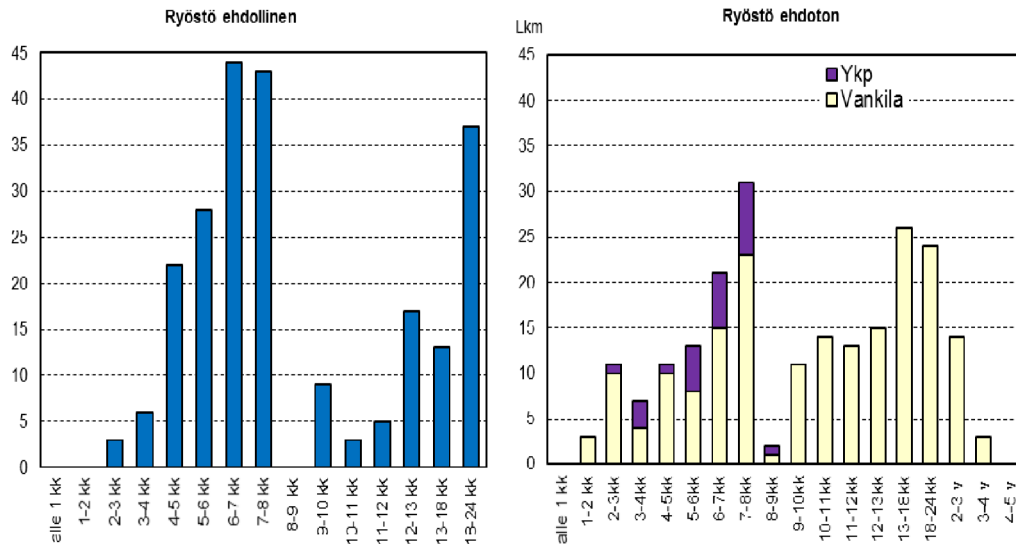
Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk)
Ryöstö RL 31:1	Y	N	-	79	4	35	118	-	7,7	8,6
		%	-	66,9	3,4	29,7	100			208
	K	N	-	185	19	167	371	-	9,4	12,6
		%	-	49,9	5,1	45,0	100			173
Törkeä ryöstö RL 31:2	Y	N	-	4	-	13	17	-	16,5	28,8
		%	-	23,5		76,5	100			-
	K	N	-	7	-	93	100	-	19,0	34,8
		%	-	7,0		93,0	100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

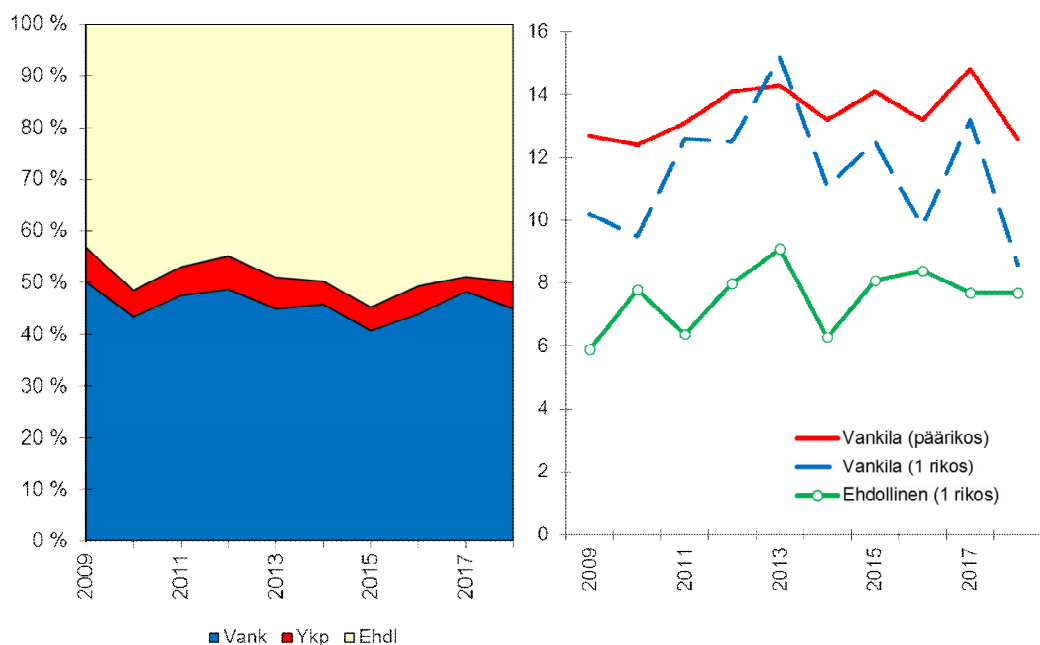
Rangaistusten ero eri törkeysportaissa on huomattava. Ryöstön *perusmuodosta* (RL 31:1, joka kattaa myös verraten lievät tekemuodot) tuomitaan keskimäärin 6–16 kuukautta vankeutta (joista noin puolet on ehdottomia ja puolet ehdollisia). Ehdottomista vankilarangaistuksista 29 % on 4–8 kuukauden pituisia ja 42 % 1–3 vuoden mittaisia. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–8 kuukautta (55 %).

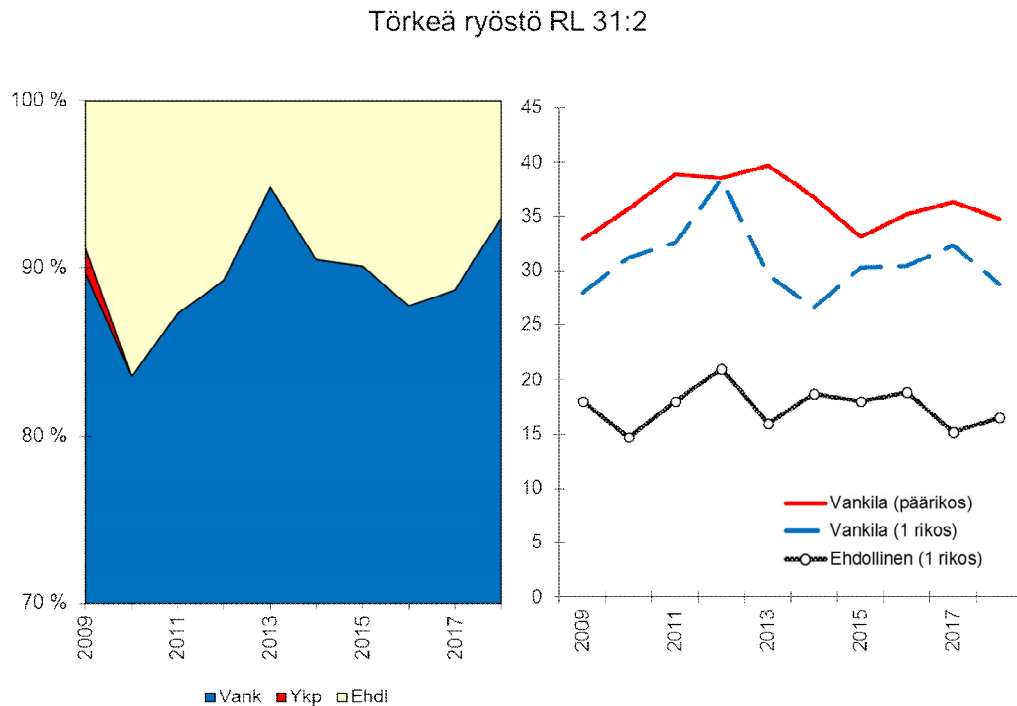

Kuvio 14 Ryöstöstä (RL 31:1) tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2018
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Jos kyseessä on *törkeä ryöstö* (esim. rikos on tehty käyttäen ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä), keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta ehdottomana. Rangaistustason vuosittaiset vaihtelut ovat melko suuria suuntaan ja toiseen.

Ryöstö RL 31:1

Kuvio 15 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa (RL 31:1–2) vuosina 2009–2018

Taloudellinen rikollisuus

Veropetos. Veropetosten (RL 29 luku) määrässä ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Lievimmat rikoslain 29 luvun vastaiset verorikokset käsitellään pääsääntöisesti rangaistusmääräysmenettelyssä. Kaikista tuomioistuimissa käsitellyistä, syyksi luetuista veropetosrikoksista törkeän veropetoksen osuus oli yli puolet (60 %) vuosina 2009–2018.

Taulukko 11 Rangaistuksen määrääminen verorikoksissa 2018 (RL 29:1–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Veropetos RL 29:1	Y	N	49	40	1	-	90	66	2,8	-
		%	54,4	44,4	1,1		100,0			130
	K	N	60	47	2	-	109	66	2,9	-
		%	55,0	43,1	1,8		100			125
Törkeä veropetos RL 29:2	Y	N	-	62	1	-	63	-	7,7	-
		%		98,4	1,6		100			240
	K	N	-	117	3	5	125	-	8,7	11,6
		%		93,6	2,4	4,0	100,0			200
Lievä veropetos RL 29:3	Y	N	24	-	-	-	24	21	-	-
		%	100,0				100			-
	K	N	872	-	-	-	872	18	-	-
		%	100,0				100			-

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Veropetoksen normaalirangaistus on sakko (55 %). *Törkeästä veropetoksesta* tuomitaan vankeutta, joista selvästi suurin osa määrätään ehdolliseksi. Ehdollisten tyypillinen pituus on ollut 6–10 kuukautta ja ehdottomien puolesta vuodesta vuoteen. Rangaistusten ohella rikoksiin liittyy säännönmukaisesti joukko hallinnollisia maksuseuraamuksia.

Lievästä veropetoksesta ehdoton valtaosa (96 % vuonna 2018, kaikki syyksi luetut rikokset) käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä. Keskirangaistus on 20–25 päiväsakkoa.

Velallisen rikokset. RL 39 luvun velallisen rikoksia on tuomittu vuosittain melko tasaisesti noin 300–350 rikosta vuosina 2009–2018 (277 rikosta vuonna 2108). Näistä käytännössä tavallisin on velallisen epärehellisyys (92 % vuonna 2018, kaikki tekemuodot), joista törkeitä tekemuotoja on jo enemmän kuin neljä viidestä (88 %). Velallisen rikoksiin läheisesti liittyviä kirjanpitorikoksia tuomitaan RL 39 luvun rikoksiin nähden yli kaksinkertainen määrä (680 rikosta vuonna 2018, kaikki syyksi luetut rikokset, kaikki tekemuodot).

Velallisen epärehellisyydestä normaalirangaistus on ehdollinen vankeus (3–5 kk) samoin kuin *törkeästä velallisen epärehellisyydestä* (8–10 kk). Yksittäisestä perusmuotoisesta kirjanpitorikoksesta tuomitaan useimmiten sakkoa ja *törkeästä kirjanpitorikoksesta* (K) 8–12 kuukauden ehdollinen vankeusrangaistus.

Taulukko 12 Rangaistuksen määrääminen velallisen rikoksissa (RL 39:1–3) ja kirjanpitorikoksissa (RL 30:9) 2018

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)
Velallisen epärehellisyys RL 39:1	Y	N	2	7	-	-	9	75	2,7	-
		%	22,2	77,8	-	-	100			-
	K	N	3	7	-	-	10	70	2,7	-
		%	30,0	70,0	-	-	100			-
Törkeä velallisen epärehellisyys RL 39:1a	Y	N	-	53	-	2	55	-	8,8	11,5
		%	-	96,4	-	3,6	100			-
	K	N	-	91	-	6	97	-	9,9	13,2
		%	-	93,8	-	6,2	100			-
Velallisen petos RL 39:2	Y	N	-	-	-	-	-	-	-	-
		%	-	-	-	-	-			-
	K	N	-	-	-	-	-	-	-	-
		%	-	-	-	-	-			-
Törkeä velallisen petos RL 39:3	Y	N	-	2	-	-	2	-	17,0	-
		%	-	100,0	-	-	100			-
	K	N	-	4	-	1	5	-	14,5	1,0
		%	-	80,0	-	20	100			-
Kirjanpitorikos RL 30:9	Y	N	50	33	-	1	84	46	2,6	1,0
		%	59,5	39,3	-	1,2	100			-
	K	N	59	74	1	2	136	45	3,4	1,5
		%	43,4	54,4	0,7	1,5	100			150
Törkeä kirjanpitorikos RL 39:1a	Y	N	-	62	4	2	68	-	7,1	5,3
		%	-	91,2	5,9	2,9	100			148
	K	N	1	319	6	37	363	50	11,0	22,6
		%	0,3	87,9	1,7	10,2	100			153

Y=yksittäisrikos

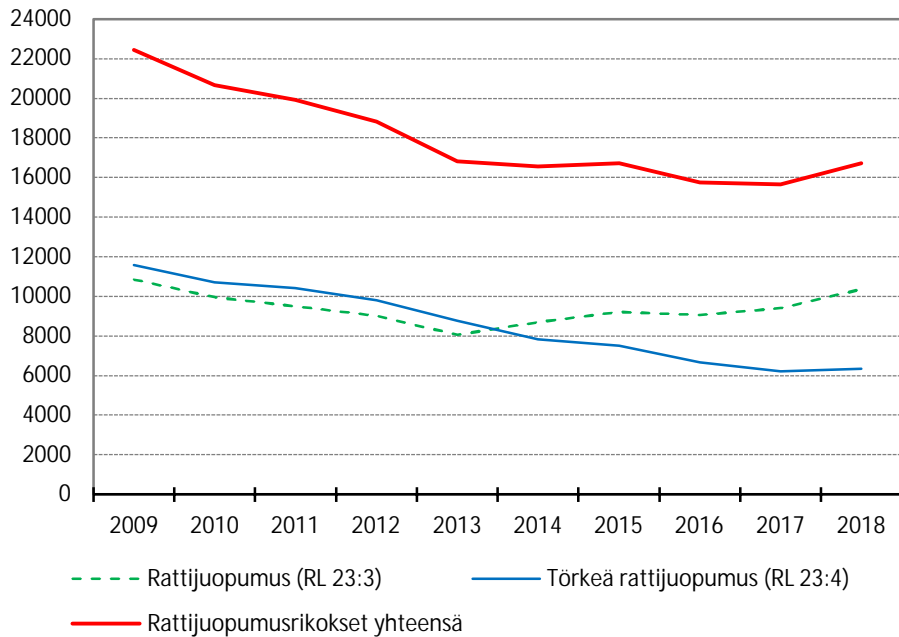
K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Liikenne rikokset

Liikennejuopumus. Reilu kolmannes (37 %) RL 23 luvun vastaisista liikennejuopumusrikoksista oli törkeitä rattijuopumuksia vuonna 2018 (kaikki syyksi luetut rikokset). Perustunnusmerkistön mukaisia rattijuopumuksia oli 60 prosenttia. Vesiliikennejuopumuksesta annettiin kaikkiaan 275 tuomiota vuonna 2018, mikä on noin kolmanneksen enemmän kuin edellisellä vuonna (210 tuomiota vuonna 2017).

Kaikkien rattijuopumustuomioiden määrä on vähentynyt noin neljänneksen (26 %) vuonna 2018 vuoteen 2009 verrattuna. Törkeiden rattijuopumusten kohdalla tuomioiden määrä on miltei puolittunut 10 vuoden takaisesta määrästä.

Kuvio 16 Rattijuopumustuomiot vuosina 2009–2018, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 13 Rangaistuksen määrääminen liikennejuopumusrikoksissa 2018 (RL 23:3–4)

Rikos		Rangaistuslajit						Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Valvonta-rangaistus	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t) Val.rang.
Rattijuopumus RL 23:3	YN	2871	10	8	2	2	2893	48	1,0	1,2
	%	99,2	0,3	0,3	0,07	0,07	100			33
	KN	6225	194	98	9	475	7001	53	1,6	1,7
Törkeä rattijuopumus RL 23:4	%	88,9	2,8	1,4	0,1	6,8	100			49
	KN	88	4678	703	69	510	6048	76	2,1	3,5
	%	1,5	77,3	11,6	1,1	8,4	100			96

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (89 %). Törkeän rattijuopumuksen (RL 23:4) normaali-rangaistuslaji (77 % tuomioista) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus (96 % ehdollisista). Melkein aina (98 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa vajaassa 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on noin 13 prosenttia. Ehdottomista vankilarangaistuksista 93 prosenttia on 1–8 kuukauden mittaisia. Sakkoa tuomitaan törkeästä ratti-

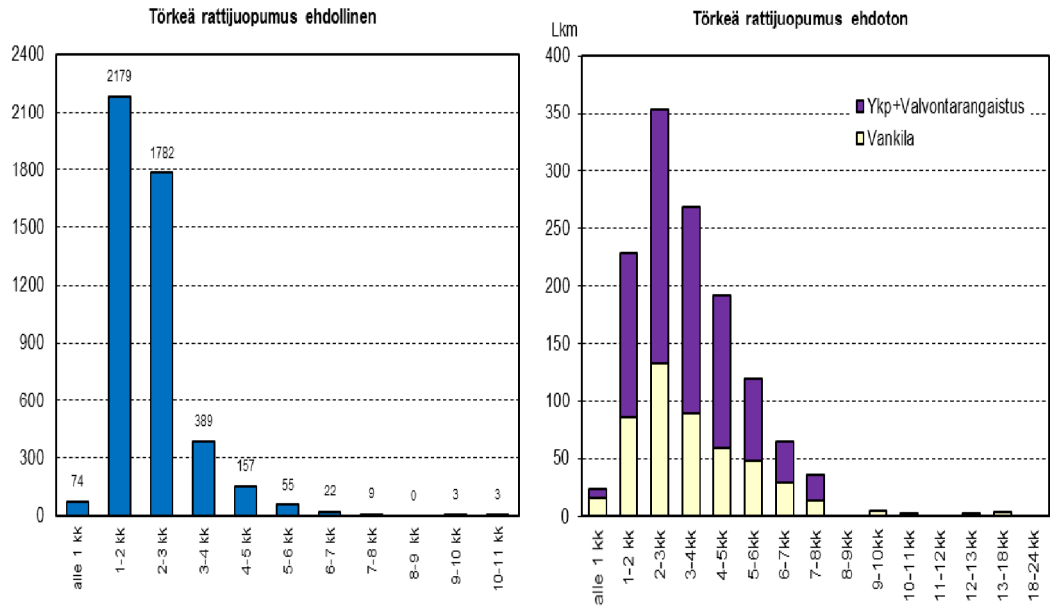
juopumuksesta 1–2 prosentissa tapauksista. Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkistöjen sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä mahdollisten muiden syyksi luettujen liikenne rikosten määrä tuomiossa. Rangaistuslajin valinnassa vaikuttavat lisäksi myös mahdolliset aiemmat rattijuopumustuomiot (Kääriäinen, Aaltonen & Kolehmainen 2019).

Rattijuopumuksesta, törkeästä rattijuopumuksesta tai törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomittu asetetaan lähtökohtaisesti myös ajokorttilain 64 § mukaiseen ajokieltoon. Vuonna 2017 tuomioistuimen asettaman ajokiellon mediaanipituus perusmuotoisessa rattijuopumuksessa oli noin puoli vuotta (184 päivää), törkeässä rattijuopumuksessa 9–10 kuukautta (286 päivää) ja törkeässä liikenneturvallisuuden vaarantamisessa noin 5 kuukautta (153 päivää). Tunnusmerkistön sisällä ajokieltojen pituuksissa oli kuitenkin suurta yksilöllistä vaihtelua, johon vaikuttivat ennen muuta tuomitun aiempien liikenne rikosten määrä, syyksi luettujen liikenne rikosten määrä kyseisessä tuomiossa sekä – silloin, kun rattijuopumus johtui alkoholista – mitatun alkoholin määrä veressä tai hengitysilmassa. Eri laiset olosuhdetekijät – etenkin se, että tuomittu tarvitsi ajolupaa työssään – saattoivat puolestaan lyhentää ajokiellon kestoa rattijuopumusrikoksissa keskimäärin noin 90–120 päivällä ja törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen kohdalla noin 50–70 päivää. (Kääriäinen, Aaltonen & Kolehmainen 2019.)

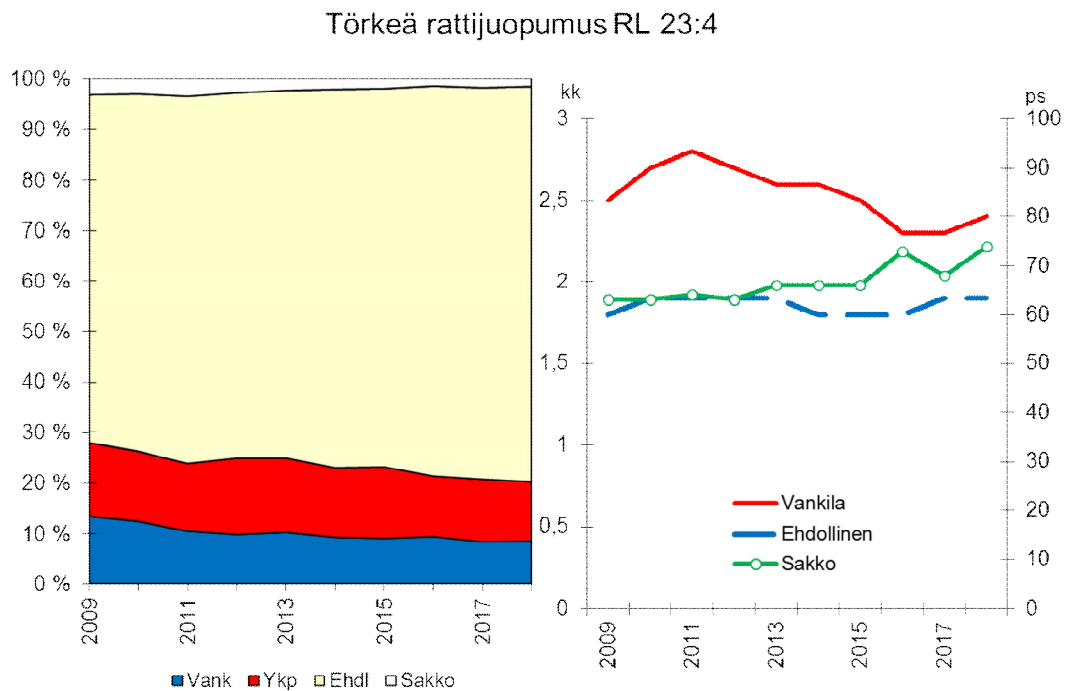
Vuoden 2000 jälkeen *huumaantuneena ajaminen* tuomitaan yleisten rattijuopumussäännösten nojalla. Rangaistustilasto ei siten enää erittele huumeita muista päihteistä. Aiemmin huumaantuneena ajamisesta seurasi ehdotonta vankeutta noin 40 %, ehdollista vankeutta noin 25 % tai sakkoa noin 30 % tuomituista tapauksista. *Vesiliikennejuopumuksesta* (RL 23:5) tuomitaan käytännössä sakkoa (keskiluku yksittäisrikoksessa 31 päiväsakkoa). Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkistöjen sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä aikaisemmat rattijuopumustuomiot.¹

Tärkeänä erityisryhmänä ovat tapaukset, joissa liikennejuopumukseen liittyy kuolemantuottamus. Niistä annettiin vuosittain keskimäärin 14 tuomiota vuodessa vuosina 1999–2015, mutta viimeisimpänä vuosina alle 10 tuomiota. Kuolemantuottamuksen ja rattijuopumuksen yhdistelmästä noin puolet tuomitaan ehdollisina ja puolet ehdottomina vankeusrangaistuksina. Ehdottomista vajaa kymmenesosa muunnetaan yhdyskuntapalvelukseksi. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus on vajaa kaksi vuotta. Tuomioiden pituudet vaihtelevat noin puolesta vuodesta viiteen vuoteen vankeutta (Niemi & Saarinen 2017).

¹ Vesiliikennejuopumuksen rangaistuskäytännöstä on tarkempi selvitys oikeusministeriön työryhmäraportissa 16/2011 ”Vesiliikennejuopumuksen promilleraja”.

Kuvio 17 Törkeästä rattijuopumuksesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus 2018
Asteikossa esim. 1–2 kk tarkoittaa 1 kk–alle 2 kk jne.

Kuvio 18 Rangaistuksen määrääminen törkeästä rattijuopumuksesta (RL 23:4) vuosina 2009–2018

Muut liikenne rikokset. Rikoslain 23 luvun liikenne rikosten seuraamukset määrätään pääsääntöisesti (79 % tapauksista, kaikki syyksi luetut rikokset) rangaistusmääräysmenettelyssä. Noin neljäsosa (23 %) tuomioistuimessa ratkaistuista liikenne rikoksista (RL 23 luku; pl. liikennejuopumus) oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia (4 129 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset) ja vajaa viidennes (17 %) törkeitä liikenneturvallisuuden vaaranta-

misia (2 961 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset) vuonna 2018. Ajokortitta-ajon osuus on 58 prosenttia (10 327 rikosta, kaikki syyksi luetut rikokset). Pääosin rikesakolla rangaistavia liikenne rikkomuksia oli 369 509 ja ajoneuvorikkomuksia 16 469 (kaikki syyksi luetut rikokset, kaikki prosessimuodot) eli ylivoimainen valtaosa kaikista liikenne rikoksista. Liikenteen vaarantamista koskevista rikoksista suuri osa ratkaistaan nykyisin poliisin antamalla sakkomääräyksellä.

Taulukko 14 Rangaistuksen määrääminen muissa liikenne rikoksissa 2018 (RL 23:2 ja 23:10)

Rikos		Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)			
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Vank (kk) Ykp (t)	
Törkeä liikenne- turvallisuuden vaarantaminen RL23:2	Y	N	1609	135	1	-	1745	61	1,8	-
	%		92,2	7,7	0,06	-	100			50
	K	N	1976	292	42	189	2503*	62	2,5	4,5
	%		78,9	11,7	1,7	7,6	100			112
Kortitta ajo RL 23:10	Y	N	7912	42	23	83	8060**	29	0,9	0,9
	%		98,2	0,5	0,3	1,0	100			28
	K	N	11433	93	43	201	11770***	28	1,1	1,1
	%		97,1	0,8	0,4	1,7	100			37

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

* Sisältää 4 (K) tuomittua valvontarangaistusta.

** Sisältää yhden (Y) tuomitun valvontarangaistuksen.

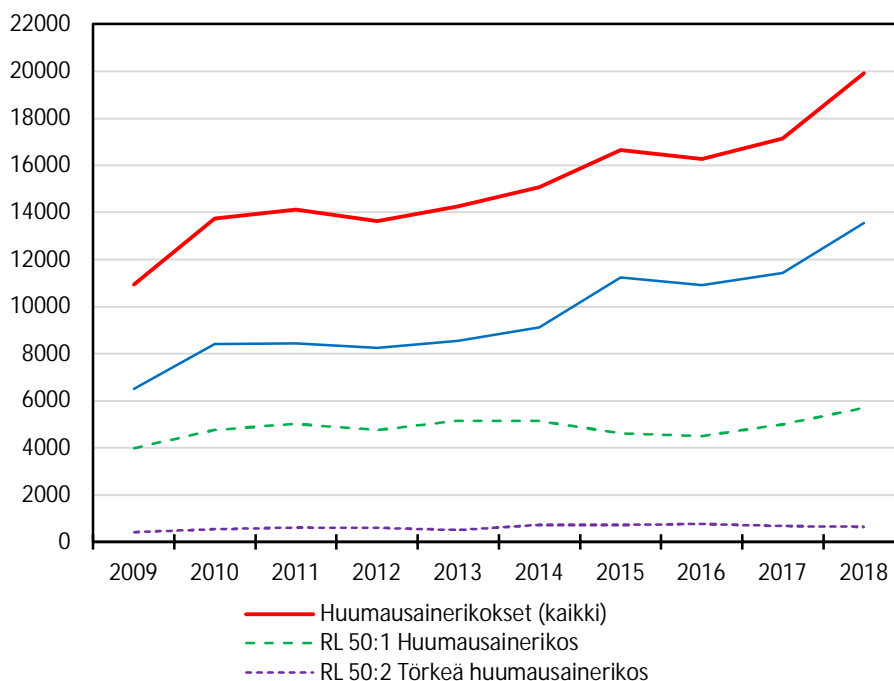
*** Sisältää 3 (K) valvontarangaistusta.

Noin 80 prosenttia törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen tapauksista tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista yli puolet on ehdollisia. Ajo-oikeudetta tai ajokorttia ajamisesta tuomitaan pääsääntöisesti sakkoa.

Huumausainerikokset

Rikoslain 50 luvun mukaisia, syyksi luettuja huumausainerikoksia oli vuonna 2018 kaikkiaan yhteensä 19 921. Kaksi kolmasosaa (68 %) vuonna 2018 tuomituista huumausainerikoksista oli huumausaineen käyttörikoksia (13 560 rikosta). Näistä 38 % sai rangaistusmääräyssakon. Vajaa kolmannes (29 %) kaikista annetuista tuomioista koski perusmuotoista huumausainerikosta ja 3 prosenttia törkeää huumausainerikosta vuonna 2018.

Tuomittujen huumausainerikosten määrä on lisääntynyt 82 prosenttia vuonna 2018 vuodesta 2009. Huumausaineen käyttörikosten määrä on kasvanut kokonaismäärääkin enemmän eli noin kaksinkertaiseksi (108 %). Kasvu on siis keskittynyt niihin (kuvio 19).

Kuvio 19 Huumausainerikostuomiot vuosina 2009–2018, kaikki syyksi luetut rikokset

Taulukko 15 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksissa 2018 (RL 50:1–2)

Rikos	Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
		Sakko	Ehdoll.	Ykp	Vankila	Yht.	Ps.lkm	Vank (kk)
Huumausainerikos RL 50:1	YN	1280	620	47	106	2053*	47	3,9
	%	63,3	30,2	2,3	5,2	100		111
	KN	2095	1207	119	398	3824*	52	4,2
	%	54,8	31,6	3,1	10,4	100		111
Huumausaineen käyttörikos RL 50:2a	YN	4563	-	-	-	4563	12	-
	%	100,0	-	-	-	100		-
	KN	6083	-	-	2	6085	13	0,8
	%	100,0	-	-	0,0	100		-
Törkeä huumausainerikos RL 50:2	YN	1	120	1	124	247**	50	16,0
	%	0,4	48,6	0,4	50,2	100		44,3
	KN	1	217	2	312	533**	50	16,2
	%	0,2	40,7	0,4	58,5	100		45,3

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

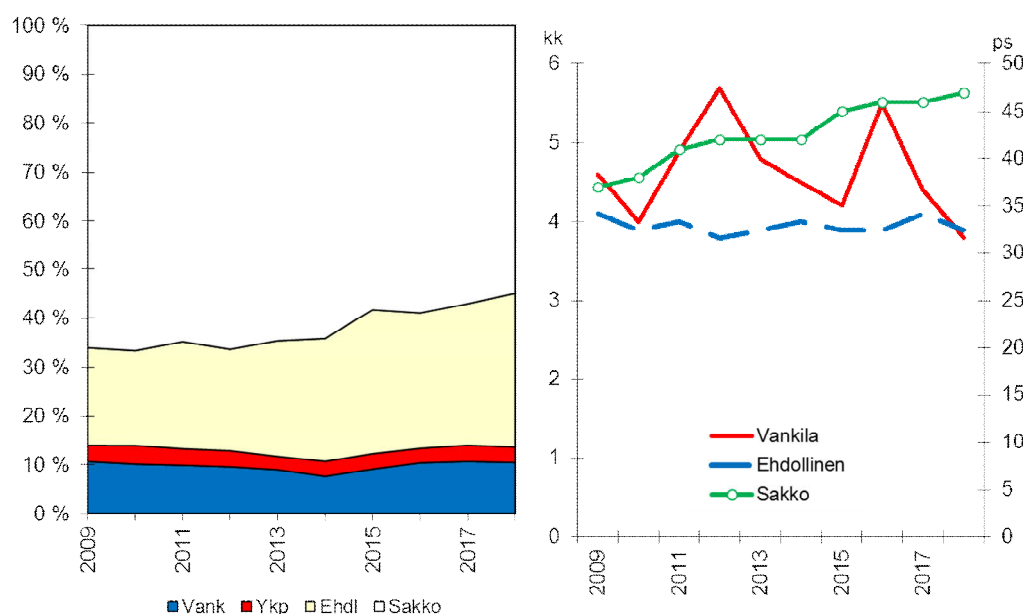
* Sisältää 2 (Y) ja 5 (K) tuomittua valvontarangaistusta.

** Sisältää yhden tuomitun valvontarangaistuksen.

Yli puolet *huumausainerikoksesta* (RL 50:1) tuomituista tuomitaan sakkoon. Mikäli tuomiona on vankeutta, vähän vajaa neljännes näistä (23 %) tuomitaan ehdottomana vankeutena. Noin kaksi kolmasosaa sekä ehdollisista että ehdottomista vankeusrangaistuksista on kestoaltaan 1–5 kk. *Törkeästä huumausainerikoksesta* langetetut rangaistukset ovat tätä selvästi ankarampia. 55–80 prosenttia päärikoksena tuomituista törkeistä huumausainerikoksista

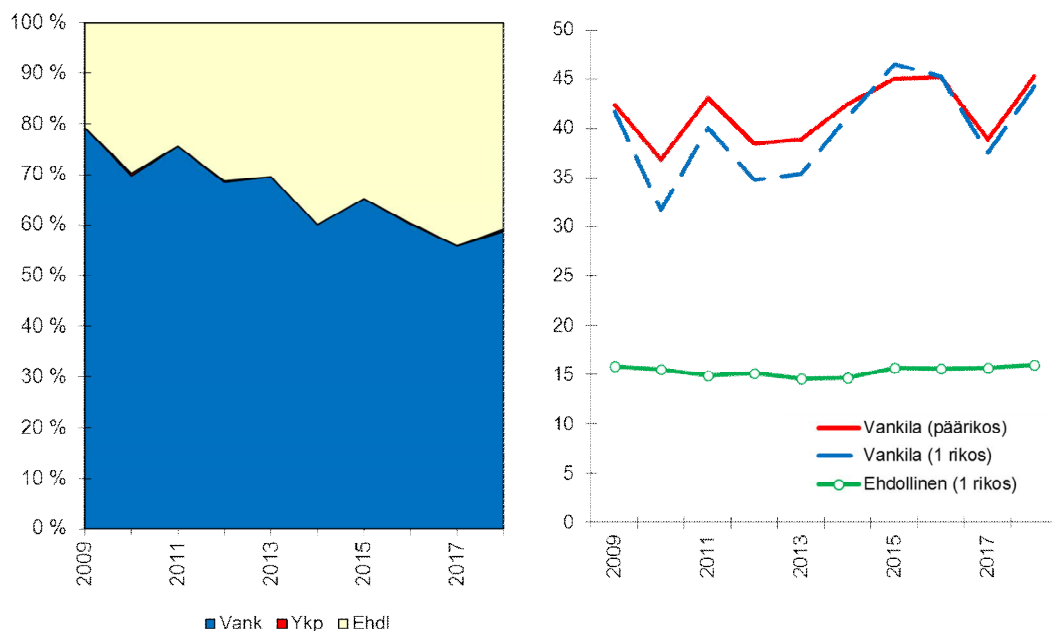
johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vankilarangaistusten tyypillinen pituus on 2–4 vuotta.

Huumausainerikos RL 50:1

Kuvio 20 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksessa (RL 50:1) vuosina 2009–2018

Törkeä huumausainerikos RL 50:2

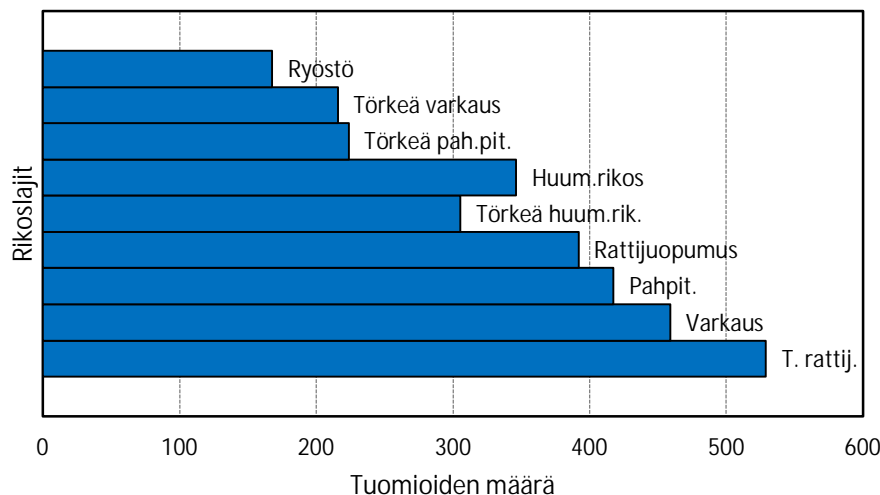

Kuvio 21 Rangaistuksen määrääminen törkeässä huumausainerikoksessa (RL 50:2) vuosina 2009–2018

Vuonna 2001 lakiin otettiin uusi huumausaineen käyttörिकosta koskeva tunnusmerkistö. *Käyttörिकoksesta* tuomitaan keskimäärin 12 päiväsakon suuruisia sakkorangaistuksia.

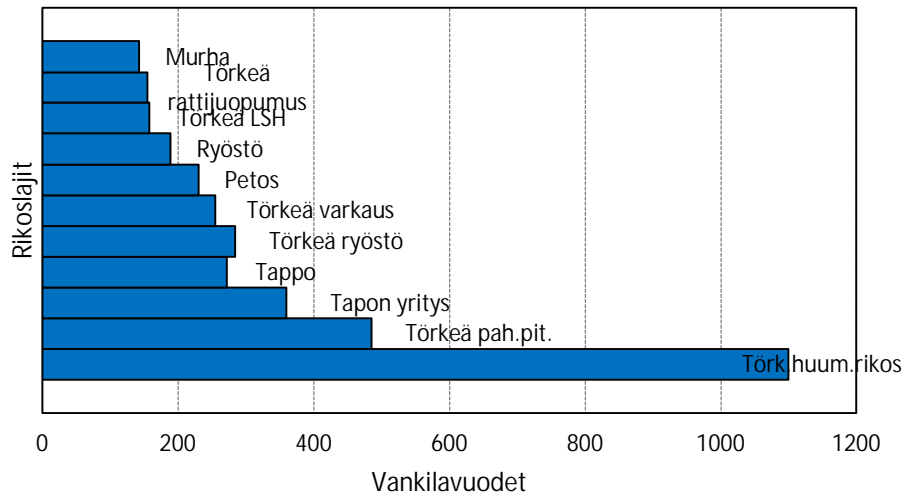
Rangaistuskäytännön vertailua

Vankeuteen tuomituista 43 prosenttia sai rangaistuksen viidestä useimmin vankeustuomioon johtaneesta rikoksesta. Näistä törkeä rattijuopumus oli yleisin (11 % vankilatuomioista vuosina 2016–2018). Muita yleisimpiä rikoksia olivat varkaus (9 %), pahoinpitely (8 %), rattijuopumus (8 %) ja huumausainerikos (7 %).

Kuvio 22 Eräistä yleisimmistä rikoksista vankilarangaistukseen tuomitut keskimäärin vuodessa vuosina 2016–2018 (päärikosperuste)

Kun vankilaan tuomittujen yleisimpiä rikoslajeja tarkastellaan sen mukaan, mistä tuomitaan eniten vankilavuosia, tilanne muuttuu toisenlaiseksi. Näin tarkasteltuna viisi eniten vankilarangaistukseen johtanutta rikosta vastaa puolta (54 %) vankeusrangaistuksen kokonaismäärästä. Vankilavuosia tuomitaan selvästi eniten törkeästä huumausainerikoksesta (24 %), sitten törkeästä pahoinpitelystä (11 %), taposta (6 %) ja tapon yrityksestä (8 %) sekä törkeästä ryöstöstä (6 %). Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että esimerkiksi yksi murhasta tuomittu saa keskimäärin noin 14 kertaa pitemmän vankeustuomion kuin mitä keskimäärin tuomitaan vankeutta (noin yksi vuosi), vaikka murhasta tuomittuja on määrällisesti paljon vähemmän kuin monista muista rikoksista tuomittuja.

Kuvio 23 Eräistä yleisimmistä rikoksista tuomitut vankilavuodet keskimäärin vuodessa vuosina 2016–2018 (päärikosperuste; elinkautisen vankeustuomion osalta vankeuden pituus on laskettu vuosittaisen suoritettun ajan keskipituuden mukaan, joka oli kolmen vuoden ajanjaksolla 14,5 vuotta)

Seuraavassa asetelmassa on tarkasteltu vankilarangaistusten osuutta eri rikoksista tuomituista ja rangaistusten keskipituuksia vuosina 2016–2018. Tällä tavalla eri rikoksista tuomittuja rangaistuksia voidaan rikostyypeittäin asettaa ankaruusjärjestykseen.¹

¹ Ks. menetelmän selostetta OPTL 2012, 185–188. Listalta puuttuvat sellaiset rikoslajit (esim. seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä tuhotyö, törkeä vapaudenriisto, kiristys ja törkeä väärennys), joissa vuosittain annettujen tuomioiden määrä on vähäinen.

Taulukko 16 Käräjäoikeuksissa eri rikoksista tuomitut 2016–2018

<i>RIKOS</i>	<i>Tuomi- tut</i>	<i>Vanki- la %</i>	<i>Ka (kk)</i>	<i>Med (kk)</i>
21:2§1 Murha	42	100	Elinkausi*	
21:1§1 Tappo	98	88,8	112,3	114
21:1§2 Tapon yritys	303	90,8	47,0	46,3
20:2§1 Törkeä raiskaus	103	94,2	48,5	42,9
31:2§1 Törkeä ryöstö	323	89,2	35,5	32
50:2§ Törkeä huumausainerikos	1 577	58,1	43,2	32,7
20:7§1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	303	51,8	36	32,1
31:4§1 Törkeä kiristys	28	67,9	15,4	14,7
21:6§1 Törkeä pahoinpitely	1 312	51,1	26	23,8
21:9§ Törkeä kuolemantuottamus	34	29,4	30,6	27,8
20:1§1–2 Raiskaus	407	41	25,2	24
28:2§1 Törkeä varkaus	1 254	51,6	14,2	10,3
31:1§1 Ryöstö	1 117	45	13,5	11,8
37:9§ Törkeä maksuvälinepetos	239	29,3	11	9,1
34:1§1–2 Tuhotyö	102	25,5	22,1	21,1
30:9a§ Törkeä kirjanpitorikos	1 126	13	23	23,3
16:1§ Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	728	21,8	8,3	6,7
36:2§1 Törkeä petos	994	22,7	16,3	11,9
35:2§1 Törkeä vahingonteko	166	21,1	13,1	10,3
29:2§ Törkeä veropetos	334	6	15,2	15,5
25:1§ Vapaudenriisto	47	14,9	2,1	1,3
28:1§1 Varkaus	7 521	18,3	2,7	2
33:1§1 Väärennys	879	11,8	3,2	2,6
23:4§ Törkeä rattijuopumus	18 304	8,7	3,5	3
50:1§ Huumausainerikos	10 033	10,4	4,4	3,1
20:6§1–2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	463	6,5	14,1	14,8
20:4§1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	91	3,3	13	13
36:1§1–2 Petos	6 074	10,8	4,2	3
28:5§1 Törkeä kavallus	446	4,7	18,1	19,2
21:5§1 Pahoinpitely	17 405	7,2	4,6	3
23:2§1–2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	7 430	7,3	4,6	3,7
39:1a§ Törkeä velallisen epärehellisyys	319	6,3	16,7	16,1
23:3§ Rattijuopumus	19 840	5,9	1,7	1,5
29:1§ Veropetos	337	0,6	2,8	2,8
21:8§ Kuolemantuottamus	128	1,6	14,5	14,5
28:4§1–3 Kavallus	631	2,2	1,7	1,7
30:9§ Kirjanpitorikos	397	0,5	1,5	1,5
Kaikki tuomitut rikokset 2016–2018 **	161 036	9,2	11,8	3,8

* Todellinen vankilassa suoritettu aika murhasta tuomituille oli laskennallisesti 14,5 vuotta. kun elinkautisen pituudeksi on määritetty vuosina 2016–2018 vapautuneiden elinkautisvankien suorittaman rangaistusajan keskipituus.

** Käsittää kaikista sekä rikoslaisissa että muualla lainsäädännössä kriminalisoiduista teoista annetut tuomiot vuosina 2016–2018.

Murhasta seuraa 93 prosentissa tapauksista elinkautinen vankeusrangaistus. *Taposta* tuomitaan niin ikään ehdotonta vankeutta. Vankeuden keskipituus on noin 9,5 vuotta. Täytettyjen henkirikosten jälkeen listalla seuraavat *tapon yritys* ja *törkeä raiskaus*. Lähes yksinomaisena seuraamuksena on vankeus ja keskipituus noin 4 vuotta. Samaan ryhmään voi lukea myös *törkeän ryöstön*, missä vankeusrangaistusten osuus on noin 90 prosenttia. Vankeuden keskipituus on törkeissä ryöstöissä kuitenkin hieman matalampi kuin edellä mainituissa, noin 3 vuotta.

Kolmantena ryhmänä erottuvat *törkeä huumausainerikos*, *törkeä kiristys* ja *törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö*. Vankilan osuus on noin 60 %:n vaiheilla ja keskirangaistukset noin 3–3,5 vuoden tienoilla. Törkeän kiristyksen keskirangaistukset ovat kuitenkin selvästi matalammat (noin 1,5 vuotta).

Neljänteen törkeysluokkaan sijoittuvat *raiskaus*, *törkeä pahoinpitely* ja *törkeä kuolemantuottamus*. Vankilan osuus on 30–50 prosentin liepeillä ja keskirangaistus kahden vuoden vaiheilla. Ehdollisten vankeustuomioiden keskipituus on 1–1,5 vuotta.

Viidentenä ryhmänä erottuvat *ryöstö* ja *törkeä varkaus*. Molemmista puolet tai hieman alle puolet tekijöistä tuomitaan vankilaan. Vankeuden keskipituus on molemmissa rikoksissa vuoden vaiheilla. Ehdollisissa vankeustuomioissa tyyppirangaistus on 4–9 kuukautta.

Tästä eteenpäin rikosten ryhmittely käy vähemmän selkeäksi. Omaksi ryhmäkseen erottuvat kuitenkin vakavat talousrikokset. *Törkeä kirjanpitorikos*, *törkeä petos* ja *törkeä veropetos*, joista tuomitaan vankeutta n. 10–25 prosentissa tapauksia keskirangaistusten vaihdella 15–24 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä petoksesta* ja *törkeästä veropetoksesta* tuomittujen ehdollisten vankeusrangaistusten keskipituus on 4–10 kuukautta. *Törkeiden kirjanpitorikosten* kohdalla ehdollisten tuomioiden pituus on 8–12 kuukautta. Samaan kategoriaan voidaan lukea myös *törkeä maksuvälinepetos*, *tuhotyö* ja *törkeä vahingonteko*.

Muita käytännön kannalta keskeisiä rikoksia listassa ovat *varkaus* (vankeutta noin joka kuudennessa tapauksista, normaalirangaistusvyöhyke 2–3 kk), *törkeä rattijuopumus* (vankeutta 10 %, normaalirangaistusvyöhyke 1–4 kk) ja *pahoinpitely* (vankeutta 7 %, normaalirangaistusvyöhyke 1–8 kk). Enemmän kuin puolet *tavallisista varkauksista* tuomitaan sakkoon. Ehdollisten osalta tyyppirangaistus on 1–4 kuukautta. Noin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon. Ehdollisena tuomittujen vankilarangaistusten normaalirangaistus on 1–5 kuukautta.

Talousrikoksissa *velallisen epärehellisydestä*, *törkeästä velallisen epärehellisydestä*, *törkeästä velallisen petoksesta* ja *veropetoksesta* tuomitaan yleensä ehdollista vankeutta (keskimäärin 4–8 kk), kun taas *kirjanpitorikoksesta* ja *velallisen petoksesta* normaalirangaistus on sakko.

8 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

Hannu Niemi, Tapio Lappi-Seppälä & Sasu Tyni

Vankiluku

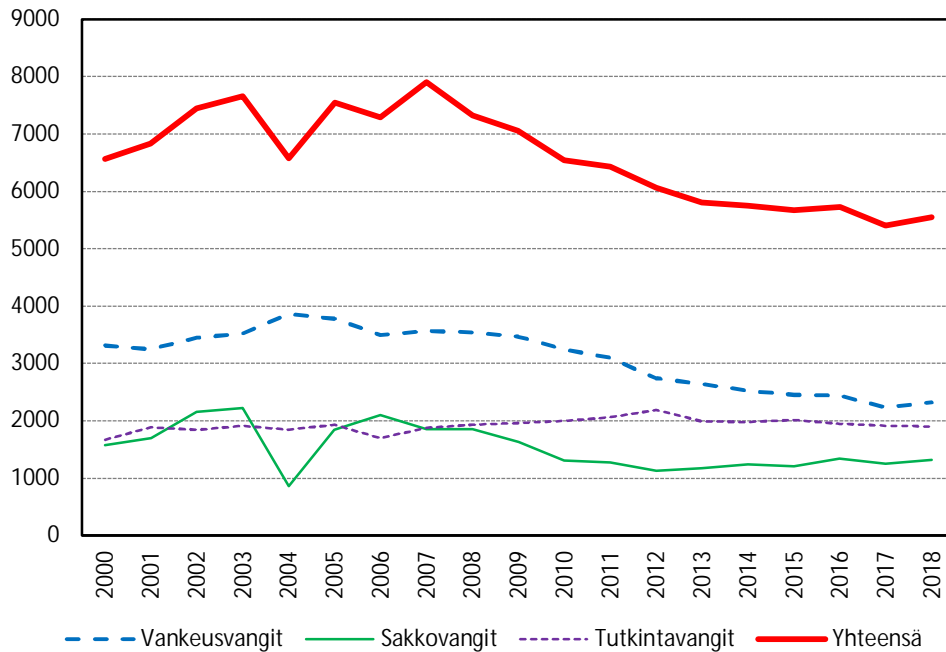
Vankiryhmät. Vuosina 1990–2018 oli vankiloissa vankeja päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 1 Vankien päivittaiset keskimäärät vankiryhmittäin vuosina 1990 ja 2009–2018

	1990	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vankeusvankeja	2944	2840	2635	2612	2561	2549	2425	2419	2478	2383	2304
Tutkintavankeja	372	569	599	598	626	578	619	597	585	597	547
Sakkovankeja	95	83	57	53	49	48	52	52	57	55	59
Yhteensä	3441	3492	3291	3262	3236	3175	3097	3068	3120	3035	2910

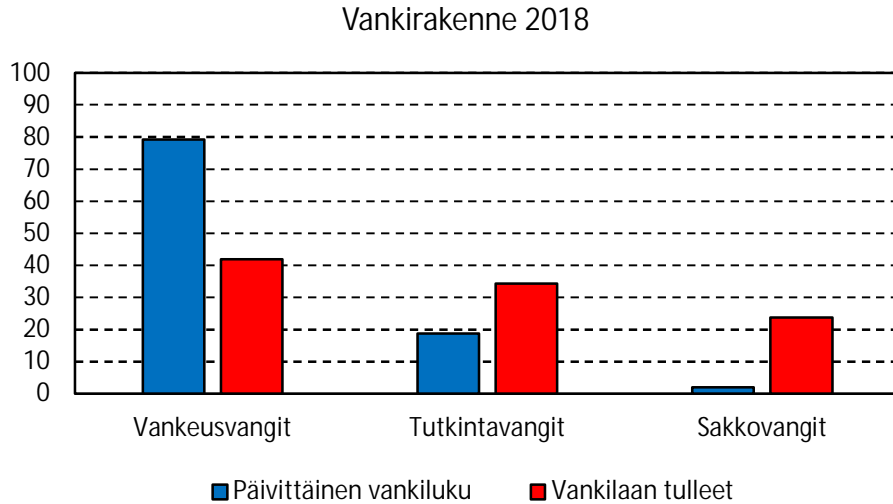
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja 3 888 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 41,7 prosenttia. Taulukon erottelemista ryhmistä kasvoivat eniten sakkovangit ja tutkintavangit. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 ja on kääntynyt sen jälkeen laskuun. Vankiluku on vähentynyt neljänneksen (–25 %) vuonna 2018 vuodesta 2005. Sakon muuntorangaistusta koskevat lainuudistukset ovat vähentäneet sakkovankien määrää odotetusti 2010-luvulla, mutta viime vuosina määrä on hieman kasvanut. Tämä johtunee siitä, että näpistyksestä tuomioistuimessa tuomitut sakot ovat lisääntyneet ja rangaistusmääräyssakot, joita ei ole voitu muuntaa vankeudeksi, puolestaan vähentyneet. Yhdyskuntapalvelua oli suorittamassa keskimäärin päivässä 1 072 henkilöä (1 096 vuonna 2017) ja valvontarangaistusta 33 tuomittua vuonna 2018 (45 vuonna 2017).

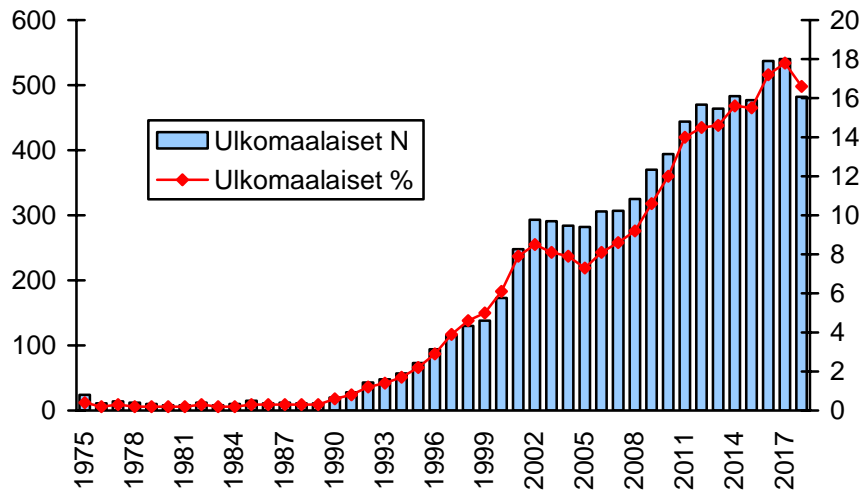
Kuvio 1 Vapaudesta vankilaan tulleet vankiryhmittäin, 2000–2018

Kun tarkastellaan vapaudesta vankilaan tulleet (yhteensä 5 546 vuonna 2018) vankiryhmittäin, suurin ryhmä oli vuonna 2018 vankeusvangit eli ne, jotka tulevat kärsimään rikoksesta tuomittua rangaistusta (42 % vangeista). Tutkintavankeja oli 34 prosenttia ja sakkovankeja 24 prosenttia vuonna 2018. Näin tarkastellen vankeusvankien määrä on vähentynyt 40 prosenttia vuonna 2018 vuoteen 2004 verrattuna ja kokonaisvankiluku 30 prosenttia vuoteen 2007 verrattuna (tarkastelujakson huippuvuodet; kuvio 1). Vankilaan tulevien määrä on siten vähentynyt enemmän kuin mitattaessa vähentymistä vankien keskimääräisellä päiväluvulla. Ero johtuu siitä, että pitkien vankeusrangaistusten osuus on vuosien mittaan kasvanut. On huomattava, että päivittäisestä vankiluvusta sakkovankien osuus oli vain noin kaksi prosenttia ja vankeusvankien noin 80 prosenttia. Erot johtuvat siitä, että sakkovankien muuntorangaistukset ovat pituudeltaan lyhyitä – tavallisesti enintään kuukauden mittaisia (86 % vuonna 2018) – verrattuina muihin vankiryhmiin ja varsinkin vankeusvankeihin (kuvio 2).

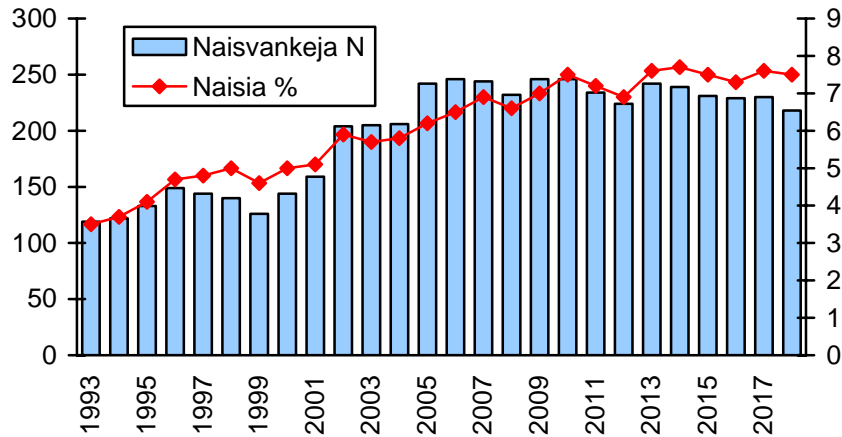
Kuvio 2 Vankien päivittäinen keskimäärä ja vapaudesta vankilaan tulleet vankiryhmittäin vuonna 2018 (%)

Muista kasvaneista vankiryhmistä on mainittava ennen kaikkea ulkomaalaiset. Heitä oli vielä 1990-luvun alussa laitoksissa 20–30. Määrä kymmenkertaistui kymmenessä vuodessa. Vuonna 2018 ulkomaalaisia vankeja oli keskimäärin päivässä 482, eli 16,6 prosenttia vankiluvusta. Ulkomaalaisvankien määrä väheni 11 prosenttia edellisestä vuodesta vuonna 2018. Vankeusrangaistusta (ml. sakkovangit) ulkomaalaisista kärsi keskimäärin 295 henkilöä (61 % ulkomaalaisvangeista) päivittäin (12,5 % vankeusvangeista) vuonna 2018. Ulkomaalaisia tutkintavankeja oli 187 vuonna 2018.

Kuvio 3 Ulkomaalaisten vankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1975–2018
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

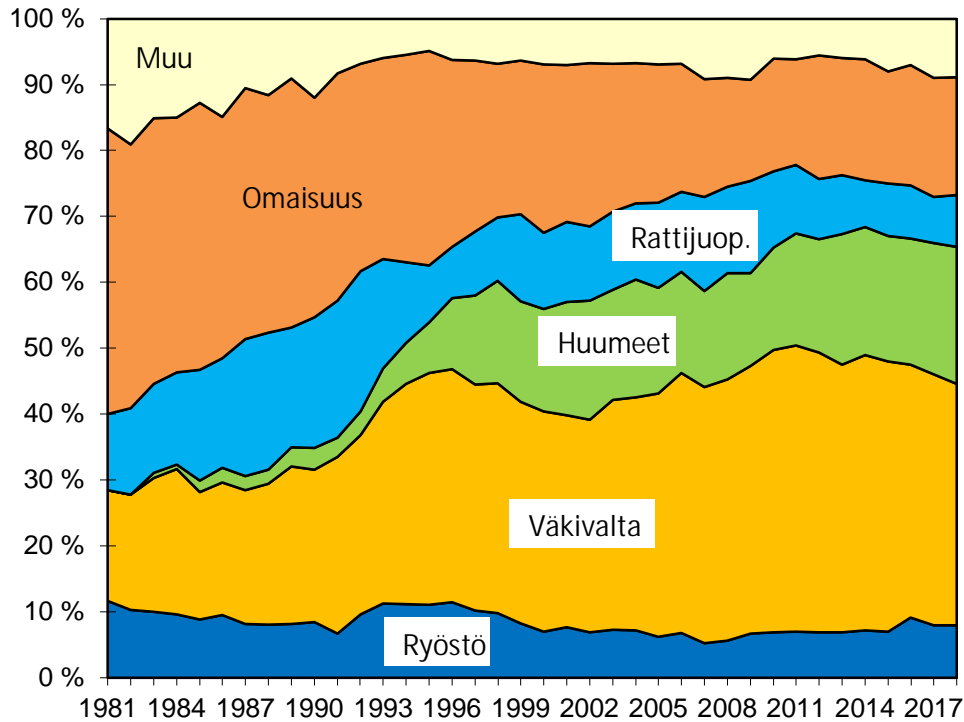
Naisten osuus vangeista on kasvanut 1990-luvun alun neljästä prosentista 6–8 prosenttiin.

Kuvio 4 Naisvankien lukumäärät ja osuudet kokonaisvankiluvusta 1993–2018
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Rikos. Myös vankien rikosjakaumissa on tapahtunut muutoksia. 1970-luvun loppupuolella rattijuopumusrikosten suhteellinen osuus pieneni, kun taas 1980-luvun alussa varkausrikosten osuus aleni. 1990-luvun merkittäviä piirteitä on väkivaltarikosten sekä huumausainerikosten osuuden kasvu. Tämä trendi on vain ajan myötä vahvistunut.

Viidennes (20 %) vangeista kärsii tuomiota, jonka päärikoksena oli henkirikos vuonna 2018. Huumausainerikoksesta tuomittuja vankeja oli vastaa- vasti 21 prosenttia ja muusta väkivaltarikoksesta tuomittuja 17 prosenttia päivittäisestä vankiluvusta. Tässä on hyvä muistaa, että päivittäiseen vankilukuun vaikuttaa suuresti tuomion pituus, mikä nostaa erityisesti henkirikok- sista tuomittujen osuutta, koska he tulevat pitkiä rangaistuksia istuessaan lasketuiksi mukaan monena vuotena. Jos rikokset laskettaisiin vuosittain vapaudesta vankilaan saapuneiden mukaan, rikosten jakauma olisi toisenlai- nen.

Kuvio 5 Rangaistusvankien päärikos päivittäisestä vankiluvusta (1.5) vuosina 1981–2018. Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Lähes puolet ulkomaalaisista rangaistusvangeista (49 % vuonna 2018) kärsii tuomiotaan huumausainerikoksista.

Taulukko 2 Ulkomaalaisten rangaistusvankien päärikos päivittäisestä (1.5) vankiluvusta (%) vuosina 2009–2018

Vuosi	Väki- valta	Siveellisyys- rikos	Ryöstö	Omaisuus- rikos	Ratti- juopumus	Huumaus- aine	Muu rikos	Yhteensä (N)
2009	17	8	7	13	5	46	6	213
2010	17	5	9	20	2	46	2	212
2011	13	9	8	17	1	48	4	227
2012	17	9	3	21	4	44	1	267
2013	14	8	5	19	3	49	2	276
2014	14	9	11	16	3	46	2	256
2015	17	10	5	18	1	46	2	294
2016	17	6	6	15	5	50	3	307
2017	20	14	5	10	3	46	2	324
2018	19	9	7	10	4	49	2	306

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Kaikista (laskettuna päivittäisestä, 1.5 vallinneesta vankiluvusta) vuonna 2018 vankilassa olleista ulkomaalaisista 17 prosenttia oli Viron ja 11 prosenttia Irakin kansalaisia. Liettuan ja Romanian kansalaisia oli kutakin noin 7–8 prosenttia.

Rangaistusajat. Rangaistusaikoja voidaan kuvata eri tavoin. Yksi keino on mitata laitoksesta vapautuneiden vankien laitoksessa viettämän ajan pituus. Tämä on luotettavin tapa mitata todellisen laitosajan pituutta.

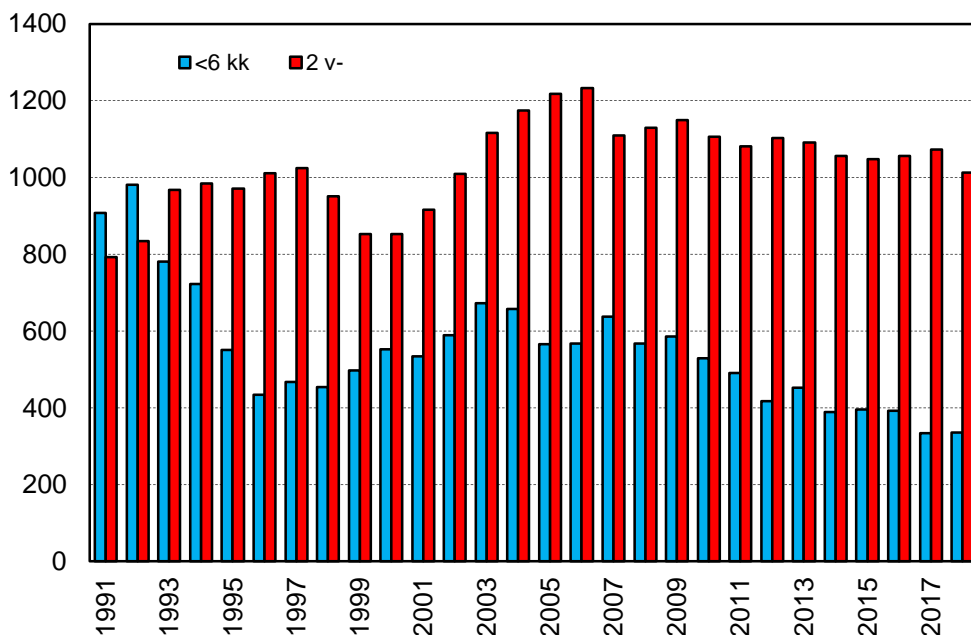
Taulukko 3 Vapautuneiden rangaistusvankien laitoksessa suorittama aika vuosina 1990, 2009–2018

Rangaistusajan pituus	1990	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
enintään 3 kk	54	48	47	47	44	40	44	42	39	39	42
yli 3 kk–6 kk	20	16	16	16	14	16	15	14	16	15	13
yli 6 kk–1 v.	15	15	15	15	17	17	17	16	14	15	15
yli 1 v–2 v.	7	13	15	14	15	17	15	19	19	21	19
yli 2 v.–	4	8	8	8	9	10	9	10	12	12	12
Yhteensä %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N	6112	4556	4193	3982	3728	3582	3386	3304	3233	3198	3166
Yli 1 v. rangaistuksia	714	960	974	910	908	959	813	960	976	1044	980

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Yli kahden vuoden laitosajojen osuus kasvoi vuosina 1992–1998 kaksinkertaiseksi. Samalla kaikkein lyhyimpien aikojen osuus alentui. Vuonna 1999 tilanne tasaantui ja vuonna 2000 lyhyiden (enintään 3 kk) vankeusrangaistusten osuus kasvoi. Pitkien vankeusaikojen (sekä yli 2 v. että 1–2 v.) osuus on kasvanut selvästi (noin 50 %) vuodesta 2008 vuoteen 2018, vaikka niiden määrä on vastaavana aikana lisääntynyt vain 2 prosenttia.

Rangaistuskäytännön viimeaikaiset muutokset ottaisi paremmin huomioon menetelmä, jolla kuvataan laitoksessa rangaistustaan vielä suorittavien vankien odotettavissa olevaa laitosaikaa.

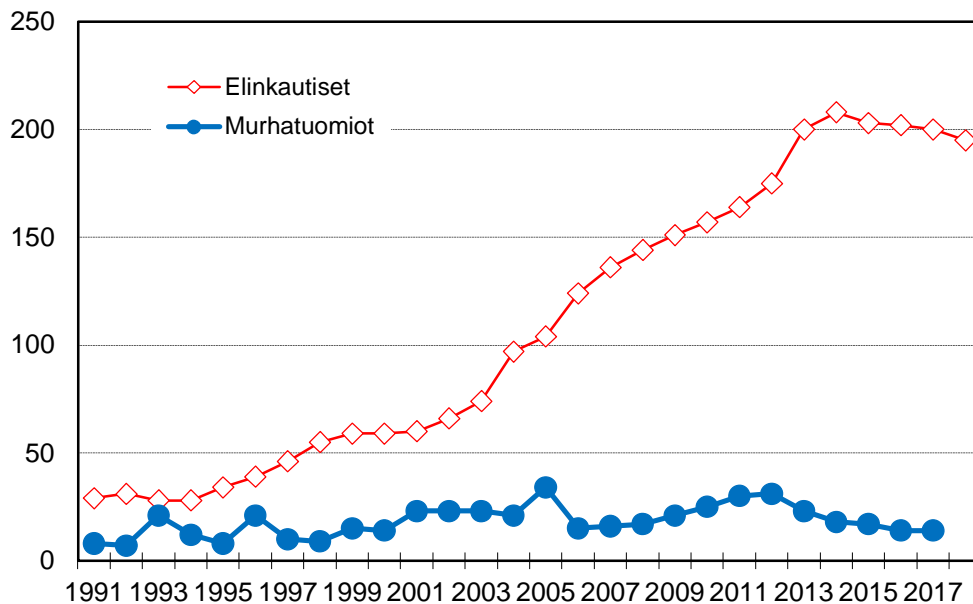
Kuvio 6 Rangaistusvankien ennakoidut laitosajat (poikkileikkaus) 1991–2018

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Myös rangaistusta suorittavien vankien odotettavissa olevan laitosajan pituuksissa on tapahtunut merkittäviä muutoksia 1990-luvulla. Vuosikymmenen alkupuolella vankiloissa istui lähes 1 000 vankia, joiden laitos aika jäi otaksuttavasti alle 6 kuukauden. Vuoteen 1996 mennessä tämä ryhmä oli kutistunut puoleen. Muutos oli seurausta yhdyskuntapalvelun osuuden kasvusta. Sitten ryhmän osuus on hieman noussut vuosina 1998–2003, mikä sekin on yhteydessä yhdyskuntapalvelun käytön muutoksiin. Viime vuosina määrä on pudonnut jo alle 400 vankiin.

Samanaikaisesti 2 vuotta tai tätä pidempään laitoksessa viipyvien määrä nousi vuosina 1990–1997 vajaasta 800:sta 1 000:een, kääntyen tämän jälkeen lyhyeen laskuun. Laskua seurasi vuosina 2000–2006 nopea nousu. Sen jälkeen nousu kääntyi taas lievään laskuun. Lukumäärä on tasaantunut kuluvalla vuosikymmenellä runsaaseen 1 000 vankiin.

Tiedot elinkautisten vankien määristä ja murhatuomioista ovat kuviossa 6.

Kuvio 7 Elinkautisvangit vuoden alussa ja murhatuomiot 1991–2018

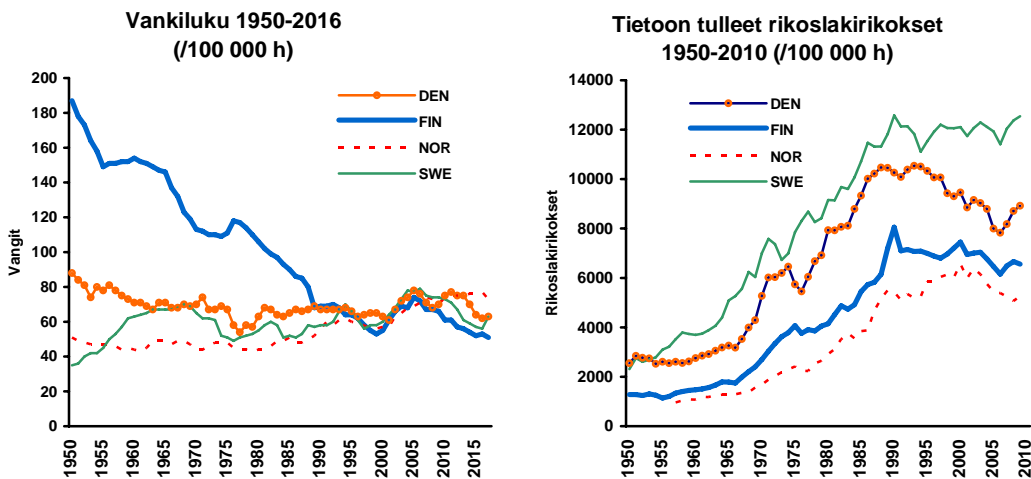
Lähde: Rikosseuraamuslaitos

Elinkautisvankeja oli vuoden 2019 alussa 187. Elinkautisvankien määrä on kasvanut 20 vuodessa noin viisinkertaiseksi. Murhatuomioiden määrä on pysynyt pääosin 10–30 välillä (14 vuonna 2018). Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä (ks. edellä jakso A.5), mutta myös elinkautisten todellisella pituudella ja niihin vaikuttavilla ehdonalaiseen vapauteen päästämisen ja armahdusten ajoittamisella on tässä merkitystä. Vapautuneiden elinkautisvankien suorittaman vankeuden pituus oli keskimäärin 10,5 vuotta 1990-luvulla (1992–1999) ja nousi 13,4 vuoteen 2000-luvulla sekä edelleen 14,6 vuoteen 2010-luvulla. Elinkautisvankien vankilassa istutun ajan pituus oli siten 2010-luvulla 39 prosenttia

eli noin neljä vuotta pitempi kuin 1990-luvulla. Vuosina 1992–2018 alkaneiden elinkautisvankien määrä (320) on lähes kolminkertainen samaan aikaan ehdonalaisesti vapautuneiden määrään (113) verrattuna.¹

Koko määrääikaista vankeusrangaistustaan oli 1.5.2018 suorittamassa 32 vankia. Heillä on myös lain mukaan mahdollisuus hakea ehdonalaista vapauttamista Helsingin hovioikeudelta kärsittyään vähintään viisi kuudenosaa tuomiostaan. Ehdonalaiseen vapauteen pääseminen on kuitenkin näille vaarallisille rikoksenuusijoille harvinaista (ks. edellä jakso A.6). Vuoden 2018 alussa voimaan tullut yhdistelmä-rangaistus on korvannut säännökset koko rangaistusajan suorittamisesta vankilassa ja se voidaan tuomita voimaantulopäivän jälkeen tehdyistä laissa (RL2c:11) mainituista väkivalta- ja seksuaalirikoksista sekä eräistä muista törkeistä rikoksista. Rangaistus edellyttää vähintään 3 vuoden tuomiota ja sitä seuraa rangaistuaajan kuluttua loppuun yhden vuoden pituinen valvontajakso. Valvonnan sisältö määritellään valvottavan yksilöllisen riskiarvion perusteella. Vuonna 2018 tällainen yhdistelmä-rangaistus tuomittiin neljälle henkilölle.

Kansainväliset vertailut. Seuraavasta kuviosta ilmenee väkilukuun suhteutettu vankiluvun kehitys neljässä pohjoismaassa vuosina 1950–2017. Mukaan on liitetty myös vertailutieto poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista.

Kuvio 8 Vankiluku ja poliisin tietoon tullut rikollisuus pohjoismaissa 1950–2017

Lähteet: von Hofer et al. (2012), Kristoffersen (2014), Hildebrandt (2014), Kriminalvården (2019) ja www.prisonstudies.org

Neljässä vuosikymmenessä Suomen vankiluku aleni tasaisesti noin kolmannekseen aikaisemmasta. Samalla saavutettiin yhteispohjoismainen ta-

¹ Vapautuneiden lisäksi 15 vankia on kuollut rangaistusaikana ja kahden vangin rangaistuksen täytäntöönpano on siirretty muuhun maahan.

so. Vankiluvun dramaattisestakin muutoksesta huolimatta pohjoismaiden rikollisuuskehitykset ovat seurailleet toisiaan. Kuvioista havaittava pohjoismaisten rikosprofiilien samansuuntaisuus ja vankiprofiilien erilaisuus kertoo konkreettisesti rangaistuspolitiikan rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa rikollisuuden tasoon (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1998).

Yksityiskohtaiset tiedot pohjoismaiden vankiluvuista vuosilta 2008–2017 ovat taulukossa 4.

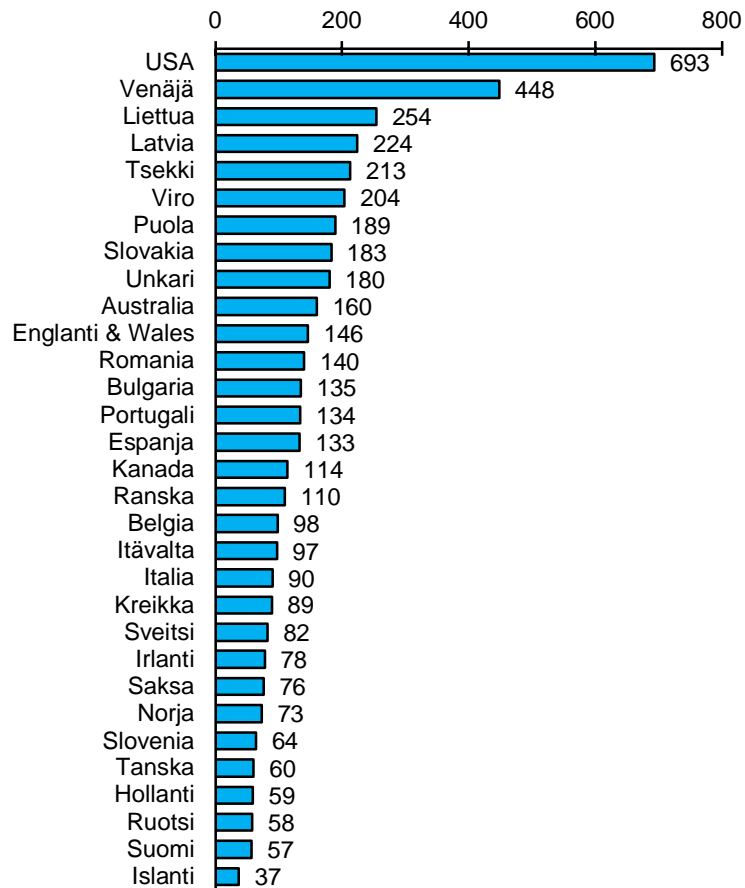
Taulukko 4 Keskimääräinen vankiluku pohjoismaissa 2008–2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
<i>Kokonaismäärä</i>										
Suomi	3 526	3 492	3 291	3 261	3 086	3 024	2 929	2 859	2 917	2 821
Ruotsi	6 884	7 012	6 902	6 753	6 411	5 909	5 749	5 664	5 640	5 714
Norja	3 449	3 459	3 681	3 789	3 753	3 859	3 717	3 927	4 035	3 827
Tanska	3 717	3 873	4 143	4 253	4 178	3 963	3 784	3 597	3 557	3 599
<i>100 000 asukasta kohti</i>										
Suomi	67	66	61	61	57	56	54	52	53	51
Ruotsi	74	75	73	71	67	61	59	57	56	56
Norja	73	70	74	75	75	75	76	76	77	73
Tanska	68	70	75	77	75	75	70	63	62	63

Lähteet: Rikosseuraamuslaitos, pohjoismaiset vankitilastot, Kristoffersen (2008, 2014), Hildebrandt (2014), Kriminalvården (2019) sekä www.prisonstudies.org.

Vankiluvut nousivat kaikissa pohjoismaissa 1999–2005. Muutos oli jyrkin Suomessa ja Ruotsissa. Vuoden 2005 jälkeen kehitys on ollut erisuuntainen eri maissa. Nouseva trendi jatkui Norjassa, kun taas Suomen vankiluku kääntyi laskuun. Kovin suurista muutoksista ei tässä kuitenkaan ole kyse.

Alla olevasta kuvioista näkyy Suomen asema vankilukujen kansainvälisessä vertailussa.

Kuvio 9 Keskivankiluvut eräissä maissa 2016. USAn luku on vuodelta 2014 ja Kanadan vuodelta 2015. Lähde: www.prisonstudies.org

Suomen ja muiden pohjoismaiden vankiluvut ovat kansainvälisessä vertailussa alhaisimmat. Vankilukujen eroja ja niiden syitä on tarkastelu lähemmin kirjoituksessa Lappi-Seppälä 2011.

Ehdonalainen vapaus

Nykyisin jokseenkin kaikki vangit vapautuvat ehdonalaiseen vapauteen.¹ Lisäksi 1.10.2006 lähtien vanki on voitu sijoittaa enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista valvottuun koevapauteen. Vuonna 2018 vankilasta vapautui 3 166 vankia, joista 3 142 (99 %) ehdonalaisesti. Helsingin hovioikeuden päätöksellä päästettiin 18 elinkaudeksi tuomittua ehdonalaiseen vapauteen vuonna 2018. Viime vuosina armahdettujen määrä on ollut vuosittain 12–18, sitä ennen pääosin alle 10 vapautettua. Perustiedot ehdonalaista vapauttamista koskevista ratkaisuksista vuosilta 2009–2018 ovat seuraavassa taulukossa.

¹ Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu Rikollisuustilanne 1995–1996, 195.

Taulukko 5 Ehdonalainen vapaus ja valvonta 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vapautuneet	4556	4193	3982	3728	3582	3386	3304	3223	3198	3166
- näistä ehdonalaisesti	4485	4146	3935	3682	3533	3352	3266	3187	3170	3142
- näistä valvontaan	856	828	759	739	757	752	733	762	750	785
- valvontaan määrättyt %	19	20	19	20	21	22	22	24	24	25
Valvonnassa 31.12.	1380	1235	1121	1034	1035	1042	1023	1043	1097	1108
Valvottu koevapaus*	85	102	113	150	151	168	209	203	214	207

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

*Keskimäärin päivässä

Valvontaan määrätään vuosittain noin 700–800 henkilöä. Valvontaan määrättyjen osuus on pysytellyt 20–25 prosentin vaiheilla.

Vuoden 2018 aikana valvotussa koevapaudessa oli 207 vankia (214 vankia vuonna 2017) keskimäärin päivittäin, mikä on 9 prosenttia vankeusvankien päivittäisestä keskimäärästä. Valvotussa koevapaudessa oli yhteensä 749 vankia vuonna 2018. Koevapauden keskipituus oli 99 päivää. Koevapaudessa olleiden vankien määrä ei vähennä ilmoitetun vankiluvun määrää, koska nämäkin vangit luetaan vankilukuun mukaan. Valvottuja koevapauksia peruutettiin 19 prosenttia vuonna 2018 (16 % vuonna 2017).

Käytössä ei ole systemaattista tietoa siitä, kuinka moni ehdonalaiseen vapauteen päästetyistä menettää ehdonalaisen vapautensa. Tuomioistuintilastosta näkee, kuinka moneen päärikosperusteiseen rangaistukseen on liitetty määräys aikaisemman ehdonalaisen vapauden menettämisestä. Ehdonalaiseen vapauden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskeva uusi laki tuli voimaan 1.10.2006. Sen mukaan jäännösrangaistus voidaan määrätä täytäntöön pantavaksi koeaikana tehdyn uuden rikoksen vuoksi joko kokonaan tai osittain. Jäännösrangaistus määrättiin täytäntöön pantavaksi kokonaan 144 kertaa ja osittain 108 kertaa vuonna 2018 (yhteensä 252 kertaa). Tuomioistuin voi jättää jäännösrangaistuksen myös täytäntöön panematta laissa mainituilla perusteilla. Näin tehtiin 10 kertaa vuonna 2018.¹

Taulukko 6 Ehdonalaisen vapauden menettäminen 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Päärikostuomion mukaan	505	465	380	376	333	273	285	273	224	252

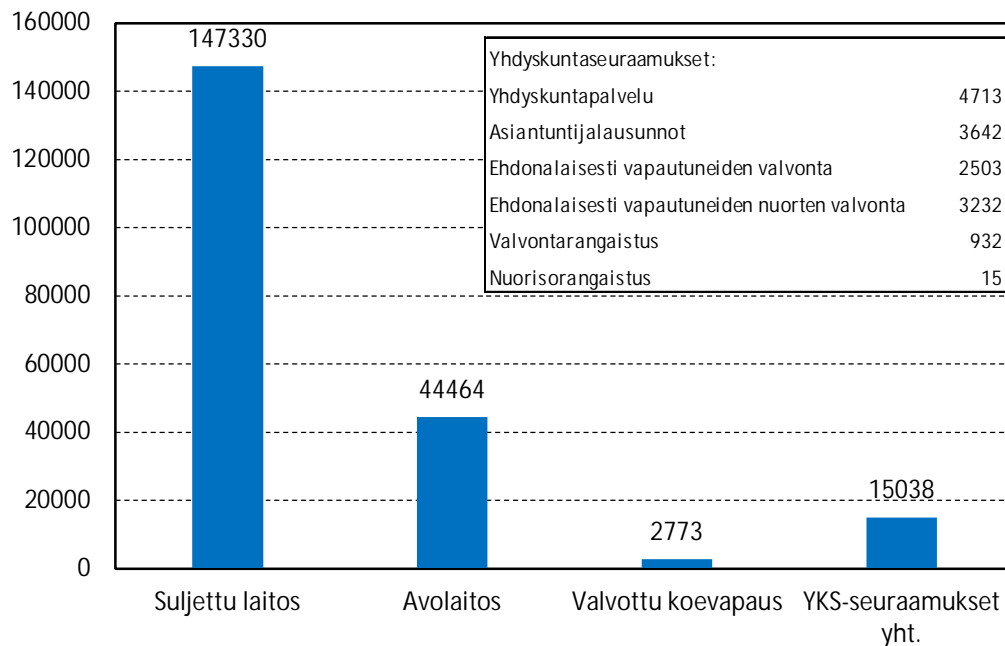
Lähde: Tilastokeskus

2000-luvun puoleen väliin saakka tapauksia on ollut vuosittain noin 1 500 mutta uuden jäännösrangaistuksen täytäntöönpanoa koskevan lain myötä tapausten määrä on laskenut jo selvästi alle 300 tapaukseen.

¹ Jäännösrangaistuksen täytäntöönpanosta lähemmin ks. Lappi-Seppälä 2009.

Seuraamusten täytäntöönpanon kustannukset

Rikosseuraamusten kokonaiskustannuksista suurin osa aiheutuu vankeusrangaistuksista. Vuonna 2018 Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanon kokonaiskustannuksista (209,6 miljoonaa euroa) valtaosa muodostui vankeuden täytäntöönpanosta suljetuissa laitoksissa (70,4 %) ja avolaitoksissa (22,4 %). Yhdyskuntaseuraamukset muodostivat kokonaisuudessaan 7,2 prosenttia kustannuksista (kuvio 9).

Kuvio 9 Täytäntöönpanon kokonaiskustannukset 2018 (1 000 euroa)

Täytäntöönpanon yksikköhinta oli suljetuissa laitoksissa 78 076 euroa (219 €/päivä) ja avolaitoksissa 54 490 euroa (153 €/päivä). Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon hinta oli kalleinta valvontarangaistuksessa (28 251 euroa; 77 €/päivä) johtuen muun muassa valvontatekniikasta. Halvinta toimeenpano oli ehdonalaisesti vapautuneiden valvonnassa (2 243 euroa; 6 €/päivä) ja ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonnassa (1 920 euroa; 5 €/päivä). Valvontarangaistus otettiin käyttöön uutena seuraamuksena loppuvuodesta 2011. Valvontarangaistuksen yksikkökustannuksiin vaikuttivat aikajakson alussa muun muassa pienet asiakasmäärät. Rikosseuraamuslaitos siirtyi uuteen talous- ja henkilöstöhallintajärjestelmään (Kieku) 1.1.2016, jolloin kustannusten laskentatavat muuttuivat. Vuonna 2017 kaikki Rikosseuraamuslaitoksen työaikakirjaukset olivat siirretty järjestelmään. Samalla muutettiin työajan kohdennusten laskentaperusteita. Puutteellisten ja/tai kohdentamattomien työaikakirjausten osuus on ollut merkittävä järjestelmän käyttöönoton jälkeen. Esimerkiksi vuonna 2017 kohdentamattoman työajan osuus oli lähes neljännes (24,5 %) kaikista henkilötyövuosista. Vastaavasti

vuoden 2018 toimintokohtaiset henkilöstökustannukset laskettiin marras-joulukuun työajankohdistusten perusteella. Seuraamusten yksikkökustannukset vuodelta 2017 ja vuodelta 2018 eivät tämän takia ole täysin vertailukelpoisia keskenään tai verrattuna aikaisempiin vuosiin (2012–2016).

Taulukko 7 Rikosseuraamusten yksikkökustannukset 2012–2018

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	yks. hinta €/pv	yks. hinta €/pv	yks. hinta €/pv	yks. hinta €/pv	yks. hinta €/pv	yks. hinta €/pv	yks. hinta €/pv
Vankeuden täytäntöönpano							
Suljetuissa laitoksissa	71 707 196	73 085 200	75 789 208	77 546 212	73 138 200	73 080 200	78 076 219
Avolaitoksissa	55 719 153	54 271 149	53 340 146	54 441 149	42 435 116	48 800 134	54 490 153
Valvotussa koevapaudessa	24 495 67	25 643 70	27 413 75	19 512 53	19 735 54	21 190 58	13 398 38
Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano							
Ehdoll. rangaistuja nuoria valvott.	2 565 7	3 220 9	3 476 10	2 998 8	2 864 8	2 950 8	4 433 12
Nuorisorangaistusta suorittavia	7 964 22	5 842 16	7 701 21	5 334 15	6 350 17	5 380 15	1 920 5
Yhdyskuntapalvelua suorittavia*	4 914 32	4 848 33	5 194 36	4 628 32	4 376 32	4 190 32	4 397 12
Ehdonalaisesti vap. valvott.	2 943 8	3 240 9	3 458 9	2 888 8	2 947 8	2 640 7	2 243 6
Valvontarangaistus	65 862 180	54 524 149	35 003 96	33 215 91	31 523 86	24 530 67	28 251 77

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

* €/h

Rikosseuraamusten yksikkökustannuksiin on vaikuttanut ajanjakson aikana pääasiassa vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä, henkilöstövähennykset ja palkkarakenne, kiinteistövuokrat sekä tieto- ja valvontajärjestelmien kehitys- ja ylläpitokustannukset. Talous- ja henkilöstöhallintajärjestelmän käyttöönotto on sen sijaan vaikuttanut yksikkökustannusten laskentaperusteisiin.

Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päivittäinen keskimäärä laski noin 800:lla vuosien 2012–2015 välisenä aikana. Vuonna 2016 yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden keskimäärä tasaantui noin 3 000:een. Vuonna 2018 yhdyskuntaseuraamusta suoritti keskimäärin 2 959 henkilöä päivässä. Vankien päivittäisessä keskimäärässä ei tapahtunut suuria muutoksia ajanjakson ensimmäisten vuosien aikana; vankien keskimäärä vaihteli noin 3 100–3 200 vangin välillä. Vuonna 2018 vankien päivittäinen keskimäärä oli 2 910 vankia. Edelliseen vuoteen verrattuna keskivankiluku laski noin sadalla vangilla.

Rikosseuraamuslaitoksen kokonaiskustannukset nousivat edelliseen vuoteen verrattuna noin neljällä miljoonalla eurolla. Kustannusten nousu aiheutui pääasiassa yleisestä kustannusten noususta, kokonaisvuokraan siirtymistä sekä ruokahuollon ulkoistamisesta. Rikosseuraamuslaitoksen merkittävimmät kustannuserät olivat henkilöstökustannukset (119 milj. euroa) ja muut kustannukset (103 milj. euroa) kuten toimitilakustannukset ja palvelujen ostot. Toimitilakustannukset olivat noin neljänneksen kokonaiskustannuksista (27 %). Rikosseuraamuslaitos saattoi vuosille 2012–2016 laaditun talouden sopeuttamissuunnitelmansa loppuun vuoden 2016 aikana. Vuo-

sien aikana toteutettiin muun muassa 204 htv:n vähennys. Lisäksi vankien terveydenhuollon järjestämisvastuu siirtyi 1.1.2016 Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) alaisuuteen perustettuun vankiterveydenhuollon yksikköön (VTH). Tämä tarkoitti 181 htv:n vähennystä.

Yhteenveto

Rikosten selvittäminen

Poliisi pystyy selvittämään vuosittain noin 70–85 prosenttia kaikista sen tietoon tulleista rikoksista. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä (keskimäärin 63 % vuosina 2009–2018). Suuressa osassa tapauksia rikos on asiallisesti jo selvitetty ja epäilty tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon. Tällaisia selviä tapauksia ovat ennen muuta liikenne rikokset ja -rikkomukset. Pimeinä juttuina poliisin tietoon tulleista rikoksista selvitetään noin joka kuudes. Massatyypisissä varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentit ovat alhaisimmat.

Syyteharkinta

Poliisi ratkaisee nykyisin itsenäisesti suuren osan vähäisimmistä rikoksista rikesakolla tai sakkomääräyksellä. Näitä oli yhteensä noin 452 750 ratkaisua vuonna 2018, mikä on 81 prosenttia poliisin selvittämistä rikoksista. Näin ollen poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjän ratkaistavaksi noin joka viidennessä selvitetystä rikoksista vuonna 2018. Osa jutuista päättyy syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä vahvistaa asiassa rangaistusmääräyssakon (28 % syyttäjän kaikista noin 124 750 ratkaisusta) tai juttu päättyy syyttämättä jättämiseen (8 %). Mahdollisia muita syyttäjän ratkaisuja kuten esitutinnan rajoittamispäätöksiä (noin 19 600 vuonna 2018) oli 16 prosenttia. Lopuissa eli lähes puolessa (47 % vuonna 2018) jutuista syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa. Siten noin joka kymmenes poliisin selvittämä rikos päättyy tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Syyttämättä jättäminen

Harkinnanvaraisen (aiemmin seuraamusluontoisen) syyttämättä jättämisen käyttö on vähentynyt. Vuonna 1998 tehtiin 8 600 syyttämättä jättämisperustaisia ratkaisua ja vuosina 2003–2005 enää hieman runsaat 5 000. Vuoden 2005 jälkeen syyttämättä jättämispäätösten määrät ovat kohonneet 6 000–7 200 tapaukseen. Yksittäisistä rikosryhmistä syyttämättä jättäminen on yleisintä pahoinpitelyrikoksissa sekä työ- ja ympäristörikoksissa. Selvästi yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet olivat vähäisyys- (25 %), kohtuus- (35 %) ja konkurssiperuste (29 %) vuonna 2018.

Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen on vähentynyt vuodesta 2007 lähtien. Prosessuaalisia syyttämättä jättämispäätöksiä tehtiin vuonna 2018 kaikkiaan noin 18 150. Yleisin syyttämättä jättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tätä perustetta käytettiin noin 16 100 kertaa (89 %) vuonna 2018.

Eri rangaistuslajien käyttö

Yleistä. Vuonna 2018 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä noin 58 770 henkilöä, mikä on 7 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. Näistä todettiin syylliseksi noin 55 100 (94 %) ja tuomittiin rangaistukseen noin 54 740 (93 % syytetyistä). Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 2018 määrätyistä rangaistuksista valtaosa (60 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen (vankilatuomion) sai 9 % (5 087

henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 23 % (12 692) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 2,9 % (1 606 tapausta). Valvontarangaistus määrättiin 144 tapauksessa. Rangaistus- ja sakkomääräys- sekä rikesakot (yhteensä noin 489 000) kattavat 90 % kaikista seuraamuksista. Syytteistä 5 % hylättiin.

Rangaistusmääräys- ja oikeudenkäyntimenettelyssä syytettyjen ja tuomittujen määrät ovat laskeneet viimeisten runsaan 10 vuoden aikana vuodesta 2005 alkaen. Oikeudessa tuomittuja oli 20 % ja rangaistusmääräys- ja sakkomenettelyssä 46 % vähemmän vuonna 2018 kuin vuonna 2004. Tuomioiden määrän vähentyminen on seurausta poliisin tietoon tulleiden rikosten määrän laskusta. Sen sijaan rikesakkoja annettiin vuonna 2018 kolminkertainen määrä vuoteen 2004 verrattuna. Rikesakkojen huomattava lisääntyminen selittyy ylinopeuksien automaattisen kameravalvonnan käyttöönottamisella ja laajentumisella.

Ehdoton vankeusrangaistus. Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus oli 11,2 kuukautta ja ehdollisten 4,3 kuukautta vuonna 2018. Ehdottomien vankilarangaistusten keskipituus on kasvanut viimeisen 10 vuoden aikana 12 prosenttia. Samaan aikaan tuomioiden lukumäärät ovat laskeneet lähes neljänneksellä, mikä selittääkin keskipituuden nousua. Vuonna 2009 vankilarangaistusten keskipituus oli 10,0 kuukautta ja rangaistuksia määrättiin 6 657 kpl. Vuonna 2018 rangaistusten keskipituus oli 11,2 kuukautta ja vankilarangaistuksia määrättiin 5 072. Tuomittujen vankilavuosien kokonaismäärä on vähentynyt tänä aikana 15 prosenttia.

Ehdollinen vankeusrangaistus. 63 % vankeusrangaistuksista määrätään ehdollisena. Vähemmän kuin joka toiseen (39 %) ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Rattijuopumusrikoksissa oheissakko määrättiin melkein aina (95 %) ehdollisen vankeuden tehosteeksi. Oheissakoista peräti 93,5 prosenttia määrättiin rattijuopumusrikoksista. Mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 312 kertaa, eli noin joka neljännessä (26 %) tapauksessa, jossa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta.

Yhdyskuntapalvelu. Vuonna 2018 tuomioistuimissa langetettiin 1 606 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 28 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on 1990-luvulla tapahtuneen jyrkän laskun jälkeen laskenut edelleen viimeksi kuluneen 10 vuoden aikana. Vuonna 1998 tuomittuja rangaistuksia oli 3 957, mikä vastasi 43 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Rangaistuksen käyttöaste on suurin rattijuopumusrikoksissa (42,5 %). Puolet (50 %) yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta.

Valvontarangaistus. Vuonna 2018 tuomioistuimissa määrättiin 144 valvontarangaistusta, mikä oli 4,2 prosenttia muuntokelpoisista vankeustuomioista. Valvontarangaistuksen käyttöaste on pysynyt suunnilleen samalla tasolla vuodesta 2012 alkaen vuoteen 2017 asti. Vuonna 2018 sekä valvontarangaistusten lukumäärä että käyttöaste laskivat kuitenkin alimmalle tasolleen koko lain voimassaolon aikana. Yli puolet (54 %) valvontarangaistustuomioista annetaan rattijuopumusrikoksista. Seuraamus on ollut yleinen (6 % vuonna 2018, mutta noin 15 % sitä aiemmin) myös asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevissa rikoksissa, joissa myös rangaistuksen käyttöaste on suurin (89 % vuonna 2018). Rattijuopumisrikoksissa käyttöaste

on ollut rangaistuksen voimassaolon aikana aluksi (vuosina 2012–2016) noin 10 prosenttia, mutta se aleni 6–8 prosenttiin vuosina 2017–2018.

Päiväsakot. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän keskiarvo oli 39 päiväsakkoa vuonna 2018. Minimipäiväsakkoja oli vuoden 2018 oikeudenkäyntisakoista 63 % ja rangaistusmääräysmenettelysakoista 44 %. Varsinkin omaisuus- ja huumausainerikoksissa päiväsakkojen rahamäärät keskittyvät minimipäiväsakkoon. Liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämän lisäksi voidaan huomina, että liikenne rikosten sakoista enemmistö (93 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Rikesakko. Vuonna 2018 määrättiin noin 362 000 rikesakkoa. Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut noin kolmanneksella 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2009. Valtaosa (85 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella. Rikesakkojen vuotuinen kokonaisrahamaäärä on kaksinkertaistunut sen jälkeen, kun rikesakkojen rahamääriä korotettiin noin kaksinkertaisiksi 1.9.2015 alkaen.

Syyntakeettomuus ja mielentila. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnoissa vuonna 2018 tutkituista 34 (41 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 10 (12 %) alentuneesti syyntakeisiksi ja 39 (47 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä on laskenut aiemmasta 250–300:sta alle 200:n. Vuosina 2011–2018 mielentilatutkimusten määrä (73–112) on ollut kaikkein alhaisin vuodesta 1980 lähtien. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat kiristyneet. Erityisesti alentuneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 alentuneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannesta tutkituista, vuonna 1990 puolet ja vuonna 2000 runsas viidennes. Vuonna 2018 alentuneesti syyntakeisia tutkituista oli 12 %. Tuomioistuimet puolestaan totesivat tekijän syyntakeettomaksi 32 kertaa ja alentuneesti syyntakeiseksi 39 kertaa vuonna 2018. Selvästi eniten syyntakeettomana (38 % vuosina 2004–2018) ja alentuneesti syyntakeisena (34 % vuosina 2004–2018) on tuomittu henki- ja pahoinpitelyrikoksiin syyllistyneitä.

Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuonna 2018 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 11, joista 10 tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Tämän lisäksi 3 henkilöä jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta rangaistukseen ja yhden syyte hylättiin. Täytetystä *taposta* tuomitaan 9–10 vuotta vankeutta. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,5–4 vuotta vankeutta.

Vähemmän kuin kaksi kolmesta *tavallisesta pahoinpitelystä* tuomitaan sakkoon (keskiluku 43 päiväsakkoa). Keskimääräiset vankeusrangaistukset liikkuvat 3–5 kuukauden vaiheilla. *Törkeästä pahoinpitelystä* määrätään vain vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on kahden vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus hieman yli vuosi. Törkeän pahoinpitelyn rangaistustaso kohosi lokakuussa 2001 voimaan tulleen rikoslain uudistuksen jälkeen. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 14 kuukautta, minkä jälkeen rangaistukset ovat olleet vuosit-

tain keskimäärin 18–24 kuukautta.

Raiskauksista lähes puolet tuomitaan ehdottomaan vankeuteen (45 % tapauksista). Yksittäisrikosten keskirangaistus on noin kaksi vuotta (2 v. 4 kk vuonna 2018). Ehdollisten tuomioiden keskipituus oli 16 kuukautta. *Törkeästä raiskauksesta* määrättiin 29 vankeusrangaistusta. Keskirangaistus oli noin kolme vuotta. Tapausten vähäisen lukumäärän vuoksi eri vuosien rangaistustilastoissa voi ilmetä melko suuriakin vuosittaisia vaihteluja.

Yli puolet (60 %) *varkauden* perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon. Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan joka viides. Keskirangaistusten pituus on yksittäisrikosten osalta vajaa kaksi kuukautta ja kaikissa tuomioissa 2–3 kuukautta. *Törkeästä varkaudesta* määrätään ehdotonta vankeutta yli puolessa (52 %) tapauksista. Yksittäisrikoksen (vankilarangaistus) keskirangaistus on noin 6–12 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus on noin vuosi ja kolme kuukautta.

Ryöstön *perusmuodosta* tuomitaan keskimäärin 6–16 kuukautta vankeutta. Näistä alle puolet on ehdottomia, joiden pituus vaihtelee tavanomaisesti muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen, ja puolet ehdollisia, joiden normaalirangaistus on puolestaan 4–8 kuukautta. *Törkeästä ryöstöstä* tuomitaan yleensä (93 %) ehdotonta vankeutta. Keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta.

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (89 %). *Törkeän rattijuopumuksen* (RL 23:4) normaali rangaistuslaji (77 %) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus. Lähes aina ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa vajaan 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on 13 prosenttia.

Yli puolet (55 %) *huumausainerikoksesta* tuomitaan sakkoon. Vankilarangaistuksista vajaa neljännes on ehdottomia (keskipituus 4–5 kk). *Törkeästä huumausainerikoksesta* tuomitaan pääsääntöisesti (55–80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistusten keskipituus on 3–4 vuotta. Vuonna 2001 lakiin otetusta uudesta huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan keskimäärin 12 päiväsakkoa.

Vankiluku ja vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

Vankilukumäärä kääntyi kasvuun vuoden 1999 jälkeen. Kokonaisvankiluku oli 2 743 vuonna 1999 ja 3 888 vuonna 2005. Nousua oli kaikkiaan 42 %. Vankiluvun kasvu pysähtyi vuonna 2006 (vankiluku 3 778) ja laski edelleen vuosina 2007–2018 (2 910 vuonna 2018).

Elinkautisvankien määrä on kasvanut runsaassa kymmenessä vuodessa yli kaksinkertaiseksi ja kahdessakymmenessä vuodessa viisinkertaiseksi. Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä. Myös vapautuneiden vankien laitoksessa suorittama aika on pidentynyt. Yli vuoden pituisten laitosaikojen osuus on lisääntynyt 2000-luvun alun noin 17 prosentista 21–33 prosenttiin.

Väkivaltarikoksista ja huumausainerikoksista tuomittujen vankien osuus on kasvanut merkittävästi 1990-luvun alusta. Vastaavasti omaisuusrikoksista ja rattijuopumuksesta tuomittujen osuudet ovat vähentyneet. Ulkomaalaisten vankien määrä on noin 20-kertaistunut 1990-luvun alusta. Vuonna 2018 ulkomaalaisia vankeja oli noin 480 keskimäärin päivässä, mikä vastaa noin kuudesosaa (17 %) koko Suomen vankiluvusta.

B Kontrollijärjestelmän erityispiirteitä

1 Nuorten seuraamukset

Hannu Niemi

Lainsäädäntö

Seuraamusjärjestelmässä voidaan rikoksesta epäillyn iän perusteella erottaa neljä eri ryhmää:

- 1) alle 15-vuotiaat lapset,
- 2) 15–17-vuotiaat nuoret henkilöt,
- 3) 18–20-vuotiaat nuoret rikoksenteijät (nuoret aikuiset) ja
- 4) vähintään 21-vuotiaat aikuiset.

Ikä määritellään rikoksen tekohetken mukaan ja seuraavassa käytetään käsitteitä ”lapset”, ”nuoret henkilöt”, ”nuoret aikuiset” ja ”aikuiset” erottelemaan eri ryhmiä toisistaan. Kun puhutaan kaikista 15–20-vuotiaista, käytetään yhteistä termiä ”nuoret rikoksenteijät”.

Lapsia ja 15–20-vuotiaita nuoria kohdellaan rikosoikeudellisesti lievemmin kuin aikuisia. Tämä johtuu osaltaan lasten ja nuorten kypsyttömyydestä, ajattelemattomuudesta, harkintakyvyn kehittymättömyydestä ja nuoruuteen liittyvän häiriökäyttäytymisen todennäköisestä ohimenevyydestä sekä siitä, että aikuisille säädettyjen rangaistusten ei katsota niiden haitallisten vaikutusten vuoksi sellaisenaan soveltuvan lasten ja nuorten tekemien rikosten seuraamuksiksi. Lasten ja nuorten tekemiin rikoksiin puututaan suuressa määrin myös rinnakkaisin tai vaihtoehtoisin keinoin (lastensuojelun keinot ja rikosten sovittelu). Myös rikosoikeudellisia sanktioita on nuorten rikoksissa enemmän kuin aikuisilla, ne ovat tekojen vakavuuden mukaan porrastettuja ja niitä sovelletaan lievemmin kuin aikuisten kohdalla. Tässä keskitytään rikosoikeudellisiin seuraamuksiin ja sovitteluun, mutta ei lastensuojelun keinoihin (ks. lastensuojelun keinoista Väisänen 2013).

Alle 15-vuotiaat lapset eivät joudu lainkaan rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Esitutkinta voidaan kuitenkin suorittaa myös lasten tekemistä rikoksista. Lapset voivat joutua myös vahingonkorvausvelvollisiksi aiheuttamistaan teoista. Lasten tekemiä rikoksia käsitellään tarpeen vaatiessa lastensuojelulain mahdollistamien toimien avulla. Lisäksi rikosten sovittelu on myös lasten osalta mahdollista.

Merkittävin osa rikosoikeudellisista lievennyksistä koskee nuoria, 15–17-vuotiaita, henkilöitä. Ehkä merkittävin lievennys on se, ettei nuorta henkilöä voida tuomita ehdottomaan vankeuteen, elleivät painavat syyt sitä

vaadi (RL 6:9). Tämän vuoksi nuoria tuomitaankin ehdottomaan vankeuteen yleensä vain silloin, kun rikoksesta määrätty rangaistus on pitempi kuin kaksi vuotta vankeutta. Nuoret henkilöt on tuomittava lievennetyn rangaistusasteikon mukaan eikä elinkautista vankeutta ole mahdollista tuomita (RL 6:8). Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita pääsääntöisesti vain nuori henkilö (RL 6:10a). Syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä on laajennettu, kun ne koskevat nuoria henkilöitä (ROL 1:7 ja RL 6:12).

Osa poikkeussäännöistä koskee sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia eli kaikkia 15–20-vuotiaita. Nuoret rikoksenteikijät voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteena 15 kuukauden ajaksi valvontaan (RL 6:10).¹ Yhdyskuntaseuraamusten uudistusta valmistellut toimikunta on lisäksi ehdottanut, että myös yhdyskuntapalvelua tehostettaisiin nuorten osalta valvonnalla (oikeusministeriö 2012). Käytännössä tämä ehdotus koskisi kuitenkin vain 18–20-vuotiaita, koska nuoria henkilöitä tuomitaan vain poikkeuksellisesti niin lyhyeen ehdottomaan vankeuteen, joka voitaisiin muuntaa yhteiskuntapalvelukseksi. Nuorina rikoksenteikijöinä tuomitut pääsevät myös ehdonalaiseen vapauteen muita vankeja aikaisemmin eli kärsittyään rangaistuksesta puolet tai ensikertalaisten kohdalla yhden kolmasosan (RL2c:5.2). Aikuistenkin rangaistuksia voidaan lieventää tuomitun korkean iän perusteella (RL 6:7).

Seuraamukset

Nuoret eivät syyllisty yleisesti niin vakaviin rikoksiin kuin aikuiset. Tämä selittää suureksi osaksi sen, miksi nuorille määrätty rangaistukset ovat lievempiä kuin aikuisilla. Nuoret aikuiset sijoittuvat seuraamusten ankaruudessa nuorten henkilöiden ja vanhempien aikuisten välimaastoon. Nuorten muita lievemmat seuraamukset johtuvat myös edellä käsitellystä nuoria rikoksenteikijöitä koskevasta lainsäädännöstä ja siitä, että nuoret eivät ole ehtineet uusia rikoksiaan samassa määrin kuin vanhemmat ikäluokat.

¹ Ehdollisen vankeuden tehosteeksi tuomittava valvonta on laajennettu koskemaan myös aikuisia, rikoksenteikijöinä 21 vuotta täyttäneitä rikoksenteikijöitä. Valvonnan kestoksi on määrätty 1 vuosi 3 kuukautta. Samalla oheisseuraamuksena ehdolliselle vankeudelle tuomitavan yhdyskuntapalvelun enimmäistuntimäärä nostetaan 90 tunnista 120 tuntiin. Lainmuutokset astuvat voimaan 1.1.2020.

Taulukko 1 Eri ikäryhmille tuomitut rangaistuslajit ja muut seuraamukset vuonna 2018

	15–17 v.		18–20 v.		21 v. täyttäneet	
	N	%	N	%	N	%
Tuomitsematta jättäminen	66	3,1	20	0,3	278	0,6
Sakko	1 681	77,9	3 985	68,7	27 421	60,9
Ehdollinen	388	18,0	1 380	23,8	10 924	24,3
Nuorisorangaistus	8	0,4	0	0,0	0	0,0
Yhdyskuntapalvelu	1	0,0	91	1,6	1 514	3,4
Valvontarangaistus	0	0,0	4	0,1	140	0,3
Vankila	13	0,6	322	5,5	4 737	10,5
Tuomioistuimissa tuomitut yhteensä	2 157	100	5 802	100	45 014	100
Rangaistus- ja sakkomääräykset	6 474		13 951		106 108	
Rikesakot	3 611		11 675		346 466	
Syyttämättä jättäminen*	908		626		4 206	
Rikosten sovittelu**	1 641		1 285		9 994	

Lähteet: Tilastokeskus ja THL

* Syyttämättä jättämistä koskeva tieto on vuodelta 2013, vuosilta 2014–2018 vastaava tietoa ei ole saatavissa.

** Lisäksi 1 315 alle 15-vuotiaasta.

Nuorten henkilöiden seuraamuksista 85–90 % ja nuorten aikuisten seuraamuksista 80–85 % määrätään tuomioistuimen ulkopuolella. Aikuisten osalta osuus (89–92 %) on vieläkin korkeampi, mikä johtuu siitä, että valtaosa seuraamuksista on liikennesakkoja.

Taulukko 2 15–17-vuotiaille eri viranomaisissa määrättyt rangaistukset 2009–2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Rikesakko	5489	8292	9222	7316	6203	5429	4984	4598	3823	3611
Rangaistus- ja sakkomääräys	14109	12696	12406	10495	9064	8805	8995	8009	7270	6474
Tuomioistuinrangaistukset	3589	3617	3669	3172	2831	2569	2385	2183	2176	2157
Yhteensä	23187	24605	25297	20983	18098	16803	16364	14790	13269	12242

Rangaistus- ja sakkomääräysmenettelyssä annettu sakko on yleisin nuoriin kohdistettava rikosoikeudellinen rangaistus. Useimmiten nuorille rangaistus- ja sakkomääräysmenettelyssä määrätty sakot koskevat näpistyksiä ja lieviä liikenne rikoksia. Päiväsakkojen lukumäärä on tyypillisesti matala, 10 päiväsakkoa.

Nuorilla *rikesakkojen* määrä on kasvanut vuosina 2010–2011, mikä johtuu siitä, että liikenne rikkomusten ohella myös alkoholirikkomuksista on voitu siitä lähtien määrätä rikesakko rangaistusmääräyssakon sijaan. Nousu kuitenkin tasaantui huomattavasti sen jälkeen ja rikesakkojen määrä palautui 2000-luvun loppupuolen tasolle ja jopa sen alapuolelle. Erilaiset sakkorangaistukset ovat selvästi yleisin seuraamus sekä nuorilla että nuorilla aikuisilla.

Harkinnanvarainen syyttämättä jättäminen (ROL 1:7–8) on noin 3–4 kertaa yleisempää nuorten 15–17-vuotiaiden kohdalla kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Nuoruuden ohella syyttämättä jättämisen perusteina on käy-

tetty rikoksen vähäisyys- ja kohtuusperustetta. Kohtuusperustetta on voitu käyttää esimerkiksi silloin, kun rikos on soviteltu tekijän ja uhrin kesken.

Taulukko 3 Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen eri ikäryhmissä 2013*

	15–17 v.	18–20 v.	21 v.–
A. Oikeudessa tuomitut sekä rangaistusmääräykset	13 673	27 247	212 511
B. Oikeudessa tuomitut	3 178	7 478	51 292
Syyttämättä jätetyt	908	628	4 206
- osuus A:sta %	6,6	2,3	2,0
- osuus B:stä %	28,6	8,4	8,2
Perusteet			
- vähäisyys (ROL 1:7:n 1 kohta)	121	188	1 612
- nuoruus (ROL 1:7:n 2 kohta)	349	0	26
- kohtuus (ROL 1:8:n 1 kohta)	339	333	1 771
- konkurrenssi (ROL 1:8:n 2 kohta)	25	86	706
TLL	1	2	15
Muu lainkohta	73	17	76

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

* Syyttämättä jättämisten määrästä ei ole saatavissa ikäryhmittäisiä tietoja vuosilta 2014–2018.

Suhteutettaessa syyttämättä jätettyjen lukua oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomittuihin voitiin havaita, että syyttämättä jättäminen oli ikäluokassa 15–17-vuotiaat lähes neljä kertaa tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (28,6 % verrattuna 8,4 % ja 8,2 %). Kun suhteutusperusteeksi otetaan myös rangaistusmääräykset mukaan lukevat ratkaisut, ero pysyi jokseenkin samana (6,6 % verrattuna 2,3 % ja 2,0 %). Yleisimmät syyttämättä jätetyt rikokset olivat lievähköjä varkauksia, vahingontekoja ja pahoinpitelyjä.

Nuorten syyttämättä jättäminen on jo pitkään ollut 1 000 tapauksen tietämällä. 1990-luvun puolessa välissä ja lopulla syyttämättäjättämisiä tehtiin huomattavasti nykyistä enemmän.

Vain reilu kolmannes nuorista jää syyttämättä nuoruusperusteella. Huomattava osa nuorten rikoksista jää syyttämättä myös kohtuus- ja vähäisyysperusteella. Tällöinkin nuoruus on saattanut vaikuttaa syyttäjän harkintaan, vaikkei se tilastoissa ilmenekään.

Tuomioistuimessa määrätty rangaistukset

Viranomaistasolla nuorten tekemiä rikoksia käsittelevät ennen muuta poliisi, lastensuojelu- ja muut sosiaaliviranomaiset ja rikosten sovittelutoimi. Tuomioistuimiin saakka valikoituu selvä vähemmistö nuorten tekemistä rikoksista ja vapausrangaistusten täytäntöönpanoon sitäkin vähemmän.

Tuomitsematta jättäminen – joka siis on rikokseen syyllistymisen vahvistava ratkaisu – on alle 18-vuotiaiden ryhmässä selvästi tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (3 % verrattuna 0,5 %; ks. taulukko 1).

Tavallisin alle 18-vuotiaille tuomittu rangaistus on *sakko* (78 %). Sakon käyttö on nuorten ryhmässä yleisempää kuin keskimäärin (69 % ryhmässä 18–20-vuotiaat ja 61 % ryhmässä 21-vuotiaat ja yli). Oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärä ikäryhmässä 15–17-vuotiaat oli vuonna 2018 keskimäärin 32, kun se kaikissa ikäryhmissä oli 39. Alaikäisille nuorille tuomitaan siten lievempiä sakkorangaistuksia kuin aikuisille. Alaikäisille nuorille tuomittujen päiväsakkojen rahamäärä oli keskimäärin lähes lain mukainen minimi eli 6,6 euroa, kun se kaikissa ikäryhmissä oli noin 12 euroa – nuorilla kun ei juuri koskaan ole sakkojen rahamäärää korottavia nettotuloja. Tuomioistuimissa nuorille henkilöille tuomittujen sakkojen kokonaisrahamäärä oli siten vuonna 2018 keskimäärin noin 220 euroa, kun kaikissa ryhmissä se oli noin 475 euroa.

Nuorten saamat tuomioistuinsakot ovat karkeasti noin kolme kertaa suurempia kuin ikäryhmän saamat rangaistus- ja sakkomääräyssakot (keskimäärin 62 euroa rangaistusmääräyksissä ja 83 euroa sakkomääräyksissä vuonna 2018).

Vajaa viidennes (19 %) nuorille henkilöille ja noin kolmannes (31 %) nuorille aikuisille tuomioistuimessa tuomituista rangaistuksista on *vankeusrangaistuksia*. Aikuisilla niiden osuus on edellä mainittuja ikäryhmiä suurempi (39 %). Nuorille henkilöille tuomituista vankeusrangaistuksista 87 % oli *ehdollisia*. Nuorten aikuisten kohdalla vastaava osuus oli 77 % ja aikuisilla 63 %. Ehdolliseen vankeuteen tuomitaan vajaa viidesosa niistä nuorista (15–17-vuotiaat), joiden tekoja käsitellään tuomioistuimissa. Nuorilla henkilöillä ehdollisen vankeuden tehosteena käytettiin yleisimmin valvontaa (49 % ehdollisista) ja nuorilla aikuisilla oheissakkoa (29 %) ja valvontaa (37 %) sekä yhdyskuntapalvelua (22 % laskettuna yli vuoden pituisista ehdollisista tuomioista).

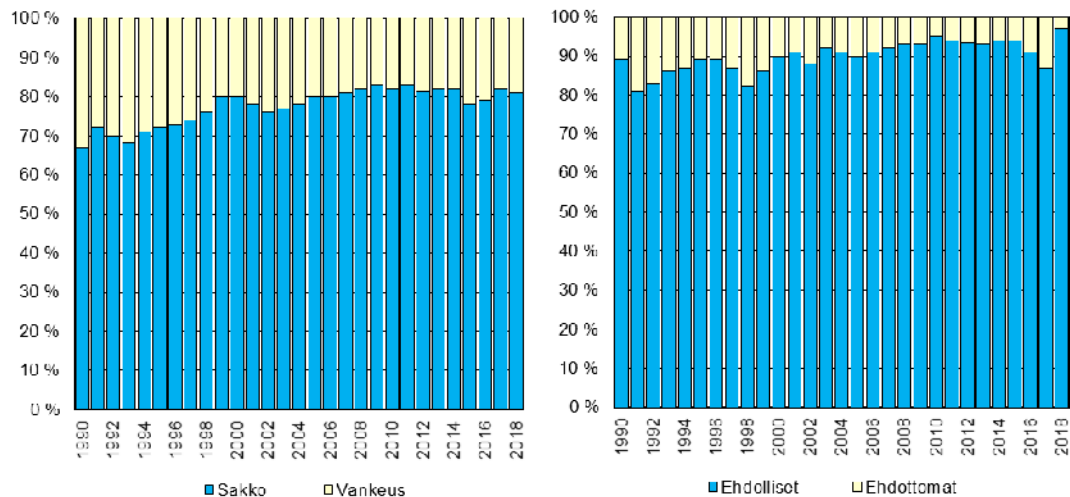
Nuoria henkilöitä tuomitaan ehdottoman vankeuden sijasta *yhdyskuntapalveluun* tai *valvontarangaistukseen* hyvin harvoin. Tämä johtuu siitä, että alle 18-vuotiaita voidaan ylipäättään tuomita enintään kahden vuoden ehdottomiin vankeusrangaistuksiin vain painavista syistä. Nuorilla aikuisilla yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen käyttö on selvästi yleisempää kuin nuorilla henkilöillä, mutta selvästi vähäisempää kuin aikuisilla.

Vuonna 2018 alle 18-vuotiaista tuomittiin vankilaan 0,6 prosenttia kun ryhmässä 18–20-vuotiaat vankilan osuus oli 5,5 prosenttia ja yli 21-vuotiaiden ryhmässä 10,5 prosenttia. Vähäisestä määrästä huolimatta valtaosa (vajaa 80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja yhdyskuntapalveluun tuomituista nuorista on tuomitsemishetkellä jo täysi-ikäisiä (Marttunen 2008). Vankilarangaistukseen johtaneet rikokset on siis useimmiten tehty lähestyttäessä täysi-ikäisyyttä.

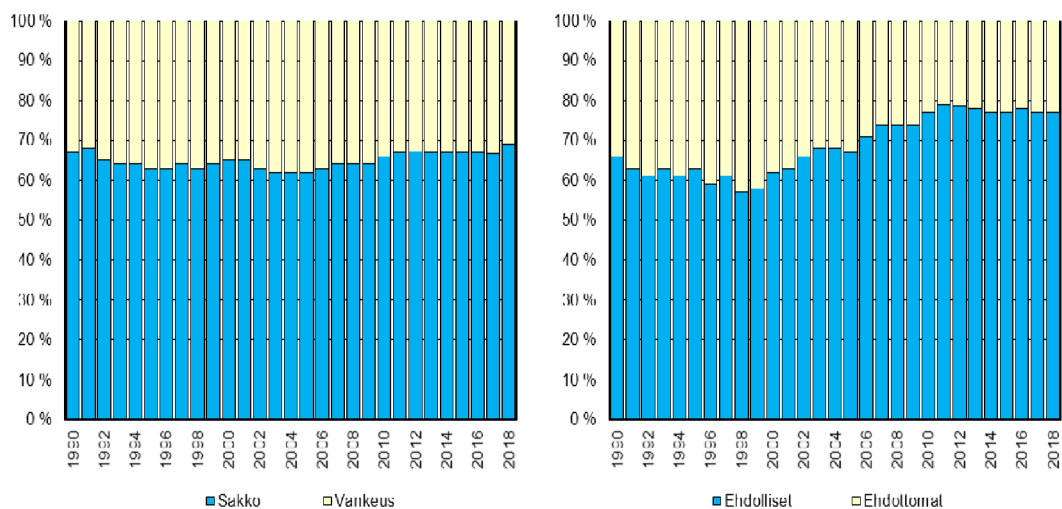
Avoseuraamuksena suoritettavan *nuorisorangaistuksen* käyttö on ollut jatkuvasti hyvin harvinaista. Vuonna 2018 nuorisorangaistus kattoi vain 0,4 prosenttia nuorille tuomituista rangaistuksista.

Keskivakavissa rikoksissa, joissa sakkoa pidetään liian lievänä seuraamuksena, nuorten ja nuorten aikuisten seuraamusvaihtoehdot eroavat toisistaan lähinnä siinä, että nuorisorangaistus voidaan tuomita vain nuorille henkilöille ja ehdoton vankeus sellaisenaan tai yhdyskuntapalveluksi taikka valvontarangaistukseksi muunnettuna pääsääntöisesti vain nuorille aikuisille.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna todettakoon, että ikäryhmässä 15–17-vuotiaat sakon osuus on kasvanut ja tuomitsematta jättäminen vähentynyt. Ikäryhmässä 18–20-vuotiaat merkittävä muutos 1990-luvun puolessa välissä oli yhdyskuntapalvelun käyttöönotto ja sitä seurannut ehdottoman vankeuden osuuden lasku. Kuvioissa 1 ja 2 esitetään pidemmän aikavälin tietoja nuorille ja nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista 1990–2018.

Kuvio 1 15–17-vuotiaiden nuorten seuraamuslajit 1990–2018

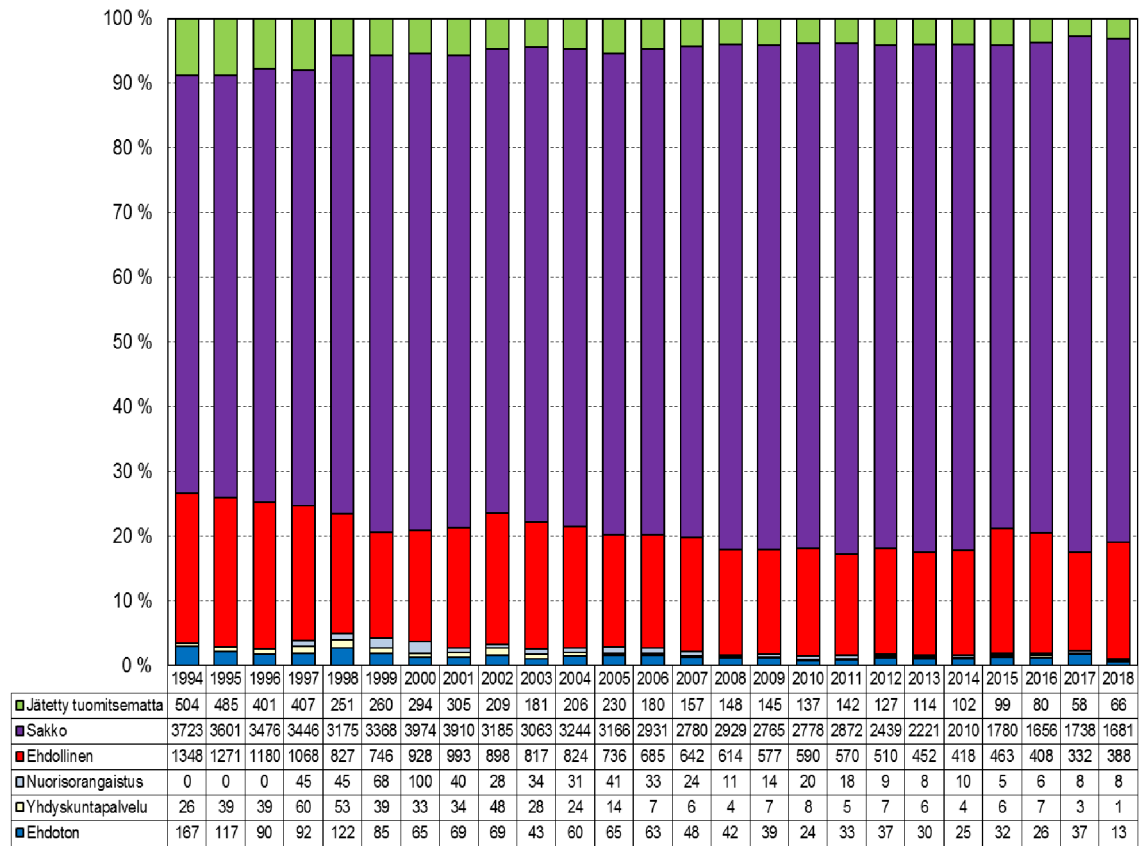
Kuvio 2 18–20-vuotiaiden nuorten aikuisten seuraamuslajit 1990–2018

Vankeusrangaistusten osuus nuorille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista oli 1980-luvun lopussa kolmanneksen tuntumassa. Nykyisin vankeus kattaa noin viidenneksen nuorten tuomioistuinrangaistuksista (kuvio 1; vasen). Nuorten aikuisten ryhmässä tilanne on ollut melko vakaa. Reilu kolmannes ikäryhmän tuomioistuinrangaistuksista on vankeuksia (kuvio 2; vasen).

Rangaistuskäytäntöä on havainnollista kuvata myös siten, kuinka usein vankeus määrätään ehdollisena tai ehdottomana. Tätä kuvaavat kuvioiden 1–2 oikeanpuoleiset kuvat. 1990-luvun aikana ehdottomien vankeusrangaistusten osuus nuorten vankeusrangaistuksista laski vajaasta 20 prosentista reilusti alle 10 prosenttiin. Vuodesta 1990 lähtien alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista ei ole saanut tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Painavien syiden vaatimusta on tuomioistuinkäytännössä tulkittu hyvin pidättyvästi. Suhteellisen vakavistakin väkivaltarikoksista nuori on saatettu tuomita ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Samaan ajankohtaan osui rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa tehty muutos, jossa luovuttiin vankeudesta luvattoman käytön vähimmäisrangaistuksena ja mahdollistettiin sakon tuomitseminen tuossa rikoslajissa. Käytännössä tämä johti siihen, että sakosta tuli luvattoman käytön (joka on tyypillinen nuorisorikos) tyyppirangaistus (ks. tarkemmin Marttunen 2008). 2000-luvun alussa tilanne on pysynyt melko vakaana, mutta viime vuosina ehdottomien osuus on pääosin edelleen laskenut.

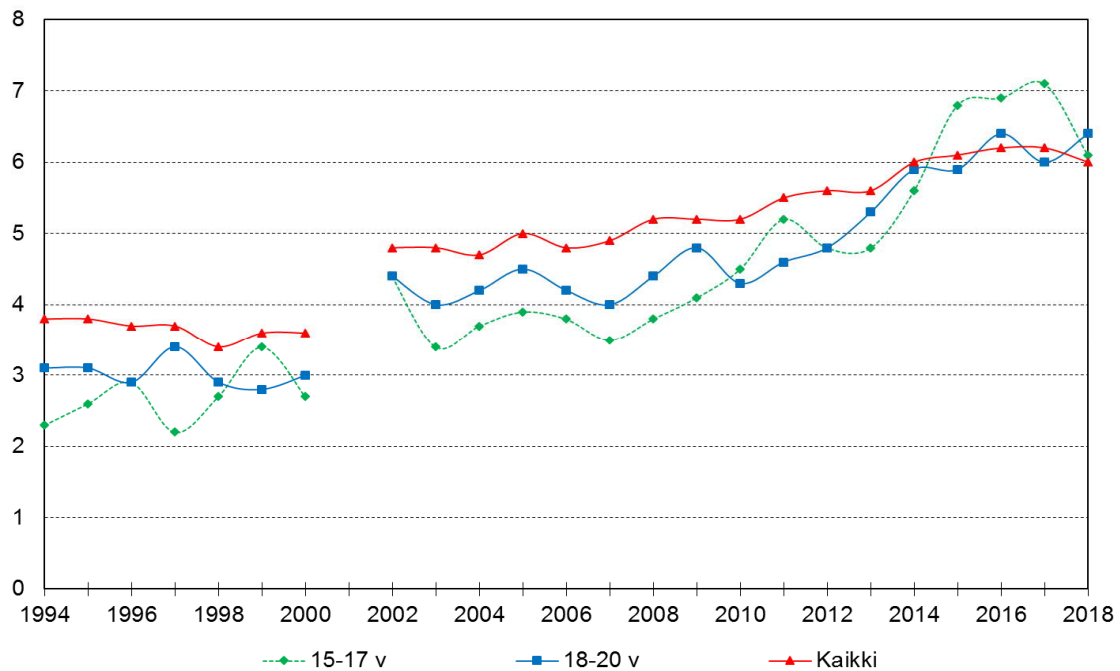
Painavien syiden vaatimus ei koske nuorten aikuisten ryhmää. Tässä ryhmässä vankeuksista runsas viidennes on nykyisin ehdottomia. 1990-luvun lopulla ehdottomien osuus oli reilusti korkeampi.

Kuviossa 3 esitetään vielä tiedot alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille tuomituista rangaistuksista 25 vuoden aikana.

Kuvio 3 Alle 18-vuotiaille tuomitut rangaistukset 1994–2018

Kuviosta 4 ilmenee eri ikäryhmille tuomittujen vankeusrangaistusten (ehdolliset ja ehdottomat) keskipituus vuosina 1994–2018.

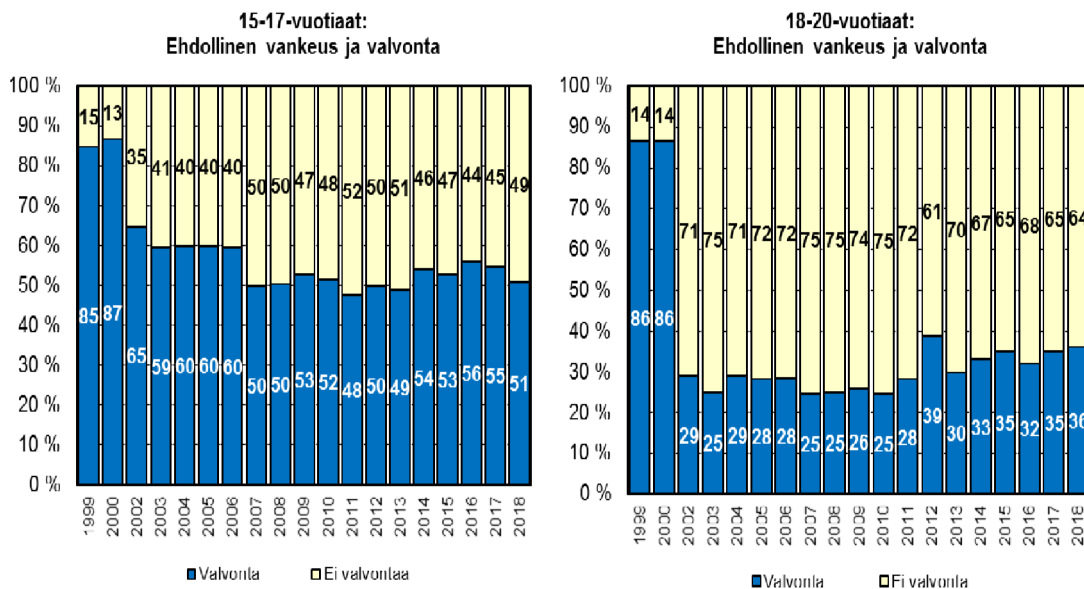
Kuvio 4 Eri ikäryhmien vankeusrangaistusten keskipituus vuosina 1994–2018

Nuorille tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on ollut jonkin verran aikuisryhmää alempi, mutta 15–17-vuotiaille tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on selvästi noussut viime vuosien aikana. Kehitys kaikissa ryhmissä on kuitenkin samansuuntainen eli kasvava. Vuodesta 2002 lukien tiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Ehdolliseen vankeusrangaistukseen liittyvä valvonta

Voimassa olevan lain mukaan nuorille rikoksenteijöille ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävästä valvonnasta on aina tehtävä erillinen päätös tuomioistuimessa silloin, kun valvontaa on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi ja uusien rikosten ehkäisemiseksi (RL 6:10.2). Aiemmin nuori rikoksenteijä asetettiin automaattisesti valvontaan, ellei oikeus määrännyt erikseen, ettei valvontaa tarvita. Valvontaan asettaminen koskee seuraamuksena sekä nuoria henkilöitä että nuoria aikuisia.

Lain muutos on vähentänyt runsaasti valvonnan käyttöä. Nuorilla sitä käytetään nykyisin noin joka toisessa tapauksessa ja nuorilla aikuisilla vasta puolessa tapauksista, kun ennen uuden lain voimaantuloa valvonta liitettiin ehdollisen vankeuden valvontaan kummassakin ryhmässä noin 85 %:ssa tapauksia. Valvonnan käyttö on kuitenkin parina viimeisenä vuotena lisääntynyt erityisesti nuorten aikuisten ryhmässä.

Kuvio 5 Valvonta ehdollisen vankeusrangaistuksen oheisseuraamuksena 1999–2018

Oikeustilastollisista vuosikirjoista ilmenee, että erityisesti ikäryhmässä 18–20-vuotiaat valvontamääräys jää toisinaan merkitsemättä tuomiolauselmajärjestelmään. Kyseinen järjestelmä edellyttää, että valvonnan määräämisestä merkitään aina tieto sille varattuun kenttään ennen tuomion ”vapauttamista”. Käytännössä tämä merkitsee, ettei valvontaa ole tällöin määrätty. Olisi kuitenkin suotavaa, että tuomioistuimissa kiinnitettäisiin asiaan huomiota. Saattaa nimittäin olla niin, että osassa näissä tapauksissa valvontamääräystä on tarkoitettu.

Ehdollinen vankeus voidaan panna täytäntöön – siis määrätä nuori vankeilaan – vain jos nuoren uudesta rikoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta. Nuorten ryhmässä ehdollinen vankeusrangaistus pannaan käytännössä varsin harvoin täytäntöön; viime vuosina tapauksia on ollut vain muutamia.

Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus tuli kokeiluvaiheen jälkeen valtakunnallisesti voimaan vuonna 2005. Nuorisorangaistus on käytännössä ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus, joka sisältää valvontatapaamisten lisäksi sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia ja siihen liittyvää tukea ja ohjausta sekä mahdollisesti työelämään perehdyttämistä. Valvonta on kaiken kaikkiaan ajallisesti selvästi intensiivisempää ja sisällöllisesti laajempaa kuin ehdolliseen vankeuteen liitetty valvonta.

Kokeiluvaiheen aikana 1997–2004 nuorisorangaistukseen tuomittiin keskimäärin 40 nuorta vuodessa ja enimmillään 100 vuonna 2000. Sen jälkeen eli vuosina 2005–2011 tuomioita on määrätty keskimäärin 20 vuodessa ja vuosina 2012–2018 ainoastaan 5–10 nuorta on tuomittu vuosittain nuorisorangaistukseen. Seuraamuksen käyttö onkin huomattavasti vähäisempää kuin mitä lakia säädettäessä tavoiteltiin.

Vähäisen käytön yhtenä syynä on pidetty sitä, että rikosseuraamuslaitos ei suosita kuin noin puolessa antamistaan toimeenpanosuunnitelmalausunoista nuorisorangaistuksen käyttöä. Lisäksi tuomioistuimet ovat tuominneet toisinaan nuorisorangaistuksen sijasta nuoren oheissakolla tai valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen (Marttunen 2008).

Nuorisorangaistus näyttää jääneen toissijaiseksi seuraamusvaihtoehdoksi nuorten keskivakavassa rikollisuudessa. Nuoria tuomitaan selvästi useammin valvonnalla tehostettuun ehdolliseen vankeuteen kuin nuorisovankeuteen. Saattaa olla, että nuorisorangaistukseen ajatellaan liittyvän suurehko epäonnistumisriski. Nuorisorangaistuksen edellytyksiä on esitetty muutettavaksi niin, että se olisi selvemmin rangaistusten porrastuksessa valvonnalla tehostettua ehdollista vankeutta ankarampi seuraamus ja siihen tuomittaisiin tapauksissa, joissa ehdollisen vankeuden valvontaa ei ole pidettävä riittävänä

laissa ja sen esitöissä asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi (Marttunen 2013).

Sovittelu

Rikosten sovittelumenettely tähtää paitsi uhrin hyvittämiseen ja aseman korostamiseen rikosten käsittelyssä, mutta myös muodollisten rikosoikeudellisten seuraamusten välttämiseen ja nuorten rikosuran katkaisuun (ks. tarkemmin Elonheimo 2010). Rikosten sovittelu on muodollisesti rikosoikeudesta ja sen seuraamusjärjestelmästä erillinen instituutio. Toisaalta sovittelu voidaan alaikäisten osalta lukea lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteeksi. Käytännössä sovittelu kuitenkin nivoutuu osaksi nuorisoprosessia, ja sovittelulla on merkitystä rikosoikeudellisten rangaistusten määrittämiseen.

Määrällisesti rikossovittelun asema on 2000-luvulla korostunut, ja sovittelun kriminaalipoliittinen merkitys on kasvanut. Kesäkuussa 2006 tuli voimaan laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005). Tuon jälkeen Stakes ja sittemmin Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) on seurannut soviteltujen rikosjuttujen määriä. Alla taulukossa 4 on esitetty mainittujen tahojen julkaisuihin ja Tilastokeskuksen rikos- ja rangaistustilastoihin perustuvat tiedot nuorten ikäryhmien rikosten sovitteluista.

Taulukko 4 Soviteltujen rikosten määrä eri ikäryhmissä sekä niiden osuus (%) saman ikäryhmän rikoksista ja rangaistuksista 2009–2018

	2009	2011	2013	2015	2016	2017	2018
<i>Alle 15-vuotiaat</i>	1876	1901	1499	1321	1335	1610	1315
- % rikoksista	15,6	14,9	16,5	18,0	17,5	19,9	17,8
<i>15–17-vuotiaat</i>	2684	2410	1878	1689	1522	1725	1641
- % rikoksista	11,4	9,8	9,9	10,9	10,6	14,4	16,2
- % kaikista rangaistuksista	11,6	9,5	10,0	10,3	10,1	13,0	13,4
- % tuomioistuinrangaistuksista	74,8	65,7	54,6	69,9	68,9	79,3	74,8
<i>18–20-vuotiaat</i>	1760	1737	1423	1233	1284	1445	1285
- % rikoksista	5,4	5,1	4,6	4,5	5,0	4,6	6,6
- % kaikista rangaistuksista	4,1	4,0	3,8	3,8	4,2	4,8	4,1
- % tuomioistuinrangaistuksista	21,4	22,5	21,0	19,8	22,2	26,5	21,3

Alle viidesosa (18 %) rikosoikeudellisesti alaikäisen lapsen tekemäksi epäilty ja poliisin selvittämä muu kuin liikenne rikos ohjautui sovitteluun vuonna 2018. Nuorten tekemistä rikoksista noin joka kuudes (16 %) ja nuorten aikuisten tekemistä 7 % tuli soviteltavaksi. Vastaavasti verrattaessa

sovittelutapauksia nuorille tuomioistuimessa määrättyihin rangaistuksiin sovittelujen osuus oli nuorilla neljällä viidestä (75 %) ja nuorilla aikuisilla noin joka viides (21 %). Sovittelun osuus on kasvanut viime vuosina selvästi edeltävistä vuosista.

Soviteltavista rikoksista puolestaan 9 % oli lasten tekemiä, 12 % nuorten tekemiä ja 9 % nuorten aikuisten tekemiä. Yhteensä alle 21-vuotiaiden tekemiä oli 30 % sovitteluun ohjatuista rikoksista, mikä osaltaan kuvaa sovittelun keskeisyyttä lasten ja nuorten kohdalla.

Soviteltaviksi tulleista rikoksista suuri osa on pahoinpitelyrikoksia ja usein siten virallisen syytteen alaisia tekoja. Nämä jutut päätyvät sovittelun jälkeen vielä syyttäjän ja mahdollisesti myös tuomioistuimen käsiteltäviksi. Tavanomaista on, että syyttäjä tekee silloin syyttämättä jättämispäätöksen, ellei rikos ole niin vakava, että se edellyttää syytteen nostamista. Asianomistajarikoksissa poliisi voi tehdä tutkinnan lopettamispäätöksen, jos asianomistaja peruuttaa sovittelun jälkeen rangaistusvaatimuksensa.

Sovittelu mahdollistaa sen, että rikosta voidaan käsitellä osapuolten kohtaamistilanteessa myös uhrin näkökulmasta ja sen avulla lapsi tai nuori voidaan saada konkreettisesti ymmärtämään tekonsa aiheuttamat kärsimykset ja vahingot. Sovittelu on muutoinkin osallistuvaa ja vähemmän muodollista kuin oikeusprosessi. Siinä voidaan ottaa huomioon sosiaalisia näkökohtia ja käsitellä rikosta siten kokonaisvaltaisemmin kuin rikosoikeudellisessa prosessissa. Sovittelu tähtää rikoskäyttäytymisen varhaiseen puuttumiseen ja nuoren rikosuran katkaisuun. Kun esitutkinta-, syyttäjä- ja sosiaaliviranomaiset yhdessä sovittelutoimen kanssa puuttuvat nuoren tekemään rikokseen, asia tulee käsitellyksi monesta näkökulmasta ja tavanomaista yksityiskohtaisemmin.

Nuorisovankiluku

Alle 18-vuotiaita vankeja on jo vuosikymmenen ajan ollut kunakin ajanhetkenä vain muutama ja ikäryhmän osuus koko vankipopulaatiosta on 0,1–0,3 prosenttia. 18–20-vuotiaiden vankien määrät nousivat yleisen vankiluvun kasvun myötä 2000-luvun alussa, mutta ovat sittemmin laskeutuneet – ja pysyneet alhaisina. Tämän ryhmän osuus vankipopulaatiosta (sekä vankeus- että tutkintavangit) oli 2,7 prosenttia vuonna 2018. Nykyinen nuorisovankitaso on matala.

Nuorisovankiluku antaa rikosoikeuskeskeisen ja sosiaalisen kontrollin kokonaisuuden kannalta vääristyneen kuvan nuoriin kohdistuvasta pakosta. Nuorisovankien määrää pohdittaessa onkin syytä huomata, että osa lastensuojelun laitossijoitukseen johtavista pakkotoimista perustuu rikoksiin. Esimerkiksi vuotta 2005 koskeneen arvion mukaan noin 150 15–17-

vuotiasta nuorta oli tahdonvastaisesti huostaan otettuna *osaksi* rikoskäyttäytymisen vuoksi. Tämä on moninkertaisesti suurempi kuin vankiloissa olevien nuorten määrä ja kuvaa sitä, että suomalaisessa järjestelmässä lastensuojelu- eivätkä vankeinhoitoviranomaiset kantavat päävastuun rikoksilla oirehtivien nuorten kohtelusta. Vaikka lastensuojelulaitoksissa sijoitetuina olevien nuorten sijoitusperusteista ei pidetä kirjaa, erillistutkimukset osoittavat laitoksissa olevan nuoria myös rikosten vuoksi (Marttunen 2008).

Yhteenveto

- Nuorten tekemät rikokset liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin ja ovat tyypillisesti vähäisinä pidettäviä omaisuusrikoksia. Tästä johtuen suurin osa, 80–90 %, nuorten rikosten seuraamuksista määrätään muualla kuin tuomioistuimissa, joko rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä.
- Nuorten rangaistuksissa ei ole tapahtunut suuria muutoksia viime vuosina.
- Nuorille tuomitaan lievempiä rangaistuksia kuin muulle väestölle. Tuomitut rangaistuslajit ovat lievempiä, samoin rangaistusten pituudet tai määrät.
- Sakko on myös yleisin nuorille henkilöille (15–17-vuotiaat) oikeudenkäynnissä tuomittu rangaistus; noin neljä viidesosaa oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on sakkoja. Nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) kohdalla sakkoon tuomittiin kaksi kolmesta oikeudessa tuomituista.
- Toiseksi yleisin nuorille rikoksentekeijöille tuomittu rangaistus on ehdollinen vankeusrangaistus. Vajaa viidennes 15–17-vuotiaille nuorille ja noin joka neljäs nuorille aikuisille oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista on ehdollinen vankeus. Ehdolliseen vankeuteen liitetään usein oheisseuraamus – valvonta, oheissakko tai yhdyskuntapalvelu.
- Ehdotonta vankeusrangaistusta ja yhdyskuntapalvelua tuomitaan nuorille vain vakavimmissa rikoksissa. Niiden osuus on vain muutama prosentti nuorille vuosittain tuomituista rangaistuksista. Viime vuosina vankilarangaistuksia on tuomittu lähes kymmenesosa verrattuna 1990-luvun alkuun.
- Rikosten sovittelu on keskeinen keino käsitellä lasten ja nuorten tekemiä rikoksia.
- Alaikäisten ja 18–20-vuotiaiden vankien määrät ovat pysyneet matalina.
- Nuorisorangaistuksen käyttö on jatkuvasti vähentynyt ja tuomittujen määrä on nykyisin vain 5–10 nuorta (15–17-vuotiasta) henkilöä.

2 Rikosten sovittelu Hannu Niemi

Rikosten ja riita-asioiden sovittelu alkoi Suomessa vapaaehtois pohjalta Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeena (Sovitaan -projekti) Vantaalla 1983. Myöhemmin vapaaehtoinen sovittelutoiminta levisi muihin suuriin kaupunkeihin ja muillekin paikkakunnille. Silti noin puolessa Suomen kunnista ei ollut mahdollisuutta saada sovittelupalvelua 2000-luvun alussa. Sovittelulle haluttiin lainsäädännöllinen perusta, jotta kaikille kansalaisille voitaisiin antaa yhdenmukainen mahdollisuus saada sovittelupalvelua. Onnistuneella sovittelulla todettiin voivan olla huomattaviakin vaikutuksia rikoksesta tuomittavaan seuraamukseen, minkä vuoksi oli tärkeää taata sovittelupalvelujen yhdenvertainen saatavuus eri puolilla maata. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta hyväksyttiin vuonna 2005 ja se tuli voimaan 1.6.2006.

Sovittelutoiminnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Sovittelupalvelujen järjestämisvastuu siirtyi vuoden 2016 alussa Terveysten ja hyvinvoinninlaitokselle. Varsinaisen palvelun tuottavat sovittelutoimistot, jotka voivat olla kuntien itsensä järjestämiä tai ostopalveluna hankittuja. Suomessa oli yhteensä 18 sovittelun toimialuetta ja palveluntuottajaa vuonna 2018. Varsinaista sovittelutyötä tekevät edelleen vapaaehtoiset sovittelijat. Sovittelijoita oli koko maassa noin 1 200 vuonna 2018.

Sovittelussa voidaan käsitellä rikoksia, joiden arvioidaan soveltuvan soviteltaviksi, kun otetaan huomioon rikoksen laatu ja tekotapa, rikoksesta epäillyn ja uhrin keskinäinen suhde sekä muut rikokseen liittyvät seikat kokonaisuutena. Sovitteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Rikoksesta epäillyn tai asianomistajan taikka alaikäisen osapuolen huoltajien suostumuksen puute estää asian käsittelyn sovittelumenettelyssä. Sovittelutoimisto selvittää sovittelun edellytykset ja arvioi sen, soveltuuko juttu soviteltavaksi. Toisaalta sovittelumenettelyssä tehty sovinto ei syrjäytä syyttäjän mahdollisuutta nostaa syyte rikoksesta muissa kuin asianomistajarikoksissa, mutta sovinto on mahdollista lain mukaan huomioida rikosprosessissa. Sopimukseen johtanut sovittelu voi johtaa toimenpiteistä luopumiseen tai seuraamuksen lieventämiseen.

Vaikka sovittelulaki ei rajaa mitään rikoksia suoraan sovittelun ulkopuolelle, laissa ja sen esitöissä on joitain rajoituksia, joiden mukaan alaikäisiin kohdistuneet rikokset, lähisuhdeväkivaltarikokset ja törkeät rikokset soveltuvat huonosti sovitteluun ja niissä sovittelun mahdollisuutta tulee harkita poikkeuksellisen huolellisesti. Alaikäisen osalta on ainakin tärkeää, että hänellä on kyky ymmärtää sovittelun ja siinä tehtävien ratkaisujen merkitys. Sovittelulain mukaan soviteltavaksi ei saa ottaa alaikäiseen kohdistunutta rikosta, jos uhrilla on rikoksen laadun ja ikänsä vuoksi erityinen suojan tar-

ve. Rikoksen sovittelu edellyttää myös, että rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista. Törkeiden rikosten osalta katsottiin, että niiden laajalla sovittelulla voisi olla pitkällä aikavälillä haitallisia vaikutuksia rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ei puolestaan pitäisi ottaa sovitteluun, jos väkivalta on kyseisessä suhteessa toistuvaa ja osapuolet ovat osallistuneet jo aiemminkin sovitteluun lähisuhdeväkivallan vuoksi.

Sovittelun käynnistyminen ja laajuus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) vastaa sovittelun tilastoinnista. Tilastoissa sovittelua kuvataan juttujen ja niistä purettujen rikostapausten määrillä. Lisäksi tilastossa on tietoja muun muassa rikoksesta epäiltyjen ja rikoksen asianomistajien määristä.

Sovitteluun ohjautui 14 789 rikosta vuonna 2018. Määrä on lisääntynyt 54 prosenttia vuodesta 2007. Sovitteluun tulevien juttujen ja rikosten määrä ei voi kasvaa kuitenkaan rajattomasti ilman, että sovittelutoiminnan resursseja lisätään. Toisaalta tapausten lukumäärään vaikuttaa poliisin ja syyttäjän halu ohjata rikostapauksia sovitteluun. Sovitteluun ohjattujen rikosten määrä on kasvanut neljänä viimeisenä vuonna. Sovittelutapaukset ovat lisääntyneet, vaikka poliisin selvittämien rikosten määrä on jatkanut vähentymistään.

Sovitteluun ohjattuja juttuja oli 10 316 ja soviteltavassa jutussa keskimäärin 1,4 rikosta vuonna 2018. Lisäksi sovitteluun ohjautui 737 riita-asiaa vuonna 2018, mikä on 4,7 prosenttia kaikista sovitteluun ohjautuneista jutuista puretuista rikos- ja riita-asioista.

Taulukko 1 Sovitteluun ohjatut rikokset ja niiden osuus poliisin selvittämistä rikoksista vuosina 2007–2018

	2007	2009	2011	2013	2015	2016	2017	2018
Sovitteluun ohjatut rikokset	9583	11604	12895	11173	11941	12496	14471	14789
Muutos edellisestä vuodesta*	..	+7%	+8%	−6%	+9%	+5%	+5%	+2%
Osuus poliisin selvittämistä rikoksista (%)	3,7	4,4	4,7	4,5	5,0	5,4	6,4	5,1

* Valtakunnallinen tilastointi aloitettiin 1.6.2006. Vuosi 2007 oli ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi tilastoinnissa. Vuosien 2008, 2010, 2012 ja 2014 luvut on esitetty edellisten vuosien Seuraamusjärjestelmä -julkaisuissa. Lähde: THL

Sovitteluun ohjautuneiden rikosten määrä oli 3,1prosenttia poliisin tietoon tulleista ja 5,1 prosenttia selvitettyistä rikoksista (pl. vähäiset liikenne-rikokset).

set) vuonna 2018. Sovitteluun todellisuudessa tulevista omaisuus- ja väkivaltarikoksista sekä eräistä muista rikoksista (vastaavat noin 90 prosenttia sovitteluun tulevista rikoksista) laskettuna sovittelutapausten osuus oli kuitenkin suurempi eli vuosittain noin 10 prosenttia selvitetystä rikoksista. Karkeana arviona voidaankin esittää, että selvitetystä rikoksista vähintään joka kymmenes sovitteluun lähtökohtaisesti soveltuva rikos ohjautuu sovittelumenettelyyn ja näistä selvästi enemmän kuin puolet (noin 55–75 % laskentatavasta riippuen) päättyy osapuolten sovintoon.

Ennen sovittelutoiminnan käynnistymistä sovittelutoimisto tekee päätöksen rikoksen soveltuvuudesta sovitteluun. Sovittelua ei voida myöskään aloittaa, jos sovittelun osapuolet eivät saavu sovittelutilaisuuteen. Sovittelu käynnistettiin 65 prosentissa sovittelukäsittelyyn tulleista rikoksista vuonna 2018 (61 % v. 2017). Käynnistyneistä sovitteluista keskeytyi 12 prosenttia (13 % v. 2017) ja 7 prosentissa (7 % v. 2017) ei päästy sopimukseen, joten sovittelu jatkui tai suoritettiin loppuun vuoden aikana noin 7 750 rikoksen osalta, mikä on noin 52 prosenttia (noin 53 % v. 2017) sovitteluun ohjatuista rikoksista vuonna 2018.¹ Lähisuhdeväkivallan osalta sovintoon päästiin hieman useammin (53 % v. 2018 ja 57 % v. 2017).

Aloite sovitteluun tuli poliisilta 86 prosentissa (84 % v. 2017) ja syyttäjältä 12 prosentissa (13 % v. 2017) rikoksista vuonna 2018. Aloitteista siis yhteensä 98 % tuli poliisilta ja syyttäjältä. Poliisi suorittaa nykyisin suurimmassa osassa jutuista arvion siitä, soveltuuko tapaus sovitteluun ja ovatko osapuolet halukkaita sovitteluun. Poliisin osuus aloitteentekijänä on vuosien mittaan selvästi korostunut. Sovittelulakia edeltävänä aikana syyttäjät tekivät vielä poliisia useammin sovittelualoitteen (ks. Rikollisuustilanne 2000, 279). Muita aloitteentekijöitä olivat sosiaaliviranomaiset (0,2 % v. 2018), epäilty (0,2 % v. 2018) ja uhri tai hänen huoltajansa (0,3 % v. 2018).

Soviteltavat rikokset

Vuoden 2018 aikana sovitteluun tulleista rikoksista 60 prosenttia (60 % v. 2017 ja 55 % v. 2010) oli virallisen syytteen alaisia asianomistajarikoksien osuuden ollessa 40 prosenttia (40 % v. 2017 ja 45 % v. 2010).² Varsin tuntuva muutos vuodesta 2011 lähtien johtuu siitä, että alaikäisiin kohdistuvat

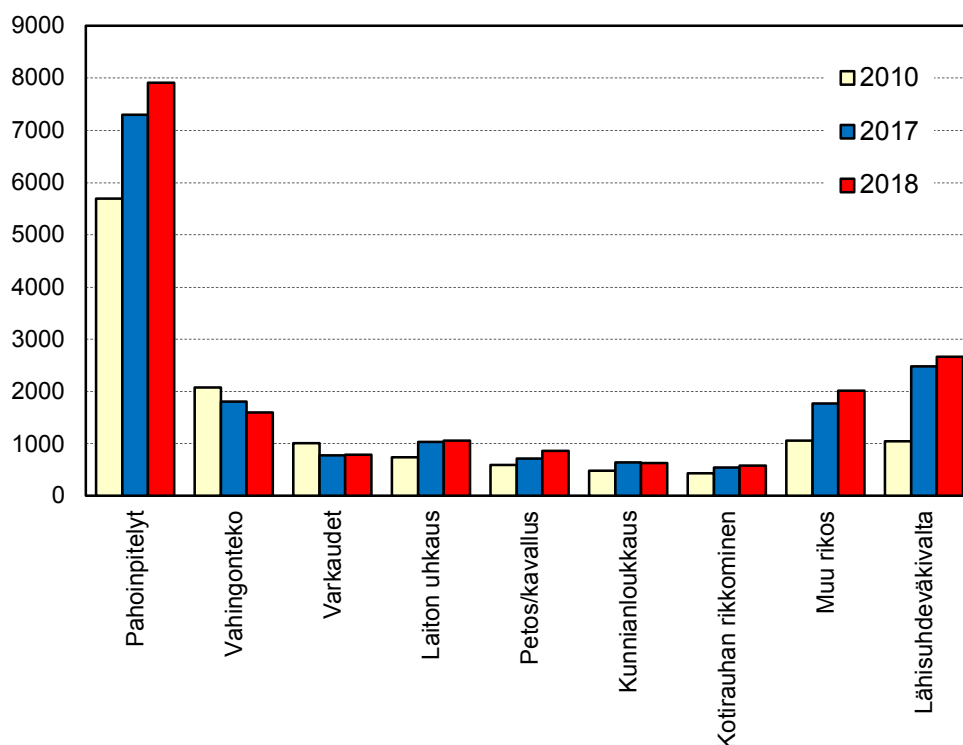
¹ Loppuun suoritettujen rikossovittelujen määrää ei voi tilastoista laskea tarkasti, koska tilastossa rikosasiat on tilastoitu juttukohtaisesti niissä tapauksissa, joissa ei päästy sopimukseen. Lisäksi sovintotapauksiin tulee mukaan edellisenä kalenterivuonna alkuun pantuja sovitteluja.

² Vuosien 2016–2018 luvut ovat arvioita, koska THL:n tilastosta puuttuvat lähisuhdeväkivallan syyteoikeutta koskevat tiedot. Arvio perustuu siihen, että lähisuhdeväkivaltatapauksista 95–99 % on edellisinä vuosina ollut virallisen syytteen alaisia rikoksia.

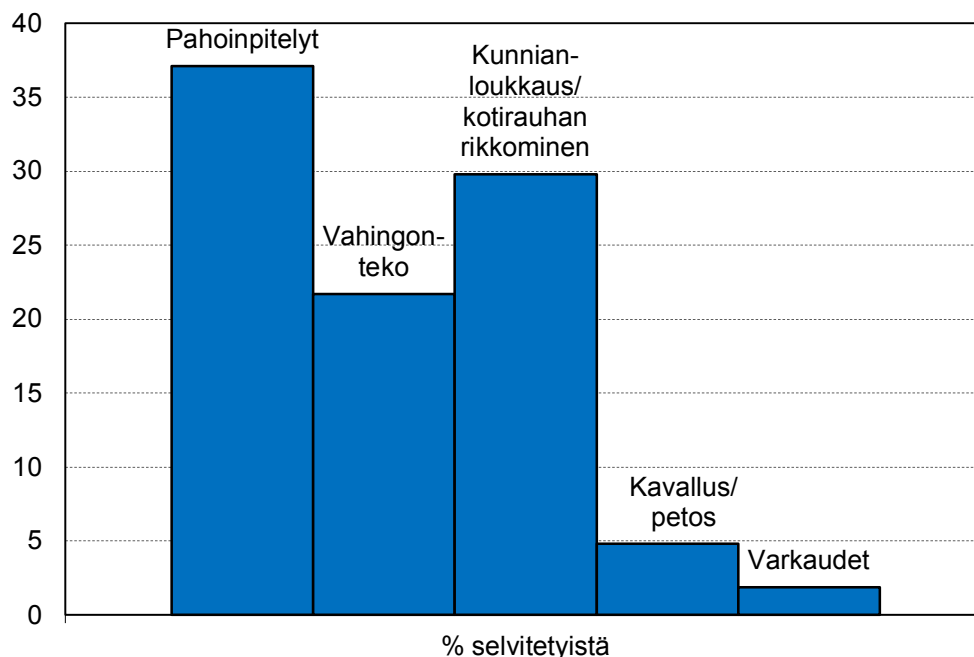
ja lähisuhteissa tapahtuvat lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi vuonna 2011. Muutos vaikuttaa kahta kautta. Ensinnäkin poliisin selvitettäväksi tulee aikaisempaa enemmän lieviä pahoinpitelyjä ja lähisuhdeväkivaltarikoksia, joita myös ohjautuu sen vuoksi entistä enemmän sovitteluun, ja toiseksi entistä suurempi osa lievista pahoinpitelyistä määräytyy virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

Sovitteluun ohjatuista rikoksista 51 prosenttia (50 % v. 2017 ja 47 % v. 2010) oli pahoinpitelyrikoksia vuonna 2018. Näistä väkivaltarikoksista noin kolmannes (34 %; 34 % v. 2017; 19 % v. 2010) koski lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa. Pahoinpitelyrikosten ja lähisuhdeväkivaltatapausten määrän ja osuuden kasvu johtuu edellä mainitusta syyteoikeuden muuttumisesta vuonna 2011. Pahoinpitelyjen määrän kasvu vuosina 2011–2018 johtuu lähes yksinomaan lähisuhdeväkivaltatapausten määrän lisääntymisestä (ks. kuvio 1). Sovitteluun saapuneiden lähisuhdeväkivaltarikosten määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2010. Muissa rikoslajeissa ei ole tapahtunut yhtä merkittäviä muutoksia vuosina 2010–2018 (kuvio 1).

Sovittelukäsittelyyn tulleet pahoinpitelyt edustivat jo runsasta kolmasosaa (37 % ja 19 % v. 2010) poliisin selvittämistä pahoinpitelyistä vuonna 2018 (kuvio 2). Tässäkin osuuden nousu selittyy vuoden 2011 lainmuutoksella sekä sillä, että poliisin tietoon tulleiden ja selvitettyjen pahoinpitelyjen määrän laskiessa sovitteluun ohjattujen pahoinpitelyjen määrä on pysynyt ennallaan taikka kasvanut.

Kuvio 1 Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikokset, 2010, 2017–2018 (pahoinpitelyt sisältävät myös lähisuhdeväkivaltatapaukset). Lähde: THL

Kuvio 2 Eräiden sovittelukäsittelyyn tulleiden rikosten osuus samana vuonna poliisin selvittämistä rikoksista, 2018. Lähde: THL ja Tilastokeskus

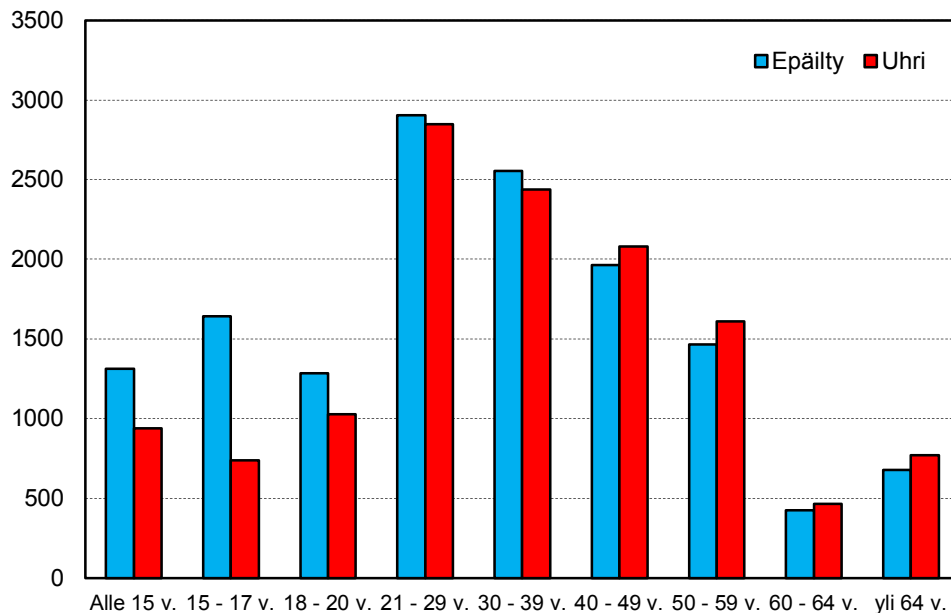
Erilaisia omaisuusrikoksia tuli sovittelukäsittelyyn noin neljännes (25 % v. 2018) kaikista rikoksista. Näistä vahingonteot olivat yleisimpiä (10 % kaikista käsittelyyn tulleista rikoksista). Sovitteluun ohjautuneista rikoksista vahingontekoja oli vuonna 2008 lähes viidennes (19 %), mutta niiden osuus on tällä vuosikymmenellä vähentynyt. Runsas viidennes (22 %) poliisin selvittämistä vahingonteoista ohjautui sovittelukäsittelyyn vuonna 2018.

Varkausrikosten osuus sovittelutapauksista on pysynyt melko vakaana (5–8 %) vuosina 2008–2018. Kaikista poliisin selvittämistä varkausrikoksista sovitteluun ohjautuu kaksi prosenttia, mikä on selvästi vähemmän kuin pahoinpitely- ja vahingontekorikoksissa.

Kotirauhan rikkomisia ja kunnianloukkausrikoksia oli yhteensä noin 8 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikoksista vuonna 2018. Lähes kolmasosa (30 %) poliisin selvittämä kotirauhan rikkominen ja kunnianloukkausrikos tuli sovittelukäsittelyyn. Sovitteluun ohjautuneista rikoksista selvä enemmistö on suhteellisen lieviä rikoksia. Ryöstöjen ja törkeiden pahoinpitelyjen osuus oli 0,7 prosenttia vuonna 2018. Tällaisia vakavia rikoksia on ohjattu sovittelukäsittelyyn viime vuosina noin 100–150 rikosta vuodessa.

Sovittelun osapuolet

Sovitteluun ohjattiin vuoden 2018 aikana kaikkiaan 27 002 henkilöä, joista tekijäksi epäiltyjä oli 14 527 (54 %) ja asianomistajia 12 475 (46 %). Tekijäksi epäillyistä oli miehiä 74 prosenttia (74 % v. 2017). Asianomistajista miehiä oli 55 prosenttia (55 % v. 2017) laskettuna luonnollisista henkilöistä vuonna 2018. Naisten osuus on lisääntynyt sekä epäillyissä että vahingonkäräjöissä 4–8 prosenttiyksikköä vuosina 2011–2018 edellisiin vuosiin verrattuna. Naisten määrän ja osuuden kasvu johtuu poliisin tietoon tulleiden lähisuhdeväkivaltarikosten kasvusta. Lähisuhdeväkivaltarikoksia ohjautuu tämän vaikutuksesta aikaisempaa enemmän myös sovitteluun ja niissä uhrina on tavanomaisimmin nainen. Kaikista asianomistajista 9 prosenttia (9 % v. 2017) oli oikeushenkilöitä (yrityksiä, valtion tai kuntien hallinnoimia tahoja, asunto-osakeyhtiöitä jne.) vuonna 2018. Oikeushenkilöiden osuus rikosten uhrina ja vahingonkäräjänä sovittelussa on laskenut 5–8 prosenttiyksikköä tämän vuosikymmenen aikana verrattuna sitä edeltäviin vuosiin. Vähentyminen saattaa johtua yritysten yms. haluttomuudesta lähteä sovittelemaan rikoksia, koska sovitteluun osallistuminen sitoo työvoimaa lyhytaikaisesti ja saattaa kaiken lisäksi aiheuttaa lisäkustannuksia vahingonkäräjälle.

Kuvio 3 Rikosten tekijöiksi epäilty ja uhrin rikosten ja riita-asioiden sovitteluun ohjatuissa rikoksissa tekohetken iän mukaan, 2018. Lähde: THL

Tekijäksi epäillyistä tekohetken iän mukaan 30 prosenttia (33 % v. 2017) oli alle 21-vuotiaita ja runsas kolmannes (45 %; 41 % v. 2017) 30–64-vuotiaita vuonna 2018. Ikäluokkaan 21–30 vuotta kuului noin viidennes

(20 %; 20 % v. 2017). Viisi prosenttia epäillyistä oli 65 vuotta täyttäneitä (kuvio 3).¹ Tekijöiksi epäiltyjen joukko on sovittelutoimintavuosien aikana jatkuvasti vanhentunut. Osin tämäkin on seurausta lähisuhdeväkivaltatapauksen määrän kasvusta, mutta mahdollisesti myös väestön vanhentumisesta.

Tekijäksi epäillyistä lapsista ja nuorista (alle 21-vuotiaat) noin kolmannes (31 %; 34 % v. 2017) oli alle 15-vuotiaita ja 39 prosenttia (36 % v. 2017) rikosoikeudellisesti vastuunalaisia alaikäisiä (15–17-vuotiaita) vuonna 2018.

Alle 15-vuotiaiden tekemistä poliisin selvittämistä rikoksista (pl. vähäiset liikenne rikokset) 17 prosenttia ja muiden alaikäisten tekemiksi epäillyistä 11 prosenttia ohjautui sovittelumenettelyyn vuonna 2018, kun vastaava osuus täysi-ikäisten osalta oli 3,9 prosenttia. Nämä luvut kertovat siitä, että sovittelu on vaihtoehto rikosten seuraamusvalikoimassa ennen muuta nuorille rikosentekijöille, mikä on alun perin ollut tarkoituskin.

Kun sovitteluun tulevissa rikoksissa epäiltyjen osuus painottui lapsiin ja nuoriin, asianomistajissa oli puolestaan selvä enemmistö (79 %; 77 % v. 2017) vähintään 21 vuotta täyttäneitä vuonna 2018. Alle 15-vuotiaita lapsia oli asianomistajina 7 prosenttia (9 % v. 2017) ja 15–17-vuotiaita nuoria 6 prosenttia (6 % v. 2017). Alle 21-vuotiaita oli yhteensä 21 prosenttia (23 % v. 2017) vuonna 2018 (kuvio 3).

Sovittelun kolmantena osapuolena on puolueeton sovittelija. Aktiivisesti toimineita sovittelijoita oli 1 197 vuonna 2018. Tämän lisäksi reservissä oli eri syiden vuoksi 90 sovittelijaa. Sovittelijoiden määrä on lisääntynyt 7 prosenttia vuodesta 2007. Kun sovitteluun tulleiden tapauksien määrä on samanaikaisesti lisääntynyt 54 prosenttia, se tarkoittaa, että sovittelijaa kohden laskettujen rikosten määrä on lisääntynyt 44 prosenttia vuonna 2018 (12,4 rikosta/sovittelija) verrattuna vuoteen 2007 (8,6 rikosta/sovittelija).

Sopimukset

Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 7 233 tapauksessa eli 75 prosentissa käynnistyneistä sovitteluprosesseista vuonna 2018 (79 % v. 2017). Lähisuhdeväkivaltaa koskeissa tapauksissa sovintoon pääsemisen osuus oli tätä kokonaistasoa korkeampi (80 %; 88 % v. 2017). Koska sovittelun käynnistyminen ja päättyminen voivat ajoittua eri vuosille, sovittelun onnistumista koskevat prosentit eivät kuvaa tilannetta aivan tarkasti. Lisäksi on huomattava, että yhdessä rikoksessa voi olla yhtä useampi epäilty ja/tai asianomistaja, jolloin sopimusta ei ehkä synny kaikkien osapuolten

¹ Ikäjakamaa koskeissa tilastotiedoissa ovat mukana sekä rikos- että riita-asiat.

kesken. Tällaiset tapaukset on merkitty tilastoon osasopimuksiksi. Sovinto tilastoidaan myös osasopimukseksi silloin, kun rikoksesta on päästy vain osittain sopimukseen. Yhteensä erityyppisiä osasopimuksia oli 44 (1 % kaikista sopimuksista) vuonna 2018.

Seuraavassa asetelmassa on laskettu käynnistyneiden ja keskeytyneiden sovittelujen sekä sovintoratkaisujen ja sovintoratkaisua vaille jääneiden tapausten osuudet sovittelukäsittelyyn tulleista sovittelualoitteista. Siitä nähdään, että sopimusten osuus sovitteluun ohjautuneista tapauksista oli 70 prosenttia (71 % v. 2017) vuonna 2018. Käynnistyneistä sovitteluista vastaava osuus oli 75 prosenttia (79 % v. 2017).

Taulukko 2 Sovitteluprosessin aikana tehdyt ratkaisut vuonna 2018

	Sovittelu- aloitteet	Käynnis- tyneet	Keskey- tyneet	Ei sopimusta	Sopimus
Sovitteluprosessin määrä	10 316*	9 593	1 166	660	7 233
Osuus määrästä (%)	100 %	93 %	11 %	6 %	70 %

Lähde: THL

* Sovittelualoitteita oli vuoden 2018 aikana yhteensä 11 053 eli luvussa ovat mukana myös riita-asioita koskevat aloitteet. Rikoksia koskevien sovitteluprosessien määrä on laskennallinen arvio (riitoja koskevien 737 tapauksen oletetaan käsittävän yhden riidan tapausta kohden), koska tilastoista ei ole saatavissa tarkkaa tietoa.

Sovittelussa tehtiin erilaisia toimenpidesopimuksia yhteensä 9 256 kappaletta (9 281 v. 2017) vuonna 2018. Sovintoratkaisu voi sisältää samanaikaisesti yhtä useampia korvaus- tai käyttäytymissopimuksia, minkä vuoksi toimenpidesopimusten määrä oli noin 1,3 kertaa suurempi kuin varsinaisten sovintoratkaisujen määrä.

Taulukko 3 Sopimusten sisältö sovitun toimenpiteen mukaan vuonna 2018

	Raha- korvaus	Työ- korvaus	Omai- suuden palautus	Käyttä- tymis- sopimus	Anteeksi- pyyntö	Ei vaa- timuksia	Yhteensä
Määrä	2 968	262	49	1 165	3 818	994	9 256
Osuus %	32 %	3 %	0,5 %	13 %	41 %	113 %	100 %
Arvo €	1, 905	0,061					
	milj. €	milj. €
Arvo/ sopi- mus €	642 €	236 €

Lähde: THL

Sopimuksista 32 prosenttia (32 % v. 2017) oli rahakorvauksia ja 3 prosenttia (2 % v. 2017) työkorvauksia vuonna 2018. Lisäksi vuosittain on sovittu muutamista kymmenistä omaisuuden palauttamisista, mikä vastaa noin 0,5 prosentin osuutta kaikista toimenpidekorvauksista. Materiaalisten korvausten kokonaisosuus oli siten 35 prosenttia (35 % v. 2017) vuonna 2018, mi-

kä on pysynyt viime vuodet samana. Raha- ja työkorvausten yhteenlaskettu rahallinen arvo oli lähes 2 miljoonaa euroa vuonna 2018. Rahallinen arvo on pysynyt suunnilleen yhtä suurena 2010-luvulla. Yhtä rahallista sovintotapausta kohden laskettuna korvauksen rahallinen arvo oli 609 euroa vuonna 2018. Näistä pelkkien rahakorvausten vastaava arvo oli 642 euroa vuonna 2018. Rahakorvaus voidaan (1.5.2011 alkaen) vahvistaa täytäntöönpanokelpoiseksi tuomioistuimessa (Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta tuomioistuimissa).

Toimenpidesopimuksista 65 prosenttia oli ns. aineettomia sopimuksia vuonna 2018. Näistä anteeksipyyntöjen osuus oli selvästi suurin (41 % kaikista toimenpidesopimuksista v. 2018). Erilaisten käyttäytymissopimusten osuus oli 13 prosenttia vuonna 2018. Käyttäytymissopimuksen sisältönä voi olla esimerkiksi lupaus päihdehoitoon hakeutumisesta. Runsaassa kymmennessä (11 % v. 2018) toimenpidesopimuksista rikoksen uhrilla ei ollut mitään vaatimuksia tai hän luopui vaatimuksistaan.

Tilastosta ei ole saatavissa rikoslajikohtaisia tietoja sopimuksista. Myöskään sitä, kuinka hyvin sopimukset täytetään, ei ole olemassa valtakunnallisia tilasto- tai muita seurantatietoja.

Sovittelun merkitys rikosprosessissa

Rikosten sovittelun alkuperä on ns. restoratiivisessa oikeudessa. Sitä voi lyhyesti kuvata formaalisen valtiojohtoisen oikeuden vaihtoehdoksi, missä konfliktit ja oikeudenloukkaukset pyritään korjaamaan omaehtoisesti osapuolten neuvotteluratkaisuilla. Rikosta ei koeta valtiota vastaan suunnatuksi teoksi tai lain rikkomiseksi, vaan ajatuksena on, että osapuolten ja heidän lähiyhteisönsä tulisi itse vuorovaikutuksen keinoin ratkaista keskinäiset konfliktinsa ja koetut vääräyskokemukset. Osapuolten rooli on toimia sovittelussa aktiivisina osallisina ja vaikuttajina, millä vältetään muun muassa oikeudensaannin ulkoistuminen osapuolten edustajien tehtäväksi. Sovittelussa myös oikeuden saatavuutta voidaan parantaa ja kustannuksia vähentää kankeahkoon ja kustannuksia nielevään oikeusprosessiin verrattuna.

Sovittelu alkoi Suomessa viralliseen rikosoikeusjärjestelmään kuulumattomana toimintona, mutta on sittemmin integroitu rikosoikeusjärjestelmään kahta tietä. Rikosoikeusjärjestelmässä sovintomenettelyssä saavutettu sovinto alettiin lakimuutosten jälkeen ottaa huomioon toimenpiteistä luopumisperusteena ja rangaistuksen lieventämisperusteena. Sen jälkeen säädettiin vuonna 2005 sovittelulaki, missä on pyritty huomioimaan rikosoikeudelliset periaatteet sekä kriminaalipoliittiset tavoitteet ja rajattu sovittelu koskemaan ensisijassa vain lieviä rikoksia. Näin sovittelusta on Suomessa tullut pääosin rikosoikeudellisen järjestelmän täydentäjä ja apuorgani-

saatio, mutta siinä on silti yksittäisiä vaihtoehtoisen käsittelyn ja seuraamuksen elementtejä. Sovittelulla on tuomioistuinkäsittelyä osin korvaava merkitys asianomistajarikoksissa ja joissakin lievemmissä virallisen syyteen alaisissa rikoksissa (ks. Iivari 2010a, 159–160). Sovittelukäsittelyyn on mahdollista ottaa myös alle 15 vuoden iässä tehtyjä rikoksia, joita voidaan oikeusteitse käsitellä vain vahingonkorvauskysymysten osalta. Noin 10 prosenttia sovittelupalvelun tekijäasiakkaista ei ollutkaan saavuttanut rikosoikeudellista vastuukärajaa rikoksen tehdessään vuonna 2018. Yhden sovittelun käsittely maksoi THL:n mukaan yhteiskunnalle 430 euroa vuonna 2018. Vuotuiset kokonaiskustannukset ovat täten 4,5–6,7 miljoonaa euroa (valtionkorvauksen kokonaismäärä 6,7 miljoonaa euroa vuonna 2018).

Sovittelun selvä kriminaalipoliittinen tavoite on keventää rikosoikeudellista järjestelmää ohjaamalla lievemmat rikokset sovitteluun ja siten pyrkiä välttämään turhia ja raskaita oikeudenkäyntejä. Sovittelun aikaansaama syytevaatimuksen peruuttaminen erityisesti asianomistajarikoksissa ja sovittelun huomioiminen toimenpiteistä luopumisen perusteena ovat keinoja päästä tähän tavoitteeseen. Muita rikosoikeudellisia tavoitteita ovat olleet rangaistusten kasaantumisten ja leimaamisen välttäminen sekä erityisesti nuorten kohdalla uusintarikollisuuden torjuminen. Lisäksi sovittelulla voidaan säästää rikollisuuden aiheuttamia yhteiskunnallisia kustannuksia ja hyvittää rikoksen uhria oikeusjärjestelmän keinoja konkreettisemmin (ks. Iivari 2010b, 58).

Sovittelulaille pyrittiin saattamaan sovittelupalvelut yhdenmukaisesti koko maahan. Eräin paikoin poliisit ja syyttäjät ovat olleet varsinkin uusilla toimialueilla kuitenkin varovaisempia lähettämään rikoksia sovitteluun kuin niillä paikkakunnilla, missä sovittelua oli jo ennen sovittelulain voimaantuloa. Tämä koskee varsinkin vakavien rikosten ja lähisuhdeväkivallan lähettämistä sovitteluun (Iivari 2010a, 158). Tällaisia rikoksia ei voida sovittelulain perusteella aina ottaa sovitteluun, vaikka ne eivät olisi tulleet poliisiin tietoon ja oikeusprosessin käsiteltäviksi.

Eräs sovittelun kitkakohta johtuu rikosprosessiin tulleesta nopeutetusta kirjallisesta käsittelystä. Syyttäjillä on tulostavoitteena käsitellä osa rikoksista kirjallisessa menettelyssä, mikä voi rajoittaa juttujen lähettämistä sovitteluun. Jos jutut kyetään käsittelemään sovittelussa nopean aikataulun puitteissa, tätä ongelmaa ei välttämättä esiinny. Käytännöt asiassa voivat vaihdella, mikä horjuttaa sovittelun yhdenmukaista käyttöä (Iivari 2010a, 92–93). Toisaalta ainakin osassa poliisia käyttöön otettu rikosilmoitusten esikäsittely voi selkeyttää ja nopeuttaa juttujen ohjaamista sovitteluun.

Sovittelun osuus on suhteellisen merkittävä rikosoikeudellisten seuraamusten joukossa silloin, kun kyse on sovitteluun hyvin sopivista rikoksista kuten pahoinpitelyistä, vahingontekorikoksista, kotirauhan rikkomisista ja kunnianloukkauksista sekä useista lasten ja nuorten tekemistä rikoksista.

Näissä tapauksissa 10–35 prosenttia selvitetystä rikoksista ohjautuu sovitteluun. On kuitenkin myös huomattava, että noin 20–25 prosenttia sovitteluun ohjatuista rikosasioista ei johda sopimukseen. Näissä tapauksissa sovittelu ei käynnisty syystä tai toisesta lainkaan, keskeytyy myöhemmin sovitteluprosessin aikana tai osapuolet eivät pääse sovintoon.

Sovittelusta annetun lain valmistelussa arvioitiin, että vuositasolla voisi tulla sovitteltavaksi noin 12 000 rikostapausta, jos sovittelutoiminta on hyvin järjestetty ja yhteistyö viranomaisten kesken toimii. Vuonna 2011 tämä määrällinen arvio on jo ylitetty. Sovittelutoiminnassa ei välttämättä ole edes resursseja tätä suuremman tapausmäärän sovitteluun. Samoihin aikoihin sovittelulain kanssa säädetty kirjallinen menettely ohjaa huomattavan suuren osan niistä lievemmistä rikoksista, jotka voisivat olla sovittelun kohteina, kirjalliseen menettelyyn, mikä voi vähentää sovitteluun tulevien tapausten määrää.

Sovittelun oikeudelliset vaikutukset

Rikos tulee pääsääntöisesti sovitteluun poliisin tai syyttäjän aloitteesta (98 %). Tämä tarkoittaa, että valtaosa sovittelutapauksista on tullut poliisin tietoon ennen sovitteluprosessin alkamista. Sovittelutoimiston tulee viipymättä ilmoittaa poliisi- ja syyttäväviranomaisille päätöksestään, jolla se on kieltäytynyt ottamasta tapausta sovitteluun tai keskeyttänyt sovittelun. Sopimukseen johtaneesta sovittelusta sovittelutoimiston tulee sovittelulain mukaan toimittaa sovittelun päätyttyä poliisi- ja syyttäväviranomaisille tieto sovittelun kulusta ja lopputuloksesta. Näin juttu palautuu sovittelun tai sen epäonnistumisen jälkeen esitutkintaviranomaiselle tai syyttäjälle. Muiden kuin näiden kyseisten viranomaisten aloitteesta tapahtuneesta sovittelusta poliisi ja syyttäjät saavat sovittelutoimiston antamista tiedoista ensi kertaa tiedon rikoksesta, jos lakia tältä osin tiukasti noudatetaan.

Eri lainkohtien nojalla sovittelulla on vaikutuksia rikosasioiden käsittelyn etenemiseen ja seuraamuksiin. Sovittelulaki ja -asetus sisältävät säännöksiä muun muassa sovittelun aloittamisen edellytyksistä ja sovitteluprosessista. Esitutkintalaki sisältää mahdollisuuden lopettaa tai rajoittaa esitutkintaa ja saavutetulla sovinnolla voi olla poliisin ja syyttäjän päätöksenteossa merkitystä. Lisäksi sovinto voi olla rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumisperuste ja rangaistuksen lieventämisperuste. Rikosprosessissa huomioon otettava sovinto voi syntyä sovittelulain mukaisessa sovittelussa mutta myös muulla tavoin. Tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia ja pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä ovat laissa yleensä sovintoon rinnastettavia keinoja, jolloin voidaan osin välttyä siltä, että rikoksista epäillyt

joutuvat eriarvoiseen asemaan tilanteissa, joissa epäillyllä olisi halu pyrkiä sovintoon mutta uhri ei halua sovittelua.

Poliisilla tai syyttäjällä on sovittelun jälkeen (tai muutoinkin) eräin poikkeuksin lopetettava esitutkinta asianomistajarikoksissa (ETL 3:4), jos asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa esitutkinta voidaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota kokonaisuudessaan voidaan pitää ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia (ETL 3:9). Sovittelu ja siinä saavutettu sovinto eivät siten automaattisesti johda esitutkinnan lopettamiseen, vaan edellyttävät sitä, että asianomistaja peruu rangaistusvaatimuksensa tai luopuu siitä. Syyttäjä voi myös tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä (asianomistajarikoksissa ja virallisen syytteen alaisissa rikoksissa), ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan, jos syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muun muassa osapuolten saavuttaman sovinnon vuoksi eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista (ETL 3:10).

Syyttäjällä on mahdollisuus tehdä ROL 1:7–8 ja eräiden erityissäännösten perusteella syyttämättä jättämispäätös, missä saavutettu sovinto ja mahdollisesti myös epäillyn halukkuus sovintoon otetaan huomioon ns. kohtuusperusteen käytössä. Jos syyttäjä päättää nostaa syytteen jutussa, tuomioistuimella on mahdollisuus ottaa asianosaisten kesken saavutettu sovinto huomioon rangaistusta lieventävänä (RL 6:6) seikkana. Saavutettu sovinto voi johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen (RL 6:8). Sovittelu voidaan huomioida myös perusteena RL 6:12 tuomitsematta jättämiselle. Syyttäjällä on myös mahdollisuus peruuttaa syyte (ROL 1:12), jos asia on ehditty viedä tuomioistuimeen ennen kuin sovintoratkaisusta on tullut tieto syyttäjälle ja tiedolla olisi ollut vaikutusta syyttäjän ratkaisuun. Syyttäjä voi myös luopua syytteestä, jos syyte olisi uuden tiedon valossa hylättävä.

Sovitteluun ohjattujen ja soviteltujen tapausten poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuinkäsittelystä ei ole tuotettuna erikseen tilastotietoja. Sovittelun asemasta oikeuskäsittelyssä ja sen oikeudellisista vaikutuksista ei ole saatavilla valtakunnallista tutkimustietoa.

Yhteenveto

- Sovitteluun ohjautui noin 10 300 rikosjuttua ja niistä purettuina noin 14 800 rikosta vuonna 2018. Määrä on lisääntynyt sovittelulain voimaansaolon aikana 54 prosenttia.
- Sovitteluun soveltuvien rikoslajien rikoksista noin joka kymmenes tulee sovitteluun. Poliisin selvittämistä pahoinpitelyrikoksista runsas kolmannes (37 %) ohjautui sovitteluun vuonna 2018.
- Aloite sovitteluun tulee pääasiallisesti poliisilta (86 % aloitteista vuonna 2018).
- Sovitteluun ohjatuista rikoksista hieman yli puolet (51 %) oli pahoinpitelyrikoksia vuonna 2018. Pahoinpitelyrikosten määrä ja osuus sovitteluun tulevista on kasvanut lieviä pahoinpitelyjä koskevan syyteoikeuden muutoksen vuoksi selvästi vuosina 2011–2018 edellisistä vuosista ja sen seurauksena varsinkin lähisuhdeväkivaltaa koskevat jutut ovat lisääntyneet.
- Vahingonteot, kotirauhan rikkomiset ja kunnianloukkaukset ovat pahoinpitelyjen jälkeen suhteellisesti yleisimmät sovitteluun tulevat rikokset.
- Tekijäksi epäillyistä 30 % oli tekohetkellä alle 21-vuotiaita. Lasten ja nuorten tekemiksi epäiltyjä rikoksia tulee sovitteluun myös suhteellisesti selvästi eniten.
- Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 75 %:ssa sovittelussa olleista jutuista. Sovittelu ei alkanut, se keskeytyi tai sopimukseen ei vuosittain päästy 20–25 %:ssa tapauksista.
- Sopimuksista 32 % oli rahakorvauksia ja 3 % työkorvauksia. Näiden rahallinen arvo oli lähes 2 miljoonaa euroa. Yhtä tapausta kohden laskettu keskimääräinen raha- tai työkorvaus oli 609 euroa. Yhteiskunnalle yhden sovittelun käsittely maksoi keskimäärin 430 euroa.
- Sovittelun merkitys on suuri nuorille suunnattuna seuraamusvaihtoehtona ja sellaisissa rikoslajeissa, joita ohjautuu sovitteluun suhteellisesti eniten rikoslajeista kuten pahoinpitelyjä ja vahingontekoja. Sovittelu pääosin täydentää rikosoikeudellista järjestelmää siten, että turhilta ja raskailta oikeudenkäynneiltä voidaan välttyä.
- Sovittelulla on vaikutusta rikosasioiden käsittelyyn ja seuraamuksiin. Sovittelun jälkeen on enemmän lainmukaisia perusteita tehdä esitutkinnan lopettamis- tai rajoittamispäätös, toimenpiteistä luopumuspäätös ja tuomioistuinkäsittelyyn menneiden rikosten osalta lieventää rangaistusta.

LIITETAULUKOT

- 1 Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2014–2018
- 2 Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2018
- 3 Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2004–2018
- 4 Seuraamukset rikoksittain vuonna 2018
- 5 Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2016–2018

LIITETAULUKKO 1

Eräiden rikosten käsitteleminen rikosprosessissa vuosina 2014–2018

	Henki- rikokset (RL 21:1-3)	Pahoin-pitelyt (RL 21:5-6)	Varkaudet (RL 28:1-2 ml. yritykset)	Petokset (RL 36:1-3; ml. yritykset)	Ryöstöt (RL 31:1-2)	Raiskaukset (RL 20:1-3; ml. yritykset)	Vero-petokset (RL 29:1-3)	Kirjainto- rikokset (RL 30:9,9a,10)	Velallisen rikokset (RL 39:1-3,1a)	Ratti- juopumus (RL 23:3-4)	Huumaus- ainerikokset (RL 50:1-2)	Kavallus- rikokset (RL 28:4-6)
Yksikkönä rikos												
Polisi												
a) Polisille tietoon tulleet rikokset (N)	433	121 410	339 316	121 969	8 249	5850	8 067	4049	2302	89 227	45 942	15 365
b) Poliisin selvittämät rikokset (N)	336	84 997	52 051	84 532	4481	3892	7430	3925	2012	86 603	36 894	6 334
- selvitysprosentti	77,6	70,0	15,3	69,3	54,3	66,5	92,1	96,9	87,4	97,1	80,3	41,2
c) Poliisin syyttäjälle ilmoittamat rikokset (N)	301	79 562	50 750	78 167	4337	3810	7258	3881	1988	86 077	36 297	5 105
- % tietoon tulleista rikoksista	69,5	65,5	15,0	64,1	52,6	65,1	90,0	95,9	86,4	96,5	79,0	33,2
- % selvitetystä rikoksista	89,6	93,6	97,5	92,5	96,8	97,9	97,7	98,9	98,8	99,4	98,4	80,6
d) Poliisin luokittelemat ei-rikokset (N)	97	4445	5 139	10010	213	676	57	119	71	8 363	2452	1924
- % tietoon tulleista rikoksista	22,4	3,7	1,5	8,2	2,2	11,6	0,7	2,9	3,1	9,4	5,3	12,5
e) Vähäpätöisinä ilmoittamatta jätetyt	-	1744	157	105	-	-	93	9	-	4	287	36
- % tietoon tulleista rikoksista	-	1,4	0,05	0,1	-	-	1,2	0,2	-	0,004	0,6	0,2
Syyttäjä												
f) Rangaistus määräys (N)	-	10	-	4061	-	-	3230	-	-	-	1	192
- % tietoon tulleista rikoksista	-	0,01	-	3,3	-	-	40,0	-	-	-	0,00	1,2
g) Syytteen nostaminen (N)	319	54374	52319	63793	4215	1786	3758	4298	1928	82579	30599	4583
- % tietoon tulleista rikoksista	73,7	44,8	15,4	52,3	51,1	30,5	46,6	106,1	83,8	92,5	66,6	29,8
h) Syytetyt rikokset ja rangaistus määräykset yhteensä	319	54384	52319	67854	4215	1786	6988	4298	1928	82579	30600	4775
- % tietoon tulleista rikoksista	73,7	44,8	15,4	55,6	51,1	30,5	86,6	106,1	83,8	92,5	66,6	31,1
- % syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista	106,0	68,4	103,1	86,8	97,2	46,9	96,3	110,7	97,0	95,9	84,3	93,5
Käräjäoikeus												
i) Syyksi luetut rikokset (N)	286	46514	47364	58439	3628	1127	3058	3665	1585	81364	28489	3948
- % tietoon tulleista rikoksista	66,1	38,3	14,0	47,9	44,0	19,3	37,9	90,5	68,9	91,2	62,0	25,7
- % syytetyistä rikoksista	89,7	85,5	90,5	91,6	86,1	63,1	81,4	85,3	82,2	98,5	93,1	86,1
j) Hylätyt syytteen (N)	33	6334	4388	4851	522	647	629	587	311	905	1903	551
- % syytetyistä rikoksista	10,3	11,6	8,4	7,6	12,4	36,2	16,7	13,7	16,1	1,1	6,2	12,0
Kaikki rikostuomit												
k) Syyksi luetut rikokset ja rangaistus määräykset	286	46524	47364	62500	3628	1127	6288	3665	1585	81364	28490	4140
- % tietoon tulleista rikoksista	66,1	38,3	14,0	51,2	44,0	19,3	77,9	90,5	68,9	91,2	62,0	26,9
Yksikkönä henkilö												
Polisi												
a) Rikoksista epäillyt (N; brutto)	399	94 267	77992	103345	7730	4082	9163	5 883	2 767	86 734	42 026	7 046
b) Rikoksista epäillyt (N; netto)	366	59810	15190	22156	5307	2737	3168	4 249	990	54 680	20 366	3729
Syyttäjä												
c) Rangaistus määräys (N)	-	10	-	4061	-	-	3230	-	-	-	1	192
d) Oikeudessa syytetyt (N)	283	35278	17502	20705	2931	884	4383	2756	699	65469	18869	2404
e) Syytetyt henkilöt ja rangaistus määräykset yhteensä	283	38550	18459	21911	3139	1242	4585	3095	794	65801	19573	2673
Käräjäoikeus												
f) Rikoksiin syylliset (N)	270	34249	17258	16483	2889	874	1132	2725	686	65314	18771	2166
- % syytetyistä	95,4	97,1	98,6	79,6	98,6	98,9	25,8	98,9	98,1	99,8	99,5	90,1
g) Hylätyt syytteen (N)	13	3272	957	1206	208	358	202	339	95	332	704	269
- % syytetyistä	4,6	9,3	5,5	5,8	7,1	40,5	4,6	12,3	13,6	0,5	3,7	11,2
Kaikki tuomitut												
h) Tuomitut henkilöt ja rangaistus määräykset	270	34259	17258	20544	2889	874	4362	2725	686	65314	18772	2358
- % syytetyistä	95,4	97,1	98,6	99,2	98,6	98,9	99,5	98,9	98,1	99,8	99,5	98,1

LIITETAULUKKO 2

Rangaistukseen tuomitut vuosina 1980–2018

	Syytetyt	Tuomitut	Vankila	YKP	Valra	Ehdl	+ osakko	Sakko	Oikeud. tuomitut	RM-sakko	Sakkomääräys	Muu	Rikesakko
1980	327062	321476	10326	.	.	14556	5803	47401	72283	249006	.	187	.
1981	331803	325837	10438	.	.	14338	5840	47916	72692	252952	.	193	.
1982	328819	322901	11304	.	.	14027	5477	47755	73086	249582	.	233	.
1983	357130	350780	11664	.	.	14934	6405	50983	77581	272984	.	215	45517
1984	330519	324500	11695	.	.	14069	5850	50145	75909	248337	.	254	120810
1985	330667	325057	11319	.	.	14566	6252	49956	75841	248969	.	247	94738
1986	351928	346331	11467	.	.	15601	6909	50774	77842	268300	.	189	92750
1987	380629	374769	11915	.	.	15937	6877	53075	80927	293699	.	143	91451
1988	391174	385525	11061	.	.	15955	7434	52475	79491	305911	.	123	79143
1989	399333	394035	11245	.	.	16601	7929	53036	80882	313067	.	86	66758
1990	398421	393605	11657	.	.	17428	8472	52542	81627	311889	.	89	69229
1991	410130	404884	11533	.	.	16312	8526	51950	79795	325030	.	59	67143
1992	395804	390862	11538	.	.	15638	7743	47480	74656	315940	.	266	78802
1993	391624	386863	9563	563	.	14250	6371	41168	65544	321060	.	259	79055
1994	364237	359656	7699	1487	.	12936	5741	38862	60984	298408	.	264	64793
1995	343349	338960	6754	2803	.	13624	6801	38027	61208	277530	.	222	52009
1996	332887	328451	6101	3277	.	13039	6740	36330	58747	269501	.	203	63478
1997	311819	307352	5970	3533	.	12962	6809	35132	57597	249460	.	295	58861
1998	327152	323662	6652	3957	.	12963	7397	33927	57499	264930	.	1233	62006
1999	296453	292524	7668	3658	.	12549	6848	34226	58101	232873	.	1550	69210
2000	264957	260573	8151	3413	.	13974	7146	37514	63052	196156	.	1365	103499
2001	307660	303053	8352	3388	.	14342	7412	38948	65030	236448	.	1575	103013
2002	260214	255802	8487	3313	.	14774	7823	36584	63158	191011	.	1633	96608
2003	287667	283448	8000	3297	.	15074	8094	36460	62831	218883	.	1734	99099
2004	306626	302059	8530	3621	.	16168	9320	39420	67739	232613	.	1707	109634
2005	309250	304709	8313	3370	.	15759	8930	38291	65733	237472	.	1504	110977
2006	299272	294693	7662	3310	.	15515	8755	36813	63300	229731	.	1662	108446
2007	327848	323454	7102	3312	.	15960	9353	36696	63070	258890	.	1494	133833
2008	324749	320235	6888	3222	.	16000	9038	37615	63725	255037	.	1473	201742
2009	277518	273150	6670	2921	.	15594	7972	37477	62662	208983	.	1505	274460
2010	276961	272674	6296	2676	.	15099	7553	36120	60191	210906	.	1577	291283
2011	273848	269447	6018	2496	5	15075	7509	36645	60239	207679	.	1529	301191
2012	256666	252111	5532	2387	166	14582	7069	36463	59130	191483	.	1498	269661
2013	239521	235315	5108	2100	204	13813	6273	33746	54971	179184	.	1160	254131
2014	224157	220357	5051	1926	222	13580	5905	33604	54383	164431	.	1543	261457
2015	236406	232723	5082	1820	236	13228	5584	32329	52695	178550	.	1478	240973
2016	210817	207438	4974	1639	207	12763	5120	30757	50340	151307	4391	1400	270878
2017	183006	179650	4812	1522	192	12205	4757	30519	49250	41573	87386	1441	330988
2018	184453	180785	5083	1606	144	12692	4962	33087	52612	35537	90996	1640	362809

Tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: RM-sakko, oikeudessa tuomitut & muu

YKP= Yhdyskuntapalvelu (Vuodesta 1993), Ehdl= Ehdollinen vankeusrangaistus, osakko= ehdollisen vankeusrangaistuksen oheissakko, RM-sakko= Rangaistusmääräyksellä sakkoon tuomittu

Valra= Valvontarangaistus. Vuodesta 2011. (Otettu käyttöön 01.11.2011).

Oikeudessa tuomittujen määrä laskettu yhdistämällä seuraavat: vankila, YKP, ehdollinen, sakko ja valra

Muu sisältää uhkasakkoon tuomitut sekä nuorisorangaistukset. Rikesakko vuodesta 1983.

Lähde: Tilastokeskus

LIITETAULUKKO 3

Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 2004–2018

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Kaikki rikokset		303389	306055	295868	324515	321271	548695	564978	571760	522835	490412	482699	474544	479160	511425	544443
Rikoslakirikokset		218459	222045	219391	241645	237782	206430	206105	202961	191045	182718	173089	181727	159075	143 658	146283
11 11:1,1	Joukkotuhonta	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
11:10	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	3	-	1	2	4	5	1	1	13	4	3	1	5	13	32
11:11	Syrjintä	18	13	18	20	9	6	5	4	4	4	5	4	9	5	9
12 12:5,1-2	Vakoilu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14 14:02	Vaalilahjonta	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-
14:5,1-2	Poliittisten toimintavapauksien loukkaaminen . .	-	-	-	-	-	-	-	3	-	2	-	-	-	-	-
15 15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa	43	52	47	24	35	36	29	22	18	27	23	20	15	12	20
15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	102	89	90	101	93	94	90	111	88	50	50	46	33	27	21
15:4	Tuottamuksellinen perätön lausuma	2	-	4	2	2	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan	-	8	4	5	5	8	4	9	6	2	4	2	1	3	-
15:6	Väärä ilmianto	63	63	58	59	73	67	80	73	80	64	59	46	41	35	45
15:7	Todistusaineiston vääristeleminen	1	2	1	2	-	1	-	1	3	1	2	-	-	-	-
15:8	Törkeä todistusaineiston vääristeleminen	-	-	3	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen . . .	56	48	34	55	63	62	53	57	56	51	73	44	41	53	41
15:10	Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen . . .	2	-	-	-	1	-	1	3	4	-	1	1	-	-	2
15:11,1	Rikoksentehtäjän suojeleminen	19	14	16	12	11	9	14	12	6	9	2	7	8	3	10
16 16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen . . .	239	243	255	280	248	266	244	209	249	267	216	219	240	260	228
16:2	Virkamiehen vastustaminen	694	729	797	971	1083	896	908	1051	995	903	824	973	943	809	837
16:3	Haitanteko virkamiehelle	1514	1458	1428	1561	1736	1419	1438	1480	1384	1302	1112	1256	1182	930	874
16:4	Niskoittelu poliisia vastaan	797	899	858	1095	1071	884	884	1027	911	780	665	781	646	490	481
16:4a	Niskoittelu rajavartiomiestä vastaan	2	15	16	12	13	9	13	21	16	16	18	15	17	17
16:5	Väärän henkilötiedon antaminen	678	637	639	650	705	526	663	558	534	448	380	510	410	364	370
16:6	Sakkovilppi	10	9	6	4	2	2	2	2	5	2	-	4	1	1	1
16:7,1	Rekisterimerkintärikos	177	181	252	204	236	270	295	291	226	174	223	226	184	146	189

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
16:7,2	Rekisterimerkintärinkoksen yritys.	3	-	7	4	5	2	3	6	-	6	1	4	1	2	2
16:8	Väärän todistuksen antaminen viranom.	2	11	10	9	8	16	8	18	12	6	10	2	1	7	7
16:9	Virkavallan anastus.	4	4	3	6	7	7	6	6	4	10	3	5	8	5	4
16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen.	215	224	206	233	235	241	216	186	206	208	190	157	159	124	123
16:10	Omaisuuutta kosk. viranomaiskiellon rik.	17	12	14	13	21	12	4	15	8	5	10	3	6	3	7
16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen.	5	5	9	9	9	17	8	3	3	6	4	5	5	5	2
16:13	Lahjuksen antaminen.	3	17	3	7	2	-	4	1	-	1	3	1	1	-	-
16:14	Törkeä lahjuksen antaminen.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	2	-	1	-
16:15,1	Vangin laitton vapauttaminen.	7	4	7	4	5	6	1	2	6	4	3	2	3	1	1
16:15,2	Vangin laittoman vapauttamisen yritys.	-	-	1	1	4	2	-	-	1	1	-	-	1	-	1
16:16	Vangin karkaaminen.	32	24	33	23	27	33	18	17	12	17	19	20	10	12	15
16:17	Vangin varustaminen aseella.	13	15	5	7	4	3	-	2	5	1	1	-	1	-	-
17 17:1	Julkinen kehottaminen rikokseen.	-	-	1	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1
17:2	Mellakka.	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustam.	1261	1401	1466	1852	2343	1825	2120	2195	2073	2082	1838	2260	1902	1747	1797
17:7,1	Valtionrajarikos.	4	1	3	4	8	13	4	7	8	9	11	9	13	15	7
17:7a,1	Lievä valtionrajarikos.	67	73	70	114	157	85	186	107	81	93	147	116	175	122	154
17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen.	14	12	11	13	14	21	40	32	34	31	30	66	71	27	25
17:8a	Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen.	3	8	6	4	6	5	6	2	10	2	4	27	9	5
17:9	Omanikädenoikeus.	27	29	30	21	20	12	9	14	4	6	11	5	3	6	4
17:10	Uskonrauhan rikkominen.	1	-	-	-	2	1	-	2	2	-	-	1	-	1	-
17:12	Hautarauhan rikkominen.	2	3	2	7	4	2	5	2	2	-	-	-	2	5	6
17:13	Ilkivalta.	144	133	115	167	118	117	96	89	84	43	51	55	42	27	20
17:14	Eläinsuojelurikos.	75	85	103	87	89	100	98	115	98	145	130	139	154	135	156
17:14a	Törkeä eläinsuojelurikos.	1	3	6	6	9	10	16	11
17:15	Lievä eläinsuojelurikos.	23	28	18	40	20	17	20	24	30	21	18	17	32	32	32
17:16b	Arpajaisrikos.	2	19	11	1	2	1	3	-	-	-	-	3	-	-	-
17:16c	Rahankeräysrikos.	1	3	5	1	5	1	-	2	5	-	-	2	5	-

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
17:17,1	Väkivaltakuuvauksen levittäminen.	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	1
17:18,1	Sukupuolisiveellisyyttä loukk. kuvan lev.	2	21	8	3	11	26	35	15	17	35	29	20	18	33	27
17:18a,1	Törkeä sp.siveell. loukk. lasta es. kuvan lev.	1	1	2	4	10	13	12	11	13	8	6	9	7	7
17:19	Sukupuolisiveellisyyttä loukk. lasta es.	14	22	10	21	14	23	29	19	24	27	21	8	22	19	15
17:20	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkin.	3	2	3	-	3	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
17:21	Sukupuolisiveellisyden julkinen loukkaam.	198	241	219	250	221	221	203	215	190	182	140	150	109	83	95
17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken.						-	2	1	-	-	-	-	-	-	2
20	20:1,1-2	Raiskaus.	48	59	40	60	48	69	51	74	111	114	91	102	141	137
	20:1,3	Raiskauksen yritys	17	10	14	13	21	14	11	16	19	12	12	15	15	10
	20:2,1	Törkeä raiskaus.	8	4	5	6	13	15	9	16	18	8	7	22	26	31
	20:2,2	Törkeän raiskauksen yritys.	-	1	2	1	1	-	-	-	-	1	-	2	1	1
	20:3,1-2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen.	25	21	25	19	21	18	22	22	40	22	33	16	2	-
	20:3,3	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys.	1	3	6	5	6	3	2	1	3	4	3	1	-	-
	20:4,1	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon.	11	13	9	8	16	15	10	16	30	32	41	39	33	28
	20:4,2	Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys.	2	2	2	2	1	2	-	-	3	3	-	1	2	3
	20:5,1-2	Seksuaalinen hyväksikäyttö.	29	74	71	71	82	76	58	84	37	10	16	8	5	4
	20:5,3	Seksuaalisen hyväksikäytön yritys.	3	3	2	-	3	4	1	1	2	-	1	2	1	-
	20:6,1,3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.	176	189	220	241	272	236	246	232	221	199	210	178	155	150
	20:6,4	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys.	2	7	8	9	10	11	9	10	7	5	8	5	6	5
	20:7,1	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.	26	30	33	24	38	32	43	34	61	87	116	118	96	100
	20:8,1-2	Seksikaupan koht. olevan hlön hyväksikäyt.	1	2	29	5	-	-	40	3	1	-	-
	20:8a,1-2	Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta.	1	-	-	1	-	1	1	2	-	3	-	1	2	8
	20:8a,3	Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	2	-	-	-	4	1	-	2	-	2	3	1	3	1
	20:9,1	Paritus	14	10	12	8	3	12	21	5	4	7	6	9	1	5
	20:9a,1	Törkeä paritus.	4	-	4	-	2	6	-	2	8	2	7	1	2
	20:9,2	Parituksen yritys	-	4	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
21 21:1	Tappo.	59	77	56	63	73	50	48	52	40	43	55	37	40	33	25
21:1,2	Tapon yritys.	109	104	93	100	104	103	101	108	99	100	108	88	92	111	100
21:2,1	Murha.	21	38	18	16	17	21	25	30	31	23	18	17	14	14	14
21:2,2	Murhan yritys.	2	10	4	7	15	9	7	3	6	12	13	2	2	11	6
21:3,1	Surma.	4	1	-	-	2	2	-	-	-	-	1	1	-	1	-
21:3,2	Surman yritys.	1	-	1	-	-	2	-	1	-	2	-	-	-	-	-
21:4,1	Lapsensurma.	1	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-
21:5	Pahoinpitely (+yritys).	9290	9188	9066	8488	9420	8746	8605	8664	8984	8509	7556	6665	6297	5554	5692
21:6	Törkeä pahoinpitely (+yritys).	699	759	642	678	753	727	645	655	624	576	513	539	489	485	469
21:7	Lievä pahoinpitely.	1265	1192	1234	1256	1327	967	999	1390	1677	1369	1156	1186	994	771	718
21:8	Kuolemantuottamus.	113	98	95	98	95	78	67	68	71	68	47	54	32	51	45
21:9	Törkeä kuolemantuottamus.	26	16	20	26	30	21	19	25	19	18	11	12	9	12	13
21:10	Vammantuottamus.	368	351	348	395	373	370	373	382	383	364	364	351	357	296	270
21:11	Törkeä vammantuottamus.	22	19	19	13	17	15	11	15	11	16	21	19	27	20	19
21:12	Tappeluun osallistuminen.	-	2	2	-	5	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-
21:13	Vaaran aiheuttaminen.	56	64	59	74	64	47	57	52	53	47	48	32	32	32	29
21:14	Heitteillepano.	6	7	13	11	17	16	15	17	20	14	19	10	21	16	21
21:15	Pelastustoimen laiminlyöminen.	5	7	4	6	3	9	10	10	2	10	-	6	2	7	11
23 23:1, 1-2	Liikenneturvallisuuden vaarantaminen.	100658	106729	106446	121525	112520	91535	84678	86206	79733	77995	73731	77395	66063	56737	56616
23:2, 1-2	Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantam.	2663	2945	3048	3316	3000	2753	2406	2415	2356	2392	2533	2441	2390	2527	2513
23:3	Rattijuopumus.	8697	8524	8501	9524	9373	8415	7355	7331	6894	6118	6242	6507	6294	6500	7046
23:4	Törkeä rattijuopumus.	13649	12985	12672	13100	12496	10902	10066	9761	9186	8173	7395	7026	6335	5913	6056
23:5,1	Vesiliikennejuopumus.	457	447	469	456	443	470	330	372	415	301	353	249	283	206	262
23:6	Ilmaliikennejuopumus.	-	3	-	1	-	2	2	2	-	2	3	1	-	-	-
23:7	Junaliikennejuopumus.	2	1	-	-	-	2	1	2	-	-	-	2	-	1	-
23:8	Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle.	1227	1072	1026	1012	929	812	714	709	627	446	446	389	332	250	260
23:9	Liikennejuopumus moottorittomalla ajon.	55	43	60	35	46	34	43	36	25	19	22	14	13	13	12
23:10	Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta.	11689	12253	12581	14634	14359	12895	13568	12962	12862	11238	10903	11789	10850	11253	11819

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
23:11	Liikennepako tieliikenteessä.....	14	19	24	12	19	9	14	13	12	15	10	14	9	8	8
23:11a,1	Liikenteen häirintä.....	28	16	15	22	19	20	12	21	17	16	11	26	21	31	31
24 24:1	Kotirauhan rikkominen.....	487	458	430	449	401	377	347	359	380	306	260	254	157	142	158
24:2	Törkeä kotirauhan rikkominen.....	112	125	107	107	91	85	92	76	88	84	117	95	92	60	75
24:3	Julkisrauhan rikkominen.....	88	65	52	41	34	28	55	30	23	30	16	14	25	14	23
24:4	Törkeä julkisrauhan rikkominen.....	1	-	1	1	-	8	-	-	6	-	-	-	-	2	2
24:5-7	Salakuuntelu- ja katselu.....	6	4	10	9	2	8	6	7	6	8	14	12	17	10	13
24:8,1	Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäm.....	10	3	11	7	7	7	8	7	12	12	11	10	14	12	22
24:9	Kunnianloukkaus.....	264	233	289	241	319	257	273	241	206	219	197	201	190	149	139
24:10	Törkeä kunnianloukkaus.....	6	17	11	15	28	10	20	15	15	12	18	7	7	7	9
25 25:1	Vapaudenriisto.....	42	32	49	34	47	29	37	30	27	31	23	21	15	11	21
25:2	Törkeä vapaudenriisto.....	14	14	8	9	9	14	16	21	14	8	5	4	19	12	13
25:3a, 1-2	Törkeä ihmiskauppa.....	.	-	7	-	5	-	-	1	1	1	-	2	1	1	1
25:4,1	Panttivangin ottaminen.....	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2	-	-	-	-
25:5	Lapsen omavaltainen huostaanotto.....	4	2	8	3	3	2	1	1	-	5	4	6	-	-	4
25:5a	Lapsikaappaus.....	.	-	-	-	1	3	5	1	2	4	1	-	3	3	1
25:6	Tuottamuksellinen vapauden riisto.....	2	1	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2	-	4	1
25:7	Laiton uhkaus.....	699	716	729	695	814	886	928	889	896	793	764	740	664	654	642
25:8	Pakottaminen.....	37	36	35	34	23	17	44	35	20	25	19	15	18	5	12
[27]	Kunnian ja yksityiselämän loukkaam.]
28 28:1	Varkaus tai sen yritys.....	5087	4435	4027	3721	3705	4030	3953	3872	3513	3169	3263	3194	2887	2686	2873
28:2	Törkeä varkaus tai sen yritys.....	503	493	517	473	456	488	565	612	640	567	535	431	509	450	430
28:3	Näpistys tai sen yritys.....	27873	26477	26174	28907	30591	27202	33161	28628	26075	25517	22994	26193	20161	17221	16781
28:4,1-3	Kavallus.....	374	333	312	256	240	267	245	236	265	250	262	260	218	219	194
28:5,1	Törkeä kavallus.....	116	101	123	120	110	97	130	140	129	146	130	98	152	155	139

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
28:6	Lievä kavallus	558	465	335	290	251	239	150	169	140	139	141	116	105	86	77
28:7,1	Luvaton käyttö.	248	223	203	184	209	169	160	172	184	101	108	104	88	79	67
28:7,2	Luvattoman käytön yritys.	8	2	3	3	1	1	1	-	7	1	2	2	-	-	2
28:8,1	Törkeä luvaton käyttö.	-	1	2	-	1	3	2	1	3	4	1	-	2	-	-
28:9	Lievä luvaton käyttö.	238	181	177	147	110	96	81	71	73	59	60	64	31	27	22
28:9a,1	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	984	893	732	583	570	580	507	440	397	320	280	253	283	224	210
28:9a,2	Moottorikulkuneuvon käyttövarkauden yritys.	96	54	81	83	78	62	48	46	84	57	59	51	45	30	33
28:9b,1	Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	6	1	6	4	8	2	5	3	5	-	5	6	4	2	3
28:9b,2	Moottorikulkuneuvon törkeän käyttövarkauden	2	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	-	-
28:9c	Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus	23	21	10	3	5	7	6	4	7	4	5	9	5	2	9
	Muut rikokset RL 28 lukua vastaan.	233	219	201	176	203	195	199	185	202	196	178	282	200	141	140
29 29:1	Veropetos.	180	156	115	155	195	239	122	147	86	69	107	118	117	110	110
29:2	Törkeä veropetos.	188	227	265	225	193	212	92	86	113	92	83	93	77	130	127
29:3	Lievä veropetos.	664	633	503	515	470	438	456	412	271	293	536	485	605	792	872
29:4	Verorikkomus.	111	106	85	74	37	26	23	15	9	11	11	6	6	3	2
29:5...8	Avustusrikokset	12	9	8	4	3	10	5	6	1	2	3	4	3	5	2
30	Elinkeinorikokset	363	385	378	431	458	553	564	614	560	534	556	641	545	509	518
31 31:1...2	Ryöstörikokset	453	573	532	572	543	534	543	564	531	524	575	643	565	546	560
31:3...4	Kiristys ja törkeä kiristys.	31	22	8	25	29	21	16	18	38	30	15	34	22	14	22
32	Kätkemisrikokset	1294	1028	962	910	793	720	707	667	668	584	567	607	566	564	584
33 33:1	Väärennys.	802	702	706	616	698	753	781	829	681	655	519	451	337	289	253
33:2	Törkeä väärennys.	8	9	4	11	3	5	14	4	11	14	5	6	10	12	4
33:3	Lievä väärennys.	341	288	284	258	267	331	311	422	317	349	308	260	209	123	143
	Muut RL 33 lukua vast. suor. väärennysrikokset	27	38	23	24	173	83	93	96	74	66	64	62	46	74	70

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
34 34:1,1-2	Tuhotyö	45	59	54	59	50	65	47	56	38	34	27	46	27	31	44
34:1,3	Tuhotyön yritys	12	17	3	4	7	8	13	11	5	12	9	11	5	8	8
34:2,1	Liikennetuhotyö	-	2	3	1	1	-	1	4	-	2	1	-	3	-	-
34:3,1	Törkeä tuhotyö	1	-	2	1	1	1	1	6	3	1	2	5	1	5	8
34:7	Yleisvaaran tuottamus	30	25	25	24	19	18	18	16	19	12	10	16	14	19	16
34:9	Yleisvaarallisen rikoksen valmistelu	1	1	-	1	1	1	2	-	2	-	1	-	-	-	-
34:9a	Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle						6	1	2	2	2	3	2	6	3	1
34:10	Perätön vaarailmoitus	48	37	32	32	45	68	55	50	43	39	43	42	25	28	25
35 35:1	Vahingonteko	1569	1533	1531	1498	1504	1523	1336	1260	1135	1155	1072	958	950	864	937
35:2	Törkeä vahingonteko	62	82	84	59	51	57	67	68	73	97	64	80	67	42	57
35:3	Lievä vahingonteko	1917	1891	1745	1821	1918	1452	1465	1340	1200	1014	945	901	779	573	631
36 36:1	Petos	1669	1670	1632	1657	1723	1678	1776	1794	1917	1962	2130	2250	2275	1957	1842
36:2	Törkeä petos	217	261	265	269	298	294	307	294	283	305	316	353	316	332	346
36:3	Lievä petos	1816	1724	1738	1924	2095	1908	2139	2140	2002	1742	1763	1883	1605	1333	1370
36:4	Vakuutuspetos	5	8	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	1	1
36:5	Luottamusaseman väärinkäyttö	7	15	13	13	4	12	8	12	7	14	10	11	10	6	10
36:6-7	Kiskonta	6	16	10	25	6	21	5	5	11	9	5	7	6	3	3
37 37:1...7	Raharikokset	45	36	23	27	15	27	26	44	20	19	11	12	27	21	28
37:8...11	Maksuvälinepetokset	841	828	748	706	627	779	682	639	566	479	398	419	385	365	377
38 38:1	Salassapitorikos	-	1	1	-	-	2	4	3	4	4	4	3	4	4	3
38:2	Salassapitorikkomus	3	1	1	-	2	-	-	2	-	2	2	-	1	-	1
38:3,1	Viestintäsalaisuuden loukkaus	11	9	10	7	5	8	9	11	8	6	9	6	6	8	7
38:4,1	Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus	4	7	-	-	1	-	1	1	-	1	2	2	1	-	-
38:5,1	Tietoliikenteen häirintä	6	9	4	2	3	2	2	5	9	6	10	3	9	15	9
38:6,1	Törkeä tietoliikenteen häirintä	-	1	1	-	-	1	2	-	1	1	4	-	2	1	4

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
38:7,1	Lievä tietoliikenteen häirintä	-	-	3	-	1	-	2	4	-	3	-	1	2	3	-
38:8,1-2	Tietomurto	-	-	1	1	4	4	2	2	3	2	4	4	2	3	2
38:8,3	Tietomurron yritys	-	5	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38:9	Henkilörekisteririkos	6	6	8	12	4	5	7	13	4	51	32	15	17	7	16
39	Velallisen rikokset	129	177	163	152	159	140	131	109	101	97	149	150	145	144	112
40 40:1...3	Lahjuksen ottaminen	-	4	4	3	2	-	-	1	3	1	1	-	-	2	-
40:5...10	Muu virkarikos.	29	44	39	57	25	30	28	41	29	44	24	33	85	27	33
42 42:1	Virallisen kiellon noudattamatta jättäm.
43 43:7	18 v. nuoremman viettelem. nauttimaan päihd.	-	1	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
44	Terveyttä ja turvall. vaarantavat rikokset	386	524	512	517	628	600	638	563	607	596	520	483	403	326	311
	[Rikokset RL:n 44 lukua vastaan]
45	Sotilasrikokset	418	469	363	298	308	362	419	394	332	275	246	199	291	340	298
46 46:1...3	Säännöstelyrikokset	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
46:4-5	Salakuljetus	23	22	17	18	31	40	59	103	174	235	382	353	391	270	427
46:6,1-2	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen.	66	78	95	74	93	98	65	50	81	67	109	49	44	31	22
46:6a	Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen	134	147	104	142	82	42	76	88	117	107	114	121	79	72	77
47 47:1,1	Työturvallisuusrikos	118	169	143	181	188	195	154	173	148	171	159	162	104	118	118
47:2	Työaika-suojelurikos	8	4	10	11	9	10	7	10	9	11	15	12	5	9	5
47:3	Työsyryntä	2	8	12	5	10	23	17	6	9	13	12	21	7	8	10
47:3a	Kiskonnantapainen työsyryntä	-	4	-	3	12	4	3	8	5	4	2	2	7	1
47:4	Työntekijöiden edust. oikeuks. loukkaam.	1	-	-	-	-	10	-	1	-	-	-	1	-	1	-

Luku ja §	Nimike	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
47:6a	Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö...	36	17	5	2	3	1	5	3	2	-	4	1	1	2	2
47:6a	Työluparikos
48 48:1,1,3	Ympäristön turmeleminen	29	29	24	19	32	36	23	51	54	37	37	28	29	40	67
48:2,1	Törkeä ympäristön turmeleminen	-	-	-	-	-	1	-	-	4	1	-	1	-	5	1
48:3	Ympäristörikkomus	33	29	39	34	-	27	30	50	43	46	56	39	40	50	75
48:5,1-3	Luonnonsuojelukirikos	5	6	2	-	9	7	4	15	6	3	7	12	5	2	1
48:5,5	Luonnonsuojelukirikoksen yritys	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
48:6,1-3	Rakennussuojelukirikos	-	-	-	-	-	-	1	3	-	5	1	1	1	-	1
49 49:1	Tekijänoikeusrikos	13	9	11	9	7	13	6	9	5	6	3	3	1	3	-
49:2	Teollisoikeusrikos	-	1	-	-	-	1	-	2	-	-	1	3	4	-	5
50 50:1	Huumausainerikos	2388	2504	2387	2229	2218	2570	2957	3100	2987	3207	3125	2957	2942	3231	3860
50:2	Törkeä huumausainerikos	338	336	307	310	308	327	414	433	443	408	533	547	522	522	533
50:2a	Huumausaineen käyttörikos	5015	5060	4668	4424	4123	3705	4529	4761	4377	4794	4518	5889	5354	5325	6113
50:3,1	Huumausainerikoksen valmistelu	13	15	5	16	12	14	19	29	25	29	70	55	53	34	17
50:4,1	Huumausainerikoksen edistäminen	2	5	5	2	4	4	8	6	3	1	3	2	3	3	1
50a:1	Alkoholirikos	67	42	51	30	25	35	23	16	14
50a:2	Törkeä alkoholirikos	7	6	4	7	14	1	9	5	2
50a:3	Lievä alkoholirikos	47	933	1124	1159	1082	1316	907	756	399	323
Alkoholirikokset																
	Luvaton alkoholipitoisen aineen valmistus...	87	54	31	25	16	13
	Alkoholipitoisen aineen välittäminen	450	473	409	461	430	384
	Alkoholipitoisen aineen salakuljetus	1161	630	534	525	595	566
	Alkoholipit. aineen laiton hallussapito	2173	2324	1850	1912	1740	1786
	Muut alkoholirikokset	66	70	65	61	60	44	2281	2886	2707	2342	1784	1497	1510	714	553
	Liikenne- ja ajoneuvorikkomukset (TLL ja AjoneuvoL)	173613	172885	162245	193841	264010	321648	337176	345216	308955	287117	289907	273778	303431	353720	385298
	Muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset	20951	22063	21954	22830	21184	20600	21697	23583	22835	20576	19702	19033	16652	14044	12862
. Havainto mahdoton (säännös ei vielä voimassa taikka jo kumottu) .. Ei tietoa - Luokassa ei havaintoja (=0)																

TLL=liikenne- ja ajoneuvorikkomus, ajoneuvorikkomus & tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen

LIITETAULUKKO 4

Seuraamukset rikoksittain vuonna 2018*

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**						Muut			Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5083	1606	144	12692	33087	52612	35537	90996	364	179509
Rikoslakirikokset	5082	1605	136	12692	32400	51915	30084	63162	325	145486
Luku ja §										
11 11:10 Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	-	-	-	2	30	32	-	-	-	32
11:11 Syrjintä	-	-	-	-	9	9	-	-	-	9
15 15:1 Perätön lausuma tuomioistuimessa	2	1	1	13	3	20	-	-	-	20
15:2 Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	1	-	-	4	16	21	-	-	-	21
15:5 Yritetty yllytys perättömään lausumaan	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
15:6 Väärä ilmianto	4	2	-	21	18	45	-	-	-	45
15:7 Todistusaineiston vääristeleminen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
15:9 Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	11	4	-	15	11	41	-	-	-	41
15:10 Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättäminen	1	-	-	-	1	2	-	-	-	2
15:11,1 Rikoksentehtäjän suojeleminen	1	-	-	3	4	8	-	-	2	10
16 16:1 Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	44	18	6	150	6	224	-	-	3	227
16:2 Virkamiehen vastustaminen	4	-	1	5	120	130	704	-	3	837
16:3 Haitanteko virkamiehelle	-	-	-	-	85	85	784	-	5	874
16:4 Niskoittelu poliisia vastaan	-	-	-	-	56	56	414	9	2	481
16:4a Niskottelu rajavartiomiestä vastaan	-	-	-	-	1	1	16	-	-	17
16:5 Väärin henkilötiedon antaminen	-	-	-	-	55	55	314	1	-	370
16:6 Sakkoilppi	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
16:7,1 Rekisterimerkintärikos	11	2	-	51	117	181	-	-	5	186
16:7,2 Rekisterimerkintärikoksen yritys	-	-	-	1	1	2	-	-	-	2
16:8 Väärin todistuksen antaminen virkamiehelle	-	-	-	-	1	1	6	-	-	7
16:9 Virkavallan anastus	-	-	-	-	1	1	3	-	-	4
16:9a Lähestymiskiellon rikkominen	4	2	-	7	109	122	-	-	1	123
16:10 Omaisuutta koskevan vir.om.kiellon rikkom	-	-	-	2	5	7	-	-	-	7
16:11 Liiketoimintakiellon rikkominen	1	-	-	-	1	2	-	-	-	2
16:13 Lahjuksen antaminen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
16:15,1 Vangin laitton vapauttaminen	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
16:16 Vangin karkaaminen	3	-	-	-	11	14	-	-	-	14
16:17 Vangin varustaminen aseella	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
						0				0
17 17:6 Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen	-	-	-	-	290	290	1500	-	4	1794
17:7,1 Valtionrajarikos	-	-	-	-	6	6	-	-	1	7
17:7a,1 Lievä valtionrajarikos	-	-	-	-	3	3	151	-	-	154
17:8,1 Laittoman maahantulon järjestäminen	-	-	-	14	11	25	-	-	-	25
17:8a Törkeä laittoman maahantulon järjestäminen	2	-	-	3	-	5	-	-	-	5
17:9 Omankädenoikeus	-	-	-	-	4	4	-	-	-	4
17:10 Uskonrauhan rikkominen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
17:12 Hautarauhan rikkominen	-	-	-	1	5	6	-	-	-	6
17:13 Ilkivalta	-	-	-	-	3	3	17	-	-	20
17:14 Eläinsuojelurikos	-	1	-	42	112	155	-	-	1	156
17:14a Törkeä eläinsuojelurikos	-	-	-	11	-	11	-	-	-	11
17:15 Lievä eläinsuojelurikos	-	-	-	-	10	10	22	-	-	32
17:18,1 Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen	-	-	-	11	15	26	-	-	-	26
17:18a,1 Törkeä sp.siveell. loukk. lasta esittävän kuvan lev	-	-	-	7	-	7	-	-	-	7
17:19 Sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esitt	1	-	-	2	12	15	-	-	-	15
17:21 Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen	-	-	-	-	4	4	91	-	-	95
17:22,1 Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2

* Taulukko ei sisällä tietoja tuomitusta nuorisorangaistuksista (5 tuomitua) eikä valvontarangaistuksista (236 tuomitua)

** Vankilarang. ei sisällä yhdyskuntapalvelutuomioita; sakot sis. vain oikeudenkäynnissä tuomitut.

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5083	1606	144	12692	33087	52612	35537	90996	364	179509
Rikoslakirikokset	5082	1605	136	12692	32400	51915	30084	63162	325	145486
Luku ja §										
20 20:1,1-2 Raiskaus	53	-	-	84	-	137	-	-	-	137
20:1,3 Raiskauksen yritys	1	-	-	9	-	10	-	-	-	10
20:2,1 Törkeä raiskaus	29	-	-	1	-	30	-	-	1	31
20:3,1-2 Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
20:3,3 Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
20:4,1 Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	2	1	-	20	7	30	-	-	-	30
20:5,1-2 Seksuaalinen hyväksikäyttö	-	-	-	1	1	2	-	-	-	2
20:5,3 Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
20:6,1-2 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	12	5	-	124	6	147	-	-	3	150
20:6,3 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys	-	1	-	4	-	5	-	-	-	5
20:7,1 Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	52	-	-	53	-	105	-	-	2	107
20:8a,1-2 Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2
20:8a,3 Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
20:9,1 Paritus	1	-	-	2	-	3	-	-	1	4
20:9a,1 Törkeä paritus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21 21:1,1 Tappo	21	-	-	-	-	21	-	-	2	23
21:1,2 Tapon yritys	88	-	-	2	-	90	-	-	8	98
21:2,1 Murha	11	-	-	-	-	11	-	-	3	14
21:2,2 Murhan yritys	5	-	-	-	-	5	-	-	1	6
21:3,1 Surma	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21:3,2 Surman yritys	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21:4,1 Lapsensurma	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21:5,1 Pahoitpity	402	199	16	1422	3516	5555	-	-	53	5608
21:5,2 Pahoitpityn yritys	4	1	-	9	35	49	-	-	-	49
21:6,1 Törkeä pahoitpity	224	1	-	192	-	417	-	-	5	422
21:6,2 Törkeän pahoitpityn yritys	14	-	-	28	-	42	-	-	3	45
21:7 Lievä pahoitpity	-	-	-	-	334	334	368	-	14	716
21:8 Kuolemantuottamus	-	1	-	5	39	45	-	-	-	45
21:9 Törkeä kuolemantuottamus	3	-	-	8	-	11	-	-	2	13
21:10 Vammantuottamus	-	1	-	5	161	167	96	-	6	269
21:11 Törkeä vammantuottamus	4	-	-	6	9	19	-	-	-	19
21:12 Tappeluun osallistuminen	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
21:13 Vaaran aiheuttaminen	5	3	-	10	11	29	-	-	-	29
21:14 Heitteillepano	-	-	-	2	18	20	-	-	1	21
21:15 Pelastustoimen laiminlyönti	-	-	-	1	10	11	-	-	-	11
23 23:1,1-2 Liikenneturvallisuuden vaarantaminen	34	8	-	14	1174	1230	7237	48112	18	56597
23:2,1-2 Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	189	42	4	292	1976	2503	-	-	4	2507
23:3 Rattijuopumus	475	98	9	194	6225	7001	-	-	5	7006
23:4 Törkeä rattijuopumus	510	703	69	4678	88	6048	-	-	2	6050
23:5,1 Vesiliikennejuopumus	1	1	-	3	257	262	-	-	-	262
23:6 Ilmaliikennejuopumus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
23:7 Junaliikennejuopumus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
23:8 Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	-	-	-	1	259	260	-	-	-	260
23:9 Liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla	-	-	-	-	2	2	9	-	1	12
23:10 Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	201	43	3	93	622	962	7099	3714	1	11776
23:11 Liikennepako tieliikenteessä	-	-	-	-	8	8	-	-	-	8
23:11a,1 Liikenteen häirintä	-	-	-	-	2	2	29	-	-	31

Tilaston perusteena tuomion päärikos		Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki	
		Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	yht.	
Kaikki rikokset		5083	1606	144	12692	33087	52612	35537	90996	364	179509	
Rikoslakirikokset		5082	1605	136	12692	32400	51915	30084	63162	325	145486	
Luku ja §												
24	24:1	Kotirauhan rikkominen.	1	1	-	3	125	130	22	-	4	156
	24:2	Törkeä kotirauhan rikkominen.	14	5	2	31	23	75	-	-	-	75
	24:3,1	Julkisrauhan rikkominen.	-	-	-	-	2	2	21	-	-	23
	24:5,1	Salakuuntelu.	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	24:6,1	Salakatselu.	-	-	-	-	11	11	-	-	-	11
	24:8,1	Yksit.elämää loukkaava tiedon levittäminen.	-	-	-	-	19	19	1	-	2	22
	24:9	Kunnianloukkaus.	-	-	-	-	113	113	20	-	5	138
	24:10	Törkeä kunnianloukkaus.	3	-	-	4	2	9	-	-	-	9
25	25:1	Vapaudenriisto.	-	-	-	5	16	21	-	-	-	21
	25:2	Törkeä vapaudenriisto.	3	2	-	8	-	13	-	-	-	13
	25:3a,1	Törkeä ihmiskauppa.	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1
	25:5	Lapsen omav. huostaanotto.	-	-	-	-	3	3	1	-	-	4
	25:5a	Lapsikaappaus.	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
	25:7	Laiton uhkaus.	48	13	1	112	452	626	-	-	6	632
	25:8	Pakottaminen.	5	-	-	3	4	12	-	-	-	12
28	28:1,1	Varkaus.	492	73	4	435	1484	2488	-	-	5	2493
	28:1,2	Varkauden yritys.	29	6	-	40	220	295	-	-	1	296
	28:2,1	Törkeä varkaus.	200	26	-	158	-	384	-	-	-	384
	28:2,2	Törkeän varkauden yritys.	25	2	-	13	2	42	-	-	-	42
	28:3,1	Näpistys.	-	-	-	-	4585	4585	698	10967	15	16265
	28:3,2	Näpistyksen yritys.	-	-	-	-	90	90	21	352	1	464
	28:4,1-3	Kavallus.	5	-	-	75	109	189	-	-	3	192
	28:5,1	Törkeä kavallus.	11	2	-	126	-	139	-	-	-	139
	28:6	Lievä kavallus.	-	-	-	-	67	67	9	-	-	76
	28:7,1	Luvaton käyttö.	5	-	-	2	52	59	-	-	1	60
	28:8,1	Törkeä luvaton käyttö.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	28:9	Lievä luvaton käyttö.	-	-	-	-	7	7	13	-	-	20
	28:9a,1	Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	51	11	-	29	110	201	-	-	-	201
	28:9a,2	Mkn:n käyttövarkauden yritys.	6	-	-	1	21	28	-	-	-	28
	28:9b,1	Törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	1	-	1	1	-	3	-	-	-	3
	28:9c	Lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus.	-	-	-	-	6	6	3	-	-	9
	28:10	Luvaton pyynti.	-	-	-	-	7	7	88	-	-	95
	28:11,1	Hallinnan loukkaus.	-	-	-	-	7	7	1	-	-	8
	28:12	Vakuusoikeuden loukkaus.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	28:12a	Murtovälineen hallussapito.	-	-	-	-	2	2	34	-	-	36
29	29:1	Veropetos.	-	2	-	47	60	109	-	-	1	110
	29:2	Törkeä veropetos.	5	3	-	117	-	125	-	-	-	125
	29:3	Lievä veropetos.	-	-	-	-	11	11	861	-	-	872
	29:4,1	Verorikkomus.	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
	29:4a	Työeläkevakuutusmaksupetos.	-	-	-	3	-	3	-	-	-	3
	29:4b	Törkeä työeläkevakuutusmaksupetos.	3	-	-	10	-	13	-	-	-	13
	29:5-8	Avustusrikokset.	-	-	-	1	1	2	-	-	-	2
30	30:1	Markkinointirikos.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:4,1	Yritysvakoilu.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:5,1	Yrityssalaisuuden rikkominen.	-	-	-	4	4	8	-	-	-	8
	30:7	Lahjominen elinkeinotoiminnassa.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:8	Lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa.	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
	30:9	Kirjanpitorikos.	2	1	-	74	59	136	-	-	1	137
	30:9a	Törkeä kirjanpitorikos.	37	6	-	319	1	363	-	-	1	364
	30:10	Tuottamuksellinen kirjanpitorikos.	-	-	-	-	6	6	-	-	-	6

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**				Muut					Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5083	1606	144	12692	33087	52612	35537	90996	364	179509
Rikoslakirikokset	5082	1605	136	12692	32400	51915	30084	63162	325	145486
Luku ja §										
31 31:1,1 Ryöstö.....	167	19	-	185	-	371	-	-	2	373
31:1,2 Ryöstön yritys.....	27	6	-	30	1	64	-	-	-	64
31:2,1 Törkeä ryöstö.....	93	-	-	7	-	100	-	-	-	100
31:2,2 Törkeän ryöstön yritys.....	11	-	-	6	-	17	-	-	-	17
31:3,1 Kiristys.....	2	-	-	1	7	10	-	-	-	10
31:3,2 Kiristuksen yritys.....	2	-	-	-	5	7	-	-	-	7
31:4,1 Törkeä kiristys.....	6	-	-	5	1	12	-	-	-	12
31:4,2 Törkeän kiristuksen yritys.....	-	1	-	4	-	5	-	-	-	5
32 32:1 Kätkemisrikos.....	19	4	-	11	96	130	-	-	1	131
32:2 Törkeä kätkemisrikos.....	4	2	-	12	-	18	-	-	-	18
32:3 Ammatillinen kätkemisrikos.....	1	1	-	1	-	3	-	-	-	3
32:4 Tuottamuksellinen kätkemisrikos.....	1	2	-	1	77	81	3	-	1	85
32:5 Kätkemisrikkomus.....	-	-	-	-	43	43	12	-	-	55
32:6,1 Rahanpesu.....	27	6	2	56	61	152	-	-	-	152
32:7,1 Törkeä rahanpesu.....	17	3	-	44	2	66	-	-	-	66
32:9 Tuottamuksellinen rahanpesu.....	4	-	-	17	25	46	-	-	2	48
33 33:1 Väärennys.....	26	7	1	51	162	247	-	-	2	249
33:1,2 Väärennyksen yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
33:2 Törkeä väärennys.....	3	-	-	1	-	4	-	-	-	4
33:2,2 Törkeän väärennyksen yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
33:3 Lievä väärennys.....	-	-	-	-	3	3	135	-	5	143
33:4 Väärennysaineiston hallussapito.....	-	-	-	-	15	15	55	-	-	70
34 34:1,1-2 Tuhotyo.....	12	3	-	27	-	42	-	-	2	44
34:1,3 Tuhotyön yritys.....	-	2	-	6	-	8	-	-	-	8
34:2,1 Liikennetuhotyo.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
34:3,1 Törkeä tuhotyo.....	5	-	-	1	-	6	-	-	2	8
34:3,2 Törkeän tuhotyön yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
34:7 Yleisvaaran tuottamus.....	-	-	-	2	12	14	-	-	2	16
34:8 Törkeä yleisvaaran tuottamus.....	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
34:9a Vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle.....	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
34:10 Peräton vaarailmoitus.....	1	-	-	-	23	24	-	-	1	25
35 35:1-2 Vahingonteko.....	17	6	1	25	860	909	-	-	14	923
35:2,1 Törkeä vahingonteko.....	3	3	-	49	-	55	-	-	2	57
35:3 Lievä vahingonteko.....	-	-	-	-	401	401	226	-	2	629
36 36:1,1-2 Petos.....	226	70	4	611	893	1804	-	-	12	1816
36:1,3 Petoksen yritys.....	6	-	-	9	66	81	-	-	-	81
36:2,1 Törkeä petos.....	80	7	-	256	1	344	-	-	1	345
36:2,2 Törkeän petoksen yritys.....	8	1	-	14	-	23	-	-	-	23
36:3 Lievä petos.....	-	-	-	-	882	882	476	-	1	1359
36:4 Vakuutuspetos.....	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
36:5 Luottamusaseman väärinkäyttö.....	-	1	-	3	6	10	-	-	-	10
36:6 Kiskonta.....	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
36:7 Törkeä kiskonta.....	-	-	-	2	-	2	-	-	-	2
37 37:1,1 Rahanväärennys.....	-	1	1	3	1	6	-	-	-	6
37:2,1 Törkeä rahanväärennys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
37:3,1 Lievä rahanväärennys.....	-	-	-	-	8	8	-	-	-	8
37:5,1 Väärin rahan käyttö.....	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
37:5,2 Väärin rahan käytön yritys.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
37:6 Väärin rahan hallussapito.....	-	1	-	-	3	4	2	-	-	6
37:7 Rahajäljitelmän levitys.....	-	-	-	-	5	5	-	-	1	6
37:8 Maksuvälinepetos.....	50	6	3	69	121	249	-	-	1	250
37:9 Törkeä maksuvälinepetos.....	33	4	-	49	1	87	-	-	-	87
37:10 Lievä maksuvälinepetos.....	-	-	-	-	19	19	6	-	1	26
37:11 Maksuvälinepetoksen valmistelu.....	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0

Tilaston perusteena tuomion päärikos	Rangaistukseen tuomitut**					Muut				Kaikki yht.
	Vankila	YKP	Valra	Ehdoll.	Sakko	Yht.	R.määr.	S.määr.	Tuom.j.	
Kaikki rikokset	5083	1606	144	12692	33087	52612	35537	90996	364	179509
Rikoslakirikokset	5082	1605	136	12692	32400	51915	30084	63162	325	145486
Luku ja §										
38 38:1 Salassapitorikos	-	-	-	-	3	3	-	-	-	3
38:2 Salassapitorikkomus	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
38:3,1 Viestintäsalaisuuden loukkaus	-	-	-	-	7	7	-	-	-	7
38:3,2 Viestintäsalaisuuden loukkauksen yritys	-	-	-	-	0	0	-	-	-	0
38:5 Tietoliikenteen häirintä	1	-	-	-	8	9	-	-	-	9
38:7,1 Lievä tietoliikenteen häirintä	-	-	-	-	0	0	-	-	-	0
38:8,1-2 Tietomurto	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
38:9 Henkilörekisteririkos	-	-	-	-	16	16	-	-	-	16
39 39:1 Velallisen epärehellisyys	-	-	-	7	3	10	-	-	-	10
39:1a Törkeä velallisen epärehellisyys	6	-	-	91	-	97	-	-	-	97
39:2,1 Velallisen petos	-	-	-	-	0	0	-	-	-	0
39:3 Törkeä velallisen petos	1	-	-	4	-	5	-	-	-	5
39:6 Velkojansuosinta	-	-	-	-	0	0	-	-	-	0
40 40:3 Lahjusrikkomus	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
40:5-10 Muut virkarikokset	-	-	-	2	27	29	-	-	2	31
44 44:12 Varomaton käsittely	-	-	-	1	40	41	48	-	-	89
Muut rikokset RL:n 44 lukua vastaan	13	5	-	18	86	122	99	-	-	221
45 45 luku Sotilasrikokset	-	2	-	61	222	285	-	-	10	295
46 46:4,1-2 Salakuljetus	12	2	-	83	131	228	-	-	1	229
46:5 Lievä salakuljetus	-	-	-	-	3	3	192	-	-	195
46:6,1-2 Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	1	-	-	1	20	22	-	-	-	22
46:6a Lievä laiton tuontitavaraan ryhtyminen	-	-	-	-	39	39	38	-	-	77
47 47:1,1 Työturvallisuusrikos	-	-	-	1	114	115	-	-	3	118
47:2 Työaika-suojelurikos	-	-	-	-	2	2	3	-	-	5
47:3 Työsyryntä	-	-	-	-	10	10	-	-	-	10
47:3a Kiskonnantapainen työsyryntä	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
47:4 Työntekijöiden edustajan oikeuksien loukk	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
47:6a Luvattoman ulkomaisen työvoiman käyttö	-	-	-	-	2	2	-	-	-	2
48 48:1,1,3 Ympäristön turmeleminen	2	1	-	17	47	67	-	-	-	67
48:3 Ympäristörikkomus	-	-	-	-	8	8	64	-	3	75
48:5,1-3 Luonnonsuojelurikos	-	-	-	-	1	1	-	-	-	1
49 49:1 Tekijänoikeusrikos	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
49:2 Teollisoikeusrikos	-	-	-	-	5	5	-	-	-	5
50 50:1 Huumausainerikos	398	119	5	1207	2095	3824	-	-	9	3833
50:2 Törkeä huumausainerikos	312	2	1	217	1	533	-	-	-	533
50:2a Huumausaineen käyttörikos	2	-	-	-	901	903	5182	-	19	6104
50:3 Huumausainerikoksen valmistelu	1	-	-	4	12	17	-	-	-	17
50:4 Huumausainerikoksen edistäminen	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
51 51:2,1 Törkeä sisäpiiritiedon väärinkäyttö	-	-	-	-	-	0	-	-	-	0
Alkoholirikokset										
50a 50a:1,1 Alkoholirikos	-	-	-	1	13	14	-	-	-	14
50a:2,1 Törkeä alkoholirikos	1	-	-	1	-	2	-	-	-	2
50a:3 Lievä alkoholirikos	-	-	-	-	9	9	308	-	-	317
Alkoholirikkomus	-	-	-	-	2	2	24	-	-	26
Liikenne rikokset										
Liikenne rikkomus	-	-	-	-	211	211	255	21909	20	22395
Tietoliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkom	-	-	-	-	23	23	669	871	-	1563

LIITETAULUKKO 5

Syyntakeisuustilastoa vuosilta 2016–2018

Rikoslaji	Syyntakeettomat			Alentuneesti syyntakeiset		
	2016	2017	2018	2016	2017	2018
Rikoslakirikokset						
- määrä	29	34	32	54	40	39
- päärikos	50292	49317	52738	50292	49317	52738
- osuus päärikoksista	0,06	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Henkirikokset (RL 21:1-4)						
- määrä	11	12	10	5	3	6
- päärikos	148	170	145	148	170	145
- osuus päärikoksista	7,4	7,1	6,9	3,4	1,8	4,1
- tappo, murha ja surma (täytetyt)						
- määrä	5	8	3	3	2	1
- päärikos	54	48	39	54	48	39
- osuus päärikoksista	9,3	16,7	7,7	5,6	4,2	2,6
Pahoinpitelyrikokset (RL 21:5-7)						
- määrä	5	6	9	11	8	2
- päärikos	7132	6410	6513	7132	6410	6513
- osuus päärikoksista	0,07	0,1	0,1	0,2	0,1	0,0
- törkeä pahoinpitely (RL 21:6)						
- määrä	4	1	2	1	2	0
- päärikos	438	450	424	438	450	424
- osuus päärikoksista	0,9	0,2	0,5	0,2	0,4	0,0
Ryöstö ja kiristäminen (RL 31 luku)						
- määrä	1	2	1	0	2	3
- päärikos	617	585	595	617	585	595
- osuus päärikoksista	0,2	0,3	0,2	0,0	0,3	0,5
Tuhotyö (RL 34:1-3)						
- määrä	1	1	3	0	0	3
- päärikos	38	44	60	38	44	60
- osuus päärikoksista	2,6	2,3	5,0	0,0	0,0	5,0
Seksuaalirikokset (RL 20 luku)*						
- määrä	4	3	2	5	2	1
- päärikos	546	548	533	546	548	533
- osuus päärikoksista	0,4	0,5	0,4	0,9	0,4	0,2
Raiskaus (RL 20:1-2)						
- määrä	3	2	0	1	0	0
- päärikos	206	185	181	206	185	181
- osuus päärikoksista	1,5	1,1	0,0	0,5	0,0	0,0
- lapsen seksuaal hyväksik. (RL 20:6-7)						
- määrä	1	1	2	3	2	1
- päärikos	260	263	262	260	263	262
- osuus päärikoksista	0,4	0,4	0,8	1,2	0,8	0,4
Varkaus, törkeä varkaus (RL 28:1-2)						
- määrä	0	1	0	2	1	0
- päärikos	3396	3136	3303	3396	3136	3303
- osuus päärikoksista	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Tilastointiperuste:	Päärikos oikeudenkäynnissä			Päärikos oikeudenkäynnissä		

* Sisältää kaikki RL 20 luvun seksuaalirikokset

LÄHTEET

- Alvesalo-Kuusi, Anne & Lähteenmäki, Liisa & Janhonen Minna & Tapani, Jussi & Räsänen, Tuula. 2017. Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä. Loppuraportti. Työterveyslaitos. Helsinki 2017.
- Aromaa, Kauko & Laitinen, Ahti. 1994. Yritysturvallisuus Varsinais-Suomessa. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 10.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2016. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2015 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 13/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Kääriäinen, Juha. 2017. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 23/2017. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Näsi, Matti. 2018. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2017 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 31/2018. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Danielsson, Petri & Salmi, Venla & Sirén, Reino. 2014. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2013 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 37/2014.
- Falck, Sturla & von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette. 2003. Nordic Criminal Statistics 1950–2000. Report 2003:3. Department of Criminology, Stockholm University. Stockholm 2003.
- Hakamies, Kaarlo & Johansson, Marian. 2009. Oikeudenkäynnin kesto talousrikoksissa. Korkeimman oikeuden selvityksiä 1/2009).
- Heiskanen, Markku & Ruuskanen, Elina. 2010. Tuhansien iskujen maa. Miesten kokema väkivalta Suomessa. YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliittinen instituutti (HEUNI). Julkaisusarja N:o 66. Verkkojulkaisu. Helsinki 2010.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Aromaa, Kauko. 2004. Suomalaisten turvallisuus 2003. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29.
- Heiskanen, Markku & Sirén, Reino & Tallberg, Teemu. 2001. Kotitaloudet omaisuusrikosten kohteena. Haastattelututkimuksen tuloksia kotitalouksien omaisuuteen kohdistuneista varkauksista ja vahingonteosta vuodelta 1997. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 52. Oikeus 2001:9. Tilastokeskus.
- Hildebrandt Susanne (toim.). 2014. Nordisk statistik for kriminalforsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2008–2012. Direktoratet for Kriminalforsorgen. København april 2014, www.kriminalforsorgen.dk.
- von Hofer, Hanns & Lappi-Seppälä, Tapio & Westfelt, Lars. 2012. Nordis criminal Statistics 1950–2010. Rapport 2012:2. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet.

- Iivari, Juhani. 2010a. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen raportteja 5/2010. Helsinki 2010.
- Iivari, Juhani. 2010b. Oikeutta oikeuden varjossa – restoratiivisen oikeuden tausta ja kehitys. Teoksessa: Sovittelu – ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan (toim. Esa Poikela). Juva 2010, 45–65.
- Kriminalvården 2018: Nordisk statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige 2012–2016. Kriminalvården Digitaltryck 2018.
www.kriminalvarden.se.
- Kriminalvården 2019: Nordisk statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige 2013–2017. Kriminalvården Digitaltryck 2019.
www.kriminalvarden.se.
- Kristoffersen, Ragnar (ed.). 2008. Nordisk statistikk for kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2002–2006. Kriminalomsorgens utdannings-senter (KRUS). Oslo.
- Kristoffersen, Ragnar. 2014. Correctional Statistics of Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden 2009–2013. Correctional Service of Norway Staff Academy. Kriminalomsorgen. Report No. 1/2014. Oslo.
- Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Olli-Pekka & Kolehmainen, Laura. 2019. Rattijuopumuksen rangaistuskäytäntö sekä rattijuopumuksen, törkeän rattijuopumuksen ja törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen ajokieltokäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:37. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki 2019.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1998. Kriminalpolitikens framgång? Bra och dåligt i finsk kriminalpolitik. JFT 1998, 237–257.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2000. Rikosten seuraamukset. WSLT. Porvoo 2000.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2002. Yleisökäsitykset ja vuoden 1999 sakkouudistus. Haastattelututkimus väestön sakkojärjestelmää ja liikennesakkoja koskevista käsityksistä vuosina 1999–2001. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 195. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2005. Syyntakeisuussäännösten soveltamiskäytäntöjen tutkimisesta. Juhlajulkaisu Eero Backman 2005.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2009. Jäännösrangaistuksen määrääminen täytäntöönpantavaksi. Teoksessa Da mihi factum, dabo tibi ius. Korkein oikeus 1809–2009, 443–492. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 2011. Explaining imprisonment in Europe. European Journal of Criminology. Vol 8, 303–328.
- Marttunen, Matti. 2008. Nuorisoriksoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.
- Marttunen, Matti. 2013. Yhdyskuntaseuraamusten kokonaisuudistus: nuorten seuraamukset. Helsinki 14.5.2013.
- Mäkela, Frida Emilia & Niemi, Hannu. 2017. Syyteneuvottelulainsäädännön toteutuminen Suomessa 2015–2016. Selvitysmuistio oikeusministeriölle 31.11.2017. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Niemi, Hannu & Saarinen, Ville. 2017. Rattijuopumus- ja kuolemantuottamusrikosten yhdistelmästä määrättyt rangaistukset. Selvitysmuistio, 23.10.2017. Kriminolo-

- gian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta.
- Oikeusministeriö 2011: Vesiliikennejuopumuksen promilleraja. Mietintöjä ja lausuntoja 16/2011.
- Oikeusministeriö 2012: Yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 12/2012.
- Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos (OPTL). 2012. Selvityksiä raiskausrikoksista. Oikeusministeriö. Selvityksiä ja ohjeita 13/2012.
- Pohjola, Annakaisa. 2017. Vaarallinen rikoksentekijä. Tutkimus rikoksentekijän vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 335. Helsinki 2017.
- Poliisihallinnon toimintakertomukset 2017 ja 2018 (www.poliisi.fi)
- Poliisin vuosikertomukset 2003–2016 (www.poliisi.fi)
- Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko. 2007. Suomalaisen kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 74. Helsinki 2007.
- Sulin, Marja. 1993. Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto 1993.
- Väisänen, Tiina. 2013. Tahdonvastaisen huostaanoton merkitys nuorten seuraamusharkinnassa. Teoksessa Rangaistuksen määrääminen (toim. Tapio Lappi-Seppälä & Veeira Kankaanrinta). Helsingin hovioikeuden julkaisuja, 147–170. Helsinki 2013.

SUMMARY

THE SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS

The system of sanctions. General criminal punishments according to the Finnish law are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. At the beginning of the year 2005 juvenile punishment extended permanently to whole country after an experimentation period from 1997.

A *fine* is imposed as day-fines. The number of day-fines is determined on the basis of the seriousness of the offence while the amount of a day-fine depends on the financial situation of the offender. A fine may be imposed either in an ordinary trial or, in respect of certain petty offences, through simplified summary penal proceedings (penalty and fine orders). A vast majority of fines are ordered in summary process. For minor traffic offences there is a specific monetary penalty that is set at a fixed amount (petty fine). The petty fine and fine order are imposed by the police.

A sentence of *imprisonment* may be imposed either for a determinate period (at least fourteen days and at most twelve years) or for life. Imprisonment can be either *conditional* or *unconditional*. Sentences of imprisonment of at most two years can be imposed conditionally. A general prerequisite for a conditional sentence is that "the maintenance of general obedience to the law does not demand an unconditional sentence".

Community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to eight months. The prerequisites for sentencing the offender to community service are (a) that the convicted person consents to this, (b) that the sentence does not exceed eight months, and (c) that the offender is deemed capable of carrying out the community service order. Also (d) prior convictions may in some case prevent the use of this option. Community service involves unpaid work for the good of the community, for at least twenty hours and at most 240 hours during the offender's leisure time.

Monitoring sentence (entered into force on 2011) can also imposed instead of unconditional imprisonment of at most six months for a similar length of time. A convicted person is obliged to remain in one's household and participate the activity that he or she has been ordered to carry out.

The fall of the prison rate in Finland 1950–2017. In the beginning of the 1950s, the prisoner rate in Finland was four times higher than in the other Nordic countries. Finland had almost 200 prisoners per 100,000 inhabit-

ants, while the figures in the other Scandinavian countries were around 50. Even during the 1970s, Finland's prisoner rate continued to be among the highest in Western Europe. However, while most European countries have experienced rising prison populations the Finnish one had been declining and by the beginning of the 1990s Finland had reached the Nordic level of about 60–70 prisoners per 100,000 inhabitants.

Table 1 Prison rates (including remand prisoners) in the Nordic countries 1950–2017 (/100,000 inhabitants)

	Finland	Sweden	Denmark	Norway
1950	187	35	88	51
1960	154	63	71	44
1970	113	65	70	44
1980	106	55	63	44
1990	69	58	67	56
2000	55	67	63	57
2010	61	73	75	74
2017	51	56	63	73

Source: Falck, von Hofer & Storgaard; Nordic Prison Statistics; Criminal Sanctions Agency of Finland; Hildebrandt 2014; Kriminalvården 2019; www.prisonstudies.org.

This long-term development has been affected both by macro-level structural factors and ideological changes in penal theory, as well as legal reforms and changing practices of sentencing and prison enforcement. The courts had started to reduce the sentences already in the 1950s, which was mainly a reaction against overly repressive policies instigated by the legislator during the exceptional post-war conditions. Systematic legislative reforms towards de-carceration started during the mid 1960s, and continued up till the mid 1990s. Penalties for both traditional property offenses and drunken driving were heavily reduced in the 1970s. Also the role of non-custodial sanctions was strengthened. The scope of conditional imprisonment (suspended sentence) and fines were extended in the mid 1970s. The use on imprisonment in younger age groups was further restricted in the late 1980s. During the 1990s new non-custodial sanction – community service – was introduced in the Finnish system with a specific aim to replace short prison sentences.

Also the enforcement practices have contributed in this change. A series of legislative acts were carried out in the 1960s in order to restrict the use of imprisonment as a default penalty for unpaid fines. In the early 1970s the use of preventive detention was heavily confined and the use of parole and early release were heavily extended.

The use of different sentencing alternatives. Key figures in the use of different sanctions 1970–2018 in the court practice are presented in table 2.

Table 2 The use of different sentencing alternatives in Finland, 1970 to 2018

	1970	1980	1990	2000	2010	2018
	N	N	N	N	N	N
<i>Penalties imposed by courts</i>	(57,675)	(72,282)	(81,627)	(64,403)	(62,132)	(54,737)
- unconditional imprisonment	10,212	10,326	11,657	8,147	6,296	5,087
- community service	3,413	2,676	1,606
- supervision order	144
- conditional imprisonment	5,215	14,556	17,428	13,973	15,098	12,692
- fine by the court	42,248	47,401	52,542	37,503	36,120	33,087
<i>Summary proceedings</i>						
- fine by a penalty order	150,542	249,006	311,889	196,156	210,906	35,537
- petty fine (traffic violations)	69,291	103,499	291,283	362,812
-fine order	90,996
<i>Waiving of penal measures</i>						
Non prosecution	..	2,003	3,417	7,483	5,685	7,194
Waiver of the sentence*	..	1,765	1,648	1,069	657	313

Source: Statistics Finland

* Excluding traffic offences.

Note: The population of Finland is about 5.5 million

The fine has been the principal punishment throughout the whole period. This is partly due to the fact that there is no general administrative penal law in Finland. Practically all offences are classified as crimes and treated under the label of criminal punishments.

During the period 1950–1990 the number of conditional sentences has increased from some 3,000 to 17,000, falling then back in the course of the 1990s to 13,000 sentences per year. The growth was especially rapid between 1970–1980 and was partly a result of the changes in the Finnish policy in regards of drunken driving. During the 1970s, the sentencing practice concerning drunken driving was changed to favour non-custodial alternatives: In 1971, 70 % of offenders received an unconditional sentence while in 1981 their proportion had dropped to 12 %. A similar development has also occurred in the case of property offenses. In 1971, offenders sentenced of larceny received a custodial sentence in 38 % of all cases; in 1991, their proportion had decreased to 11 %.

The use of community service. During the 1990s the penalties remained fairly constant. The only major amendment in the system has the introduction of community service. In Finland community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to 8 months. In order to ensure that community service will really be used in lieu of unconditional sentences of imprisonment (and not instead of other more lenient penalties), a specific *two-step procedure* was adopted. First the court is supposed to make its sentencing decision in accordance with the normal principles and criteria of sentencing, without even considering the possibility of community service. If the result is unconditional imprisonment, then the court may commute the sentence into community service under certain conditions

prescribed in the law. The duration of community service varies between 20 and 240 hours. In commuting imprisonment into community service, one day in prison equals one hour of community service. The number on prison sentences and community service sentences in 1995–2018 is presented in table 3.

Table 3 Imprisonment and community service in the Finnish court practice 1995–2018

Year	Imprisonment	Community service
1995	6,754	2,803
1996	6,101	3,277
1997	5,967	3,534
1998	6,642	3,957
1999	7,666	3,658
2000	8,147	3,413
2001	8,352	3,388
2002	8,489	3,313
2003	8,000	3,297
2004	8,530	3,621
2005	8,313	3,370
2006	7,662	3,310
2007	7,111	3,312
2008	6,888	3,222
2009	6,670	2,921
2010	6,296	2,676
2011	6,023	2,496
2012	5,698	2,387
2013	5,312	2,100
2014	5,273	1,926
2015	5,082	1,820
2016	4,974	1,639
2017	4,812	1,522
2018	5,087	1,606

Source: Statistics Finland

Along with the increase in the number of community service orders, the number of unconditional sentences of imprisonment decreased between 1992–1993. It is therefore reasonable to argue that, within a short period of time, community service has proven to be an important alternative to imprisonment. The number of prison sentences fell 2005–2017 (from 8,530 to 4,812; a drop of 44 %). Corresponding figures for community service were 3,370 and 1,522 (a drop of 55 %). Both changes are a result of declining crime. There was a little increase of both figures in 2018 (table 3).

Sentencing statistics 1999–2018

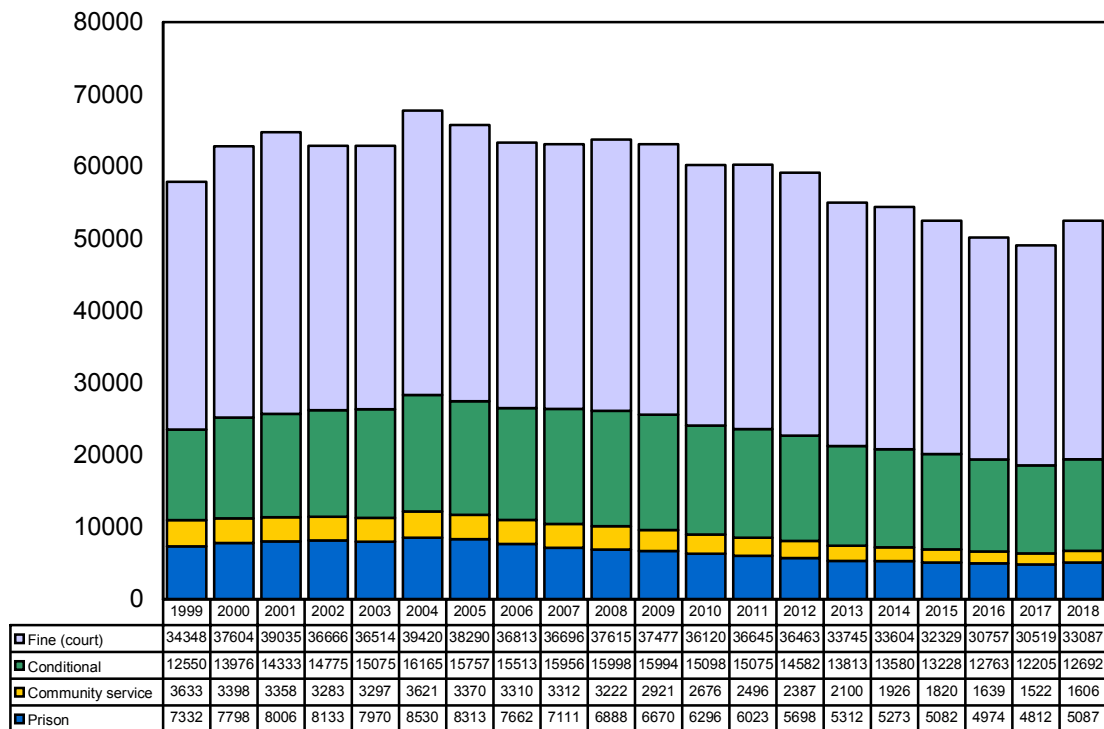

Figure 1 Choice of sanctions 1999–2018

The distribution of penalties in 2018 is illustrated in table 4.

Table 4 The distribution of penalties in 2018

	N	%
<i>Court Decisions 2018</i>	52,988	100 %
Prison	5,087	10 %
Community service	1,606	3 %
Supervision order	144	0 %
Conditional imprisonment	12,692	24 %
Juvenile penalty	8	0 %
Fines by the court	33,087	62 %
Waiver of the sentence	364	1 %
<i>Other Decisions 2017</i>		
Fine by the prosecutor	35,537	
Fine order by police	90,996	
Petty fine by the police	362,812	

The clear majority of all penalties imposed by the courts are fines (62 %). The second largest group is conditional imprisonment 24 %. 10 % of cases in the courts lead to unconditional prison sentence, 3 % to community service and 1 % to waiver of the sentence (a kind of warning).

Non-prosecution. Non-prosecution may be divided into two sub-groups: 1) The decisions based on procedural facts such as lack of evidence and statute of limitations, where there are "legal obstacles" for prosecution ("procedural" non-prosecution) and 2) the cases when there is enough evidence to support prosecution, but the prosecutor chooses to drop the charge for other reasons, often related to the petty nature of the offense or the young age of the offender ("discretionary" non-prosecution).

Traditionally, the scope of (discretionary) non-prosecution has been quite narrow, as compared to many other countries. In the beginning of the 1980s, only about 2 % of all criminal cases led to non-prosecution. However, in 1991 the scope of non-prosecution was extended through a law reform which tripled the number of offences diverted from the court proceedings due to non-prosecution. Table 5 summarises non-prosecution practices in both groups in 1999–2018.

Table 5 Decisions on non-prosecution in 1999–2018

Year	Procedural reasons (technicalities)	Diversionary	Total
1999	17,574	8,669	26,243
2000	18,920	7,878	26,798
2001	18,685	8,014	26,699
2002	18,347	6,889	25,236
2003	18,076	5,720	23,796
2004	20,225	5,579	25,804
2005	19,383	5,630	25,013
2006	20,100	6,263	26,363
2007	18,602	6,397	24,999
2008	19,379	6,837	26,216
2009	18,394	6,439	24,833
2010	18,717	6,419	25,136
2011	18,468	6,878	25,346
2012	18,602	7,094	25,696
2013	18,332	6,539	24,871
2014	19,403	6,520	25,923
2015	17,407	6,328	23,735
2016	16,522	6,336	22,858
2017	17,131	6,475	23,606
2018	18,154	7,194	25,350

Recent trends in prison population. The number of prison sentences, as well as the number of prisoners increased in the beginning of 2000s but in 2006–2018 the figures took again a downward trend. Between 1999 and 2005 the number of prisoners has increased by 42 %. Similar changes have occurred also in other Scandinavian countries. Figure 2 describes the changes in the annual average number of prisoners in four Scandinavian countries.

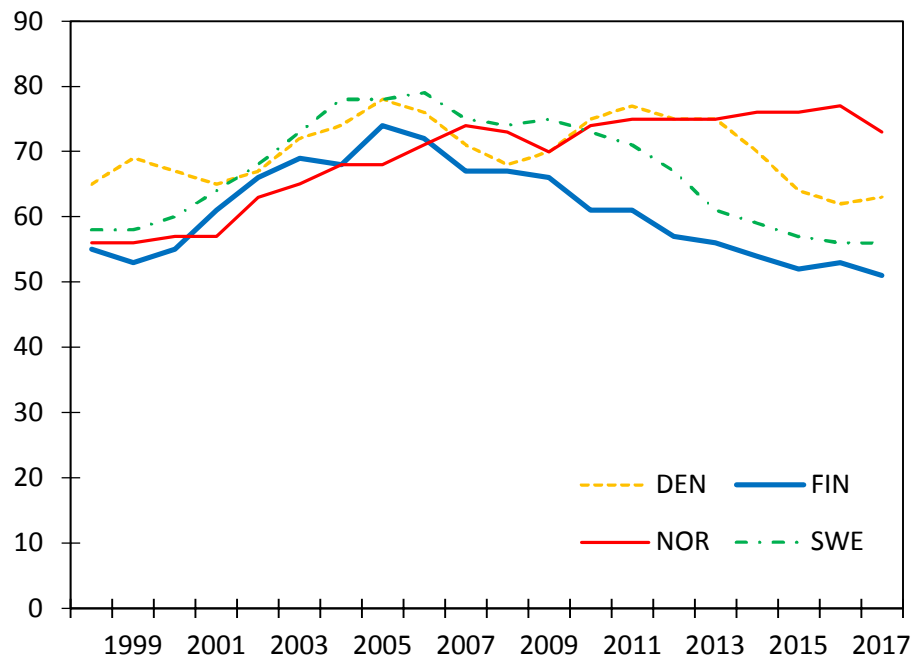

Figure 2 Prisoner rates in four Scandinavian countries 1998–2017

This upwards trend in prisoner rates first started in Sweden, then in Finland and after that in Norway and Denmark. The increase of prisoner rates in Finland in 1998–2005 is a summary effect of five major factors, each affecting in slightly different times: (1) An increase in the number of foreign prisoners (mainly from Russia and the Baltic countries), (2) an increase in drug trafficking (often linked with the former groups), an increase in the number of (3) fine defaulters and (4) prisoners in remand, and (5) an increase in violent offenders.

Table 6 Prisoners in 2000, 2005 and 2018 by prisoner groups (annual averages)

	2000	2005	2018
All	2,855	3,888	2,910
- serving a sentence	2,358	3,190	2,304
- remand prisoners	376	519	547
- fine defaulters	121	179	59
Foreigners	173	282	482

The change can be viewed also from the point of view of different offence categories.

Table 7 Situation 1.5. by the type of offense in Finland (remand and fine defaulters excluded)

	1.5.2000	1.5.2005	1.5.2018	Change 2000–2005 %	Change 2005–2018 %
All	2,402	3,173	2,365	+32.1	–25.4
- violence	801	1,254	877	+56.6	–30.1
- drugs	375	512	488	+36.5	–4.7
- property	782	864	609	+10.5	–29.5
- drunken driving	277	409	186	+47.7	–54.5
- other	167	134	205	–19.8	+53.0

In 2000–2005 the number of prisoners increased by 32 %. From 2005 to 2018 the figures decreased by 25 %. Violence, drunk driving and drug offences show the most rapid increase from 2000 to 2005 (57, 48 and 37 %). Since 2005 major declines have taken place in drunk driving, property and violence offenses (55 %, 30 % and 30 %). The only offense category showing increase in 2005–2018 is the group “other” (increase by 53 %), including i.a. sexual offenses.

Sentencing juveniles. The Finnish juvenile criminal sanction system is fairly simple. General punishments are fine, conditional imprisonment, community service, monitoring sentence and unconditional imprisonment. Specific punishments for young offenders include supervision connected with conditional sentence and juvenile punishment. The primary differences in sentencing of young offenders and adult offenders lie in the fact that offenders between the ages of fifteen and seventeen (inclusive) benefit from a mitigated scale of punishment and that they benefit from a greater possibility for waiving of measures. Furthermore, an offender under eighteen at the time of his offence cannot be sentenced to unconditional imprisonment unless there are weighty reasons for doing so. In addition, the juvenile punishment and supervision may be imposed on an offender who was under 18 years at the time of the offence. Finally, there are also some differences in criminal procedure and enforcement of punishments. Juvenile delinquents are given less severe penalties than adult offenders. Also the duration of penalties are shorter and the scales smaller.

In Finland, about 85–90 % of the penalties imposed on juvenile offenders are issued outside the court through lighter procedure. Out of all penalties, there have hardly been any changes in the respective share of penalties imposed by the police. Non-prosecution has received widest application among juveniles. In the age group 15–17 years the share of non-prosecution varies around 29 % of all courts disposal and 7 % of all disposals (fines included).

Unlike general criminal justice in Finland and many other countries, sentencing practice of juveniles has not become harsher. During the past

few years, there have not been any major changes in regard to the punishments issued for young persons. However, compared to the early 1990s, the number of offences handled by courts has decreased approximately by one half.

In practice, criminal sanctions applied to juveniles are strongly dominated by formality. The vast majority of penalties imposed by courts for all age-groups consist of fines. The younger the offender, the higher the share of fines (78 % in age-group 15–17, 69 % in 18–20 and 61 % for offenders over 20 years). This is a quite exceptional characteristic in international comparison. Second in the list is conditional imprisonment, which to large extent has a fairly formal character as well (18 % in the age-group 15–17 and 24 % in the age group 18–20). In about 30–55 % of conditional sentences the young offender is given a supervision order.

Community service has no practical role in the youngest age group as the use of this option requires that the offender would have been sentenced to unconditional prison term.

A new community alternative, juvenile punishment has been introduced to be used mainly in those cases where the offender keeps receiving several conditional sentences. As well as community service this option has only limited practical relevance. From 1997 to 2004 an experiment with juvenile penalties was carried out in seven municipalities. Few sentences were then passed. On a yearly base, such sentences amounted to 45, 45, 68, 102, 45, 38 and 31, a total of some 400 in eight years. In 2005–2017 when the system was extended to the whole country, only some 5–40 sentences were rendered. Juvenile punishment has not experienced a breakthrough as a specific form of punishment for young persons.

Mediation. Mediation is regulated by the Act on Conciliation in Criminal and Certain Civil Cases and it entered into force on 1.6.2006. Voluntary based mediation services were available only in about half of the country before the regulation. The aim of mediation services is to ensure equal access to these services across the country. Mediation may deal with crimes that are assessed as eligible for mediation, taking into account the nature and method of the offence, the relationship between the suspect and the victim, and other issues related to the crime as a whole. Conciliation may be carried out only between parties that have personally and voluntarily expressed their agreement to conciliation and are capable of understanding the meaning of conciliation and the solutions arrived at in the conciliation process.

The number of criminal cases referred to mediation was about 14,800 offences in 2018. From 2007 the number of these criminal cases has increased by altogether 54 per cent. Out of criminal cases referred to media-

tion in 2018, about a half (51 %) were violent offences. Domestic violence cases accounted for about one third of the violent offences (34 %). The corresponding percentage was 19 % in 2010. The growth in the number and the proportion of domestic violence cases can be explained by an amendment of the Criminal Code which defined petty domestic violence cases as offences under public prosecution.

Criminal cases referred to mediation accounted for about 10 per cent of eligible criminal cases for mediation. Of violent offences solved by the police more than one third (37 %) were referred to mediation in 2018. Agreement was reached in 75 per cent of all mediated criminal cases. The corresponding percentage of cases referred to mediation was 70 per cent. The mediation process was not initiated or discontinued altogether in 30 per cent of cases referred to mediation. Monetary compensations accounted for 32 per cent and work compensations for 3 per cent of all mediation agreements in 2018. The signification of mediation is important in cases which are especially eligible for mediation. To such recommended cases belongs offences where suspects are young offenders and children under 15 years or first-time offenders.